

Károli Gáspár Református Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola
Vezető: Prof. Dr. Hermann Róbert DSc., egyetemi tanár

Doktori (PhD) értekezés

Balogh Atila

**A M. Kir. Belügyminisztérium (1931–1935) –
a rendészeti szervek osztálya, a közbiztonsági alosztály és az igazgatási rendészeti alosztály
szakterületeinek vizsgálata**

Témavezetők:

Dr. Botos János PhD

Prof. Dr. habil. Szakály Sándor, DSc

Budapest

2023

Károli Gáspár Református Egyetem

Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola

Vezető: Prof. Dr. Hermann Róbert DSc., egyetemi tanár

Doktori (PhD) értekezés

Balogh Atilla

A M. Kir. Belügyminisztérium (1931–1935) –

a rendészeti szervek osztálya, a közbiztonsági alosztály és az igazgatási rendészeti alosztály
szakterületeinek vizsgálata

Témavezetők:

Dr. Botos János PhD

Prof. Dr. habil. Szakály Sándor, DSc

A doktori szigorlat időpontja:

Szigorlati bizottság:

A nyilvános védés időpontja:

A bíráló bizottság elnöke:

A bíráló bizottság tagjai:

Opponensek:

A bíráló bizottság titkára:

Szeretnék köszönetet mondani Botos Jánosnak úrnak, Parádi József úrnak, illetve Szakály Sándor professzor úrnak, akik értékes tanácsaikkal segítették ezen értekezés megalkotását.

1. BEVEZETÉS	7
1.1. A témaválasztás indokolása, alapvetések, célkitűzések	7
1.2. Az értekezés felépítése	9
1.3. Kutatásmódszertan	10
2. FORRÁSOK	11
2.1. Levéltári források.....	11
2.2. Egyéb források.....	12
2.2.1. Szaksajtón kívüli sajtóforrások	12
2.2.2. Szaksajtó, szakkönyvek.....	12
2.2.3. Emlékiratok	19
2.2.4. További források	22
2.3. Összegzés.....	24
3. HISTORIOGRÁFIA	25
3.1. Bevezetés.....	25
3.2. A szakirodalom 1945-től a rendszerváltásig	25
3.2.1. Bevezetés.....	25
3.2.2. A VII. rendészeti szervek osztálya, VIII/a. közbiztonsági alosztály	25
3.2.3. IX/a. igazgatási rendészeti alosztály	29
3.2.4. A szakirodalom az emigrációban	29
3.3. A szakirodalom a rendszerváltás után	30
3.3.1. Belügyminisztérium, VII. rendészeti szervek osztálya, VIII/a. közbiztonsági alosztály	30
3.3.2. IX/a. igazgatási rendészeti alosztály	37
3.4. Összegzés.....	39
4. A KORMÁNYPOLITIKA	41
5. A SZAKTERÜLETEKHEZ KAPCSOLÓDÓ PÉNZÜGYI „KERETEK”	43
6. VII. RENDÉSZETI SZERVEK OSZTÁLYA	45
6.1. VII/a. rendőrségi alosztály.....	45
6.1.1. Bevezetés.....	45
6.1.2. Szervezet	47
6.1.3. Gazdálkodás, pénzügyek.....	50
6.1.4. A rendőrség fegyverhasználati jogának szabályozása.....	56
6.1.5. Fegyelmi ügyek	65
6.1.6. Egyéb.....	67
6.2. VII/b. csendőrségi szolgálati alosztály	69

6.2.1.	Bevezetés.....	69
6.2.2.	Szervezet	71
6.2.3.	Gazdálkodás	73
6.2.4.	Közbiztonsági szolgálat.....	80
6.2.5.	Egyéb.....	94
6.2.6.	A Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi Rendőrség kapcsolata	95
6.3.	VII/c. csendőrségi személyzeti alosztály	97
6.4.	VII/d. folyamrendészeti alosztály	104
6.5.	VII/e. folyamórség és egyéb rendészeti szervek anyagi alosztálya.....	107
6.6.	VII/f. folyamórségi közigazgatási alosztály.....	110
7.	VIII/a. KÖZBIZTONSÁGI ALOSZTÁLY	110
7.1.	Bevezetés.....	110
7.2.	Egyesületi ügyek	111
7.3.	Gyülekezési ügyek és a gyülekezési jog szabályozása.....	120
7.4.	Sajtórendészet és a sajtó tájékoztatása	128
7.5.	Toloncügyek.....	136
7.6.	Az államellenes mozgalmak megszüntetésére irányuló egyéb intézkedések.....	140
7.7.	Fegyver, lőszer, lőpor, robbanószerkezet, robbanóanyagok rendszete.. ..	146
7.8.	Egyéb.....	151
8.	IX/a. IGAZGATÁSI RENDÉSZETI ALOSZTÁLY	154
8.1.	Bevezetés.....	154
8.2.	A kábítószer-forgalom ellenőrzése.....	154
8.3.	Közlekedésrendészet	165
8.4.	Tűzrendészet	182
8.5.	Személyi vonatkozású, dologi rendészeti ügyek.....	195
8.6.	Egyéb ügyek.....	214
8.7.	Az alosztályhoz tartozó szabályrendeletek.....	238
9.	ÖSSZEGZÉS	240
10.	RÖVIDÍTÉSEK	250
11.	FELHASZNÁLT FORRÁSOK, FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM	251
11.1.	Levéltár	251
11.2.	Sajtóforrások	252
11.3.	Az Országgyűlés Nyomtatványai.....	254
11.4.	Állami költségvetések, állami zárszámadások stb.....	254
11.5.	A M. Kir. Kormány működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentések	255
11.6.	Cím-és névtárak.....	255

11.7.	Értesítők, jogszabálygyűjtemények, közlönyök, szabályzatok, utasítások	255
11.8.	Lexikonok, almanachok, adattárak, adatbázisok	256
11.9.	Korabeli szakcikkék, szakkönyvek, tankönyvek	257
11.10.	Emlékiratok, forráskiadások	265
11.11.	Felhasznált szakirodalom	266
12.	MELLÉKLETEK	279

1. BEVEZETÉS

1.1. A témaválasztás indokolása, alapvetések, célkitűzések

A címben szereplő téma számos fehér foltot tartalmazott eddig a magyar történelemtudomány területén. Az értekezés Keresztes-Fischer Ferenc¹ I. belügyminiszterségének idejét (1931. 08. 24. – 1935. 03. 04.) vizsgálja. A célkitűzés az volt, hogy – a jogi szabályozás elemzése által – olyan új tudományos eredmények szülessenek, amelyek által jobban megérthető legyen, hogy a Belügyminisztérium² a Horthy-korszak ezen válságéveiben miként törekedett a fennálló politikai rendszer „megóvására”, a rend és a közbiztonság fenntartására, illetve a vizsgált alosztályokhoz tartozó különböző szakterületek fejlesztésére. A legfontosabb szempontom tehát az volt, hogy a belügyi tárca által kiadott rendeletek, körrendeletek tükrében elemezzem az adott szakterületeket. (A Belügyminisztérium VII. rendészeti szervek osztálya³, a VIII/a. közbiztonsági alosztály⁴,

¹ Vitéz Dr. Keresztes-Fischer Ferenc (Pécs, 1881. 02. 18. – Vöcklabruck, Ausztria, 1948. 03. 03.): ügyvéd, belügyminiszter. Az I. világháborúban tartalékos főhadnagy, hősiességével számos harctéri kitüntetést szerzett, súlyos sebesülése után leszerelték. 1921-től Baranya vármegye és Pécs törvényhatósági jogú város, majd – az említettekkel párhuzamosan – 1925-től Somogy vármegye főispánja. Később belügyminiszter 1931-től 1935-ig, majd 1938-tól 1944-ig. Ideiglenesen többször is ellátta a miniszterelnöki teendőket. Konzervatív, antikommunista, nemzetiszocializmus-ellenes politikus. Kemény kézzel lépett fel a nyilasok, illetve a kommunisták ellen is. Horthy Miklós kormányzó – az 1930-as évek elejétől kezdve – benne látta a belső rend és közbiztonság fenntartásának biztosítékát. Magyarország 1944-es német megszállásakor a német erők az elsők között hurcolták el, majd deportálták. Szabadulása után Magyarország mint „háborús bűnös”-t kérte ki, de nem adták ki. Emigrációban hunyt el.

(Botos János: Fejezetek a belügyminisztérium történetéből 1848–1938. Szemere Bertalantól Keresztes-Fischer Ferencig. Budapest, BM Kiadó, 1994. 39-50. o.)

² M. Kir. (Magyar Királyi) Belügyminisztérium.

³ Az 1932-es új (hivatalos) beosztás alapján:

VII/a. rendőrségi alosztály. (A rendőrség kapcsán: szervezési ügyek, személyi ügyek, illetményekkel kapcsolatos ügyek, háztartási ügyek, a belügyminisztert a rendőrség felett megillető legfőbb felügyeleti jog gyakorlásával kapcsolatos teendők ellátása, fegyelmi ügyek.)

VII/b. csendőrségi szolgálati alosztály. (A csendőrség kapcsán: közbiztonsági szolgálati ügyek, létszámelhelyezési ügyek, illetmény- és egyéb gazdasági ügyek, nyugdíjügyek.)

VII/c. csendőrségi személyzeti alosztály. (A csendőrség kapcsán: személyi ügyek, fegyelmi ügyek, kiképzés, szervezési ügyek.)

VII/d. folyamrendészeti alosztály. (A folyamrendészettel kapcsolatos ügyek.)

VII/e. folyamörtség és egyéb rendészeti szervek anyagi alosztálya. (A folyamörtség és az ellátási üzemek összes gazdaság-közigazgatási ügyei.)

VII/f. folyamörtségi közigazgatási alosztály. (A folyamörtség közigazgatására vonatkozó ügyek.)

(Magyarország tisztí cím-és névtára. A továbbiakban: MTCN. 42. évf. 1932. 13-14. o.)

⁴ Az 1932-es beosztás alapján:

VIII/a. közbiztonsági alosztály. (Közbiztonságra – vagyoni, személyi biztonságra – vonatkozó összes rendőri ügy; az államellenes mozgalmak megszüntetésére irányuló intézkedések; egyesületi ügyek; gyülekezési ügyek és a gyülekezési jog szabályozása; sajtórendészeti ügyek és a sajtó tájékoztatása; a személyi- és áruforgalomnak rendőri szempontból való szabályozása; toloncügyek; nemzetvédelmi- és munkásügyek rendészeti vonatkozásban; véleményezés minden közbiztonsági és nemzetvédelmi szempontot érintő ügyben; fegyver, lőszer, lőpor, robbanószerkezetek, robbanóanyagok rendészete, árusítása, tartása, gyártása, szállítása; kíséző igazolványok.)

illetve a IX/a. igazgatási rendészeti alosztály⁵ hatásköreibe tartozó ügykörök.) Fontos kérdésselvetésem volt, hogy összességében milyen „mérleggel”, eredményekkel zárt a Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium az egyes szakterületek tükrében, az egyes alosztályok tükrében, valamint összességében az általam vizsgált ügyek, szakterületek beszámításával. A vizsgálat tárgyát képezte az is, hogy a takarékosági politika hogyan zajlott le a kiválasztott szakterületeken,⁶ valamint milyen hatással volt e területekre. Azt is vizsgálat alá vettem, hogy – a jogi szabályozás által – az ellenzék aktivitására milyen választ adott a belügyi tárca az említett szakterületeken keresztül. Ezen doktori értekezés egy kísérlet arra, hogy árnyalt, minél több szempontból, objektíven elemzést adjon a témáról, figyelembe véve ezen évek pozitívumait és negatívumait.

Az értekezés nem az egyén által megélt személyes történelmet vizsgálja. Az sem szerepelt a célok között, hogy az interperszonális kapcsolatokat bemutassam, elemezzem. Nem azt vizsgáltam, hogy ki hozta a döntéseket, ki hajtotta végre stb. A történetpszichológiai szempontok vizsgálata sem képezi a kutatás tárgyát. A kijelölt belügyi szakterületek játszák a „főszerepet”, az értekezés a jogi szabályozás változásainak bemutatásáról, vizsgálatáról szól. Egy későbbi kutatás tárgya lehetne, hogy a téma vizsgálatánál a személyek kerüljenek középpontba.

A Belügyminisztérium hatáskörén, ügykörén kívül eső intézkedésekről, ügyekről csupán azon esetekben számoltam be az értekezésben, amikor feltétlenül szükséges volt. Ki kell térni arra is, hogy a csendőrség⁷ és a folyamőrség⁸ kettős minisztériumi vezetés alatt állt, hiszen a Honvédelmi Minisztériumnak⁹ voltak rejtett hatáskörei a hivatalosan a belügyi tárcához „tartozó” két testület kapcsán.¹⁰ E téren a katonai, honvédelmi célú, „természetű”

(MTCN. 42. évf. 1932. 13-14. o.)

⁵ Az 1932-es beosztás alapján:

IX/a. igazgatási rendészeti alosztály. (Közlekedésrendészet; erkölcsrendészet; házi-cselédek ügyei, házi-cselédek jutalmazása; cigányügy; erkölcsi bizonyítványok; bányaugyi kisajátítások felülbírálása; építkezési- és telekfelosztási ügyek nagy- és kisközségekben; tűzrendészet; vásárrendészet; italmérségi ügyek; Magyar Országos Táncmesterképző Tanfolyam ügyei; ipari rendészet; rádióügyek; vízből mentés; életuntak védelme (öngyilkosságokkal kapcsolatos ügyek); kisajátítási- és birtokba helyezési ügyek; talált kincsek; lakásegészség-rendőri ügyek; állategészség-rendőri ügyek; vadászati ügyek; házaló kereskedés ellenőrzése; mértékek ellenőrzése; az osztály ügykörébe tartozó kérdésekben alkotott szabályrendeletek, továbbá rendőri kihágást megállapító szabályrendeletek és más rendőri osztály ügykörébe nem utalt igazgatási rendészeti kérdések. (MTCN. 42. évf. 1931. 13-14. o.)

⁶ Igaz ugyan, hogy a belügyi tárcánál a Számvevőségnek fontos szerepe volt a költségvetések összeállítása kapcsán, de az alosztályok szerepe sem mellőzhető az adott szakterületek terén.

⁷ M. Kir. Csendőrség.

⁸ M. Kir. Folyamőrség.

⁹ M. Kir. Honvédelmi Minisztérium.

¹⁰ A rejtett alosztályok: VII/c. csendőrségi személyzeti alosztály, VII/d. folyamrendészeti alosztály, VII/e. folyamőrség és egyéb rendészeti szervek anyagi alosztálya, VII/f. folyamőrségi közigazgatási alosztály. (A Belügyminisztérium „valódi” hatáskörébe tartozó folyamrendészeti ügyeket a VII/d. folyamrendészeti alosztály látta el.)

intézkedésekről nem számoltam be teljeskörűen, ugyanis azok valójában a honvédelmi tárca hatáskörét „gazdagították”. Arra törekedtem, hogy a belügyi tárca „valódi” hatásköréhez tartozó intézkedéseket mutassam be, elemezzem.

Az értekezésben vizsgált szakterületek elnevezéseit az 1930-as évek első felében használt terminológia szerint használom. Kivételt képez, hogy ahol a rendvédelem¹¹ szakkifejezés alkalmazható egy adott szakterülethez, ott azt is leírtam. Az értekezésben lévő szöveg szaknyelvi alkalmazása kapcsán megemlíteném, hogy amennyiben a „*XXI. századi szem számára*” érthetetlen egy adott szakkifejezés, a szó után zárójelben tettem értehetővé, ily módon feloldva az esetlegesen felmerülhető félreértéseket. Az utóbbi azért szükséges, mert az 1930-as évek első felében használt szaknyelv nem mutat 100%-os átfedést a manapság (2020-as évek eleje) használt szaknyelvvvel.

Fontos azt is kiemelni, hogy a Horthy-korszak idején az általam vizsgált alosztályok belügyminisztériumi számozása változott.¹² Ezen értekezésben az 1932-es új belügyminisztériumi beosztás¹³ rendszerét alkalmaztam minden szempontból.

1.2. Az értekezés felépítése

Az értekezés 2. fejezete a téma szempontjából releváns forrásokról nyújt elemzést. A 3. fejezet a historiográfiai „képet” mutatja be. A 4. fejezet a korabeli kormánypolitikát tömören taglalja, azonban annak is csupán azon „részeit”, amelyek kifejezetten szorosan kapcsolódnak a szűken értelmezett témámhoz. Az 5. fejezet az általam vizsgált szakterületek pénzügyeit helyezi „górcső” alá. Az utóbbi szükségessége azzal magyarázható, hogy az átláthatóság kedvéért lényeges volt egy teljes „képet” nyújtani arról, hogy összességében milyen pénzügyi keretei voltak az általam vizsgált szakterületeknek. A 6-8. fejezetek a kiválasztott alosztályok szakterületeivel foglalkoznak. Az alfejezetek tartalmazzák az adott szakterületek hatásköri leírását, a fontosabb előzményeket, a jogi szabályozás lényegi elemeit. Ezen egységek a Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium szakpolitikai intézkedéseit is bemutatják, elemzik. A 9. fejezet a végső összegzés, amely az új tudományos eredményeket foglalja össze, tárja az Olvasó elé. A 10. fejezet a rövidítések

¹¹ Több meghatározás is létezik. Parádi József szerint „(...) az állam fellépése a közrendre veszélyes cselekmények megakadályozására vagy megtörésére, amely vitathatatlanul a közjoghoz tartozik, azon belül is a rendészet egyik ágát képezi, s mint ilyen a közigazgatás, közigazgatási jog részének tekinthető. A rendvédelmi jog tárgyalásának magvát az úgynevezett rendvédelmi testületek jelentik.” (Parádi József: Előszó. 12. o. In: Székely Zoltán-Bugnits Richárd: Rendvédelem-történeti Füzetek Repertórium (1990-2000), Budapest, 2006.)

¹² A belügyi tárca szervezetét „átláthatóvá” teszi az 1. melléklet.

¹³ MTCN. 42. évf. 1931. 13-14. o.

kapcsán nyújt segítséget az Olvasó számára, a 11. fejezet pedig a felhasznált források, szakirodalom hiánytalan felsorolását adja. A 12. fejezet a mellékleteket tartalmazza.

A 6-8. fejezetek kapcsán érdemes kifejtetni, hogy ezek terén terjedelembéli aránytalanságok figyelhetők meg. Az utóbbi azzal magyarázható, hogy egyes szakterületeknél viszonylag sok olyan említendő változás történt, amelyek bővebb kifejtést igényeltek. A szakterületek egy részénél azonban semmilyen, vagy csupán nagyon kevés – ráadásul kis jelentőségű – változás történt, amelyek megértéséhez nem volt szükséges hosszabb magyarázó, elemző, leíró rész.

1.3. Kutatásmódszertan

A fennmaradt, releváns források átvizsgálása kapcsán – a korabeli kormánypártiakat, „*semlegeseket*”, ellenzékieket is beszámítva – igen fontos szerepet játszott a forráskritika alkalmazása.

A korabeli belügyminisztériumi iratanyagon (legnagyobb részük itt található: MNL OL – BM – K 148, K 149, K 150) felül egyéb minisztériumok, illetve a Miniszterelnökség iratanyagai között is levéltári kutatást végeztem. Az utóbbi azon feltételezésem következtében volt szükséges, miszerint az említettek viszonylag gyakran kommunikáltak egymással pl. átiratok formájában. Feltételeztem, hogy esetleg fennmaradhatott a témám szempontjából értékes forrásanyag a fentieknél is. Az utóbbiakról bővebben számoltam be a Források (2.) című fejezetnél.

A nem levéltári releváns források (közlönyök, szaksajtó, Országgyűlés Nyomtatványai stb.) terén is alapos kutatást végeztem. Ezen kutatási folyamat azon forrásokra terjedt ki, amelyeknél feltételezhető volt, hogy tartalmazhatnak „*használható*” forrást. Ezekről bővebben számoltam be a Források (2.) című fejezetnél.

Valamennyi esetben törekedtem a különböző adatok, beszámolók, írások stb. hitelességének ellenőrzésére. Az adott szakterülettel kapcsolatos források és a szakirodalom megvizsgálása után megalkotott, összesített „*kép*” független, elfogultságtól mentes eredményeit alaposan, minél több szempontból elemeztem. Az alosztályokhoz tartozó elért eredményeket összesítettem. A kutatás egyszerre kvalitatív és kvantitatív szempontok alapján „*zajlott*”.

E történelemtudományi értekezés egyes alfejezetei részben kapcsolódnak a rendvédelem-történet, a rendészettörténet, a jogtörténet, a közigazgatástörténet, a politikatörténet, a társadalomtörténet, illetve a gazdaságtörténet területeihez is.

2. FORRÁSOK

2.1. Levéltári források

A releváns levéltári források¹⁴ legnagyobb része a korabeli belügyminisztériumi iratanyagban (legnagyobb részük ezen szekciókban: MNL OL¹⁵ – BM¹⁶ – K 148 (elnöki iratok), MNL OL – BM – K 149 (reservált iratok), MNL OL – BM – K 150 (általános iratok)) lelhető fel.¹⁷ A korabeli egyéb minisztériumok, illetve a Miniszterelnökség levéltári iratanyagában viszont csupán minimális mennyiségű olyan forrás található, amely valamilyen szempontból kapcsolódik a témához, továbbá „használható”.¹⁸ A belügyminisztériumi iratanyagban egyébként „tengernyi” forrás van, amelyek a vidéki hatóságoktól érkező jelentések, levelek, felterjesztések stb. által nyújtanak bőséges információt a Budapesten kívüli települések, események kapcsán is. Megemlítendő az Állambiztonsági Zsebkönyv (ún. Fekete Könyv),¹⁹ továbbá az ún. jobboldali és baloldali összesítők is,²⁰ amelyek a korabeli állambiztonsági munkába nyújtanak bepillantást.

¹⁴ Itt meg kell jegyezni, hogy az ÁBTL-ben szórványosan előkerülhetnek a témával kapcsolatos források. Nem tekintettem kutatási célként arra, hogy az imént említett levéltári forrásokat maradéktalanul átvizsgáljam, ugyanis ezen értekezés az általam választott szakterületek jogi szabályozásait vizsgálja. A jogi szabályozás azonban az MNL OL, illetve a közlönyök által rekonstruálható. Egy következő kutatás tárgya lehetne a fentiek megvizsgálása.

¹⁵ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.

¹⁶ Belügyminisztériumi Levéltár.

¹⁷ Kutattam az alábbiakban is: HL (Hadtörténelmi Levéltár) – I. (Országos katonai hatóságok); HL (Hadtörténelmi Levéltár) – II. (Területi hatóságok, alakulatok); MNL OL – BM – K 570 (Közigazgatás Racionalizálásának Kormánybiztosa), MNL OL – BM – K 571 (számvésőség), MNL OL – BM – K 491 (Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság, reservált iratok); MNL OL – BM – K 492 (Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság, általános iratok), ÁBTL – I – 4 (Államvédelmi, állambiztonsági szervek gyűjteményei).

¹⁸ MNL OL – ML (Miniszterelnökségi Levéltár) – Miniszterelnökség, MNL OL – IM (Igazságügyminisztériumi Levéltár) – K 577 (elnöki iratok), MNL OL – IM – K 578 (elnöki bizalmas iratok), MNL OL – IM – K 579 (általános iratok), MNL OL – PM (Pénzügyminisztériumi Levéltár) – K 255 (elnöki iratok), MNL OL – SL (Sajtó Levéltár) – K 429 (Kozma Miklós iratai), MNL OL – FM (Földművelésügyi Minisztériumi Levéltár) – I – A (elnöki iratok), MNL OL – KM (Kereskedelemügyi Minisztériumi Levéltár) – Kereskedelem-és Közlekedésügyi Minisztériumi Levéltár – K 245 (Halla Aurél Államtitkár), HL (Hadtörténelmi Levéltár) – II. – F, B.

¹⁹ Sokáig úgy tudták a kutatók, hogy az Állambiztonsági Zsebkönyv összeállításához készült kartotékrendszer – több mint 30 ezer karton – a második világháborúban megsemmisült. 2012-ben azonban több levéltár, közgyűjtemény összefogásával a kartonok másolatait megvásárolták a moszkvai Különleges Levéltártól. A másolatokat – amelyek többnyire ABC sorrendben vannak – az MNL OL-ben helyezték el. Botos János feltárta, hogy a kartonok közül mintegy 1500 darab eredeti formában még az 1950-es évek elején Magyarországra visszajutott (a koncepciók perекhez használták), és a Politikatörténelmi Intézet Levéltárában megtalálhatók. Az utóbbiak pedig az adott személy tevékenységéről részletes, pontos – korabeli jelentéseken alapuló –, máshonnan meg nem ismerhető adatokat tartalmaznak.

²⁰ A baloldali összesítők korábban Vörös Könyvek néven a Politikatörténelmi Levéltár őrizetében voltak, de már átadták az MNL OL-nek. Felépítésük, tartalmuk hasonló a jobboldali összesítőkhöz.

A korabeli belügyminisztériumi iratanyag kapcsán fontos leszögezni, hogy a levéltári források hiányosak, emiatt nem lehet teljes képet alkotni a vizsgált témáról. Érdekesség, hogy az iratanyag egy kisebbik része nem került iktatás alá, ugyanis szigorúan bizalmasak voltak.

2.2. Egyéb források

2.2.1. Szaksajtón kívüli sajtóforrások

Ezen alterület „*természete*” következtében külön kezelendő a többitől. E források gyakran egyoldalú narratívát alkalmaztak, mind a kormánypártiak, mind az ellenzékiek. A kormánypárthoz közeli sajtó általában próbálta pozitívabb színben feltüntetni az általam vizsgált szakterületek ügyeit. Az ellenzéki sajtó pedig gyakran próbálta a valósánál negatívabb színekben lefesteni ezeket. E források szinte az összes szakterület kapcsán használhatóak a forráskritika alkalmazása után.

2.2.2. Szaksajtó, szakkönyvek

2.2.2.1. VII/a. rendőrségi alosztály

A források egy további csoportját alkotja azon írások, cikkek stb. köre, amelyek szerzői többségében a Horthy-korszak idejében szolgáló rendőrségi szakírók, szakértők voltak. Az említettek többségében a rendőrség²¹ szolgálatában álltak. Ezen személyek általában gyakorlati-elméleti irányú tapasztalattal is rendelkeztek a szakterületükön. A rendőrséggel kapcsolatos források terén az írások egy része a korabeli rendőrségi szaksajtóban fellelhető. A rendőrségi szaksajtó kapcsán megemlítendőek a Magyar Detektív, valamint a Magyar Rendőr szakmai folyóiratok, amelyek értékes forrásanyagoknak minősülnek. A rendőrségi szakértők gyakran írtak a fentiekbe.

A nyomozásokról készült szakmai művekből kiviláglik, hogy a rendőrség szakértői korszerű ismeretekkel rendelkeztek e téren. Meg kell említeni Schweinitzer Józsefet²²,

²¹ Magyar Királyi Államrendőrség (1919–1931), majd Magyar Királyi Rendőrség (1931–1945). A következőkben: rendőrség.

²² Dr. Sombor-Schweinitzer (szül.: Schweinitzer) József (Fehértemplom, 1895. 03. 13. – Philadelphia, Amerikai Egyesült Államok, 1950.) rendőrtiszt. Keményen lépett fel a szélsőjobbaldali és baloldali mozgalmakkal szemben is. A Horthy-korszak egy részében a politikai rendőrség egyik kiemelkedő tagja volt. Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter bizalmát élvezte. 1944 márciusában a német erők letartóztatták,

akinek írásából²³ a bűnügyi nyomozások gyakorlati világát személyes tapasztalatai alapján ismerhetjük meg. Az előbbi témához hasonlóan Nemes Sándor is készített szakmai művet²⁴ a nyomozások világáról. Ebben részletes leírást nyújtott a nyomozás gyakorlati folyamatáról, módszereiről. Nemes munkája értékes forrásul szolgál, alapvetően a rendőrség számára íródott. Bizonyos szempontból egy útmutatóról van szó, amely leírja azt, hogy egy nyomozó hogyan végezze munkáját.

A rendőrség szervezetéről készült írások általában alaposak, megbízható forrásnak minősülnek. Barcza Pál tankönyvében²⁵ a rendőrség szervezetét, ügyvitelét szakszerűen mutatta be. Türei-Osváth István cikkében²⁶ a rendőrség 1932-es szervezeti változásait hitelesen tárta elénk.

A rendőrség nemzetközi kapcsolatai terén is születtek írások. Az utóbbi témában Dorning Henrik²⁷ készítette a legfontosabb cikkeket. Dorning írásai közül – a teljesség igénye nélkül – meg kell említeni egyik elemzését (cikkét),²⁸ amelyben a különböző államok közötti rendészeti²⁹ együttműködés hiányosságaira (is) felhívja a figyelmet. Dorning egyébként 1932-től 1934-ig a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrségi Bizottság alelnöke volt, így behatóan ismerte az ilyen típusú nemzetközi kapcsolatokat.

A rendőrség fegyverhasználati jogáról írott művekről is be kell számolni. *A rendőri fegyverhasználat és a büntetőjog*³⁰ című elemzésében – egyes esetekben – észlelhető a rendőrség iránti enyhe, pozitív elfogultsága. Dorning – akinek egyébként a terület (1932-es) szabályozásában is szerepe volt – a fegyverhasználati jog pozitívumait domborította ki. A

---

majd deportálták. A háború után Himler Márton amerikai ezredes segítőtársa volt a magyar háborús bűnösnek tartott személyek felkutatásában.

(Kovács Tamás: Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb - Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról, 1932-1943. Budapest, Gondolat Kiadó, 2009. 8-16. o.)

²³ Schweinitzer József: A bűnügyi nyomozás a gyakorlatban, Budapest, Tolnai Világlapja Nyomda, 1923.

²⁴ Nemes Sándor: Gyakorlati nyomozás. Budapest, Griff Könyvkiadó, 1944.

²⁵ Barcza Pál: A Magyar Királyi Rendőrség szervezete és ügyvitel. Budapest, M. Kir. Rendőrség Szaktanfolyamainak kiadása, 1940.

²⁶ Türei-Osváth István: Az állami rendőrség szervezeti változásai. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 3. sz. 82. o.

²⁷ Dr. Dorning Henrik (Polgárdi, 1880. 02. 24. – Csömör, 1960. 02. 16.): rendőrtiszt, rendőrségi szakíró, a büntetőjog szakértője. Jogot végzett, majd a rendőrségnél helyezkedett el. Részt vett az államrendőrség létrehozásában. 1924-ben tényleges főkapitány-helyettes lett. 1922-től 1928-ig a rendőrség országos szaktanulmányi felügyelője és a rendőrtiszti tanfolyamok vezetője volt. 1928-1934 között a budapesti rendőrfőkapitányság bűnügyi osztályát vezette. 1934-es nyugállományba vonulása után leginkább ornitológiai tevékenysége méltó említésre.

²⁸ Dorning Henrik: A bűnügyi rendőrség nemzetközi összeműködése. Budapest, Pallas Ny., 1934.

²⁹ Több meghatározás is létezik. Szamel Lajos szerint: „(...) olyan állami tevékenység, amely a közrend megzavarásának megelőzésére, a közvetlenül zavaró magatartás megakadályozására és a megzavart rend helyreállítására irányul.” (Szamel Lajos: A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai. Budapest, MTA Államtudományi Kutatások Programirodája, 1990. 30. o.)

³⁰ Dorning Henrik: A rendőri fegyverhasználat és a büntetőjog. Budapest, Hungária Ny., 1943.

rendőrségi érdeket tartva szem előtt. Török Lajos írásában³¹ – Dorninghoz hasonlóan – inkább pozitívan értékeli az 1932-es jogi újítást. Le kell szögezni, hogy az utóbbinak negatív oldala is volt. (E disszertációban ezen kérdésnek külön alfejezetet szenteltem.)

Az 1930-as évek első felének szakértői közül ki kell emelni még Hrószt Nándor, Nagy Valér, Tisza Miksa, Szathmáry Róbert, illetve Székely Vladimír neveit.³² A fentiek a magyar rendőrséggel, kriminológiával kapcsolatos cikkeket írtak, amelyek a rendőrség fejlődésének a szolgálatában (is) álltak.

A Horthy-korszakban készült rendőrséggel kapcsolatos írások közül – a témánk szempontjából – az egyik legfontosabb munka a Borbély Zoltán, illetve Kapy Rezső által szerkesztett *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941*³³ című alapmű. A könyv teljességre törekszik, 60 év történetét próbálja feldolgozni, ezért nem is várható el, hogy szűk kutatási területünket igazán részletesen, kimerítően elemezze. A mű rövid összefoglalókat közöl a rendőrség történetének fontos eseményeiről. A munka külön-külön, rövid fejezetekben mutatja be az egyes „ágazatok” (pl. közlekedésrendészet, kábítószerrel kapcsolatos ügyek stb.) legfontosabb történéseit.³⁴ A korszak híresebb bűncselekményei is bemutatásra kerülnek. Számos esetben előfordul, hogy a könyv a rendőrség pozitívumaira próbál összpontosítani. Megemlítendő, hogy a mű lábjegyzeteket nem tartalmaz, de a szűk témánkhoz kapcsolódó információk, elemzések – vizsgálataim alapján – helytállóak. Külön kiemelő a könyv végén található, rendőrségi statisztikákról szóló fejezet. Az utóbbi értékes adatokat nyújt a korabeli rendőrség eredményeiről.

A bűnügyi statisztika³⁵ kapcsán meg kell említenünk egy Magyar Detektív folyóiratban megjelent elemzést, amely értékes adatokat tár elénk az 1930-as évek elejéről.³⁶ Auer György – bűnügyi statisztikai szempontból – igényes tanulmányt³⁷ írt a bűnözés területi megoszlásáról (1929-1938). A szerző az elkövetési hely szerinti bűnözési arányszámok, illetve az elítéltek megoszlási arányai alapján vizsgálta az államban működő bűnözést. Kiemelő, hogy Auer a városi és vidéki bűnözésben mutatkozó

³¹ Török Lajos: A m. kir. rendőrség fegyverhasználati joga. Budapest, Hungária Ny., 1938.

³² Írásaik egy része a Magyar Detektív című folyóiratban jelent meg az 1930-as években.

³³ Borbély Zoltán – Kapy Rezső: A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941. Budapest, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, 1942.

³⁴ Ezen okból kifolyólag a IX/a. igazgatási rendészeti alosztály egyes szakterületei kapcsán is használható műről van szó.

³⁵ (Ezen bekezdés a rendőrséghez és a csendőrséghez is kapcsolódik.)

³⁶ Szerző nélkül (a továbbiakban: Sz. N.): A bűnöző budapest. Magyar Detektív. 8. évf. 1933. 10. sz. 9. o.

³⁷ Auer György: A bűnözés területi megoszlása az 1929-1938. évtizedben. Magyar Statisztikai Szemle. 30. évf. 1949. 9-12. sz. 453-462. o.

mennyiségi és minőségi különbségek vizsgálatát is elvégezte. Schneller Károly írásában³⁸ az 1928-tól 1932-ig terjedő időszak kriminalitását statisztikai módszerekkel vizsgálja. Az írása egyben összehasonlító elemzés is, hiszen az 1909-től 1913-ig terjedő évi adatokkal is összevetette. Hacker Ervin munkássága is megemlíthető, hiszen több írásában is foglalkozott az I. világháború utáni bűnügyi statisztikákkal.³⁹ A nemzetközi összehasonlítást illetően Hacker ellentétes álláspontot képviselt Schneller Károllyal szemben, hiszen az utóbbi „*reménytelen vállalkozásnak*” tartotta Hacker ezen irányú kutatásait.

2.2.2.2. VII/b. csendőrségi szolgálati alosztály, VII/c. csendőrségi személyzeti alosztály

A csendőrséggel kapcsolatos szakmai írások, cikkek többsége a Csendőrségi Lapok számaiban jelent meg. Az említettek értékes forrásanyagot képviselnek. E lapnak fontos szerepe volt a csendőri gondolkodásmód alakításában. A fenti lapba számos esetben írtak csendőrök, kisebb részben rendőrök is. Ezen sajtótermék elsősorban belső, azaz csendőrségi használatra készült. A szerzők általában szeretettel viszonyultak a testülethez. Ebből fakadóan a csendőrséget néhol a valóságnál pozitívabb színben tüntették fel. Ezzel együtt azt is le kell szögezni, hogy gyakran kritikát is megfogalmaztak a testület működésével kapcsolatban. Számos – a szolgálat ellátásával kapcsolatos – problémára is felhívták a figyelmet. Megemlíthető, hogy a belügyminiszter a Csendőrségi Lapok pénzügyi támogatását jelentősen csökkentette. Az addig havi 3-szor megjelenő lap – 1931 októberétől – „*átállt*” a havi kétszeri megjelenésre.⁴⁰ Az utóbbi viszont azzal járt, hogy a szakértőknek kevesebb lehetőségük nyílt arra, hogy megjelentessék a csendőrséggel kapcsolatos véleményüket.

Egy Csendőrségi Lapokban található csendőrség történetéről szóló cikk⁴¹ helytállóan világított rá arra, hogy az állam pénzügyi nehézségei következtében a csendőrséggel kapcsolatos fejlesztések egy része „*csúszott*” az 1930-as évek elején. A vizsgált időszakunkkal foglalkozó rész tényszerű információkat közöl, azonban az írás egyes részei idealizálják a testületet: „*Változatos, nehéz küzdelmek sora jelzi a magyar csendőrség ötvenéves útját, több borús nappal, mint derűssel, de bőségesen kárpótolja érette a magyar*

³⁸ Schneller Károly: Kriminalitásunk alakulása terület szerint. Miskolc, Miskolci Jogászélet könyvtára, Új sorozat 4., Ludvig Nyomda, 1934.

³⁹ Pl.: Hacker Ervin: Magyarország kriminalitása az 1925-1934. években. Magyar Statisztikai Szemle. 15. évf. 1937. 8. sz. 741-753. o.

⁴⁰ Hírek. Csendőrségi Lapok. 21. évf. 1931. 28. sz. 786. o.

⁴¹ Sz. N.: A m. kir. csendőrség története. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 4. sz. 110-117. o.

*nép osztatlan szeretete és tisztelete, amellyel a testületet körülveszi.*⁴² Az utóbbi idézet kapcsán meg kell jegyezni, hogy – különösen a nagy gazdasági válság idején – enyhe túlzás lenne az egész nép osztatlan szeretetéről, tiszteletéről beszélnünk, hiszen a nemzet egészére nem igazak a fenti állítások. Ezen időszakból a csendőrség népszerűtlen intézkedései közül pl. az adóvégrehajtásnál történő „közreműködést” kell megemlíteni, amely számos esetben a lakosság egy részének ellenszenvét váltotta ki. Ugyanakkor az is megemlítendő, hogy a csendőrség általánosságban véve rendkívül hatékonyan tartotta fenn a „vidéki élet” közbiztonságát. Ezen okból kifolyólag a társadalom egy része valóban szeretettel viszonyult a testület irányába.

A csendőrség kapcsán ezen alfejezet nem tesz említést minden cikkről, ugyanis ezek jelentős része a testület működésének egy apró „részét” mutatja be. Néhány azonban bemutatásra kerül. Szladek Barna a csendőrség nyomozószolgálatáról nyújtott érdekes, többnyire elfogulatlan, szakmai elemzést.⁴³ A csendőrség rádióhálózatáról Stróbl Pál és Batár Antal hiteles képet festett.⁴⁴ Zsidegh Ferenc a csendőrség fegyverzetéről szakmailag kifogástalan elemzést nyújtott.⁴⁵ Pinczés Zoltánnak, Mahács Lajosnak, valamint Szakonyi Józsefnek az igazoltatásról szóló elemzése is általánosságban véve kifogástalan elemzést adtak.⁴⁶ A Barcza Jenő által írt cikk a kiderítetlen bűnesetekről kritikus hangvételű, de hitelesnek mondható.⁴⁷ Preszly Lóránd és Kelemen Antal szakszerűen elemezte, hogy a bűnözésre milyen hatással volt a kor fejlettsége.⁴⁸

2.2.2.3. IX/a. igazgatási rendészeti alosztály

A cigányügy⁴⁹ kapcsán a rendőrség és a csendőrség alkalmazottai írtak említésre méltó szakcikkeket. Az cigányügy terén – a teljesség igénye nélkül – meg kell említeni

⁴² Uo. 117. o.

⁴³ Szladek Barna: Nyomozóink. (Nyolcadik közlemény.) Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 18. sz. 568-571. o.; Szladek Barna: Nyomozóink. (Tizedik közlemény.) Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 20. sz. 632-636. o.; Szladek Barna: Nyomozóink. (tizenegyedik közlemény) Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 21. sz. 667-672. o.; Szladek Barna: Nyomozóink. (Tizenharmadik közlemény) Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 23. sz. 727-731. o.

⁴⁴ Stróbl Pál: A közbiztonsági rádióhálózat. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 2. sz. 34-40. o.; Batár Antal: Eredmény rádió útján. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 10. sz. 317. o.

⁴⁵ Zsidegh Ferenc: A csendőrpuskák átalakítása. Csendőrségi Lapok. 24. évf. 1934. 20. sz. 614-619. o.

⁴⁶ Szakonyi József: Az igazoltatás kérdéséhez. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 24. sz. 769-773. o.; Pinczés Zoltán – Mahács Lajos: Az igazoltatásról. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 3. sz. 79. o.

⁴⁷ Barcza Jenő: A kiderítetlen bűnesetekről. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 12. sz. 366-372. o.

⁴⁸ Kelemen Antal: A haladás útján. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 3. sz. 83-85. o.; Preszly Lóránd: Korunk haladásának hatása a bűnözésre. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 17. sz. 539-542. o.

⁴⁹ A Belügyminisztérium külön szakterületként kezelte. 1932-ben a Belügyminisztérium IX/a. igazgatási rendészeti alosztályához tartozott.

Bakonyi István cikkét,⁵⁰ amelyben arra próbálta felhívni a figyelmet, hogy a Belügyminisztérium ezzel kapcsolatos rendeletei – rendészeti szempontból – a gyakorlatban nem voltak mindig hatékonyak. Tisza Miksa cikkében⁵¹ a „*cigányügy rendezetlenségéről*” írt. Úgy vélte, hogy az állam e kérdést eddig nem oldotta meg, ezen okból kifolyólag az ilyen típusú rendészeti problémák megterhelik a hatóságokat. A szerzők helyesen állapították meg, hogy ezen rendészeti ágazattal kapcsolatos jogszabályok a gyakorlatban nem voltak minden esetben hatékonyak (csendőrségi, rendőrségi szempontból).

A közlekedésrendészet kapcsán legfőképpen egyes csendőrség kötelékébe tartozó szakértők írásait kell „*megvilágítani*”. Kontra Kálmán, Kriston György, illetve Toldi Árpád⁵² szócikkait⁵³ kell megemlíteni, akik a téma szakértőiként szakszerű elemzéseket írtak, bár az utóbbiakban részletesen, komplexitásában nem vizsgálták a témát. A korabeli közlekedésrendészet egy-egy kiragadott „*részéről*” írtak.

A tűzrendészet kapcsán megemlítendő a Tűzrendészeti Közlöny, amely – a tűzoltással kapcsolatos belügyminiszteri rendeleteken túl – számos esetben tartalmaz szócikkeket, amelyek technikai újításokkal, a magyar tűzrendészet állapotával, a jelentősebb tüzesetekkel stb. (is) foglalkoznak. A szerzők jelentős része a tűzoltóság szolgálatában állt. Ily módon írásaik célja az (is) volt, hogy felhívják a figyelmet a szakterületükkel kapcsolatos pénzhiányra, s magasabb anyagi forrásokat szerezzenek a hatóságoktól. Balogh Dezső, Labiner Gyula, Lukács Zoltán, Toldi Árpád cikkei⁵⁴ helyesen állapították meg az 1930-as évek elejéről, hogy a magyarországi tűzrendészet a közigazgatás „*mostoha gyermeke*”, pénzhiánnyal sújtott, elmaradott terület. Rehák Tamás cikkében⁵⁵ helytállóan világított rá arra, hogy az 1930-as évek elején a vízszerezés elhanyagoltságának kérdése az egyik „*legfájóbb pontja*” volt a magyar vidék tűzrendészetének. A tűzrendészet köréből be kell számolnom Erdély Ernő – a korszak egyik legjelentősebb tűzrendészeti

⁵⁰ Bakonyi István: A cigánykérdés. Csendőrségi Lapok. 25. évf. 1935. 22. sz. 688-690. o.

⁵¹ Tisza Miksa: A cigányokról. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 1. sz. 21-23. o.

⁵² Később Toldy Árpád.

⁵³ Kontra Kálmán: Közlekedési balesetek helyszínelése. Csendőrségi Lapok. 24. évf. 1934. 5. sz. 130-134. o.; Kriston György: A gépjárművek ellenőrzéséről. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 20. sz. 631-662. o.; Toldi Árpád: Az autó-rendszámabláról. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 10. sz. 302-308. o.

⁵⁴ Balogh Dezső: A hazai tűzoltóságok fenntartásának nehézségei. Tűzrendészeti Közlöny. 29. évf. 1931. 9. sz. 129-130. o.; Labiner Gyula: A hazai tűzoltóságok fenntartásának és fejlesztésének némely módjai. Tűzrendészeti Közlöny. 29. évf. 1931. 11. sz. 157-158. o.; Lukács Zoltán: Tíz esztendő mérlege. Tűzrendészeti Közlöny. 33. évf. 1935. 2. sz. 17-18. o.; Toldy Árpád: A községi tűzrendészetről. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 6. sz. 168-170. o.

⁵⁵ Rehák Tamás: Az esővíz felhasználása tűzoltásra - Víztartó medencék (ciszternák) építése. Tűzrendészeti Közlöny. 31. évf. 1933. 4. sz. 49-53. o.

szakértője – művéről,⁵⁶ amelyben a tűzoltóságok szervezését, felszereléseit, szolgálatát, ügykezelését helytálló módon mutatja be.

A kábítószer-ellenőrzés köréből ki kell emelnem, hogy a magyar kábítószer-ellenes harc alapművének minősíthető a Temesváry György által írt *A kábítószerokról. Különös tekintettel az általuk előidézett kóros megszokásra és toxicomania elleni küzdelemre.*⁵⁷ című munkát. Temesváry a Kábítószerket Ellenőrző Központi Szerv orvosszakértője volt, aki a Horthy-korszak egyik legjelentősebb kábítószer-szakértőjének tekinthető. Munkája szakszerűen mutatja be korának tudását a „*kóros méregélvezetről*”, a fogyasztók köréről, a kábítószer elleni küzdelemről. Temesváry – számos esetben – nemzetközi kitekintést is tett. A szerző a kábítószer terjedésének negatív társadalmi hatásait is bemutatta. A mű a kábítószerrel kapcsolatos jogszabályokat is közli. A szakértői írás erénye a hitelességében rejlik. A fentén kívül megemlítendő egy kábítószer terjedéséről szóló rendőrségi szakkikk, amely a prevenció fontosságára is felhívja a figyelmet.⁵⁸

Az erkölcsrendészethez⁵⁹ kapcsolható írások bőségesen állnak a rendelkezésünkre. A szerzők orvosok, rendőrök, az erkölcsrendészet területén dolgozó szakértők voltak. Bíró Béla: *A prostitúció*⁶⁰ című műve azért is kiemelendő, mert Schreiber Emil 1917-es könyve⁶¹ óta az első munka volt, amely magyar nyelven foglalta össze, illetve igen részletesen, alaposan elemezte a témát. Schreiber műve óta kissé megváltozott a leánykereskedelem elleni harccal kapcsolatos rendészeti rendszer. A prostitúció – hazai és külföldi – jogi szabályozását, történelmét, szakirodalmát alapos vizsgálat alá veszi. Bíró a prevenció fontosságára is rámutatott. A szerző – a rendőri érdeket is szem előtt tartva – amellet érvelt, hogy a prostitúció jelensége elleni harcot elsősorban mint egészségügyi feladatot kell felfogni, viszont a rendőrség szerepét nem lehet mellőzni. Bíró véleménye azért is helytálló, mert a hatóság még az egészségügyi feladatok megoldásához sem rendelkezett a rendőrség közreműködése nélkül megfelelő végrehajtóerővel.

⁵⁶ Erdély Ernő: Tűzrendészet. 1., A tűzoltóságok szervezése, felszerelése, szolgálata, ügykezelése. Budapest, Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség, 1930.

⁵⁷ Temesváry György: *A kábítószerokról. Különös tekintettel az általuk előidézett kóros megszokásra és toxicomania elleni küzdelemre.* (Az idevonatkozó magyar törvények és rendeletek gyűjteményével.) Budapest, Hornyánszky Viktor Rt. Magyar Kir. Udv. Könyvnyomda, 1936.

⁵⁸ H. S.: Kokainvilág Budapesten. Magyar Detektív. 8. évf. 1933. 22. sz. 8. o.

⁵⁹ Idetartoztak (korabeli kifejezések): „*Erkölcshandzszaellenes Központi Hatóság ügyei, találkahelyek, fajtalan közlemények és leánykereskedelem elleni védekezés.*” Az utóbbiakat pornográfia, prostitúció elleni hatósági harcnak is nevezhetjük.

⁶⁰ Bíró Béla: *A prostitúció.* A m. k. rendőrség országos szaktanfolyamának kiadványa, 1933.

⁶¹ Schreiber Emil: *A prostitúció.* Budapest, Rendőrségi Szaktanfolyamok kiadványa, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai R.T., 1917.

Ki kell emelni a Doross Gábor és Melly József – a korszak kiemelkedő orvosai – által alkotott *A nemi betegségek kérdése Budapesten*⁶² című munkát. A mű szakszerűen ismerteti a prostitúcióval kapcsolatos fontosabb információkat. Kiemelendő a téma jogi szabályozásának elemzése. A leánykereskedelem elleni harc egyik legjelentősebb alkotása a Doross Gábor által szerkesztett *Küzdelem a leánykereskedés és a prostitúció ellen*⁶³ címmel megjelent mű. A szerzők között olyan szakértők szerepelnek, akik a korban nagy tudással rendelkeztek e téren: Melly Béla, Pap Jánosné, illetve Valló Emil is. A munka igényes, valamint alapos elemzést nyújt a fenti szakterület tapasztalatairól. A prostitúcióval kapcsolatos magyar korszellemet megismerhetjük korabeli, egyéb kiadványokból is.⁶⁴ A szerzők között találhatunk rendőröket, orvosokat is. A kiadványok egy részében nagy hangsúlyt kap a keresztény értékekre való hivatkozás. A fentiek javaslatokat is tettek a társadalmi jelenség visszaszorítására, illetve néhol a leánykereskedelem elleni harc rendszerének egyes hibái is említést nyernek. Ki kell emelnünk Szentkirályi Zsigmond munkáját, amely számos adatot közöl a témáról. Az utóbbi értékes forrásul szolgál.⁶⁵

Az életuntak védelme⁶⁶ kapcsán megemlítendő, hogy egyes korabeli kiadványokból közelebb kerülhetünk ahhoz, hogy megértsük, a korszakban hogyan vélekedtek az öngyilkosságról, milyen megoldási tervek születtek e társadalmi probléma ellen stb.⁶⁷ A fentiek pszichológiai megközelítést is alkalmaznak.

2.2.3. Emlékiratok⁶⁸

Sajnálatos – történelmi szempontból –, hogy Keresztes-Fischer Ferenc nem írta meg az emlékiratait. A Horthy-korszak történetét kutató személyek számára értékes forrásként

⁶² Doross Gábor – Melly József: *A nemi betegségek kérdése Budapesten*. Statisztikai Közlemények, Budapest, Budapest Székesfőváros Házinyomdája, 1930.

⁶³ Doross Gábor: Jelentés a „Magyar egyesület a Leánykereskedés Ellen” negyedévszázados munkásságáról (1909-1934). *Küzdelem a leánykereskedés és a prostitúció ellen*. Budapest, a m. kir. belügyminisztérium támogatásával kiadta „A Magyar Egyesület a Leánykereskedés Ellen”, Arany János irodalmi és nyomdai rt, 1935.

⁶⁴ Bíró Béla: *A prostitúció rendészeti különállása*. Budapest, Athenaeum, 1936.; Csia Sándorné Leicht Mária: *Prostitúció és leánykereskedelem*. Budapest, Magyar Evangéliumi Szövetség, 1940.; Kemény Gábor: *Bűnök és bűnözők a prostitúció világában*. Budapest, Hungária Nyomda, 1939.; Kovács Mária: *A szociális gondoskodás és a prostitúció*. Sárospatak, Kisfaludy László Nyomda, 1936.

⁶⁵ Szentkirályi Zsigmond: *Adatok a prostitúció kérdéséhez*. Budapest, Athenaeum, 1938.

⁶⁶ Ezen terület az öngyilkosságokkal, öngyilkossági kísérletekkel stb. foglalkozott.

⁶⁷ Kisléghi Nagy Dénes: *Az öngyilkosság okairól*. Budapest, Légrády Ny., 1932.; Máday István: *Az életuntak lélektanához*. Budapest, Löbl Ny., 1929.; Samassa János: *Az öngyilkosság megakadályozásáról*. Budapest, Uránia Ny., 1928.; Zehery Lajos: *Az öngyilkosság mint a társadalmi élet tömegjelensége*. Budapest, Stephaneum Ny., 1926.

⁶⁸ Az ÁBTL-ben lévő visszaemlékezések nagyobb részéről itt nem számolok be.

szolgálhatott volna.⁶⁹ A II. világháború után többen is kérték a mű megírására. Keresztes-Fischer ezen kéréseket megtagadta. Attól (is) tartott, hogy az utóbbival számos embert veszélybe sodorhat Magyarországon.⁷⁰ Ezen aggodalom reális volt.

Hetényi Imre⁷¹ tollából született az „*Amikor a rend őre voltam*”⁷² című visszaemlékezés, amely bemutatja a rendőrtiszt életútját. A korszak jelentős bűncselekményeiről, illetve a nyomozásokról részletesen számol be, azonban a visszaemlékezése hiányos. A szerző a politikai jellegű nyomozásokat szándékosan kihagyta a műből. Maga vallja be, hogy vannak olyan dolgok, amelyekről nem beszélhet.

A II. világháború után a háborús bűnösnek vélt személyek egy részét 1945-ben az új államvezetés tartóztatta le. A fogságban sokakkal visszaemlékezést, önvallomást írtak. Az utóbbiak főleg a II. világháború idejére összpontosítanak. Az ilyen időszakokban készült írások is alapos forráskritikával kezelendők, hiszen a fenti személyeket bántalmazhatták, s írásuk nyomás, kényszer alatt született. Kiemelendő Wayand Tibor – aki részt vett a Horthy-korszak összes jelentős baloldallal, kommunistákkal kapcsolatos nyomozásában – az 1945 előtti politikai rendőrségről készített visszaemlékezést.⁷³

A Kádár-korszakban több olyan visszaemlékezés is született, amelyek a munkásmozgalom történetéhez (is) kapcsolódnak. A teljesség igénye nélkül meg kell említenünk a *Tanúságtevők*⁷⁴, illetve a *Tények és Tanúk*⁷⁵ című könyvsorozatok „*családjához*” tartozó visszaemlékezéseket. Ezen munkák gyakran idealizált képet nyújtanak a Horthy-korszak illegális kommunistáiról, illetve negatív elfogultságot észlelhetünk a csendőrség, illetve a rendőrség kapcsán.

⁶⁹ Értékes információkat nyerhetnénk Keresztes-Fischer emigrációs levelezéséből. Az utóbbiakat – önhibámon kívüli okok miatt – azonban nem sikerült megszerezni.

⁷⁰ Nyári Gábor: Versengés egy ex-belügyminiszter támogatásáért: Keresztes-Fischer Ferenc az emigrációban (https://napitortenelmiforras.blog.hu/2015/09/09/versenges_egy_exbelugyminiszter_tamogatasart#more7769556, a letöltés ideje: 2020. 02. 16.)

⁷¹ Dr. Hetényi Imre (Pest, 1871. 05. 19. – Budapest, 1946. 05. 04.): orvos, jogász. Detektívként szolgált, 1922 után a rendőrség budapesti főkapitányságánál főkapitány-helyettes (beosztás). 1932-ben a politikai rendészeti osztály vezetésével bízták meg. A szélsőséges irányzatok ellen vaskezekkel lépett fel. Az 1930-as években vonult nyugdíjba.

(Az adatok a korabeli rendőri szaksajtóból valók; továbbá: Magyar Életrajzi Lexikon. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967-1994.)

⁷² Hetényi Imre: *Amikor a rend őre voltam*. Budapest, Pantheon kiadó, é. n. (1941)

⁷³ Varga Krisztián: Az 1945 előtti politikai rendőrség Wayand Tibor detektívfelügyelő önvallomásában. *Betekintő*. 3. évf. 2009. 1. sz. (https://epa.oszk.hu/01200/01268/00009/varga_krisztian.htm, a letöltés ideje: 2020. 02. 15.)

⁷⁴ Kossuth Kiadó, 1974-1988.

⁷⁵ Magvető Kiadó, 1975-1990

Az emigrációban született, volt csendőrök által írott visszaemlékezések⁷⁶ nem foglalkoznak igazán behatóan az 1930-as évek első felével.

A rendszerváltás környékén több olyan visszaemlékezés kiadhatóvá vált, amelyek a Horthy-korszak történetéhez is kapcsolhatóak. Ezek azonban alig foglalkoznak az általam vizsgált témával. Zsitvay Tibor⁷⁷ a Horthy-korszak egyik jelentős politikusa. Az 1930-as évek elején – igazságügyminiszterként – Keresztes-Fischer minisztertársa volt. Emlékirata⁷⁸ alapvetően nem a rendészet, rendvédelem történetéről íródott, mégis meg kell említenünk. Egy részében ugyanis beszámol Keresztes-Fischer személyéről, illetve arról is, hogy 1931-ben Keresztes-Fischer kezdeményezte a statárium⁷⁹ kiterjesztését. Ez utóbbit nem tudom sem megerősíteni, sem cáfolni.⁸⁰ Az is lehetséges, hogy Zsitvay csak a saját felelősségét kívánta mérsékelni.

Antal István – Gömbös⁸¹ kormányzása idején évekig fontos szerepet töltött be a sajtópolitika terén – emlékirata⁸² sem olyan mű, amely a rendészet, rendvédelem történetére összpontosítana. Csupán azon okból kifolyólag említem meg, mert írásában megemlíti, hogy Horthy⁸³ Keresztes-Fischerben látta a belső rend és közbiztonság fenntartásának biztosítékát. Az utóbbi megmagyarázza, hogy miért Keresztes-Fischer volt azon személy, aki a Horthy-korszakban a leghosszabb időt töltötte el a belügyminiszteri bársonyszékben.

⁷⁶ Újváry Sándor: Rövidzárlat Magyarországon. Naplótöredékek 1943-1945. München, Újváry – Griff Kiadó, 1980.; Szendi József: Csendőrsors. Hernádnémetitől Floridiáig. Miskolc, Magyar Demokrata Fórum Miskolci Szervezete, 1991. stb.

⁷⁷ Dr. Zsitvay Tibor (Pozsony, 1884. 11. 10. – Alpnachdorf, Svájc, 1969. 07. 09.): igazságügyminiszter. Jogot végzett. Majd több helyen is szolgált. Ügyvédként is tevékenykedett. 1929-től 1932-ig igazságügyminiszter. 1938 őszén kilépett a kormánypartból. 1944-ben Nyugatra távozott, Svájcban telepedett le.

(Sipos Péter (szerk.): Magyarország 1921-1941 – Zsitvay Tibor emlékiratai, Budapest, Palatinus Kiadó, 1999.)

⁷⁸ Sipos Péter (szerk.): Magyarország 1921-1941 – Zsitvay Tibor emlékiratai, Budapest, Palatinus Kiadó, 1999.

⁷⁹ Tóth J. Zoltán tanulmányában rövid, de helytálló elemzést közölt a statárium 1931-es kiterjesztéséről: Tóth J. Zoltán: A magyarországi rögtönbíráskodásra (statáriumra) vonatkozó anyagi és eljárásjogi szabályozás a 20. században. Forum: Acta Juridica et Politica. 1. évf., 2011. 2. sz. 201-229. o.

⁸⁰ A releváns minisztertanácsi jegyzőkönyvnek „nyoma veszett”.

⁸¹ Vitéz jákfai Gömbös Gyula (Murga, 1886. 12. 26. – München, 1936. 10. 06.): miniszterelnök. Honvédelmi miniszter 1929-től 1936-ig. 1932-től 1936-ig miniszterelnök. Miniszterelnöksége alatt a nagy gazdasági válságból való kiutat kereste hazája számára, az utóbbi részben sikerült. Az ország átalakítása kapcsán ellentéte támadt Horthy Miklós kormányzóval (is). Miniszterelnökségének betegsége, illetve halála vetett véget.

(Bölgöny József: Magyarország kormányai 1848-1975. Budapest, Akadémia, 1978. 235. o.; Vonyó József: Gömbös Gyula. Budapest, Napvilágkiadó, 2014.)

⁸² Gergely Jenő (szerk.): Gömbös Gyula hatalomra kerülése és kormányzása, 1932-1936, Antal István sajtófőnök emlékiratai. Budapest, Palatinus Kiadó, 2004.

⁸³ Vitéz nagybányai Horthy Miklós (Kenderes, 1868. 06. 18. – Estoril, Portugália, 1957. 02. 09.) kormányzó. Első jelentősebb beosztásai a tengerész világhoz fűződnek. Az Osztrák-Magyar Monarchia flottájának utolsó főparancsnoka volt. Később a Nemzeti Hadsereg irányítójaként egyre nagyobb hírnévre tett szert. 1920. 03. 01-től 1944. 10. 16-ig a Magyar Királyság kormányzója volt. Lemondása után fogságban élt. Emigrációba kényszerült. Élete végét Portugáliában töltötte.

(Turbucz Dávid: Horthy Miklós. Budapest, Napvilág Kiadó, 2014.)

Horthy emlékiratában⁸⁴ csupán érintőlegesen foglalkozik Keresztes-Fischer személyével. Ezen visszaemlékezés sem a rendészet, rendvédelem történetét vizsgálja.

Kovács Tamáshoz fűződik a szélsőjobb elleni harc igen fontos forráskiadása.⁸⁵ Sombor-Schweinitzer József – Keresztes-Fischer Ferenc bizalmi embere, a korabeli rendőrség egyik jelentős alakja – a szélsőjobboldalról írt feljegyzéseiben sajnálatos módon az 1930-as évek első felével viszonylag keveset foglalkozik. Ez természetesen azzal magyarázható, hogy a fenti erő inkább az 1930-as évek második felében kezdett el igazán megerősödni. Az 1930-as évek első feléről közölt elemzés – röviden, de hitelesen – összefoglalja a szélsőjobboldallal kapcsolatos fontosabb történéseket. Azért is fontos a fenti írás, mert Sombor-Schweinitzer a Belügyminisztérium és a rendőrség szélsőjobboldal elleni harcának egyik kulcsfigurája volt. (A művel kapcsolatos hiányosságokra, pontatlanságokra Szakály Sándor hívta fel a figyelmet.⁸⁶)

A fentiek alapján tehát elmondható, hogy a témával kapcsolatban csupán minimális információt nyújtanak az emlékiratok.

2.2.4. További források

Ezen csoport nagyobb része az általam vizsgált összes szakterület kapcsán „*használható*” információkat tartalmaz. A fontosabb jogszabályokat tartalmazó Magyarországi Rendeleték Tára,⁸⁷ a közlönyök,⁸⁸ értesítők,⁸⁹ jogszabály-gyűjtemények (cselédek ügyei⁹⁰, erkölcsrendészet,⁹¹ ipari rendészet,⁹² kábítószer-forgalom ellenőrzése,⁹³

⁸⁴ Horthy Miklós: Emlékirataim. Budapest, Európa – História, 1990. (Az emlékirat több kiadást is megélt.)

⁸⁵ Kovács Tamás: Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb - Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról, 1932-1943. Budapest, Gondolat Kiadó, 2009.

⁸⁶ Szakály Sándor: Forrásközlés, illetlen nagyvonalúsággal: Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról, 1932-1943. A bevezetőt írta és jegyzetekkel ellátta Kovács Tamás. Bp., 2009. Fons: forráskutatás és történeti segédanyagok. 16. évf. 2009. 3. sz. 397-405. o.

⁸⁷ (A továbbiakban: MRT.)

⁸⁸ Belügyi Közlöny (a továbbiakban: BK), Budapesti Közlöny, Ceglédi Közlöny, Csendőrségi Közlöny (a továbbiakban: CsK), Félégyházi Közlöny, Fővárosi Közlöny, Tűzrendészeti Közlöny stb.

⁸⁹ Budapesti Közlöny Hivatalos Értesítője, Kiskunhalas Helyi Értesítője, Közgazdasági Értesítő stb.

⁹⁰ Bartha László: Szociális közigazgatás: házi és mezőgazdasági cseléd- és munkásügyek. Nyíregyháza, Klafter Ny., 1941.

⁹¹ Büntetőjog és erkölcsrendészet: útmutatás a katolikus erkölcsvédelemnek ellenőrzésére és biztosítására: kézirat gyanánt. Budapest, Korda, 1936.

⁹² Fanta Károly: Iparrendészet, munkásvédelem és az iparfelügyelet zsebkönyve. Budapest, Iparfelügyeleti Zsebkönyv Kiadóhivatal, 1933-1935.

⁹³ Temesváry György: A kábítószerokról. Különös tekintettel az általuk előidézett kóros megszokásra és toxicomania elleni küzdelemre. (Az idevonatkozó magyar törvények és rendeletek gyűjteményével.). Budapest, Hornyánszky Viktor Rt. Magyar Kir. Ud. Könyvnyomda, 1936.

közlekedésrendészet⁹⁴); a minisztertanácsi jegyzőkönyvek;⁹⁵ a statisztikai évkönyvek, kormányjelentések;⁹⁶ állami költségvetések,⁹⁷ állami zárszámadások,⁹⁸ az állami zárszámadásokkal kapcsolatos jelentések (M. Kir. Legfőbb Állami Számvevőszék jelentései)⁹⁹; a Magyarország tiszti cím- és névtárai;¹⁰⁰ a Magyar Királyi Csendőrség zsebkönyvei;¹⁰¹ a csendőrséggel kapcsolatos szolgálati utasítások, nyomozati utasítások;¹⁰² az államrendészeti zsebkönyvek¹⁰³ stb. többnyire autentikus forrásnak minősülnek. Az Országgyűlés Nyomtatványai¹⁰⁴ – azon belül is legfőképpen a képviselőházi naplók, felsőházi naplók – kapcsán viszont elmondható, hogy sok esetben mind az ellenzék, mind a kormánypártiak sokszor egyoldalú és elfogult véleményeket közöltek.

A Paksy Zoltán által szerkesztett *Politikai küzdelmek Zala megyében a két világháború között*¹⁰⁵ című forráskiadás II. kötete értékes, korabeli rendőrségi jelentéseket, belügyminisztériumi leiratokat (is) tartalmaz, amelyek segítséget nyújtanak kutatásunkhoz.

⁹⁴ Kontz Endre (szerk.): Automobil közlekedési rendészet. Budapest, Pallas, 1929.

⁹⁵ MNL OL – K 27. (<https://adatbazisokonline.hu/adatbazis/minisztertanacsi-jegyzokonyvek-1867-1944/kereses>)

⁹⁶ A M. Kir. Kormány 1930-1940. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és Statisztikai Évkönyv. Budapest, 1932-1942, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R-T. (A továbbiakban: SÉ vagy J. A „SÉ” a Statisztikai Évkönyvre utal, a „J” pedig a kormányjelentésre. A kettő utóbbi ugyanis egy kiadvány részeként jelent meg, az oldalak számozása nem folyamatos, hanem a Statisztikai Évkönyv „résznel” újraindul.)

⁹⁷ 1929/30-1934/35. évi állami költségvetés. Budapest, Magyar Királyi Állami Nyomda, 1929-1935. (A továbbiakban: ÁK. Az „ÁKS” a sommázat rövidítése, az „ÁKBM” pedig a költségvetés belügyminisztériumi fejezete. A különböző fejezeteknél mindig újraindul az oldalak számozása. Ezért volt szükséges külön rövidítésben jelölni az utóbbiakat.)

⁹⁸ A Magyar Állam zárszámadása az 1931/32-1934/35. évről. Budapest, Magyar Királyi Legfőbb Állami Számvevőszék, 1932-1936. (A továbbiakban: ÁZ.)

⁹⁹ A M. Kir. Legfőbb Állami Számvevőszék jelentése. A magyar államnak az 1931/1932-1934/1935. évre vonatkozó zárszámadásáról, valamint az államháztartás és vitele, az állami vagyon és az államadósságok kezelése körül az 1931/1932-1934/1935. évben szerzett tapasztalatairól. Budapest, 1932-1936, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R-T. (A továbbiakban: ÁZJ.)

¹⁰⁰ Magyarország tiszti cím- és névtára. M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal. 41-45. évf. 1931-1935, Budapest, Magyar Királyi Állami Nyomda.

¹⁰¹ A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1931-1935. Budapest, 1931-1935, Csendőrségi Lapok.

¹⁰² Szervezeti és Szolgálati Utasítás a M. Kir. Csendőrség számára, Budapest, 1927, Pallas Részvénytársaság Nyomdája. (A továbbiakban: SZUT. 1927.); Utasítás a Magyar Királyi csendőr-járásör mesterek számára. Budapest, 1903, Országos Központi Községi Nyomda Részvénytársaság.; Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség nyomozó alakulatai számára. (A továbbiakban: NYUT) Budapest, 1930, Pallas.

¹⁰³ Államrendészeti Zsebkönyv. Budapest, M. Kir. Belügyminisztérium, 1932-1935.

¹⁰⁴ Az 1931. évi július jó 18-ára hirdetett Országgyűlés Nyomtatványai. Képviselőház. Napló I–XXIV. k., Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat könyvnyomdája, 1931–1935. (A továbbiakban: KN.); Az 1931. évi július jó 18-ára hirdetett Országgyűlés Nyomtatványai. Felsőház. Napló I–III. k., Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat könyvnyomdája, 1931–1935. (A továbbiakban: FN.); Az 1931. évi július jó 18-ára hirdetett Országgyűlés Nyomtatványai. Képviselőház. Irományok I–XII. k., Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat könyvnyomdája, 1931–1935. (A továbbiakban: KI.); Az 1931. évi július jó 18-ára hirdetett Országgyűlés Nyomtatványai. Felsőház. Irományok I–VI. k., Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat könyvnyomdája, 1931–1935. (A továbbiakban: FI.)

¹⁰⁵ Paksy Zoltán: *Politikai küzdelmek Zala megyében a két világháború között*. 2. k. Zalaegerszeg, Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltár, 2015.

A forrásokból kitűnik, hogy a belügyi tárca Zala megyében is figyeltette a szélsőjobb veszélyesnek minősített csoportosulásait.

A forráskiadások kapcsán meg kell említeni a Borsányi György és Friss Istvánné által szerkesztett *Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből* című kiadás II. kötetét.¹⁰⁶ A munka az 1929-től 1935-ig tartó időszakból tartalmaz a témával is kapcsolatos forrásokat. A tudatos válogatás célja az volt, hogy – a munkásmozgalom idealizálásán túl – a Horthy-korszak rendvédelmét negatív színben világítsák meg. A további forráskiadás, amelyet be kell mutatnom, a Hollós Ervin és Beránné Nemes Éva által szerkesztett *Megfigyelés alatt... Dokumentumok a horthysta titkosrendőrség működéséből 1920-1944* című munka.¹⁰⁷ A Borsányi-féle – korábban említett – forráskiadáshoz hasonlóan ezen válogatás is manipulatív jellegűnek minősül. A cél: az olvasóban erősíteni a Kádár-korszakban már oly sokszor hangoztatott Horthy-korszakkal kapcsolatos negatív elfogultságú irányvonalat, valamint a korabeli kommunista csoportosulások pozitív színben való feltüntetését.

2.3. Összegzés

Igaz ugyan, hogy a források hiányosak, azonban azt gondolom, hogy a szakterületek többségénél még így is viszonylag hiteles kép rajzolódik ki a forráskritika alkalmazása, illetve az alapos elemzés után. A téma kutatása szempontjából két igazán jelentős probléma van. Az egyik az, hogy a minisztertanácsi jegyzőkönyvek az 1931 szeptemberétől az 1932 decemberéig tartó időszakot tekintve hiányoznak. Kivételt képez, hogy a korabeli belügyminisztériumi levéltári iratanyagban történő hosszas kutatás során egy-két jegyzőkönyvrészlet előkerült. Ezek azonban csak minimális segítséget jelentettek a kutatáshoz. A minisztertanácsi jegyzőkönyvek hiánya azért is problematikus, mert így nem minden esetben tudható biztosan, hogy a belügyminiszteri intézkedések egy részét tekintve Keresztes-Fischer a kezdeményezője volt-e azoknak, vagy csupán végrehajtója. Ugyanis lehetséges, hogy a belügyminiszter a kormány nyomására több olyan intézkedést is meghozott, amelyeknek kezdeményezője nem ő volt, s azokat talán nem is szerette volna igazán végrehajtani. A másik jelentős probléma a források terén, hogy számos esetben

¹⁰⁶ Borsányi György – Friss Istvánné (szerk.): *Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből*. 2. k., Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1964.

¹⁰⁷ Beránné Nemes Éva – Hollós Ervin: *Megfigyelés alatt... Dokumentumok a Horthysta titkosrendőrség működéséből 1920-1944*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977.

előfordult az egymásnak ellentmondó információ, vélemény, beszámoló. Ezek az ellenzék elleni rendőri, csendőri intézkedések kapcsán jelentek meg.

3. HISTORIOGRÁFIA

3.1. Bevezetés

E fejezetben ismeretterjesztő írásokat csak indokolt, kivételes esetekben mutatok be. Ezen fejezetben nem említettem meg az összes olyan tudományos igényű művet, amelyek csupán érintőlegesen¹⁰⁸ foglalkoznak a témával. Legfontosabb célkitűzésem e téren az volt, hogy legfőképpen azokat az írásokat elemezzem, amelyek szorosabban kapcsolódnak a kutatási területemhez. Azon művek címét írtam ki teljesen a „szövegben”, amelyeket témám szempontjából igazán jelentősnek minősítettem. Egyéb esetekben a lábjegyzet tartalmazza azokat.

3.2. A szakirodalom 1945-től a rendszerváltásig

3.2.1. Bevezetés

A II. világháború utáni évtizedekben a Horthy-korszakot gyakran helytelenül „*fasisztának*” bélyegezték. Az államvezetés követelménye a történészi munkákon észlelhető. Az 1945-től 1989-ig terjedő időszakot historiográfiai szempontból nem kezelhetjük egy teljesen homogén területként. A történészi munkáknak a Horthy-korszak iránti negatív elfogultsága nem áll egyenlő szinten. Le kell szögezmem, hogy ezen időszakban is születtek olyan munkák, amelyekben már alig, vagy egyáltalán nem érződik a pártállam ideológiája.

3.2.2. A VII. rendészeti szervek osztálya, VIII/a. közbiztonsági alosztály

E téren – a legtöbb esetben – olyan írásokat kell megemlíteni, amelyeknek többsége alapvetően nem rendvédelem-történettel foglalkozik, de mégis – témájuk következtében – kitérnek e területre is. (Pl.: az illegális kommunisták, a munkásmozgalom, valamint a

---

¹⁰⁸ Ezen kifejezést a következő oldalakon olyan írásokra alkalmazom, amelyek általában pár mondat erejéig foglalkoznak szűken értelmezett témával.

szociáldemokraták történetéről stb. szóló munkák.) Az ilyen jellegű írásokban fellelhetjük a fentiek elleni hatósági fellépésekről szóló részeket. Az utóbbiaknál számos esetben érzékelhető a szerzők azon szándéka, hogy a Belügyminisztériumot, a rendőrséget, a csendőrséget negatív színben tüntessék fel. A történészi írásokra számos esetben jellemző a forráskritika hiánya, illetve a prekoncepció.

A Márkus László által írt *A Károlyi Gyula-kormány bel- és külpolitikája*¹⁰⁹ című mű alapvetően nem rendvédelem-történettel foglalkozik, de a közbiztonsági alosztályhoz is kapcsolódó ügyek egy részét elemzi. A szerző számos esetben hivatkozik a korabeli, rendőrségi jelentésekre. Ily módon a kormányellenes erőkkel kapcsolatos információkat bőségesen tárja az olvasó elé. A mű a szélsőjobbaldali csoportosulások erősödésével részletesen foglalkozik. A szerző nyomon követte az utóbbiak fokozott belügyminisztériumi figyeltetését. Márkus helyesen vázolta, hogy Keresztes-Fischer Ferenc erős kézzel próbálta elfojtani a vidéken szervezkedő szociáldemokrata erősödést. Az elemzés mégis kissé elfogultnak tekinthető. A szerző bizonyítani kívánta a belügyi szervek „*fasizmusát*”. Ezen okból kifolyólag néhol kissé egyoldalú a megközelítés, nem pártatlan. Márkus a Belügyminisztériumhoz, a rendvédelmi szervekhez kapcsolódó negatívumokat domborítja ki. Olyan – általa válogatott – eseteket mutat be, amelyekkel bizonyítani tudja a kíméletlen belügyi terror életét.

A korabeli magyar munkásmozgalom története kapcsán ki kell emelni a Borsányi György által készített „*Munkát! Kenyeret!*” *A proletariátus tömegmozgalmai Magyarországon a gazdaság világválság éveiben (1929-1933)*¹¹⁰ című munkát. A könyv szellemiségén észlelhető, hogy a marxista irányvonalat „*gazdagítja*”. A munkásmozgalommal kapcsolatos ügyek – az 1930-as évek szempontjából – elsősorban a közbiztonsági alosztályhoz kapcsolhatóak. Témám szempontjából – Borsányi művéből – legfőképpen a gyülekezési ügyeket kell kiemelni. Fel kell hívni a figyelmet egy olyan jelenségre, amely a szerző kapcsán több esetben tapasztalható. Borsányi az 1930-as évek első harmadában történt csendőrségi, rendőrségi intézkedéseket (pl. tömegoszlatás) általában az ellenzéki beszámolók (például sajtóforrások, képviselők országgyűlési felszólalásai) alapján mutatja be. E sorok írója – a könyv, illetve a téma alapos vizsgálata során – arra a következtetésre jutott, hogy nem zárhatjuk ki azt, hogy a beszámolók egy része egyoldalúan, elfogultan, túlzóan számol be a rendvédelmi szervek egyes intézkedéseiről.

¹⁰⁹ Márkus László: *A Károlyi Gyula-kormány bel- és külpolitikája*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1968.

¹¹⁰ Borsányi György: „*Munkát! Kenyeret!*” *A proletariátus tömegmozgalmai Magyarországon a gazdaság világválság éveiben (1929-1933)*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1971.

Borsányi azonban ezeket mind hitelesnek tekinti. Természetesen azt is le kell szögezni, hogy az 1930-as évek elején a belügyi szervek több alkalommal valóban megfélemlítést, erőszakot alkalmaztak az ellenzék egy részén. Borsányi egyéb írásaiban – a fenti műhöz képest – inkább érintőlegesen foglalkozik a kutatási területemhez kapcsolódó ügyekkel.¹¹¹

Hollós Ervin 1971-ben¹¹² kiadott *Rendőrség, csendőrség, VKF 2.*¹¹³ című monográfiája egyoldalú megközelítés. A szerző a Horthy-korszakban az illegális kommunisták közé tartozott. Ezen okból kifolyólag a rendőrség, csendőrség működését – valamilyen szinten – már ifjú korában megismerhette. Kutatási területem következtében legfőképpen a könyv azon részeit kell előtérbe helyezni, amelyek az illegális kommunisták elleni állami harccal foglalkoznak. A Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium ezen irányú intézkedéseiről (1931-1935) nem közöl részletes elemzést, bár Hollós összefoglaló jellegű monográfiájának ez nem is lehetett a célja. Meg kell állapítanom, hogy az írás tartalmaz helytálló megállapításokat is, fontos tényeket, adatokat. Alapvetően mégis a szerző – korábban említett – negatív elfogultsága a jellemző. A témával kapcsolatos kutatásait egyébként – részben – már 1969-ben publikálta a *Belügyi Szemlében*. Ezek külön-külön megjelent tanulmányok a rendőrségről, a csendőrségről, illetve a VKF 2.-ről.¹¹⁴

A következő említésre méltó írás Nemes Dezsőtől származik: *A biatorbágyi merénylet és ami mögötte van...*¹¹⁵ Az írás – a függelékben – foglalkozik a Vannay-féle összeesküvéssel¹¹⁶ is. A szerzőn érzékelhető a Horthy-korszakkal kapcsolatos ellenszenv. Nemes Dezső a biatorbágyi merénylettel¹¹⁷ kapcsolatos nyomozás terén – helytállóan – kiemelt szerepet tulajdonított a korabeli magyar rendvédelem két jelentős alakjának: Hetényi Imrénének, illetve Sombor-Schweinitzer Józsefnek. A műnek a nyomozással kapcsolatos „*rejtélyes*” részletek elemzése ellenére sem sikerül bizonyítania azt a feltételezést, hogy az állami vezetők egy része állt volna a merénylet mögött.

¹¹¹ A teljesség igénye nélkül megemlítendő: Borsányi György: *Kommunista szervezkedés a gazdasági világválság és a fasizmus előretörése idején. 1929–1935.* 78-104. o. In: Erényi Tibor - Rákosi Sándor (szerk.): *Legyőzhetetlen erő: A magyar kommunista mozgalom szervezeti fejlődésének 50 éve.* Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1968. (a következő kiadás 1974-es); Borsányi György: *Adalékok a munkásosztály szervezettségének alakulásához a két világháború között.* 175-212. o. In: Kabos Ernő (szerk.): *Tanulmányok a magyarországi szakszervezeti mozgalom történetéről,* Budapest, Táncsics Kiadó, 1969.

¹¹² Később több kiadás is megjelent.

¹¹³ Hollós Ervin: *Rendőrség, csendőrség, VKF 2.* Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1971.

¹¹⁴ Hollós Ervin: *A politikai rendőrség.* *Belügyi Szemle,* 7. évf. 1969. 10. sz. 76-83. o.; Hollós Ervin: *A csendőrségről.* *Belügyi Szemle,* 7. évf. 1969. 11. sz. 68-77. o.; Hollós Ervin: *A VKF/2. történetéből.* *Belügyi Szemle,* 7. évf. 1969. 12. sz. 65-75. o.

¹¹⁵ Nemes Dezső: *A biatorbágyi merénylet és ami mögötte van...* Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1981.

¹¹⁶ A 7.6. alfejezetnél található az esemény leírása.

¹¹⁷ A 6.2.6. alfejezet tartalmazza a merénylet bemutatását.

A rendőrség 1932-es fegyverhasználati jogi újítása kapcsán is született tanulmány. Szalma László szerint a törvény a munkásmozgalom elnyomására szolgált.¹¹⁸ Itt meg kell említeni, hogy nem kizárólag ezt a célt szolgálta a törvény. Az utóbbihoz hozzá kell fűzni, hogy a szélsőjobboldalt is „*kordában kívánta tartani*” a kormány. Továbbá a köztörvényes bűnözők elleni hatékonyabb fellépést is szolgálta ezen jogi újítás. Szalma megállapítása tehát egyoldalú.

Bizonyos írások egy-egy település, megye kapcsán foglalkoznak az ellenzék elleni intézkedésekkel. E csoporthoz tartozó művek néhol elfogultan vizsgálják a kutatási témához tartozó történéseket, ráadásul csupán érintőlegesen. Itt megemlítenők Nagy Sándor,¹¹⁹ Tóth Gábor,¹²⁰ Dávid Lajos,¹²¹ illetve Honvári Lajos¹²² írásai.

Egyes – II. világháború utáni – írások a Horthy-korszak szélsőjobboldali csoportosulásaival foglalkoznak. Az utóbbiak egy része nem foglalkozik igazán részletesen a Belügyminisztérium ezen irányú harcával.¹²³ A fentiek többnyire abban merülnek ki, hogy – rendőrségi jelentéseken túl – megemlítenek egy-egy belügyminiszteri rendeletet, amelyek akadályozni kívánták a szélsőjobb erősödését.

Szakács Kálmán *Kaszáskeresztesek*¹²⁴ című munkájában bőségesen hivatkozott korabeli belügyminisztériumi, levéltári forrásokra, rendőrségi jelentésekre. A szerző előzetes téziseit kívánta alátámasztani válogatott forrásainak tükrében.¹²⁵ Szakács a Belügyminisztérium szélsőjobb elleni harcát többé-kevésbé hitelesen mutatja be. A mű egyik legnagyobb értéke – számunkra –, hogy a jelentések által szinte pontos beszámolót kaphatunk arról, hogy a Belügyminisztérium milyen információkkal rendelkezett a szélsőjobb egyes csoportosulásairól.

¹¹⁸ Szalma László: A rendőrség fegyverhasználati joga és kötelessége. Budapest, BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, 1972. 11. o.

¹¹⁹ Nagy Sándor: Az 1932-es balmazújvárosi tüntetés. Alföld. 1955. 9-10. sz. 51-61. o.

¹²⁰ Tóth Gábor: Az MSzDP falusi szervező munkája és tevékenysége Hajdú megyében a gazdasági válság éveiben. Történelmi Szemle. 9. évf. 1966. 3-4. sz. 397-421. o.; Tóth Gábor: Ellenzéki politikai mozgalmak a Tiszántúlon a harmincas években. 1929–1939. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982.

¹²¹ Dávid Lajos: Győr az ellenforradalmi rendszer idején. 445-506. o. In: Dávid Lajos - Lengyel Alfréd – Z. Szabó László (szerk.): Győr. Várostörténeti tanulmányok. Győr. Győr Megyei Város Tanácsa, 1971.

¹²² Honvári János: A győri szociáldemokrata párt vidéki szervezkedése és az 1932. április 7-i akció. KTMF Tudományos Közlemények. 3. évf. 1979. 11-17. o.

¹²³ Lévai Jenő: Horogkereszt, kaszáskereszt, nyilaskereszt. Budapest, Müller Károly, 1945.; Tilkovszky Lóránt: A kormányzat szélsőjobboldali ellenzéke az ellenforradalmi Magyarországon. 205-225. o. In: Sánta Ilona (szerk.): Egy letűnt korszakról, 1919–1945. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1987. 205–225. o. stb.

¹²⁴ Szakács Kálmán: Kaszáskeresztesek. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963.

¹²⁵ Erről bővebben: Paksá Rudolf: A magyar szélsőjobboldali elit az 1930-as évek elejétől 1945-ig. Doktori (PhD) disszertáció, ELTE BTK, 2011. (<http://doktori.btk.elte.hu/hist/paksarudolf/diss.pdf>, a letöltés ideje: 2018. 03. 21.), 23. o.

3.2.3. IX/a. igazgatási rendészeti alosztály

Az Horthy-korszak igazgatási rendészetének története a közbiztonsági rendészethez képest kevésbé kutatott terület volt. Az alosztályhoz tartozó szakterületek többsége történelmi szempontból feldolgozatlan.

Az igazgatási rendészethez tartozó tűzrendészet történetében – történelmi értelemben – sok a fehér folt. Az említésre méltó szakirodalomra az a jellemző, hogy a tűzrendészet¹²⁶ történetének egészét próbálják összefoglalni, vagy pedig egyes települések tűzoltóságának a történetét kívánják feldolgozni.¹²⁷ Az előbbi csoportból Szilágyi Jánostól *A tűzrendészet fejlődése az őskortól a modern időkig*¹²⁸ című művet, illetve a Tarján Rezső és Minárovics János által írt *Az önkéntes tűzoltóság történetéből*¹²⁹ című munkát kell megemlítenem. E munkák csupán érintőlegesen foglalkoznak az 1930-as évek elejével.

A Horthy-korszak negatív színben való feltüntetése – ahogy a fenti műveken is érződik – az igazgatási rendészet történetnél kevésbé állapítható meg, mint közbiztonsági alosztályhoz kapcsolódó munkáknál.

3.2.4. A szakirodalom az emigrációban

A külföldön született – leginkább csendőrség történetéről szóló – műveket általában olyan személyek írták, akik szimpatizáltak az egykori testülettel. Kövendy Károly (álnév)¹³⁰, egykori csendőrtiszt művében a csendőrség iránti pozitív elfogultság észlelhető.¹³¹ Hasonlóan Kövendyhez, Rektor Béla sem tudott teljes mértékben pártatlan maradni.¹³² Személyes érintettsége következtében a csendőrség enyhe idealizációja észlelhető említett munkájában. Ezen írások az 1930-as évek első felével nem foglalkoznak igazán részletekbe

¹²⁶ Tűzoltással kapcsolatos ügyek.

¹²⁷ A teljesség igénye nélkül megemlítendő: Bene János – Reszler Gábor: *A Nyíregyházi Tűzoltóság 100 éve, 1884-1984.* Nyíregyháza, Szabolcs-Szatmár Megyei Tűzoltóparancsnokság, 1984.; Takács Béla: *Száz éves a Budaörsi Önkéntes Tűzoltó Egyesület: 1889-1989.* Budaörs, Budaörs Vár. Önkéntes Tűzoltó Egyesület, 1989. stb.

¹²⁸ Szilágyi János: *A tűzrendészet fejlődése az őskortól a modern időkig.* Budapest, Belügyminisztérium, Országos Tűzrendészeti Parancsnokság, Zrínyi Ny., 1960. (1. kiadás.)

¹²⁹ Tarján Rezső – Minárovics János: *Az önkéntes tűzoltóság történetéből.* Budapest, Belügyminisztérium, Tűzrendészet Országos Parancsnoksága, Zrínyi Nyomda, 1968.

¹³⁰ A szerző a II. világháború után nyugaton maradt, ahol – attól tartva, hogy a valódi neve alapján a hazájában maradt családtagjait zaklatni fogják – írásait álnéven publikálta.

¹³¹ Kövendy Károly (szerk.): *A csendőr békében, háborúban és emigrációban.* Magyar Királyi Csendőrség, Toronto, Sovereign Press, 1973.

¹³² Rektor Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története.* Cleveland (Ohio, USA), Árpád Könyvkiadó Vállalat, 1980.

menően. E munkáknál alapvető probléma, hogy a szerzők nem kutathattak Magyarországon, ily módon ilyen szempontból hiányos művekről van szó.

3.3. A szakirodalom a rendszerváltás után

3.3.1. Belügyminisztérium, VII. rendészeti szervek osztálya, VIII/a. közbiztonsági alosztály

A Belügyminisztérium történetével kapcsolatban viszonylag kevés írás született. Ez részben arra is vezethető vissza, hogy 1932-től oly kiterjedt hatásköre volt a belügyi tárcának, hogy igen nehézkes lett volna komplex elemzést készíteni belőle. A témám kapcsán legfőképpen Botos János kutatásait kell bemutatni. A szerzőtől meg kell említenem a *Szemere Bertalantól Keresztes-Fischer Ferencig*¹³³ című munkát. A mű a Belügyminisztérium jelentősebb minisztereinek működését mutatja be. A mű erénye, hogy elfogulatlanul közelít a témához. A Keresztes-Fischerről szóló fejezet a kiemelendő. Botos egyébként más mű külön fejezeteként is megjelentette a Keresztes-Fischer Ferencről, illetve miniszteri működéséről az eddigi legkomplexebb – közel 10 oldal terjedelmű – munkát.¹³⁴ A szerző nem kis fába vágta a fejszóját, hiszen a téma szakirodalma igen szegényes volt – a mai napig az –, így a mű erényének tekinthető, hogy korabeli levéltári forrásokra (is) támaszkodva a Belügyminisztérium történetéhez fontos adalékokkal szolgált. A fentiekén túl meg kell állapítani, hogy az írás alapvetően nem a rendészetet, rendvédelmet állítja a középpontba. A szerző az utóbbiból a legjelentősebb intézkedéseket próbálta kiragadni, bemutatni. E sorok szerzője szerint ez tulajdonképpen sikerült. Botos következő említésre méltó írása¹³⁵ *A Belügyminisztérium története a Monarchia széthullásától a második világháború végéig* című munka. Hasonlóan a fenti műhöz, Botos az utóbbiban is ír Keresztes-Fischer miniszterségéről, azonban a rendészeti, rendvédelmi téma itt nagyobb szerepet kapott. A szerző próbált összpontosítani a legfontosabb intézkedésekre. Megállapításai általában helytállóak. Botos János egy másik, szakszerű elemzése csupán

¹³³ Botos János: Fejezetek a belügyminisztérium történetéből 1848–1938. Szemere Bertalantól Keresztes-Fischer Ferencig. Budapest, BM Kiadó, 1994.

¹³⁴ Botos János: Egy klasszikus belügyminiszter. Ecsetvonások Keresztes-Fischer Ferenc portréjához. 35-45. o. In: Borsi József (szerk.): Fejezetek a M. Kir. Belügyminisztérium történetéből, 1919-1945. Budapest, BM Kiadó, 1992.

¹³⁵ Botos János: A Belügyminisztérium története a Monarchia széthullásától a második világháború végéig. Budapest, BM Kiadó, 1995

érinti a rendészethez, rendvédelemhez kapcsolódó legfontosabb történéseket a vizsgált időszakból.¹³⁶

Igaz ugyan, hogy a „szűk” témához nem kapcsolódik, de mégis be kell számolni a Belügyminisztérium és a rendvédelem történetéhez kapcsolódóan még Kovács Zoltán András elfogultságtól mentes művéről¹³⁷, aki a Szálasi-kormány időszakát dolgozta fel. A mű Kovács doktori disszertációján alapszik.

A rendvédelem-történet – a rendszerváltás előtt – a magyar történelemtudomány kevésbé kutatott területe volt. Az 1990-es évektől kezdve ezen a téren változás történt. Több olyan írás jelent meg a Horthy-korszakhoz kapcsolódóan, amelyek a magyar rendvédelem, a rendőrség, a csendőrség történetét kívánták összefoglalni. Az utóbbi azért is pozitívum, hiszen így – a korábban sokszor negatív színben beállított testületek kapcsán – lehetőség nyílt arra, hogy az elfogultságtól mentes, szakmailag igényes írások szaporodni kezdjenek.

Az utóbbi munkában nagy szerep jutott a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaságnak (is). A társaságnak is köszönhető, hogy a korábban elhanyagolt területtel kapcsolatos kutatások sokasodni kezdtek. A társaság vezetője Parádi József, akinek a magyar rendvédelem-történettel foglalkozó szakirodalom születésében nagy szerepe volt. Nagy mennyiségű tudományos írás kötődik a nevéhez. A szerző számos esetben készített a Horthy-korszak rendvédelmével kapcsolatos átfogó, összefoglaló jellegű írásokat is. Parádi – aki egykor a Határőrségnél szolgált – nemcsak elméleti szinten, hanem gyakorlati szempontból is komoly tapasztalatokat szerzett a „*fegyveres testületek*” területén.

Meg kell jegyezni, hogy Parádi meghatározta a Horthy-korszak rendvédelmi fejlődésének szakaszait, illetve azoknak jellemzőit.¹³⁸ A megállapítások helytállóak, azonban Parádi nem ír arról, hogy a Keresztes-Fischer I. belügyministerségének (1931-1935) idején (a belügyi tárcához tartozó) magyar rendvédelem egyik legfontosabb jellemzője a pénzügyi „*szűkölködés*” volt. Az államháztartás helyzete miatt a fejlesztések egy része nem valósulhatott meg olyan gyorsan, mint amilyen gyorsan ezt megkövetelte volna a hatékony közbiztonsági szolgálat érdeke.

A rendőrség történetének kutatása a rendvédelem-történet népszerű „*alterülete*”, azonban a kutatók az 1931-től 1935-ig tartó időszakokkal csak érintőlegesen foglalkoznak a

¹³⁶ Botos János: A Magyar Királyi Belügyminisztérium helye, szerepe a polgári magyar állam rendvédelmi rendszerében, 1867-1944. 65-88. o. In: Boda József – Parádi József: Tanulmányok a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelem-történetéből. Budapest, Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, 2015.

¹³⁷ Kovács Zoltán András: A Szálasi-kormány belügyminisztériuma. Rendvédelem, állambiztonság, közigazgatás. Budapest, Attraktor Kiadó, 2009.

¹³⁸ Parádi József: A magyar rendvédelem fejlesztési reformjai a XIX. század második felétől a XX. század közepéig. Rendvédelem-történeti Füzetek. 15. évf. 2008. 18. sz. 103. o.

műveikben. Itt meg kell említeni Parádi József,¹³⁹ Ernyes Mihály,¹⁴⁰ Sas Ferenc,¹⁴¹ Szilvási Ferenc¹⁴² írásait.

A rendszerváltás után – a Kádár-korszakhoz képest – a csendőrség történetének kutatása is fellendült. Az egyik legjelentősebb munka ugyancsak Parádihoz köthető. Megemlítendő a csendőrség történetét 1881-től 1945-ig összefoglaló mű,¹⁴³ amely értintőlegesen foglalkozik az 1930-as évek első felével. Parádi egyéb csendőrséggel kapcsolatos írásaiban is csupán érinti szűken értelmezett témánkat.¹⁴⁴ Szakály Sándor a csendőrség történetével kapcsolatos műveiben¹⁴⁵ általában szűkebb témánkkal részletekbe menően nem foglalkozik. A csendőrség története kapcsán ki kell emelnünk művét,¹⁴⁶ amely fontos adatokat szolgáltat azon személyekről, akik a csendőrséget 1919-től 1945-ig vezették. Forró János csendőrségről írt tanulmánya¹⁴⁷ is csak érinti szűken értelmezett témánkat.

¹³⁹ Parádi József: A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme. Rendvédelem-történeti Füzetek. 18. évf. 2010. 21. sz. 85-100. o.; Parádi József: A magyar rendvédelem fejlesztési reformjai a XIX. század második felétől a XX. század közepéig. Rendvédelem-történeti Füzetek. 15. évf. 2008. 18. sz. 98-112. o.; Parádi József: A polgári magyar állam rendőrségei 1867–1945. Rendvédelem-történeti Füzetek. 20. évf. 2011. 23. sz. 124-143. o.; Parádi József: Határőrség, rendőrség, humán viszonyok a polgári magyar állam két világháború közötti időszakában. Rendvédelem-történeti Füzetek. 24. évf. 2014. 39-42. sz. 99-118. o.; Parádi József: Karhatalom a polgári magyar állam rendvédelmében 1867-1945. Rendvédelem-történeti Füzetek. 26. évf. 2016. 52. sz. 83-94. o.; Parádi József: Magyar rendvédelem 1919-1941. Rendvédelem-történeti Füzetek. 27. évf. 2017. 54. sz. 59-92. o.; Parádi József: Rendvédelem-karhatalom 1867–1945. Rendvédelem-történeti Füzetek. 20. évf. 2011. 23. sz. 111-123. o.

¹⁴⁰ Ernyes Mihály: A magyarországi rendőrségek 1867-től 1945-ig. 41-73. o. In: Boda József (szerk.) A magyar polgári rendvédelem a XIX. és XX. században: A magyar büntetés-végrehajtás, csendőrség, határőrség, koronaőrség, rendőrség, vám- és pénzügyőrség. Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány, 2004.; Ernyes Mihály (szerk.): A nemzetközi és a magyar rendvédelem-történet alapjai I. A rendőrségről. Budapest, Prevent Contact, 1998.; Ernyes Mihály: A rendőrség története az ókortól az 1980-as évekig (<http://www.fecsego.eu/2011/10/31/a-rendorseg-tortenete-az-okortol-az-1980-as-evekig>, a letöltés ideje: 2020. 02. 09.); Ernyes Mihály: Fejezetek a rendőrség történetéből 1944-ig. Pécs, Police Press, 1995.; Ernyes Mihály (szerk.): Fejezetek a rendőrség történetéből 2., Pécs, Betűcenter Lapkiadó Betéti Társaság, 1994.

¹⁴¹ Sas Ferenc: 125 éves a Fővárosi Rendőrség 1881-2006. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság, 2006.

¹⁴² Szilvási Ferenc: Rendőrlaktanya a Mosonyiban 1886-1986. Budapest, BM Könyvkiadó, 1986.

¹⁴³ Parádi József: A Magyar Királyi Csendőrség: az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület, 1881-1945. Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, 2012.

¹⁴⁴ Parádi József: A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme. Rendvédelem-történeti Füzetek. 18. évf. 2010. 21. sz. 85-100. o.; Parádi József: A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei. Rendvédelem-történeti Füzetek. 21. évf. 2011. 24. sz. 91-99. o.; Parádi József: A magyar rendvédelem fejlesztési reformjai a XIX. század második felétől a XX. század közepéig. Rendvédelem-történeti Füzetek. 15. évf. 2008. 18. sz. 98-112. o.; Parádi József: Karhatalom a polgári magyar állam rendvédelmében 1867-1945. Rendvédelem-történeti Füzetek. 26. évf. 2016. 52. sz. 83-94. o.; Parádi József: Magyar rendvédelem 1919-1941. Rendvédelem-történeti Füzetek. 27. évf. 2017. 54. sz. 59-92. o.; Parádi József: Rendvédelem-karhatalom 1867–1945. Rendvédelem-történeti Füzetek. 20. évf. 2011. 23. sz. 111-123. o.

¹⁴⁵ Szakály Sándor: A magyar tábori csendőrség története. Budapest, Ister Kiadó, 2000.; Szakály Sándor: A magyar királyi csendőrség 1919-1941. Szivárvány: irodalmi, művészeti és kritikai szemle. 1995. 1. sz. 136-147. o. stb.

¹⁴⁶ Szakály Sándor: Akik a magyar királyi csendőrséget 1919 és 1945 között vezették. Budapest, Magyar Napló Kiadó, 2013.

¹⁴⁷ Forró János: A Magyar Királyi Csendőrségről. Rendészeti Szemle. 32. évf. 1994. 3. sz. 44-53. o.

Kaiser Ferenc *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*¹⁴⁸ című művében részletes elemzésbe nem bocsátkozott az 1931-től 1935-ig tartó időszakról. A munka általában elfogulatlanul közelít a témához. Kiemelendő azonban azon fejezet, amely a csendőrség fegyverhasználati jogával, illetve – a csendőrség statisztikái alapján – kitér a jogtalan, valamint a jogos fegyverhasználati esetekre. Ezek csupán 1933-ig vizsgálják a témát, de a Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium időszakából a fentiek kiemelten fontosak. Az utóbbi avval magyarázható, hogy a nagy gazdasági válság idejében számos olyan csendőrségi intézkedés történt, amelyek – az ellenzék szerint – az állami terror fokozását jelentették. A fenti vád volt a Keresztes-Fischer elleni ellenzéki (sajtóbeli, parlamenti interpelláció stb.) támadások egyik legfőbb „ütőkártyája”.

A folyamórség története kapcsán igen kevés munka látott napvilágot. Suba János a dunai hajózásról és vízirendészetről szóló tanulmányában¹⁴⁹ szakszerű, igényes írásában nem túl részletesen ugyan, de a folyamórség kapcsán beszámol a kutatási területünkhöz tartozó időszakról is. A szerző kiragadta e terület kapcsán született fontosabbnak vélt intézkedéseket. A téma kapcsán Szakály Sándortól a folyamórség vezetőit igényesen bemutató írást¹⁵⁰ kell még megemlítenünk.

A Horthy-korszak politikai rendészetének kutatásához jóval „szabadabb légkört” biztosított a rendszerváltás utáni időszak. Kovács Tamás a doktori disszertációjában¹⁵¹ viszonylag keveset foglalkozott az 1930-as évek első felével. A szerző a toloncügyek kapcsán inkább a II. világháború idejére koncentrált. Az alábbi, Kovács Tamáshoz köthető írások és a disszertáció között számos „átfedés” található. Kovács Tamás összefoglaló munkájában¹⁵² a Horthy-korszakban – az államhatalom által – (is) megfigyelt csoportokat mutatta be. Kovács meglátásai, konklúziói többnyire helytállóak. Kovács írásaiból – a fentiek után – meg kell említenünk *A Belügyminisztérium rendészeti és karhatalmi feladatai*

¹⁴⁸ Kaiser Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. Pécs, Pro Pannonia, 2002.

¹⁴⁹ Suba János: *Dunai hajózás és vízirendészet 1922-1939*. 141-170. o. In: Parádi József (szerk.): *Emlékkönyv Öry Károly születésének 85. évfordulója tiszteletére*. Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, 2018.

¹⁵⁰ Szakály Sándor: *A Magyar Királyi Folyamórség és a Magyar Királyi Honvéd Folyamerők/Folyamierők vezetői 1920 – 1945*. 137-143. o. In: Vitári Zsolt (szerk.) *Globális vetületek: Ünnepi kötet Fischer Ferenc 65. születésnapjára*, Pécs-Budapest, PTE BTK Történettudományi Intézet, 2018.

¹⁵¹ Kovács Tamás: *Megfigyelés, internálás, deportálás. Az internálás és a toloncolás kérdésköre a két világháború között, különös tekintettel a II. világháború korára*. Doktori (PhD) disszertáció, Pécs, PTE BTK, Interdiszciplináris Doktori Iskola (<https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/16147/kovacs-tamas-phd-2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, a letöltés ideje: 2019. 09. 12.)

¹⁵² Kovács Tamás: *Célcsoportok és azok változásai a titkosszolgálati munkában a polgári kori Magyarországon*. 107-112. o. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*. 14. k. *Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai” című konferenciáról*, Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja - Magyar Rendészettudományi Társaság, 2013.

1920-1944. között című tanulmányt, amely részben egyezik a doktori disszertációjában is szereplő egyik fejezettel. A munka részletesen nem elemzi az általunk vizsgált időszakot, de mégis segíti kutatásunkat. A Belügyminisztérium történetéhez kapcsolódó írás a VII. közbiztonsági osztály működésén túl a VII/c. alosztály, vagyis a KEOKH¹⁵³ „életét” vázlatosan mutatja be.¹⁵⁴ (Apró megjegyzés, hogy 1932-ben még VIII. osztályhoz tartoztak az utóbbiak.) Kovács egy további írásában a csendőrség, illetve rendőrségi politikai nyomozó osztályairól alapvetően hitelesen számolt be.¹⁵⁵ Megemlítendő Kovács ismeretterjesztő cikke is a Horthy-korszak politikai rendőrségéről.¹⁵⁶ Kovács a következő említésre méltó tanulmányában¹⁵⁷ a két világháború között magyar rendőrségi állambiztonsági nyilvántartásokról viszonylag helytálló elemzést közölt.

Varga Krisztián tollából született az *Ellenség a baloldalon, Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*¹⁵⁸ című munka. A címben szereplő „baloldalon” szó talán kissé csalókának tűnik – ahogy ezt Kovács Tamás is kifejti¹⁵⁹ –, mert az állam számos esetben erős kezekkel lépett fel a szélsőjobb ellen is. Mielőtt kezünkbe vennénk Varga írását, tudnunk kell azt, hogy a szerző a politikai rendőrség iratainak nagy részében nem kutathatott, hiszen azok megsemmisültek. Ezen probléma azért is említésre méltó, mert az elsődleges források hiánya azt vetíti elénk, hogy valószínűleg számos olyan fehér folt van a témában, amelyekre talán sosem derül fény. A könyv a fentiek ellenére bőségesen hivatkozik levéltári forrásokra. Nyomon követhetjük a Horthy-korszak politikai rendészetének, rendvédelmének fejlődését, amelyben Hetényi Imre kulcsszerepet vállalt. A könyv egyik erénye, hogy számos esetben próbál elfogulatlanul közelíteni a témához. Az 1930-as évek első feléről tett megállapítások általában helytállóak, bár igazán részletes elemzést nem nyújt ezen időszakról, hiszen az már önmagában egy újabb monográfia témája lehetne.

¹⁵³ Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóság.

¹⁵⁴ Kovács Tamás: A Belügyminisztérium rendészeti és karhatalmi feladatai 1920-1944. között. 151-161. o. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. 10. k. Tanulmányok „A rendészet kultúrája – kulturált rendészet” című tudományos konferenciáról, Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2009.

¹⁵⁵ Kovács Tamás: A Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi (Állam)Rendőrség politikai nyomozó osztálya(i)k. 117-136. o. In: Boda József – Parádi, József (szerk.) A XIX-XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági testületei: a tanulmánykötet a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat és a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett azonos című tudományos konferencia kiadványa, Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2014.

¹⁵⁶ Kovács Tamás: Politikai rendőrség a Horthy-korban. Rubicon. 20. évf. 2010. 3. sz. 24-29. o.

¹⁵⁷ Kovács Tamás: Rendőrségi állambiztonsági nyilvántartások a két világháború között Magyarországon. Magyar Rendészet. 12. évf. 2012. 1. sz.

¹⁵⁸ Varga Krisztián: Ellenség a baloldalon, Politikai rendőrség a Horthy-korszakban. Budapest, Jaffa Kiadó, 2015.

¹⁵⁹ Varga Krisztián: Ellenség a baloldalon (Ism.: Kovács Tamás). Századok. 150. évf. 2016. 6. sz. 1605-1608. o.

A Belügyminisztérium szélsőjobb elleni harca kapcsán – a legtöbb esetben – olyan írásokat kell megemlíteni, amelyek alapvetően nem a hatósági harccal foglalkoznak, hanem magával a szélsőjobbaldali csoportosulásokkal. Udvarvölgyi Zsolt a *Fejezetek a magyar szélsőjobbaldal korai történetéből: fasiszták, kékingesek és a Meskó-párt*¹⁶⁰ című tanulmányában bemutatja a Keresztes-Fischer vezette minisztérium szélsőjobb elleni harcának egy részletét. Különösen a kékingesek elleni harcról szóló fejezetet kell kiemelnünk.¹⁶¹ A szerző tanulmányának egyik legfőbb értéke, hogy számos idézetet szöveghűen, teljes egészében közölt. Ezek a Belügyminisztérium szélsőjobb elleni küzdelmének fontos forrásai. A szerző megállapításai többnyire helytállóak.

Paksa Rudolf ismeretterjesztő írásában viszonylag helytálló összefoglalást írt az állam szélsőjobb elleni harcáról. Paksa Keresztes-Fischer Ferenc miniszter intézkedéseit többnyire hiteles módon mutatta be.¹⁶² Paksa Rudolf egyéb szélsőjobbaldalról szóló munkáiban inkább érintőlegesen foglalkozott a Belügyminisztérium szélsőjobb elleni fellépéseivel.¹⁶³

Paksy Zoltán a dunántúli, zalai nemzetiszocialisták története kapcsán beszámolt arról, hogy a hatóságoknak milyen volt a viszonya a fentiekkel.¹⁶⁴ Paksy foglalkozott az egész ország területére kiterjedő kutatással is, amelyben a szélsőjobb elleni hatósági fellépést is említi.¹⁶⁵ A szerző munkái többnyire elfogulatlanul próbálnak közelíteni a témához.

A sajtótörténettel kapcsolatos összefoglaló művek részletesen nem is foglalkozhatnak az 1930-as évek első felével, de a Paál Vince szerkesztésében megjelent munka igyekezett hiteles módon kitérni ezen időszak sajtórendészetének fontosabb

¹⁶⁰ Udvarvölgyi Zsolt: *Fejezetek a magyar szélsőjobbaldal korai történetéből: fasiszták, kékingesek és a Meskó-párt.* (<https://mek.oszk.hu/02100/02105/02105.pdf>, letöltés ideje: 2020. 02. 07., a tanulmány az ELTE BTK történelem szakán 1996-ban készített „Szélsőjobbaldali, nemzetiszocialista pártok Magyarországon, 1928-1933” c. szakdolgozat 2004-ben átdolgozott és aktualizált változata.)

¹⁶¹ A fejezet nyomtatásban is megjelent: Udvarvölgyi Zsolt: *Adalék a magyar szélsőjobbaldal korai történetéhez. „A Kékinges Mozgalom” betiltása.* 146-153. o. In: Hodossy Gyula (összeáll.): *Vámbéry Antológia* 2003. Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 2003.

¹⁶² Paksa Rudolf: *Erős kézzel a rendszer ellenfeleivel szemben: A hatalom és a szélsőjobb a Horthy-korban.* Rubicon. 23 évf. 2013. 9-10. sz. 14-35. o.

¹⁶³ Paksa Rudolf: *Magyar nemzetiszocialisták.* Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2013.; Paksa Rudolf: *A magyar szélsőjobbaldal története.* Budapest, Jaffa Kiadó, 2012.; Paksa Rudolf: *A magyar szélsőjobbaldali elit az 1930-as évek elejétől 1945-ig,* Doktori (PhD) disszertáció, ELTE BTK, 2011. (<http://doktori.btk.elte.hu/hist/paksrudolf/diss.pdf>, a letöltés ideje: 2018. 03. 21.)

¹⁶⁴ Paksy Zoltán: *A nemzetiszocialista pártok története Zala megyében, az 1930-as években.* 231-268. o. In: Paksy Zoltán (szerk.) *Zalai történeti tanulmányok,* 2009, Zalaegerszeg, Zala Megyei Levéltár, 2009.; Paksy Zoltán: *A nyilaskeresztes mozgalom tevékenysége és társadalmi bázisa a Dunántúlon 1932 és 1935 között.* 106-167. o. In: Paksy Zoltán (szerk.): *Az antiszemitizmus alakváltozatai. Tanulmányok,* Zalaegerszeg, Zala Megyei Levéltár, 2005.

¹⁶⁵ Paksy Zoltán: *Nyilas mozgalom Magyarországon 1932-1939.* Budapest, Gondolat Kiadó, 2013.; Paksy Zoltán: *A nemzetiszocialista mozgalmak megszerveződése, párt- és regionális struktúrája Magyarországon az 1930-as években.* *Múltunk.* 54. évf. 2009. 3. sz. 202-237. o.

eseményeire.¹⁶⁶ Sipos Balázs sajtótörténettel kapcsolatos munkái igazán részletesen nem elemzik az 1930-as évek első felét. A kutató a Horthy-korszak sajtótörténetével kapcsolatos összefoglaló munkákat jelentetett meg.¹⁶⁷ A korabeli sajtórendészet kapcsán megemlítendő Klein Tamás tanulmánya,¹⁶⁸ amely próbálja a fontosabb részleteket kiragadni Keresztes-Fischer Ferenc sajtórendészeti intézkedései kapcsán. A tanulmányon érezhető, hogy a szerző a téma jogi aspektusa felől világítja meg a vizsgált időszakunkat. Az elemzés csak egy részletét mutatja be az időszaknak. A sajtórendészet kapcsán főleg a hatalom Népszavával kapcsolatos intézkedéseiről írt. Klein helytállóan állapítja meg, hogy a korabeli hatalom valóban korlátozta egyes sajtótermékek megjelenését, s a sajtórendészeti szigor az időszak egyik fő jellemzője volt.

A rendvédelmi jog történetének kutatására az a jellemző – a témám kapcsán –, hogy a szerzők a legjelentősebbnek vélt jogforrásokra próbáltak összpontosítani. Olyan jogszabályokra, amelyek viszonylag nagy hatással voltak az állam rendvédelmére. A rendvédelmi jog története kapcsán meg kell említenünk, hogy Szikinger István *A magyar rendvédelmi jog 1919-1944* című tanulmányában csupán érintőlegesen foglalkozik témánkkal. Kutatási területünk kapcsán az 1932. évi XIII. tc. egy „részletét” elemzi röviden, viszonylag helytállóan.¹⁶⁹ Az 1931-től 1935-ig tartó időszakból azért is fontos kiemelni a jogi újítást, mert jogtörténeti – rendvédelmi jogi – szempontból az egyik legfontosabb történésként tarthatjuk számon. Buzás Gábor a rendőri intézkedések történetének összefoglalására vállalkozott.¹⁷⁰ Ebben a rendőrség fegyverhasználati jogának elemzésére szakszerűen tért ki, azonban az 1930-as évek elején alkotott új szabályozás kapcsán nem közölt részletes elemzést. Szikinger és Buzás szerint a törvény 1. § (1) bekezdésének 6. pontja a legalapvetőbb emberi joggal – „az élethez való joggal” – szemben semmi megfogható és érvényesíthető garanciát nem adott.¹⁷¹ Utóbbi vélemény helytálló, azonban azzal kell kiegészítenünk, hogy a törvényt végrehajtó rendeleten érzékelhető azon

¹⁶⁶ Paál Vince (szerk.): *A sajtószabadság története Magyarországon 1914–1989*. Budapest, Wolters Kluwer, 2015.

¹⁶⁷ Sipos Balázs: *Sajtópolitikák a Horthy-korszakban*. Médiafüzetek. 2004. 1. sz. 19-26. o.; Sipos Balázs: *Sajtó és hatalom a Horthy-korszakban: Politika- és társadalomtörténeti vázlat*. Budapest, Argumentum Kiadó, 2011.; Sipos Balázs: *Sajtó, sajtópolitika és nyilvánosság a Horthy-korszakban*. Korunk. 23. évf. 2012. 11. sz. 76-81. o.

¹⁶⁸ Klein Tamás: *Adalékok a Horthy-korszak sajtórendészeti szabályozásához II. Sajtószabadság és/vagy nemzetérdek – egy „öncélú nemzeti állam” sajtószabályozása (1931–1936)*, IN *MEDIAS RES*. 2. évf. 2013. 1. sz. 45-65. o.

¹⁶⁹ Szikinger István: *A magyar rendvédelmi jog 1919–1944. Rendvédelem-történeti Füzetek*. 23. évf. 2013. 27-30. sz. 187-198. o.

¹⁷⁰ Buzás Gábor: *A rendőri intézkedések szabályozásának rövid története. Rendészeti Szemle*. 54. évf. 2006. 9. sz. 87-124. o.

¹⁷¹ Szikinger i. m.: 189. o.; Buzás i. m.: 77. o.

vezérgondolat, hogy az emberi élet kioltását lehetőleg el kell kerülni.¹⁷² Megemlítendő az 1. § (2) bekezdés is: „*fegyverhasználatot oszlásra való felhívásnak kell megelőznie; ezt csak akkor szabad mellőzni, ha a tömeg magatartása annyira fenyegető, hogy a késelem súlyos veszéllyel járhat.*” Ki kell egészítenünk Botos azon megállapítását,¹⁷³ hogy e törvény számos vonatkozásban a rendőri önkény előtt nyitott teret. Utóbbi megállapítás helyes, hiszen abból az okból kifolyólag, hogy kiterjesztették a fegyverhasználat körét, arra is több esély nyílt, hogy egyes rendőrök „*túlkapásokat*” kövessenek el. Ugyanakkor utóbbit ki kell egészítenünk egy pozitívummal is. A törvény következtében a rendőrök élete számos esetben nagyobb védelemmel élvezett, hiszen megadta azokat a jogi kereteket, amelyek szükségesek voltak ahhoz, hogy kevesebb olyan tragédia történjen, mint például Sinkó József¹⁷⁴.

3.3.2. IX/a. igazgatási rendészeti alosztály

A igazgatási rendészet történetének egy-egy „*alterület*”-ének kutatása a rendszerváltás előtti időkhöz képest fellendült. Az igazgatási rendészetben belül a kábítószer-ellenes harc az egyik legfeldolgozottabb szakterület.¹⁷⁵ Bayer István összefoglaló művében a kábítószeres történetét az ókortól napjainkig próbálta összefoglalni.¹⁷⁶ Ezen okból kifolyólag a Horthy-korszakra nem is tudott igazán részletesen kitérni. Ki kell emelnünk, hogy Kerepeszki Róbert helytállóan, alaposan elemzi az 1930-as évek kábítószer-ellenes harcát.¹⁷⁷ A Kábítószeres Ellenőrző Központi Szervvel kapcsolatos jogszabályokat is ismerteti a szerző.

Az igazgatási rendészethez tartozó közlekedésrendészet ritkán kutatott téma. Kópiás András Gábor művében¹⁷⁸ a KRESZ történetét foglalta össze, az 1930-as évek első felét csak

¹⁷² Pl. 19. §.

¹⁷³ Botos: Szemere Bertalantól Keresztes-Fischer Ferencig. i. m.: 79. o.

¹⁷⁴ A 6.1.4. alfejezetben bővebben kifejtem a témát.

¹⁷⁵ Balláné Füstzer Erzsébet: A nemzetközi és hazai kábítószer ellenőrzési rendszer kialakulása. Rendvédelmi Füzetek. 3. évf. 2001. 1-28. o.; Erdős Ákos: Kábítószer-élvezet és -függőség Magyarországon a 19. század végétől a második világháború kirobbanásáig. Magyar Rendészet. 18. évf. 2018. 3. sz. 75-91. o.; Ernyes Mihály: A Kábítószeres Ellenőrző Központi Szerv: Fejezetek a rendőrség történetéből. Pandúr jogi és bűnügyi magazin. 4. évf. 1994. 3. sz. 4. o.

¹⁷⁶ Bayer István: A drogok történelme: A kábítószeres története az ókortól napjainkig. Budapest, Aranyhal Könyvkiadó, 2000.

¹⁷⁷ Kerepeszki Róbert: A kábítószeres terjedése és a Kábítószeres Ellenőrző Központi Szerv a Horthy-korszakban. 171-188. o. In: Jámber Orsolya Ilona – Lénárt Máté Gábor – Tarján G. Gábor (szerk.): A Rendőrákadémiától az egyetemig. Rendészettörténeti tanulmányok, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019.

¹⁷⁸ Kópiás András Gábor: KRESZ történeti áttekintés az 1890-től napjainkig tartó 125 évben. Budapest, Hungária Veszélyesáru Mémnöki Iroda, 2015.

érinti. Vedó Attila szakszerű elemzése ugyan nem igazán bocsátkozik igazán részletes elemzésbe az 1931-től 1935-ig tartó éveket tekintve, de az amúgy is roppantul szegényes közlekedésrendészet-történeti szakirodalom következtében célszerűnek tartottam a fenti munkát megemlíteni.¹⁷⁹

A nyilvános táncoktatás szabályozása, felügyelete kapcsán meg kell említenem Bolvári-Takács Gábor művét,¹⁸⁰ amelyben szakszerű elemzést nyújtott a fenti területről. A szerző alapos vizsgálat alá vette az 1930-as évek első felét is. Bolvári-Takács Gábor számos esetben autentikus forrásokra, belügyminiszteri rendeletekre hivatkozott.

Számos olyan írás született, amely egy-egy település tűzoltóságának történetét dolgozta fel.¹⁸¹ Heizler Zoltán a *Magyar Tűzoltó Szövetség százötven éve (1870–2020)* című művében arra tett kísérletet, hogy összefoglalja a szövetség életét a kezdetektől a jelenig. Az 1930-as évek első felével csupán érintőlegesen foglalkozott.

Az erkölcsrendészet¹⁸² kapcsán számos olyan munka jelent meg, amelyek csupán érintőlegesen foglalkoznak témánkkal.¹⁸³ Forrai Judit a Horthy-korszak prostitúciójával is foglalkozott művében. Récsei Balázs kutatásai a Somogy vármegyei prostitúció kapcsán

¹⁷⁹ Vedó Attila: Közúti balesetek helyszínelése a Magyar Királyi Csendőrség „közlekedési szolgálatánál”. 161-192. o. In: Parádi József (szerk.): Ünnepi parergák Mezey Barba 65. születésnapja tiszteletére. Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, 2018.; Vedó Attila: A Magyar Királyi Csendőrség közlekedési szolgálati ágának kialakulása és fejlődése. Rendvédelem-történeti Füzetek. 25. évf. 2015. 47-50. sz. 81-94. o.

¹⁸⁰ Bolvári-Takács Gábor: Táncosok és iskolák. Fejezetek a hazai táncművészképzés 19–20. századi intézménytörténetéből, Budapest, Gondolat Kiadó, 2014. (http://real.mtak.hu/21362/1/Tancosok_es_iskolak_konyv_vegleges_u_185337.969097.pdf, letöltés ideje: 2020. 02. 15.)

¹⁸¹ A teljesség igénye nélkül megemlítendő: Bene János: 125 éves a kisvárdai tűzoltóság. Kisvárdai Hivatásos Önkormányzati Tűzoltóparancsnokság, 1995.; Bilkó István: Komárom város tűzvédelmének története. Komárom, Komáromi Városszépítő Egyesület, 1993.; Csurgai Horváth József: A Székesfehérvári Önkéntes Tűzoltó Egylet története. Székesfehérvár tűzrendészete és tűzvédelme. Székesfehérvár, Székesfehérvár Megyei Jogú Város Hivatásos Önkormányzati Tűzoltósága, 1998.; Füleki Sándor: Túrkevei Önkéntes Tűzoltóság megalakulásának 100 éves története. Túrkeve, Túrkevei Önkéntes Tűzoltó Egyesület, 1991.; Hullámos László: A győri tűzoltóság és tűzoltás története. Győr, Győr Megyei Jogú Város Tűzoltósága, Palatia, 2000.; Kondicsné Kovács Éva: A szombathelyi tűzoltóság krónikája. Vasi szemle. 46. évf. 1992. 4. sz. 621-622. o.; Szabó Károly: Pécs tűz elleni védelmének története 1918-1948-ig, az állami tűzoltóság megalakulásáig. 116–138. o. In: Réti Rezső (szerk.): Tűzoltó Múzeum évkönyve. Tűzoltó Múzeum, 7. évf., 2006, Budapest. stb.

¹⁸² Idetartoztak (korabeli kifejezések): „Erkölsrendészeti Központi Hatóság ügyei, találkahelyek, fajtalan közlemények és leánykereskedelem elleni védekezés.” Az utóbbiakat pornográfia, prostitúció elleni hatósági harcnak is nevezhetjük.

¹⁸³ Bokor Zsuzsa: Nők a nemzetben, nemzet a nőkben. A magyar egyesület a leánykereskedelem ellen eugenikai olvasata. Socio.hu Társadalomtudományi Szemle. 5. évf. 2015. 2. sz. 86-100. o.; Forrai Judit: A budapesti prostitúció múltjából. 156-163. o. In: Fehér Lenke; Forrai Judit (szerk.): Prostitúció, prostitúcióra kényszerítés, emberkereskedelem. Budapest, BME Szociológia és Kommunikáció Tanszék, Szociális- és Családügyi Minisztérium Nőképviselői Titkársága, 1999.; Forrai Judit: Visszatekintés a budapesti prostitúció múltjára. Belügyi Szemle. 45. évf. 1997. 5. sz. 105-119. o.; Vaskuti Gergely: A prostitúció szabályozásának változásai Magyarországon. 345-363. o. In: Zséger Barbara (szerk.): Válogatás a 2016-ban és 2017-ben tartott tudományos rendezvények előadásaiból, Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság, 2017.

említendő meg.¹⁸⁴ A témához kapcsolódó adalékokkal szolgált Széchenyi Mihály, aki egy 1934-es „*kéjnötelep*”-t mutatott be.¹⁸⁵ Császtvay Tünde ismeretterjesztő munkájában¹⁸⁶ korabeli forrásokat, képeket is bemutatott a prostitúció kapcsán. Így adalékokat szolgáltatott e témakörhöz.

Pomogyi László a cigánykérdésről és a cigányügyi igazgatás történetéről szóló munkájában¹⁸⁷ érintőlegesen foglalkozott az 1930-as évek első felével. A szerző számos esetben autentikus forrásokra, jogszabályokra hivatkozott. Pomogyi helyesen világított rá arra, hogy a Horthy-korszak elején kissé alábbhagyott a cigányok kóborlása az országban, azonban teljesen sohasem szűnt meg. Az utóbbi pedig az ún. cigánykérdés egyik legfőbb problémája volt. Az igazgatási rendszet azonban gyakran tehetetlen volt a fenti probléma kapcsán. Karsai László a cigánykérdéssel foglalkozó művében¹⁸⁸ csupán érintőlegesen foglalkozott az 1930-as évek első felével. Ezen belül is inkább arra tért ki, hogy milyen volt a hazai cigánysággal kapcsolatos gondolkodásmód. Az ún. cigányügy kapcsán megemlítendő Kiss Bernadett írása, bár Kiss a témát csupán érintette.¹⁸⁹

Az „*életuntak*” (öngyilkosság) története kapcsán Zonda Tamás kutatásait kell kiemelnünk. Zonda összefoglaló munkái inkább érintőlegesen foglalkoztak az 1930-as évek első felével.¹⁹⁰

3.4. Összegzés

A II. világháború végétől a rendszerváltoztatásig tartó évekből a Kádár-korszak alatt született a kutatási területemhez kapcsolódó szakirodalom majdnem egésze. Ezen magyarországi munkák jelentős részére általában jellemző a Horthy-korszakkal kapcsolatos

¹⁸⁴ Récsei Balázs: A prostitúció és a polgári ethosz konfliktusai Somogy vármegyében az 1860-as évektől a 20. század közepéig. Kaposvár, Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Megyei Levéltára, 2019.; Récsei Balázs: A kéjelgésügy és szabályozása Somogy vármegyében 1919-1945. 183–232. o. In: Récsei Balázs (szerk.): Somogy megye múltjából – levéltári évkönyv 43–44., Kaposvár, Polgár Tamás, TIPONT Bt. Kaposvár, 2014.

¹⁸⁵ Szécsényi Mihály: Egy pesti kéjnötelep 1934-ből: intézmény a jó erkölcs és a jó ízlés védelmében. Budapest, 33. évf. 2010. 9. sz. 25-27. o.

¹⁸⁶ Császtvay Tünde: Éjjeli lepkevadászat. Bordélyvilág a történeti Magyarországon. Budapest, Osiris Kiadó, 2009.

¹⁸⁷ Pomogyi László: Cigánykérdés és cigányügyi igazgatás a polgári Magyarországon. Budapest, Osiris – Századvég, 1995.

¹⁸⁸ Karsai László: A cigánykérdés Magyarországon 1919–1945. Budapest, Cserépfalvi Kiadó, 1992.

¹⁸⁹ Kiss Bernadett: A cigányügy jogi szabályozása Magyarországon. Rendvédelmi Füzetek. 2010. 1. sz. 105-112. o.

¹⁹⁰ A teljesség igénye nélkül: Zonda Tamás: A magyarországi öngyilkossági szcena múltja és jelene. 505-519. o. In: Bagdy Emőke – Demetrovics Zsolt – Pilling János (szerk.) Polihistória: Köszöntők és tanulmányok Buda Béla 70. születésnapja alkalmából. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2009.; Zonda Tamás: Öngyilkos nép-e a magyar? 2. átdolgozott kiadás, Budapest, Püski Kiadó, 2004.

ellenszenv, illetve a korabeli munkásmozgalom, valamint az illegálisan működő kommunista csoportosulások iránti pozitív elfogultság. A Kádár-korszakban született írások nem teljesen azonos szintű elfogultságot hordoznak, azonban mégis egy csoportba soroltam őket. A történészek közül Borsányi Györgyöt, Hollós Ervint, Márkus Lászlót, Nemes Dezsőt kell kiemelni. A marxista szerzők – nem véletlenül – olyan témákról írtak, amelyek a pártállam érdekeit szolgálták. Ezek mind a VII. rendészeti szervek osztálya és a VIII/a. közbiztonsági alosztály hatáskörébe tartoztak. Ezzel magyarázható, hogy pl. az igazgatási rendészet történetét általában nem kutatták. Az idetartozó szakterületek, mint pl. a közlekedésrendészet, tűzrendészet stb., nem voltak olyan témák, amelyeken keresztül igazán negatív színekben lehetett volna feltüntetni a „Horthy-fasizmus” rendszerét. A VIII/a. közbiztonsági alosztályhoz kapcsolódó szakterületek közül a munkásmozgalommal, a szociáldemokratákkal, kommunista szervezkedésekkel kapcsolatos ügyek voltak a legkutatottabbak. A korabeli szélsőjobboldallal kapcsolatos belügyminisztériumi fellépés is figyelmet kapott a történészek körében. Az utóbbiak kapcsán megállapítható, hogy számos olyan írás létezik, amelyek viszonylag hitelesen mutatják be a Belügyminisztérium, a hatóságok szélsőjobboldali irányzatok elleni intézkedéseit.

A külföldön született – leginkább csendőrség történetéről szóló – műveket általában olyan személyek írták, akik szimpatizáltak az egykori testülettel. A fentieknél a csendőrség idealizációját figyelhetjük meg.

A rendszerváltás után elkezdtek szaporodni a rendvédelem-történettel kapcsolatos munkák. A rendőrség, csendőrség története kutatottabbá vált. A Belügyminisztérium története kapcsán is több írás született. A rendszerváltás hozadéka, hogy megszűnt az államhatalom felőli – az 1980-as években már egyébként is gyengülő – nyomás arra vonatkozóan, hogy a Horthy-korszak rendőrségét, csendőrségét negatívabb színben állítsák be. Ezen a téren az 1990-es évektől már jellemzőbb volt a történészi elfogultság jelentős csökkenése. A rendvédelem-történettel kapcsolatos munkák tekintélyes része a Horthy-korszakot vagy még ennél is hosszabb időszakokat vizsgálják. Az utóbbi alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a rövidebb időszakok (pl. 1931-1935) igazán részletekbe menő vizsgálata kapcsán általában hiányt tapasztalunk. A fenti oldalakon elemzett írásokról számos esetben elmondhatjuk, hogy a szűk témánkhoz tartozó kutatási terület kapcsán általában nem új tudományos eredményekről számolnak be, hanem az említett Borbély-Kapy-féle alapműre¹⁹¹ hivatkoznak. Azt is le kell szögeznünk, hogy a szakirodalom adós a

¹⁹¹ Borbély Zoltán – Kapy Rezső: A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941. Budapest, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, 1942.

rendészet történetének komplex – amely együttesen tartalmazza a rendészet „*alterületeinek*” részletes elemzését – vizsgálataival is. Szűk témánkhoz kapcsolódóan Botos János, Kovács Tamás, Parádi József, Udvarvölgyi Zsolt, illetve Varga Krisztián írásai a leghasználhatóbbak.

Összességében elmondható, hogy a vizsgált időszakom és témám (1931-1935) igazán részletes, komplex vizsgálatával adós volt a szakirodalom, míg a doktori értekezésem elkészült. A téma egy-egy „*alterülete*” került részlegesen feldolgozásra, azonban általában ezek sem komplex módon elemezték az adott szakterületet. Az általam vizsgált belügyminisztériumi alosztályok hatásköreibe tartozó ügyek, szakterületek legnagyobb részének – az 1931-től 1935-ig tartó időszakot tekintve – tehát nem történt meg az alapos, komplex történeti vizsgálata. E hiány pótlására született ezen doktori értekezés.

4. A KORMÁNYPOLITIKA¹⁹²

A nagy gazdasági világválság hatásai következtében a magyar államháztartás már nem bírta elviselni a közigazgatás igen magas pénzügyi költségeit,¹⁹³ s Bethlen¹⁹⁴ már 1929 őszén jelezte leiratában, hogy a közigazgatás egyszerűsítése, racionalizálása egy „*szükséges lépés*”.¹⁹⁵ A közigazgatás racionalizálása tulajdonképpen a magyar közigazgatási rendszer egyszerűsítését, modernizálását, tökéletesítését jelentette. Fontos szempont volt, hogy az igazgatás jóval takarékosabban működjön a korábbiakhoz képest.¹⁹⁶ A Bethlen-kormány tehát 1931-ben elrendelte a közigazgatás egyszerűsítésének előkészítését.¹⁹⁷

¹⁹² Ismételten felhívom a figyelmet arra, hogy ezen fejezet a korabeli kormánypolitikának csupán azon „*részeit*” mutatja be, amelyek szorosan kapcsolódnak – és kiemelten lényegesek – a szűken értelmezett témám kapcsán.

¹⁹³ A gazdasági folyamatokról részletesebben számol be az alábbi mű: Incze Miklós (szerk.): Az 1929-1933. évi világgazdasági válság hatása Magyarországon. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1955.

¹⁹⁴ Bethleni gróf Bethlen István (Gernyeszeg, 1874. 10. 08. – Moszkva, 1946. 10. 05.): miniszterelnök. Jogot hallgatott, majd mezőgazdasági tanulmányokat folytatott. 1901-től 1939-ig országgyűlési képviselő. 1921-től 1931-ig miniszterelnök. Hozzá fűződik az ország konszolidációja, az ország talpra állítása az igazságtalan trianoni békediktátum után. 1931 augusztusában lemondott, azonban a kormánypárt vezetője volt 1935-ig. Onnan kilépett a Gömbös Gyulával támadt ellentétek miatt. Horthy tanácsadójaként továbbra is jelentős szerepe maradt a magyar politikai életben. A háború következtében a Szovjetunióba hurcolták. Ott hunyt el. (Romsics Ignác: Bethlen István. Budapest, Osiris Kiadó, 1999.)

¹⁹⁵ MNL OL – BM – K 150 – 2775. cs. – I – 2. d. – 576/1929.

¹⁹⁶ Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás racionalizálása. Budapest, Kir. Magy. Egyetemi Nyomda. 1930. 82. o.

¹⁹⁷ 370/1931 (01. 24.) ME. r. MRT. 65. évf. 1931. 24-27. o.

Bethlen a válság miatt mondott le, hiszen nem akarta a válság miatti szigorú intézkedéseket meghozni, az emiatti népszerűtlenségtől tartott.¹⁹⁸ A Károlyi Gyula-kormányának – amelyben helyet kapott Keresztes-Fischer – a pénzügyi takarékoság fokozása volt az egyik legfőbb feladata. El kellett kerülni az államcsődöt, ezen okból kifolyólag erőteljes megszorító intézkedéseket hajtottak végre. Az állami költségvetések kifejezetten szűk forrásokat szántak a különböző területekre. Az állami takarékoságot a Gömbös-kormány is ugyanúgy folytatta, mint elődje.¹⁹⁹ Gömbös Gyula miniszterelnök a közigazgatás racionalizálását szintén fontos feladatnak tartotta.²⁰⁰ A kormánypolitikát a belügyi tárcának is követnie kellett. A pénzügyi takarékoság, a közigazgatás racionalizálásnak szelleme tehát erőteljesen áthatotta a belügyminisztériumi légkört.

A kormány természetesen lényegesnek tartotta a rend és a közbiztonság fenntartását, amelyben oroszánrészt vállalt a rendőrség, valamint a csendőrség. Nehéz helyzetbe került Keresztes-Fischer, ugyanis a rendvédelmi testületeken végre kellett hajtani a takarékosági intézkedéseket. Ennek részben a racionalizáció által kellett megvalósulnia. Emellett fejleszteni is kellett a rendőrséget és a csendőrséget. A magyar rendvédelem hatékonyságát pedig meg kellett őrizni. Ráadásul a nagy gazdasági világválság idején számítani lehetett az elkövetett bűncselekmények számának növekedésére, illetve a szélsőséges politikai erők erősödésére.

Fontos kitérni arra is, hogy nem hivatalos célnak minősült, de meg kellett akadályozni, hogy az ellenzék megerősödjön. Az ellenzék kezébe hatalmas támadási felületet került, hiszen a nagy gazdasági világválság okozta nehézségekért a kormányt okolhatták. A sajtó és a parlamenti felszólalások, interpellációk stb. segítségével több szavazót, támogatót szerezhettek. Ez pedig gyöngíthette a kormánypárt erejét.

Keresztes-Fischer egyetértett azzal, hogy az igazgatás racionalizálása, a takarékoság fokozása, a rend és közbiztonság fenntartása prioritást érdemelnek. Az erőteljesen antikommunista, szélsőjobboldal-ellenes politikai meggyőződéséből fakadt azon vezérgondolata, hogy kemény kezekkel kell fellépni a szélsőségek ellen.

Meg kell jegyezni, hogy ellenezte azt, hogy Gömbös – minden szempontból – úgy alakítsa át az országot, ahogy szeretné. Ekkor Keresztes-Fischer a fék szerepét töltött be a

¹⁹⁸ Erről bővebben: Borsányi György: Válságévek krónikája. Budapest, Kossuth Kiadó, 1986. 160. o.; továbbá: Romsics Ignác: Bethlen István életpályája. 16. o. In. Bethlen István és kora. Budapest, Osiris Kiadó, 2014.

¹⁹⁹ Gergely Jenő: Gömbös Gyula: politikai pályakép. Budapest, Vince Kiadó. 2001. 225. o.

²⁰⁰ MNL OL – K 27 – 1933. február 10-i minisztertanács ülése. (Interneten is elérhető.)

kormányban, akinek egyik feladata az volt, hogy – a Bethlen-csoport tagjaként – próbálja ellensúlyozni Gömbös politikai erejét.

5. A SZAKTERÜLETEKHEZ KAPCSOLÓDÓ PÉNZÜGYI „KERETEK”²⁰¹

Az állami költségvetésekben a rendőrség, a csendőrség, a folyamőrség, illetve a közbiztonsági és közrendészeti szolgálat nevű költségvetési címek kapcsolódnak a kutatási területemhez. A központi igazgatáshoz mint költségvetési címhez tartoztak az általam vizsgált alosztályok személyzetének járandóságai is. Ezen fejezetben a rendőrség, a csendőrség, a folyamőrség, illetve a közbiztonsági és közrendészeti szolgálat nevű költségvetési címek alapján vizsgáltam meg e területet költségvetési szempontból.

Az állami költségvetésből (állami közigazgatás, állami üzemek együtt) 6,5% körüli „részesedést” kapott a 4 fenti költségvetési cím együtt. (1932/33.: 6,592%; 1933/34.: 6,547%; 1934/35.: 6,473%). Látható tehát, hogy a teljes állami költségvetésből kapott pénzösszeg aránya minimálisan csökkent. A Belügyminisztérium költségvetésének 59,13-78,62%-át (az 1932/33. költségvetési évtől az 1934/35. költségvetési évig) tette ki a rendőrség, csendőrség, folyamőrség, illetve a közbiztonsági és közrendészeti szolgálat nevű költségvetési címek „csoportja”.²⁰² Az arány az 1932/33. költségvetési évben 78,62% volt. A következő költségvetési évben már majdnem 20%-kal csökkent ez az arány. Az utóbbi azzal magyarázható, hogy a belügyi tárca költségvetése „felduzzadt”, hiszen a Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium hatásköre jórészt ehhez a tárcához került. A hatáskörrel együtt pedig ezen szakterületek költségvetése is Belügyminisztériumhoz „csatlakozott”. A belügyi tárca évről évre kevesebb pénzügyi forrást biztosított e négy költségvetési cím kiadásaira.

²⁰¹ Ezen fejezet részben egy korábban megjelent tanulmányom átdolgozott változata: Balogh Atila: A Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium takarékosági politikája a rendészet területén (1931-1935). 18-34. o. In: Koncz István – Szova Ilona (szerk.) PEME XVIII. PhD - Konferencia. A PEME XVIII. PhD - Konferenciájának előadásai. Budapest, Professzorok az Európai Magyarorszáért Egyesület, 2019.

²⁰² ÁKS. 1932/33. 8. o.; ÁKS. 1933/34. 8. o.; 1934/35. 8. o.

(1932/33.: 79.589.460 P²⁰³, 1933/34.: 76.810.100 P, 1934/35.: 74.484.900 P).²⁰⁴ A belügyi tárca rendészeti, rendvédelmi kiadásai²⁰⁵ tehát – a költségvetés szerint – 11,29%-kal csökkentek az 1931/32. évről az 1934/35. évre. A zárszámadások eredményei még az utóbbit is meghaladták. A tényleges bevételek főösszegeinél azonban jelentős mértékű hiány mutatkozott.²⁰⁶ Az utóbbi a városok fizetésképtelensége miatt következett be.

Összegzőképpen elmondható, hogy a Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium „*lefaragta*” azon költségvetési tételeket, amelyek a közbiztonsági szolgálat zavartalan ellátását nem veszélyeztették súlyosan. A végső határig elmenő takarékosági intézkedések a IX/a. Igazgatási rendészeti alosztály hatásköréhez tartozó szakterületeket is erőteljesen érintették. Csekély mértékű létszámleépítések történtek ezekben az években. Viszonylag magas volt a magasrangú tisztek, tisztviselők száma a rendőrségnél, a csendőrségnél, valamint a folyamőrségnél is.²⁰⁷ A gyors előléptetések következtében – a Keresztes-Fischer minisztersége előtti időkben – „*torlódott*” a létszám a felső kategóriákban. Az utóbbiak is fokozták a kiadásokat. A kinevezési tilalom ezen okból kifolyólag (is) volt szükséges. A legjelentősebb pénzösszegek megtakarítását a személyi járandóságok csökkentésével sikerült elérni. Ennek a negatív következménye az volt, hogy a rendészeti, rendvédelmi területen dolgozó állampolgárok életszínvonala csökkent.²⁰⁸ A dologi kiadások „*apasztása*” is nehézségeket jelentett a rendvédelmi erők tagjainak. Igazán jelentős, nagyszabású beruházásokra nem került sor. Ezen „*jelenség*” a gazdasági élet élénkítését nem segítette. Ekkoriban előfordultak előirányzat nélküli kiadások, de a minisztérium egyáltalán nem költekezett felelőtlenül. A túlkiadások részbeni fedezetéül

²⁰³ Ezen éveket tekintve a vásárlóérték kapcsán alkalmazhatjuk a 0,4289-es váltószámot, vagyis 1 P tehát 0,4289 aranyforint vásárlóértékkel bírt.

Referencia valuta:

(USD: amerikai dollár, CHF: svájci frank, GDP: angol font, FRF: francia frank)

1931: 1 USD=5,72 P 1 CHF=1,11 P 1 GDP=27,80 P 1 FRF=0,2245 P

1932: 1 USD=5,73 P 1 CHF=1,11 P 1 GDP=22,25 P 1 FRF=0,2254 P

1933: 1 USD=5,74 P 1 CHF=1,11 P 1 GDP=19,10 P 1 FRF=0,2247 P

1934: 1 USD=3,87 P 1 CHF=1,11 P 1 GDP=18,36 P 1 FRF=0,2247 P

1935: 1 USD=3,45 P 1 CHF=1,11 P 1 GDP=17,24 P 1 FRF=0,2248 P

(Vedő Attila: A Magyar Királyi Csendőrség szervezetének és szolgálatának szabályozása 1881-1945. Doktori (PhD) értekezés, Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2021. 412-413. o. https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/static/pdfs/web/viewer.html?file=https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/16723/vedo_attila_doktori_ertekezes.pdf?sequence=11&isAllowed=y, letöltés ideje: 2022. 03. 12.)

²⁰⁴ ÁKS. 1932/33. 8. o.; ÁKS. 1933/34. 8. o.; 1934/35. 8. o.

²⁰⁵ A folyamőrség miatt kis részben honvédelmi kiadásokat is tartalmazott.

²⁰⁶ A mellékletekben található grafikonok a bevételekkel kapcsolatos információkat, összegeket „*átláthatóvá teszik*”.

²⁰⁷ ÁKBM. 1932/33. 19. o.; ÁKBM. 1933/34. 35. o.; ÁKBM. 1934/35. 34. o.

²⁰⁸ Megemlítendő, hogy 1931-től az egész állami szférára kiterjedt a bércsökkentés. 1940 novemberére érték el újra az 1931-es – bércsökkentés előtti – színvonalat.

számos esetben hitelátruházás útján – valamelyik rendészeti, rendvédelmi (kölségvetési) rovaton elért megtakarításból – jelöltek ki pénzt. A tényleges kiadások főösszegei általában nem lépték túl a költségvetési előirányzatokban meghatározott összegeket. Az előirányzott összegnél általában kissé kevesebbet költöttek.

6. VII. RENDÉSZETI SZERVEK OSZTÁLYA

Ezen osztálynak elméletileg nem volt osztályvezetője, de Keresztes-Fischer belügyminiszter szinte állandóan személyesen foglalkozott e területtel, tehát nem okozott semmilyen fennakadást az utóbbi jelenség.

6.1. VII/a. rendőrségi alosztály.

„Nekem mint az ország belügyminiszterének állandóan ott kell tartanom kezemet a nemzet pulzusán és legfőbb feladatomban, hogy a nemzet fennmaradásáért folyó heroikus küzdelmet megszabadítsam a lázas kilengésektől. Ebben a feladatban legfontosabb munkatársaim a rendelkezésem alatt álló közbiztonsági szervek, elsősorban²⁰⁹ a M. Kir. Rendőrség.”²¹⁰
(Keresztes-Fischer Ferenc)

6.1.1. Bevezetés

Az alosztályhoz tartoztak a rendőrség szervezési, személyi, fegyelmi, gazdálkodási²¹¹ ügyei, valamint a belügyminisztert a rendőrség felett megillető legfőbb felügyeleti jog gyakorlásával kapcsolatos teendők ellátása.²¹²

Az előzmények kapcsán megemlítendő, hogy a rendőrség államosítása az I. világháború után nem sokkal megtörtént.²¹³ Az 1920-as években számos olyan belügyminiszteri intézkedés született, amelyek segítségével e közbiztonsági testület a fejlődés útján haladt tovább. A teljesség igénye nélkül megemlítendő az új szolgálati szabályzat bevezetése, a közlekedési rendőrség felállítása, a detektívtestület fejlesztése, a

²⁰⁹ A csendőrség is fontos volt ezen szempontból. A cikk alapvetően a rendőrség számára íródott. Ezen okból kifolyólag egyfajta „*gestus*” volt a belügyminiszter részéről, hogy a rendőrséget emelte ki elsődlegesen.

²¹⁰ Keresztes-Fischer Ferenc: A rendőrség erkölcsi feladata. A Magyar Detektív. 6. évf. 1931. 24. sz. 1. o.

²¹¹ A gazdálkodás terén a Belügyminisztérium számvevőségének is volt szerepe.

²¹² MTCN. 1931. 13. o.

²¹³ 5.047/1919. (10. 01.) Minisztériumi (miniszterelnöki rendelet, a továbbiakban: ME.) rendelet (a továbbiakban: r.) MRT. 53. évf. 1919. 752-768. o.

rádióhálózat bővítése stb. A nagy gazdasági világválság azonban a bűncselekmények számát szaporította. Nem beszélve az egyéb nehézségekről, amelyek megoldása nehéz terhet jelentett. Ilyen állapotokat „örökölt” meg az új belügyminiszter.

Keresztes-Fischer korábbi – egy évtizedes – főispánsága idején szerezhettek komoly tapasztalatokat a rendőrség kapcsán. Főispánként ugyanis számos rendőri természetű ügyel találkozott. Ily módon lehetősége nyílt arra, hogy mielőtt a felső szintről irányítaná a rendőrséget, valamilyen szinten megismerje a közigazgatás középszintjéről a helyi rendőrség életét. Ugyanakkor megemlítendő, hogy Keresztes-Fischer sosem volt rendőr. Az utóbbi pedig bizonyos szempontból a tapasztalat terén hátrányt jelenthetett.

Ifj. Kovács (1933-tól Szemerjay-Kovács) Dénes²¹⁴ volt az alosztályvezető, aki Keresztes-Fischer minisztersége idején végig vezette az alosztályt.²¹⁵ Keresztes-Fischer nem kívánta lecserélni, hiszen többnyire elégedett volt a teljesítményével.

A rendőrségnél történő takarékosági politika következtében változás történt a rendőrség vezetősége kapcsán. Egyes információk szerint Bezegh-Huszágh Miklós²¹⁶ – 1928 óta volt a rendőrség budapesti főkapitányságánál főkapitány (beosztás) – azért vesztette el pozícióját, mert nem volt hajlandó együttműködni a Belügyminisztérium megszorító politikájával. A főkapitány egyébként a rossz egészségi állapotára hivatkozott.²¹⁷ Ezen kijelentés valóságát nem tudjuk sem megerősíteni, sem cáfolni. Az utóbbinál azonban valószínűbb, hogy Keresztes-Fischer Ferenc kívánta lecserélni a főkapitányt. A főkapitány aggályai egyébként nem voltak teljes mértékben alaptalanok, hiszen Budapest „bűnélete” ekkoriban erősödő tendenciát mutatott.²¹⁸ A gazdasági válság idején számítani lehetett a közbiztonsági helyzet romlására, illetve a szélsőséges csoportok előretörésére stb. Egy ilyen helyzetben nem csoda, hogy nem kívánta támogatni a rendőrségen történő

²¹⁴ Dr. Ifj. Szemerjay-Kovács Dénes (szül.: Kovács Dénes. Nagyvárad, 1886. 04. 17. – Budapest, 1972. 08. 11.): alosztályvezető. Értelmiségi családban született, kezdetben a közigazgatási pálya különböző – „alsóbb” – terein szolgált, majd a Belügyminisztériumhoz szegődött, ahol kiváló szakemberré vált.

(Castiglione Henrik – Székely Sándor: Filmlexikon. Budapest, 1941. Merkantil Nyomda.)

²¹⁵ MTCN. 1931. 34. o.; MTCN. 1932. 39. o.; MTCN. 1935. 38. o. stb.

²¹⁶ Dr. Bezegh-Huszágh Miklós: (Hajnik, 1881. – ?, 1957.) főkapitány (Budapest). Jogi végzettségre tett szert, majd jogi területen dolgozott. Az I. világháborúban harcolt, több kitüntetést is szerzett. 1928-tól 1932-ig a rendőrség budapesti főkapitánya. Főkapitánysága alatt a rendőrség számos szempontból fejlődést ért el, jó szakembernek bizonyult.

(Szentmiklóssy Géza (szerk.): A magyar feltámadás lexikona. Budapest, A Magyar Feltámadás Lexikona kiadása, 1930. 474-475. o.)

²¹⁷ Nemzeti Ujság. 14. évf. 1932. 54. sz. 5. o.

²¹⁸ Borbély – Kapy i. m.: 523. o.

megszorításokat. Az új főkapitány 1932 márciusának végétől Ferenczy Tibor²¹⁹ lett,²²⁰ aki – elődjével ellentétben – nem kívánta akadályozni a belügyi tárca takarékosági törekvéseit. Minden téren követte a belügyminiszter utasításait. A vidéki főkapitány előbb Ghyczy Tihamér²²¹ (1932),²²² majd Éliássy Sándor²²³ (1932-től) lett.²²⁴

Keresztes-Fischer belügyminiszter munkáját a rendőrség terén olyan magas szintű szakértelemmel és tapasztalattal rendelkező személyek is segítették a rendőrség részéről, mint pl. a nemzetközi hírű, szakmailag elismert Dorning Henrik²²⁵, Hetényi Imre stb.

6.1.2. Szervezet

A rendőrség szervezete a gazdálkodáshoz is több szállal kötődik, hiszen a szervezet átalakítására elsődlegesen a pénzügyi takarékoság miatt volt szükség. Ennek ellenére érdemes külön „*alegységben*” elemezni. Az 1932 előtt fennálló szervezeti rendszer (budapesti főkapitányság, illetve a további kerületi főkapitányságok, 1931-ben 5) –

²¹⁹ Dr. Ferenczy Tibor (Debrecen, 1881. – Budapest, 1943. 01. 03.), a Magyar Királyi Rendőrség budapesti főkapitánya. Jogi végzettségre tett szert, joggyakornok volt, majd ügyészként is dolgozott. Harcolt az I. világháborúban, több kitüntetést szerzett. Később a rendőri ranglétrán fokozatosan haladt egyre feljebb. Főkapitány volt 1932-től 1937-ig. Visszavonulása után a politikai életben játszott szerepet. Országgyűlési képviselő volt mint Debrecen város kormánypárti „küldöttje”. (Függetlenség. 11. évf. 1943. 3. sz. 3. o.; Gyászjelentések, Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára, [https://library.hungaricana.hu/en/view/Gyaszjelentések_DebreceniRefKollNagykonyvtara_FERENCZI_FZ/?pg=29&layout=s, letöltés ideje: 2022. 07. 28.\)](https://library.hungaricana.hu/en/view/Gyaszjelentések_DebreceniRefKollNagykonyvtara_FERENCZI_FZ/?pg=29&layout=s, letöltés ideje: 2022. 07. 28.))

²²⁰ BK. 37. évf. 1932. 14. sz. 251. o.

²²¹ Dr. Ghyczy Tihamér: (Pusztaszentmihály, 1879. 02. 07. – Sopron, 1949. 02. 11.) a rendőrség vidéki főkapitánya. Jogi végzettségre tett szert, majd a közigazgatásban helyezkedett el. Később a rendőrség szolgálatába szegődött. A rendőri ranglétrán fokozatosan haladt előre. 1932-ben vidéki főkapitány. Később a Magyar Teherautófuvarozók Országos Központi Szövetkezete (MATEOSZ) kapcsán látott el magas pozíciójú munkát.

(Ernyes Mihály: Akik a Magyar Királyi Rendőrség vidéki főkapitányai voltak 1932-1944. Rendvédelem-történeti Füzetek. 30. évf. 2020. 59-60. sz. 19-22. o.)

²²² Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve. 1932. 354. o.

²²³ Dr. Éliássy Sándor (Eger, 1881. 07. 28. – ?, 1955.), a M. Kir. Rendőrség vidéki főkapitánya. Jogi végzettségre tett szert, majd a közigazgatásban helyezkedett el. A Belügyminisztériumnál is szolgált, majd a rendőri pályán helyezkedett el. 1932-től 1937-ig vidéki főkapitány, 1937-től 1944-ig már budapesti főkapitány. Utána már nem játszott jelentős szerepet.

(Ernyes Mihály: Akik a Magyar Királyi Rendőrség vidéki főkapitányai voltak 1932-1944. Rendvédelem-történeti Füzetek. 30. évf. 2020. 59-60. sz. 22-25. o.)

²²⁴ Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve. 1933. 339. o.; Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve. 1934. 383. o.; Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve. 1935. 379. o.

²²⁵ Dr. Dorning Henrik (Polgárdi, 1880. 02. 24. – Csömör, 1960. 02. 16.): rendőrtiszt, rendőrségi szakíró, a büntetőjog szakértője. Jogot végzett, majd a rendőrségnél helyezkedett el. Részt vett az államrendőrség létrehozásában. 1924-ben budapesti főkapitány-helyettes (beosztás) lett. 1922-től 1928-ig a rendőrség országos szaktanulmányi felügyelője és a rendőrtiszti tanfolyamok vezetője volt. 1928-1934 között a budapesti főkapitányság bünyügyi osztályát vezette. 1934-es nyugállományba vonulása után leginkább ornitológiai tevékenysége méltó említésre.

(Kenyeres Ágnes (főszerk.): Magyar életrajzi lexikon. (Javított, átdolgozott kiadás). 1-4. k. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967-1994., <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>, letöltés ideje: 2021. 05. 25.)

amennyiben nem takarékosági szempontból elemezzük – összességében nem működött rosszul.

Keresztes-Fischer belügyminiszter 1931-től nagy figyelmet fordított a rendőrség racionalizálására. A belügyminiszter megbízása nyomán a Takarékosági Bizottság (racionalizálási bizottságnak is nevezték) 4 rendőrtisztből álló csoportja²²⁶ Ferenczy Tibor vezetésével kidolgozta a terveket, amelyek segítségével takarékosabban tudott működni a rendőrség. A tervek nem kizárólag a pénzügyi takarékoságot szolgálták. A rendőrség működését észszerűbbé kívánták alakítani; a működési hibákat ki szeretnék volna iktatni; egyszerűsíteni akarták a rendőri adminisztrációt, az egyes eljárásokat stb.²²⁷ A terv azonban a közbiztonsági szolgálat zavartalan ellátását jelentős mértékben nem veszélyeztethette.

1931 folyamán említendő szervezeti változás történt a rendőrségnél. A kerületi főkapitányságok 1931-ben megszűntek. 1932-től – Budapest székhellyel – a M. Kir. Rendőrség vidéki főkapitánysága kezdte meg a működését. A belügyminiszter a testület szervei felett a felügyeleti- és az ellenőrzési jogot a fővárosban és a M. Kir. Rendőrség budapesti főkapitányának működési területén a M. Kir. Rendőrség budapesti főkapitánya által, az ország egyéb területén a M. Kir. Rendőrség vidéki főkapitánya által gyakorolta. A rendelet értelmében a belügyminiszter a megyei városok és községek területén működő rendőrkapitányságok, valamint rendőri kirendeltségek felett a közvetlen felügyelettel és ellenőrzéssel személyhez kötöten egyes törvényhatósági jogú városok rendőrkapitányságának a vezetőjét is megbízhatta.²²⁸

A fenti jogszabály születése egyrészt takarékosági célokat szolgált (pl. számos állás megszűnt), másrészt – a vidéket tekintve – centralizációt is jelentett. E rendvédelmi testület irányítása, átláthatósága egyszerűbbé vált a belügyi tárca számára. A vidéki főkapitány ugyanakkor jóval nagyobb területért felelt, mint a kerületi főkapitányságok idején létező rendszerben lévő vezetők. A rendelet megszületésekor nem lehetett tudni, hogy a fenti újítás nem fog-e valamilyen zavart okozni vidéken. Az idő azonban azt bizonyította, hogy az új rendszer nem okozott különösebb problémákat.

A belügyminisztériumi hatáskorból kisebb jelentőségű ügykörök kerültek át a másodfokú rendőrhatalom²²⁹ hatáskörébe (tehát a főkapitányságokhoz).²³⁰ Keresztes-Fischer

²²⁶ Esti Kurir. 10. évf. 1932. 54. sz. 3. o.; Borbély – Kapy i. m.: 95-96. o.

²²⁷ Sz. n.: A hatvanéves budapesti magy. kir. állami rendőrség története. A Magyar Detektív. 8. évf. 1933. 23-24. sz. 15. o.

²²⁸ 6.500/1931. (11. 30.) ME. r. MRT. 65. évf. 1931. 1533-1534. o.

²²⁹ Nem maradt fenn olyan forrás, amely szerint az utóbbi igazán jelentős problémát okozott volna az illetékes rendőrhatalomoknak. BFL – VI – 1 – a.; BFL – VI – 1 – b.; BFL – VI – 13.; BFL – VI – 15.

²³⁰ Népszava. 59. évf. 1931. 278. sz. 5. o.

fontos célkitűzése volt a belügyi tárca tehermentesítése. A rendőrségi alosztály működési szempontjából pozitívum, hogy ilyen irányú decentralizáció történt. Ezzel az alosztálynak több kapacitása maradt az egyéb irányítói tevékenységre.

1932-ben a rendőrséghez tartozott a budapesti és vidéki főkapitányság és azoknak 67 kapitánysága, 19 kirendeltsége és 316 őrszobája. Az őrszobák száma Keresztes-Fischer minisztersége idején csökkent. Az 1934/35. költségvetési évben már csak 298 őrszoba volt. Az utóbbi csökkentés nem ment a hatékonyság rovására, viszont pénzügyi szempontból kedvezőbb volt az államvezetés számára.

Említésre méltó, hogy a rendőrség működési területét 1933-ban arányosították.²³¹ Ezáltal korszerűbbé válhatott a közbiztonsági szolgálat. Érdeemes beszámolni arról is, hogy az 1930-as évek első felében a főváros XI. kerülete (Lágymányos-Kelenföld) létrejött. Ezen a területen a rendőri teendők ellátását továbbra is a korábbi kerületi rendőrkapitányság végezte. A nevében azonban változás történt: „*A M. Kir. Rendőrség Budapesti Főkapitányságának I. és XI. Kerületi Kapitánysága.*”²³² Hajdúhadház községgé alakult, így módon 1935-ben a csendőrség vette át a rendőrség helyett a közbiztonság fenntartásának feladatát.²³³ A rendőrség hatáskörét Orosházán és Tatabányán megszüntették, majd a csendőrségnek adták át.²³⁴ Így a rendőrség részleges, helyi tehermentesítése megtörtént. Keresztes-Fischer belügyminiszterségének utolsó említendő intézkedése a rendőrség szervezete kapcsán 1935 februárjában történt meg. A rendőrség csepeli kirendeltségét önálló kerületi kapitánysággá szervezték át.²³⁵ Így módon a rendőrség szervezete még kiépítettebbé vált. Az utóbbi pedig a közbiztonság védelmét erősítette.

E téren nem merült fel olyan kritika, amelyről érdemes volna beszámolni. A rendőrségnél lehettek olyan személyek, akik elégedetlenek voltak a szervezeti változásokkal, ám ezen ügyben nem került elő forrás. Az ellenzék nem igazán foglalkozott az ügygel, jobb támadási felületet találtak az egyéb rendőrséghez kapcsolódó ügyek terén.

²³¹ J. 1933. 23. o.

²³² 142.642/1934. (03. 01.) Belügyminiszteri (a továbbiakban: BM.) r. MRT. 68. évf. 1934. 162. o.

²³³ 289.682/1934. (01. 02.) BM. kr. BK. 40. évf. 1935. 2. sz. 56. o.

²³⁴ J. 1934. 24. o.

²³⁵ 143.406/1934. (02. 08.) BM. r. MRT. 69. évf. 1935. 83. o.

6.1.3. Gazdálkodás,²³⁶ pénzügyek²³⁷

Az állami költségvetéseken belül a rendőrség költségvetéseinek vizsgálata által látható, hogy a nagy gazdasági világválság előtti években nem volt szükséges a legszigorúbb takarékosági intézkedéseket foganatosítani.

A rendőrség kiadásai a rendészeti, rendvédelmi kiadások²³⁸ 49,71-50,45%-át (1932/33. év: 40.016.030 P; 1933/34. év: 38.185.600 P; 1934/35. év: 37.578.000 P) tették ki a költségvetésben (az 1932/33. évtől az 1934/35. évig).²³⁹ A költségvetések szerint a rendőrség bevételei jelentették az összes rendészeti, rendvédelmi bevétel 94,67-94,83%-át (1932/33. év: 8.192.000 P; 1933/34. év: 8.192.000 P; 1934/35. év: 7.803.000 P). Budapestnek, illetve a törvényhatósági, valamint a megyei városoknak kötelező volt hozzájárulniuk a rendőrség pénzügyi támogatásához.²⁴⁰ Ezen összeg 5.570.000-5.800.000 P-t tett ki. A teljesség igénye nélkül megemlítendő még a különböző értesítési díjakból és jelentkezési díjakból, valamint az utólagos vízumadás alkalmával szedett illetékekből származó pénzüsszegek. További példa, hogy egyes budapesti vállalatok és intézetek őrzési célokra rendőröket vettek igénybe. A kirendelt rendőrök összes illetményei az őket igénybe vevő intézeteket és vállalatokat terhelték.²⁴¹

A zárszámadásokban a tényleges kiadások főösszegei valamennyi évben kissé a költségvetésekben meghatározott összegek alatt maradtak: 0,68-2,91%-kal (1932/33. év: 38.852.041 P; 1933/34. év: 37.798.153 P; 1934/35. év: 37.323.510 P).²⁴² Problémát jelentett, hogy a – rendészeti, rendvédelmi bevételek jelentős részét kitevő – rendőrségi bevételek közel 2/3-a (66,07-69,2%) nem „*folyt be*” az államhoz. Az utóbbi súlyos hiány azzal magyarázható, hogy a városok által kivetett városi adó a nehéz gazdasági viszonyok következtében csak részben került befizetésre. Az adóhátralékok, valamint az egyéb

²³⁶ A 2. sz. melléklet átláthatóbbá teszi a költségvetéseket, zárszámadásokat.

²³⁷ Ezen alfejezet részben egy korábban megjelent tanulmányom átdolgozott változata: Balogh Atilla: A Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium takarékosági politikája a rendészet területén (1931-1935). 18-34. o. In: Konecz István – Szova Ilona (szerk.) PEME XVIII. PhD - Konferencia. A PEME XVIII. PhD - Konferenciájának előadásai. Budapest, Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület, 2019.

²³⁸ A rendőrség, a csendőrség, a folyamőrség, illetve a közbiztonsági és közrendészeti szolgálat nevű költségvetési címek.

²³⁹ ÁKS. 1932/33. 8. o.; ÁKS. 1933/34. 8. o.; ÁKS. 1934/35. 8. o.

²⁴⁰ 1928: XXXIII. tc. 13. §. (<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92800033.TV&searchUrl=/ezer-ev-,letoltés%20ideje%3A2019.08.20.>)

²⁴¹ ÁKBM. 1932/33. 42. o.

²⁴² ÁZ. 1932/33. 51. o.; ÁZ. 1933/34. 51. o.; ÁZ. 1934/35. 53. o.

követelések behajtása iránt folyamatba került eljárások pedig általában nem jártak kellő eredménnyel.²⁴³ A belügyi tárca ezen ügyben nem talált hatékony megoldást.

Az előirányzat nélküli kiadások csekély összegeket tettek ki a rendőrség összes kiadásaihoz képest. A teljesség igénye nélkül meg kell említenünk, hogy az 1931/32. évben rendőrkapitányságok, kirendeltségek és rendőrtelepek épületeinek építésére és vételére túlkiadás keletkezett (157.558 P),²⁴⁴ azonban ezen év kisebb részében volt Keresztes-Fischer miniszteri pozícióban. A következő évben ugyancsak rendőrkapitányságok, kirendeltségek és rendőrtelepek épületeinek építése, vétele következtében történt túlkiadás (137.683 P).²⁴⁵ A beruházások segítségével Nagykörösön rendőrkapitánysági, Lökösházán rendőrkirendeltségi székház épült.²⁴⁶ A teljesség igénye nélkül további említést igényel, hogy a Belügyminisztérium gépjárművek beszerzésére – előirányzat nélkül – 21.999 P-t költött.²⁴⁷

A rendőrség személyi állománya 11.000 fő körül mozgott a vizsgált időszakunkban. Körülbelül 1,89%-os létszámleépítés történt (az 1931/32. költségvetési évről az 1934/35. évre).²⁴⁸ Fontos leszögezni, hogy az őrszemélyzet létszámát nem csökkentette Keresztes-Fischer (a 7766 fős őrszemélyzet végig megmaradt), ahogy a felügyelői szakét sem. A legjelentősebb csökkenés az orvosi szaknál történt: az állások 35,9%-a megszűnt (14 fő). A kezelési szakon, a detektív testületnél, az altiszteknél és szolgáknál körülbelül 10% alatti létszámleépítések történtek.²⁴⁹ A budapesti tisztikar, személyzet személyi állománya 1931-ről 1934-re 2,94%-kal csökkent (5813 főről 5642 főre).²⁵⁰ Az egy rendőrré jutó lakosok száma a fővárosban – az őrszemélyzetre számolva – évről évre kissé emelkedett (1931-ben egy rendőrré 326 lakos jutott, 1934-ben már 338). A statisztikára az is hatással volt, hogy Budapest lakosságának száma ekkoriban emelkedett.²⁵¹

Összegzőképpen elmondható, hogy a rendőrség személyi állományának létszáma csupán igen csekély mértékben csökkent Keresztes-Fischer minisztersége idején.²⁵² A

²⁴³ ÁZ. 1935/36. 131. o. (A szöveg az 1935/36. évre vonatkozik, de az említettek igazak Keresztes-Fischer I. belügyminiszterségnek idejére is.)

²⁴⁴ ÁZJ. 1931/32. 117. o.

²⁴⁵ ÁZJ. 1932/33. 111. o.

²⁴⁶ J. 1932. 23. o.

²⁴⁷ ÁZJ. 1933/34. 114. o.

²⁴⁸ SÉ. 1931. 298. o.; SÉ. 1934. 337. o.

²⁴⁹ ÁKBM. 1931/32. 16-17. o.; ÁKBM. 1932/33. 16-17. o.; ÁKBM. 1933/34. 32-33. o.; ÁKBM. 1934/35. 31-32. o.

²⁵⁰ Borbély – Kapy i. m.: 519. o.

²⁵¹ Uo. 501. o.

²⁵² MNO OL – BM – K 150 – 3783. cs. – VI – 7 – 1932 – „létszám” – 87-98. o.; MNO OL – BM – K 150 – 3783. cs. – VI – 7 – 1933 – 1933. évi létszámkimutatás stb.

rendőrtisztviselői kar létszámában az új normállétszámot 1934-ben elérték.²⁵³ Megemlítendő, hogy az ún. kinevezési tilalom is a pénzügyi takarékossgot szolgálta.²⁵⁴ Az új létszámra való áttérés, illetve az általános kinevezési tilalom következtében a rendőrségnél 1931 folyamán nem történtek kinevezések. A nyugdíjazások és a fegyelmi úton történő elbocsátások után a tisztviselői létszám fokozatosan csökkent.²⁵⁵ Egyébként a lovasrendőrség létszámának csökkentése is a takarékossgot szolgálta.²⁵⁶

A személyi járandóságoknál történő bércsökkenések változó arányban történtek. A több lépcsőben történő takarékossgai intézkedések 1931 és 1933 között zajlottak le. A kormány döntése alapján a rendőrségnél (a IV-XI. fizetési osztálynál) a havi díjak, pótdíjak körülbelül 17-27%-os²⁵⁷ arányban csökkentek.²⁵⁸ A 100 P alatti havi jövedelműek (havi bér, pótdíj) fizetését nem csökkentették, de az őrszemélyzet 100 P fölötti havi jövedelmű személyeinél „csak” 3%-ot vontak le 1933. március 1-jétől. A kormány így próbálta elérni, hogy a megszorítás valamilyen szinten igazságos legyen, tehát a szegényebb rétegektől kevesebbet vegyenek el. A rendőrségnél az egyéb „mellékjövedelmek” között is történtek csökkentések.²⁵⁹ A rendőrszemélyzet élelmezési átalányának leszállítása is a megszorító csomag részét jelentette.²⁶⁰ Egyéb okok miatt is csökkent a személyi járandóságokra fordított pénzösszeg. A teljesség igénye nélkül megemlítendő, hogy az 1932/33. évben a B. csoportba tartozó tisztviselők személyi pótlékánál beállott változások, a megüresedett állások terhére felvett nőtlen rendőrök természetbeni, laktanyaszerű elhelyezése is segítette a pénzügyi takarékossgot. Továbbá az őrszemélyzeti családi pótlékok számának csökkenése, az őrszemélyzetnél bekövetkező fokozatos előlépések következtében az átmeneti és kiegészítő pótlékoknál előállott természetszerű csökkenés következtében is lehetőség nyílt a takarékossgra.²⁶¹ Az 1933/34. évben pl. a hadipótléokra igényjogosultak számának csökkenése is kedvezett a takarékossgai törekvéseknek.²⁶²

²⁵³ J. 1936. 24. o.

²⁵⁴ A kinevezési tilalom Keresztes-Fischer belügyminiszterségének csak egy szakaszában volt jelen.

²⁵⁵ J. 1931. 25. o.

²⁵⁶ Sz. n.: A hatvanéves budapesti magy. kir. állami rendőrség története. A Magyar Detektív. 8. évf. 1933. 23-24. sz. 15. o.

²⁵⁷ Az új fizetések nem kerülhettek 100 pengő alá.

²⁵⁸ 1.400/1933. (01. 31.) ME. r. MRT. 67. évf. 1933. 903-914. o.

²⁵⁹ ÁKBM. 1932/33. 16-17. o.; ÁKBM. 1933/34. 32-33. o.; ÁKBM. 1934/35. 31-32. o.

²⁶⁰ MNL OL – BM – K 150 – 3733. cs. – VI. – 7. – 1932 – (Másolat a 88.664./1932. VI/a. B. M. számú kiadványhoz) – 41. o.

²⁶¹ ÁKBM. 1932/33. 40. o.

²⁶² ÁKBM. 1933/34. 79. o.

A rendőrzenekar hivatalos jellegének megszüntetése ugyancsak a megszorítások részét képezte,²⁶³ ezentúl csak mint műkedvelő zenekar szerepelhetett, de ilyen minőségben is csak hivatalos alkalomkor. A zenekar tagjait karhatalmi²⁶⁴ szolgálatra osztották be.²⁶⁵ A rendőrzenekar hivatalos jellegének megszüntetése kulturális szempontból mindenképpen negatívum volt, ugyanakkor ily módon újabb költségvetési tételtől „szabadult meg” az állam.

Keresztes-Fischer azokban a helyzetekben – amikor lehetősége nyílt rá –, amelyekben észlelte egyes rendőrök pénzügyi problémáit, javítani próbált az állapoton. A miniszter a rendőrség fogalmazási, felügyelői kara kapcsán 1933 nyarán megszerezte a minisztertanács hozzájárulását ahhoz, hogy az alacsonyabb „kategóriákban” lévők (segédfogalmazók, felügyelők) előbb léphessenek a következő fizetési fokozatokba.²⁶⁶ A Belügyminisztérium vezetése tudatában volt annak, hogy a rendőrség személyi állományának egy része túlterhelt. Ezen okból kifolyólag az üdülés céljából kivethető szabadság tartamát egyes esetekben megemelték. (A kezelőknél például 14 napról 21 napra emelték.)²⁶⁷ A túlterheltség mérséklését, a pihenést és feltöltődést szolgálta, hogy a balatonhévízi és balatonlellei rendőrségi üdülőtelepeken 1931-ben az őrszemélyzet tagjai ingyenes, a tisztviselők pedig mérsékelt díjazású ellátásban részesültek.²⁶⁸ Fontos kiemelni, hogy a belügyi tárca e téren is kedvezményekkel látta el az alacsonyabb havi jövedelmű személyeket.

A dologi kiadások terén megemlítendő a kerületi főkapitányságok és a Rendőrkórház megszüntetése (a rendőrorvosok tiltakozása ellenére).²⁶⁹ Az utóbbi átmenetileg súlyosan veszélyeztette a „rendőri egészségügyet”, de a rendőrség számára hamarosan (máshol) továbbra is biztosították az egészségügyi ellátást. A lóállomány 100 lóval való csökkentése²⁷⁰ nem okozott jelentősebb problémákat. További megtakarítást jelentett az őrszemélyzet ruházati költségein,²⁷¹ a lóállomány takarmányszükségletén, irodaszereknél és

²⁶³ FI. 1931-1935. 1. k. 186-187. o.

²⁶⁴ A karhatalmi erőkről átfogó elemzést nyújt a következő tanulmány: Tarján G. Gábor: Karhatalom a huszadik században Magyarországon. Belügyi Szemle. 63. évf. 2015. 6. sz. 29-47. o.

²⁶⁵ ÁKBM. 1932/33. 23. o.

²⁶⁶ MNL OL – K 27 – 1933. június 23-i minisztertanácsi jegyzőkönyv. (Interneten is elérhető.)

²⁶⁷ MNL OL – BM – K 150 – 3783. csomó (a továbbiakban cs.) – VI. – 7. – 1933 – (A segédhivatali tisztviselők üdülési szabadsága) – 99.048/1933. (d. n.) BM. r. – 5. o.

²⁶⁸ J. 1931. 25. o.

²⁶⁹ MNL OL – BM – K 150 – 3578. cs. – VI. – 14. – 1931 – (A rendőrorvosok 1931. december 5-i levele.)

²⁷⁰ ÁKBM. 1932/33. 41. o.

²⁷¹ MNL OL – BM – K 150 – 3743. doboz (a továbbiakban: d.) – VI. – 11. – 103.647/1933. (2. számú betétív a 103.647/1933 VII-a számhoz) – 853-854. o.

könyvkötéseken, illetve a házbéreken és a fűtésen történő megszorítás.²⁷² Az őrszemélyzet ruházata, illetve felszerelésinek egy része egyébként elavulttá vált 1933-ra.²⁷³

Megemlítendő, hogy a rendőrség közérdekű „távbeszélői” 1934-re már korszerűtlenné váltak Budapesten, a fejlesztést tervbe vették.²⁷⁴ A fejlesztés – a pénzügyi problémák miatt is – „csúszott”. Az utóbbi egyes esetekben nehezíthette a rendőrség fővárosi munkáját. Keresztes-Fischer – már hivatali ideje elején – a Belügyminisztérium valamennyi személyi célú gépkocsiját leállította, kivéve a budapesti főkapitány helyettesét, miután erre szolgálati érdekből szükség volt. Egy rendőrségi gépkocsit szolgálati célokra a Belügyminisztérium használt.²⁷⁵ Az egyéb rendőrségi gépkocsik szolgálati célból való használatának jelentősebb korlátozása a közbiztonsági szolgálat zavartalan ellátását veszélyeztette volna.

Az 1930-as évek első felében a rendőrségnél léteztek olyan államkincstárt károsító „jelenségek”, amelyek megszüntetése célszerű volt. A fenti problémák egy részét sikerült megszüntetni az időszakban.²⁷⁶ Jó példa erre, hogy a Belügyminisztérium próbálta elérni, hogy az elítéltek a lakóhelyük szerint illetékes rendőri büntetőbíróóságok fogházába kerüljenek,²⁷⁷ így az ún. elővezetési költség, illetve az erre szánt rendőri kapacitás csökkenthető volt. Az utóbbi jó példa – a részben racionalizált – rendőrség újításaihoz.

A fentiek alapján elmondható, hogy a takarékosági intézkedések szinte minden területet érintettek a rendőrség kapcsán. Ami viszont előrelépés, hogy ezen válságévekben is születtek dologi, anyagi jellegű fejlesztések a testületnél. Az őrszemélyzetet 1931-ben téli zubbonyal és csizmanadrággal látták el.²⁷⁸ 1932-ben új cipőket és csizmákat kaptak. Az őrszemélyzet gumibottal való felszerelése pedig elkezdődött.²⁷⁹ 1934-ben az őrszemélyzet tagjait új köpenyekkel, csizmákkal, cipőkkel, továbbá zubbonyal, pantallóval is ellátták.²⁸⁰ A budapesti főkapitányság részére új rabszállító gépkocsit szereztek be 1933-ban.²⁸¹ A vidéki főkapitányság számára 1934-ben két új személyszállító gépkocsit adtak át,

²⁷² ÁKBM. 1933/34. 80. o.

²⁷³ MNL OL – BM – K 150 – 3743. d. – VI. – 11. – 103.647/1933. – (2. számú betétív a 103.647/1933 VII-a számhoz) – 853-854. o.

²⁷⁴ MNL OL – BM – K 150 – 3783. cs. – VI. – 11. – 1935 – 8191/1934. főkapitányság (a továbbiakban: fk.) elnöki (a továbbiakban: eln.) – (Rendőrségi közérdekű távbeszélő berendezés létesítése) – 830. o.

²⁷⁵ FI. 1931-1935. 1. k. 186–187. o.

²⁷⁶ Pl.: MNL OL – BM – K 150 – 3783. cs. – VI. – 7. – 1934 – 1141/1934. (d. n.) fk. eln. – 15. o.

²⁷⁷ 257/1932. (01. 26.) BM. kih. r. MRT. 66. évf. 1932. 81–82. o.

²⁷⁸ J. 1931. 25. o.

²⁷⁹ J. 1932. 23. o.

²⁸⁰ J. 1934. 24. o.

²⁸¹ J. 1933. 23. o.

illetve folytatódott a testület kerékpár- és motorkerékpár-készletének gyarapítása is.²⁸² Az 1930-as évek első felében a rendőrség rádióhálózatát tökéletesítették.²⁸³ Teljesen kiépült a rádióhálózat 1932-re. 1932-ben megépült Nagykovácsán a rendőrkapitánysági, Lökösházán pedig a rendőrkirendeltségi székház.²⁸⁴ Az utóbbiakat leszámítva nem történt említendő beruházás, építkezés Keresztes-Fischer minisztersége idején.

Az egyenruházat kapcsán említést érdemel a megrendelések szabályozása. A szabóipar az 1930-as évek elején jelezte, hogy a megrendelések sokszor túl későn érkeznek meg, ily módon a kért mennyiséget nem mindig lehet legyártani.²⁸⁵ Ezen ügyben a kereskedelemügyi tárcának kellett lépnie, hiszen e terület az említett minisztérium hatásköréhez tartozott. A jogszabályt tehát nem a Belügyminisztérium hozta meg, de mégis hatással volt az utóbbi által felügyelt testületek egyenruházatára. Lényegében az említett intézkedés előrelépést jelentett, hiszen próbálta elérni, hogy időben adják le a megrendeléseket.

A rendőrség pénzügyei tehát átláthatóak voltak. A gazdálkodás kifejezetten szakszerű volt. A Belügyminisztérium a „*végső határig*” szinte minden költségvetési tételt „*lefaragott*”, amíg az nem veszélyeztette súlyosan a közbiztonsági szolgálat hatékony ellátását. Semmilyen felesleges kiadás nem maradt. Csupán elsődlegesen fontos kiadásokra lehetett költeni. A legjelentősebb pénzügyi megtakarítását a személyi járandóságok csökkentésével sikerült elérni, azonban ezáltal az érintettek életszínvonala csökkent. A dologi kiadások „*apasztása*” kisebb nehézségeket jelentett.

A takarékosági intézkedések sok nehézséget okoztak a rendőrségnél szolgáló személyek számára, elég itt csupán az illetménycsökkentésekre gondolni. Habár ezzel kapcsolatos forrás nem került elő, valószínűsíthető, hogy sok rendőr fogadta negatívan az intézkedést. Az ellenzék egy része sokallta a rendőrségre szánt kiadásokat. Ezen véleményüknek számos alkalommal hangot adtak.²⁸⁶ Az utóbbi vélemény csupán szakmaiatlan, politikai jellegű támadás volt. Miután a belügyi tárca a lehető legalacsonyabbra csökkentette a személyi és dologi kiadásokat, egyéb eszköz már nem állt a kezében. Amennyiben még a fenténél is nagyobb pénzügyi forráselvonást hajtott volna

---

²⁸² J. 1934. 24. o.

²⁸³ J. 1931. 25. o.; J. 1932. 23. o.

²⁸⁴ J. 1932. 23. o.

²⁸⁵ 83.558/1931. (10. 19.) BM. kr. BK. 36. évf. 1931. 45. sz. 616-617. o.

²⁸⁶ KN. 1931-1935. 2. k. 186-187. o.; KN. 1931-1935. 2. k. 21. o.; KN. 1931-1935. 3. k. 523. o.; KN. 1931-1935. 5. k. 9. o.; KN. 1931-1935. 7. k. 26. o.; KN. 1931-1935. 9. k. 367. o.; KN. 1931-1935. 12. k. 171. o.; KN. 1931-1935. 18. k. 401-402. o.; KN. 1931-1935. 23. k. 203. o.

végre a Belügyminisztérium, az már a közbiztonsági szolgálat hatékony ellátását veszélyeztette volna.

6.1.4. A rendőrség fegyverhasználati jogának szabályozása²⁸⁷

Ezen értekezésben nem lehet beszámolni minden eseményről, amely a rendőrség „életében” történt. Ki kell emelni azonban a decemberi rendőrgyilkosság esetét, illetve az azt követő politikai folyamatot, amely „megszülte” a Keresztes-Fischer vezette Belügyminisztérium egyik legjelentősebb rendvédelmi jogi újítását. Az értekezésen belül e téma kiemelten kezelendő terület.

1931 karácsonya előtt néhány nappal Sinkó József törzsőrmestert meggyilkolták Angyalföldön szolgálatának teljesítése közben.²⁸⁸ A királyi ügyészség indítványa szerint a törzsőrmester tetten érte a bűnözőt, aki azonban az előállítási kísérletnek ellenszegült, majd „dulakodás” történt. Miután a rendőr kardot rántott, a bűnöző a rendőr táskájából kivette a szolgálati fegyvert. A tragédia ezután történt. A bűnöző hidegvérrel agyonlőtte a törzsőrmestert.²⁸⁹

Az államhatalom számára kívánatos volt, hogy részletesebben fektesse le a rendőrség fegyverhasználati jogát, illetve bizonyos mértékben ki is terjessze a fegyverhasználat körét. Megemlítendő, hogy Európában az utóbbi kiterjesztése az 1930-as évek elején nem magyar sajátosság volt. A teljesség igénye nélkül megemlítendő Severing porosz belügyminiszter 1931-es fegyverhasználati jogi újítása (a kommunista zavargásokra való tekintettel).²⁹⁰

A törvényjavaslat elkészítésében a Belügyminisztérium,²⁹¹ illetve az Igazságügyi Minisztérium is részt vett.²⁹² Tudjuk, hogy Keresztes-Fischer, illetve a Belügyminisztérium lázasan dolgozott az egyéb, igen fontos törvényjavaslatokon. Valószínűsíthető, hogy a Belügyminisztérium kissé túlterhelt volt, ennek ellenére elsőrangú volt Keresztes-Fischer számára, hogy a rendőrség fegyverhasználati jogával kapcsolatos törvényjavaslat sürgősen az Országgyűlés Képviselőháza elé kerüljön. A tervezet igen hamar elkészült. Az elképzelés

²⁸⁷ Ezen alfejezet egy korábban megjelent tanulmányom átdolgozott változata: Balogh Atilla: A decemberi rendőrgyilkosság és a rendőrség fegyverhasználati jogának szabályozása. (1931-1932) A meggyilkolt Sinkó József törzsőrmester emlékére. Magyar Rendészet. 18. évf. 2018. 1. sz. 39-52. o.

²⁸⁸ A sajtó sokat foglalkozott az ügygel. A dec. 20-i számok közül a teljesség igénye nélkül megemlítendő: Az Est, Budapesti Hírlap, Friss Ujság, Kis Ujság, Népszava, Ujság, Új Barázda, Pesti Hírlap, 8 Órai Ujság stb.

²⁸⁹ 8 Órai Újság. 17. évf. 1931. 290. sz. 1. o.

²⁹⁰ Budapesti Hírlap. 51. évf. 1931. 149. sz. 10. o.

²⁹¹ SÉ. 1932. 19. o.

²⁹² Uo. 128. o.

„*eszmemeneti rokonság*”-ot mutatott az 1914. évi XL. tc.-vel.²⁹³ Le kell szögeznünk, hogy az országban több alkalommal is haltak meg vagy sérültek meg rendőrök azért, mert néhány esetben a rendőrök nem tudták, hogy éppen használhatják-e a fegyverüket.²⁹⁴ Ebből logikusan levonható a probléma egyik lehetséges forrása: félreértelmezhető volt a rendőrség fegyverhasználati jogának a szabályozása. Sajnálatos módon Sinkó József tragédiája előtt is történtek hasonló esetek.

A rendőrség fegyverhasználatának irányelvei²⁹⁵ a rendőrség fegyverhasználatát – a végső szükség esetén – közvetlen támadás esetére, vagy utóbbi közvetlen veszélyének esetére korlátozta, továbbá a tetteges ellenszegülés „*legyőzésénél*” engedélyezte.²⁹⁶ A belügyminiszternek felhatalmazása volt arra, hogy a rendőrség fegyverhasználati szabályait rendelettel megállapítsa.²⁹⁷ E felhatalmazás alapján készült a rendőrség fegyverhasználati szabályzata, amely a fenti törvényjavaslat benyújtásakor még érvényben volt.²⁹⁸ A belügyminiszter szerint nem volt kielégítő a magyar jogrendszerben ez a szabályozás,²⁹⁹ hiszen eltérő jogi magyarázatokra adott alapot.³⁰⁰ A belügyminiszter úgy vélte, hogy a rendelet sem a társadalom, sem a rendőrség köztudatában nem élt.³⁰¹ Az, hogy a társadalom tudatában nem élt, az szinte biztosra vehető. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy valószínűsíthetően – ellentétben a miniszter állításával – lehettek olyan rendőrök, akik tudatosan törekedtek a fenti rendelet betartására. Igen nagy problémát jelentett, hogy a rendeletről „*nem vett tudomást*” a bíróság. A bíróság azon esetekben, amikor a rendőr fegyverhasználatának jogossága felett kellett döntenie, sohasem hivatkozott ezekre a rendeletben foglalt jogszabályokra.³⁰² Mindig is azt vizsgálta, hogy vajon az a rendőr, aki fegyverét használta, a jogos védelem keretei³⁰³ között mozgott-e.³⁰⁴ Tény, hogy a rendőrség fegyverhasználati szabályzata valóban változtatásra szorult. Utóbbi legfőképpen azzal magyarázható, hogy a „*végső szükség*” vezérgondolat³⁰⁵ igen tág fogalomnak minősült, s többféle módon lehetett magyarázni. A törvényjavaslat indokolása szerint a rendőrség a

²⁹³ Török Lajos: A m. kir. rendőrség fegyverhasználati joga. Budapest. 1938. 1–12. o.

²⁹⁴ Dorning Henrik: A rendőri fegyverhasználat és a büntetőjog. Budapest, Hungária Nyomda, 1943. 11. o.

²⁹⁵ 5.047/1919. (10. 01.) ME. r. MRT. 53. évf. 1919. 752-768. o.

²⁹⁶ 5.047/1919. (10. 01.) ME. r. 21. §. MRT. 53. évf. 1919. 752-768. o.

²⁹⁷ 5.047/1919. (10. 01.) ME. r. 35.§. MRT. 53. évf. 1919. 752-768. o.

²⁹⁸ 39.820/1921. (04. 11.) BM. r. 50-62. §. BK. 27. évf. 1922. 20. sz. 910-940. o.

²⁹⁹ FN. 1931-1935. 1. k. 157. o.

³⁰⁰ KI. 1931-1935. 2. k. 434. o.

³⁰¹ KN. 1931-1935. 6. k. 290. o.

³⁰² Dorning: A rendőri fegyverhasználat és a büntetőjog. i. m.: 11. o.

³⁰³ A büntetőtörvénykönyv 79. §-ának rendelkezései rá nézve alkalmazhatók-e, vagy sem.

³⁰⁴ KN. 1931-1935. 6. k. 290. o.

³⁰⁵ 5.047/1919. (10. 01.) ME. r. 21. §. MRT. 53. évf. 1919. 752-768. o.

„végső szükség” irányelvet mindig a legszűkebb értelemben „használta”. Utóbbi gondolat megkérdőjelezhető, hiszen lehetett ez alól kivétel. Helyesebb lett volna az indokolásban a „legtöbb esetben” kifejezést használni. Mindenesetre helytálló azon gondolat, hogy a fenti eljárás számos esetben a rendőri közbiztonsági szolgálat zavartalan ellátását veszélyeztette, valamint emiatt kevesebb esély nyílt arra, hogy a rendőrök élete ellen intézett támadást sikeresen vissza lehessen verni.

A Keresztes-Fischer által javasolt szabályozás annyiban jelentett újítást, hogy egyrészt törvény határozta volna meg a fegyverhasználat eseteit, másrészt a javaslat bizonyos fokig kiszélesítette a fegyverhasználat körét azzal, hogy a csendőrségi fegyverhasználati szabályok³⁰⁶ mintájára a támadás és ellenszegülés esetein felül fegyverhasználatra adott engedélyt bizonyos esetekben a letartóztatások keresztülvitelének biztosítása érdekében is.³⁰⁷ A törvényjavaslat megjelölte a „végső célt”, amelynek megvalósítására a fegyverhasználat szolgálhatott.³⁰⁸ A végső cél a közbiztonság fenntartása volt, ettől függött a fegyverhasználat mértéke és módja. A „közelebbi célokat” a törvényjavaslat általánosságban megjelölte.³⁰⁹ A rendőrségnek kellett megítélnie, hogy a fegyverhasználati jog alkalmazásának a törvényben és a rendeletben meghatározott feltételei az adott esetben megvannak-e.³¹⁰

A fegyverhasználati jog szabályozásának „gerince” a fegyverhasználat eseteit határozta meg.³¹¹ A fegyverhasználat esetei az elérni kívánt közelebbi cél szerint csoportosultak. Idetartozott a közbiztonság megőrzésével megbízott szervek megtámadásának elhárítása,³¹² a szolgálati kötelesség teljesítését megghiúsító ellenszegülés leküzdése,³¹³ a törvényszerű letartóztatások foganatosításának biztosítása,³¹⁴ továbbá a közbiztonságra veszélyes tömegek által előidézett veszély felszámolása.³¹⁵ Utóbbiból kitűnik, hogy az államhatalom valóban fel kívánt készülni a későbbi, esetlegesen bekövetkező tüntetésekre.

A javaslat lefektette a fegyverhasználat azon esetét, amikor a rendőr ellen olyan ellenséges magatartást tanúsít valaki, amely eljutott a támadásig vagy legalább a támadás

³⁰⁶ Kaiser: A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között. i. m.: 65–75. o.

³⁰⁷ KI. 1931-1935. 2. k. 26. o.

³⁰⁸ Törvényjavaslat a m. kir. rendőrség fegyverhasználati jogáról. 2. §. KI. 1931-1935. 2. k. 25. o.

³⁰⁹ Uo. 1. §

³¹⁰ KI. 1931-1935. 2. k. 27. o.

³¹¹ Idézett törvényjavaslat: 1. § (1)

³¹² Uo. 1. § (1) bek. 1.

³¹³ Uo. 1. § (1) bek. 2.

³¹⁴ Uo. 1. § (1) bek. 3., 4.

³¹⁵ Uo. 1. § (1) bek. 5.

közvetlen veszélyét előidézte.³¹⁶ Itt meg kell jegyeznünk, hogy a „*támadás közvetlen veszélye*” rész túl általános megfogalmazás. Az 1. § (1) bekezdés 1. pontja magában foglalta a jogos védelem körét a rendőr, illetve a rendőr közvetítésével más megtámadott egyén javára. Így helytálló az a megállapítás, hogy utóbbi pont részben túlmént a jogos védelem körén, mivel az alkalmazásához nem voltak szükségesek mindazok a feltételek, amelyekről a védelem jogossága függött. Így nem nyerhetett alkalmazást a fegyverhasználatnak ezt az esetét illetően a Btk. 79. §-ának értelmezéseképpen a bírói gyakorlatban kialakult az a követelmény, hogy bizonyos esetekben védekezés helyett menekülnie kell a megtámadottnak. Ez a fegyverhasználat céljával teljesen ellenkezett Keresztes-Fischer szerint és a közbiztonság megőrzését lehetetlenné tette volna. A támadás elleni védekezés céljából gyakorolt fegyverhasználat módját és mértékét az irányozta elő, hogy mennyiben kívánja ezt a közbiztonság fenntartása. Ennek a megítélése nem volt minden esetben könnyű feladat, hiszen egy rövid, s általánosságokat megfogalmazó törvényjavaslat ezt kimerítően nem tudta tárgyalni.

A törvényjavaslat megmutatta a rendőr ellen irányuló jogtalan fellépésnek azon eseteit, amelyek még nem érték el a támadás szintjét, de a hivatalos eljárás sikerét veszélyeztették.³¹⁷ A fegyverhasználat ezekben az esetekben akkor volt jogszerű, ha a közbiztonság fenntartásának érdeke megkövetelte.³¹⁸ A javaslat lefektette a hivatalos eljárás meghiúsítására irányuló magatartásnak azon eseteit, amelyek a rendőrnek azzal a kötelességével ütköztek össze, hogy valakit letartóztasson.³¹⁹ A javaslat csak különösen veszélyes esetekre engedte meg a fegyverhasználatot azokban az esetekben, ha valakit le kell tartóztatni. Kizárólag abban a helyzetben, ha az adott személy felfegyverkezett vagy súlyos bűncselekménnyel gyanúsított.³²⁰

A javaslat fegyverhasználatot engedett a jogosulatlan gyülekezéssel járható közveszély elhárítása érdekében.³²¹ (Meg kell jegyeznünk, hogy az 1867-től 1945-ig³²² terjedő korszakban a tömegoszlatások többségét nem a rendőrség, hanem a csendőrség hajtotta végre.)³²³ Felmerül a kérdés, hogy a törvényjavaslat ezen részébe miért nem került

³¹⁶ Uo. 1. § (1) bek. 1.

³¹⁷ 1. § (1) bek. 2.

³¹⁸ KI. 1931-1935 2. k. 28. o.

³¹⁹ 1. § (1) bek. 3., 4.

³²⁰ KI. 1931-1935 2. k. 28–29. o.

³²¹ 1. § (1) bek. 5.

³²² Nem számítva a Tanácsköztársaság idejét.

³²³ Rektor: A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története. i. m.: 68–75. o.; Parádi József: Tények és érzelmek egy hajdani magyar rendvédelmi testület története kapcsán. Rendvédelem-történeti Füzetek. 17. évf. 2009. 20. sz. 96. o.

bele az, hogy a rendőrség az oszlatás előtt figyelmeztesse a tömeget az elkövetkezendő oszlatásra. Ez igen nagy hiányossága volt a törvényjavaslatnak. A törvény természetesen kimerítő szabályt nem adhatott arra, hogy a közbiztonság mikor kívánta meg a tömeg szétoszlatását, hiszen ez a körülményektől függött. Mindenesetre a javaslat ezen része lehetett volna alaposabb. Keresztes-Fischer a későbbi rendeletében kívánta a részletes szabályozást közzé tenni. Konklúzióként megállapítható, hogy a törvényjavaslat részletekbe nem bocsátkozott, s csupán általánosságban foglalkozott a rendőrség fegyverhasználati jogával.³²⁴ Keresztes-Fischer minél előbb keresztül kívánta vinni a törvényjavaslatát az Országgyűlésen, s azt „*elfogadtatni*”. Sinkó József tragédiája csupán az egyik oka volt annak, amiért megszületett az 1932. évi XIII. tc. Keresztes-Fischer, s a kormány az államrend megerősítését a rendőrség fegyverhasználati lehetőségeinek, körének kiszélesítésével tartotta még jobban megvalósíthatónak. Túlzás lenne azt mondani, hogy a tragédia kapóra jött a kormánynak, hogy újabb diktatórikus tervét végrehajtsa. A kormány ezt a lépést már korábban megtehetette volna, igazán súlyos következmény nélkül. Az, hogy a gyilkosság után nem sokkal terjesztette be a törvényjavaslatot Keresztes-Fischer Ferenc, azért is volt előnyös a kormány számára, mert így a baloldali sajtó „*lázító*” cikkeit a témával kapcsolatban „*kivédhették*”. A sajtót olvasó társadalom jelentős része valószínűleg tudott a rendőrgyilkosságról, s a rendőrség fegyverhasználati jogának kiterjesztését emiatt nem értelmezheték teljesen „*diktatórikus*” lépésnek az állam részéről. A javaslat gyors beterjesztése rámutat Keresztes-Fischer Ferenc azon tulajdonságára, hogy amikor szükségesnek érezte, nagyon gyorsan tudott cselekedni.

Az Országgyűlés Képviselőházának közigazgatási és igazságügyi bizottsága 1932. április 14-én letárgyalta a törvényjavaslatot.³²⁵ Néhány pontosítás is megszületett. A módosítások vezérfonala az volt, hogy konkrétan fektessék le a törvényjavaslatban, hogy valóban csak abban az esetben használhasson a rendőr fegyvert, ha már nincs más lehetősége. Az új törvényjavaslat 1. §-a:

„1. §. (1) A m. kir. rendőrségnek fegyverviselésre jogosult tagja vagy közege hivatásának jogszerű teljesítése közben fegyvert használni jogosult:

1. támadás elhárítása végett, vagy az életet, testi épséget, személyes szabadságot veszélyeztető magatartás esetén;

³²⁴ Szikinger István: A magyar rendvédelmi jog 1945–1989. Rendvédelem-történeti Füzetek. 23. évf. 2013. 31–34. sz. 155.

³²⁵ KI. 1931-1935. 2. k. 435. o.

2. az életet, testi épséget vagy a személyes szabadságot veszélyeztető fenyegetésben vagy tettelességben nyilvánuló ellenszegülés legyőzése végett;

3. olyan felfegyverzett egyén lefegyverezése végett, akit el kell fogni, ha lefegyverezése fegyverhasználat nélkül nem látszik lehetségesnek;

4. súlyos bűncselekmény elkövetésével gyanúsított vagy emiatt elítélt olyan egyén kézre kerítése végett, akit el kell fogni, ha kézre kerítése fegyverhasználat nélkül nem látszik lehetségesnek;

5. súlyos bűncselekmény elkövetésének meggátlása végett, ha az máskép, mint fegyverhasználat útján nem gátolható meg;

6. oly néptömeg szétesztatása végett, amelynek szétesztatását a hatóság elrendelte, vagy amelynek szétesztatása a közbiztonság érdekében szükséges.

(2) Az (1) bekezdés 6. pontja esetében a fegyverhasználatot osztlásra való felhívásnak kell megelőznie; ezt csak akkor szabad mellőzni, ha a tömeg magatartása annyira fenyegető, hogy a késedelem súlyos veszéllyel járhat.”³²⁶

Az osztlás terén az 1. § (2) szerencsére pótolta azt a hiányt, amelyet a belügyminiszter és az igazságügyi miniszter nem „tett bele” a törvényjavaslatába. A Felsőház illetékes bizottsága nem végzett módosításokat a törvényjavaslaton.³²⁷ Az Országgyűlés elfogadta a törvényjavaslatot, s hamarosan ki is hirdették.

1932 júliusában a belügyminiszter kiadta a rendeletet.³²⁸ Megállapítható, hogy amennyire szűkszavú, s általános, rövid volt a törvény, annyira részletes, s alapos volt a rendelet. Ily módon a rendőrség fegyverhasználati jogának fejlődését jelentette e jogszabály, bár tény, hogy egyesek szerint a rendőrség túl sok „plusz” jogot kapott ekkor. A rendelet I. fejezete igazán részletesen mutatta be a fegyverhasználat eseteit. A rendelet 2. §-a jól példázza, hogy mennyire részletesebb volt a rendeleti szabályozás: „Támadás az, ha a hivatását jogszerűen teljesítő rendőrt akár egy, akár több személy bármily eszközzel vagy bármilyen módon megüti, megrúgja, megsebesíti, lefegyverzi, tehetetlen állapotba helyezi, vagy e nélkül is testi erőszakkal helyének elhagyására kényszeríti, avagy ily cselekményt megkísérel. Az életet, testi épséget vagy személyes szabadságot veszélyezteteti az oly magatartás, amikor a támadás még meg nem kezdetett, de valakinek fenyegetőzéséből, előkészületéből, mozdulatából vagy az általa elfoglalt helyzetből arra kell következtetni, hogy részéről a támadás nyomban bekövetkezik. A támadás vagy az előbbi bekezdésben

³²⁶ KI. 1931-1935. 2. k. 437. o.

³²⁷ FI. 1931-1935. 1. k. 537–538. o.

³²⁸ 185.100/1932. (07. 13.) BM. r. MRT. 62. évf. 1932. 810-816. o.

*említett veszélyes magatartás akkor is ok a fegyverhasználatra, ha olyan harmadik személy ellen irányul, akit a rendőr megvédelmezni, vagy olyan nagyobb jelentőségű dolog ellen, amelyet megőrizni köteles. Támadónak vagy veszélyes magatartást tanúsítónak kell tekinteni azt is, aki más veszélyes körülmények között bármilyen módon támadásra bátorít, ingerel, izgat vagy bujtogat, avagy a támadásban segít.*³²⁹

A rendelet 8. §-a szerint a fegyverhasználattal kapcsolatos parancsot teljesítenie kellett a rendőrnek, kivéve, ha nyomban átlátható volt, hogy a parancs nyilvánvalóan törvénybe ütközik. Utóbbi rendelkezéssel az a probléma, hogy például egy tüntetés közben, amikor a rendőr „*stresszhelyzetben*” volt, nem valószínű, hogy elkezdte volna jogi szempontból elemezni, hogy a parancs vajon jogszerű-e. Mindenesetre a rendelet megadta a jogi kereteket arra, hogy egyes esetekben a rendőr megtagadja a parancsot. Természetesen a parancs megtagadása nem volt jellemző.

A rendelet egyik legfontosabb része a III. fejezet volt, amely a fegyverhasználat módjáról és mértékéről szólt. Nem volt helye fegyverhasználatnak komolyan nem vehető pusztá szóbeli fenyegetés, szidalmazás vagy káromkodás miatt. A rendőrnek a támadás közvetlen veszélye esetén a fegyvert előbb készenlétbe kellett helyeznie, és ha volt rá idő, a támadót figyelmeztetni kellett arra, hogy amennyiben fenyegető magatartásával fel nem hagy, azonnal fegyverhasználat következik.³³⁰ E fejezet igen pontosan meghatározta a tömegoszlatással kapcsolatos követelményeket a rendőrség számára. A rendelet önmérsékletre intette a rendőröket. Felhívta a figyelmet arra, hogy nőket, gyermekeket, időseket és a „*néptömeghez*” nem tartozó személyeket lehetőleg kímélni kell. Megemlítendő, hogy a rendelet kötelezte a rendőröket arra, hogy a tömeg kihívó „*magaviselete*”, a felizgatott tömeg kiabálása, fütyülése, a rendőrség szidalmazása stb. miatt a rendőrök „*ne ragadtassák*” el magukat fegyverhasználatra.³³¹

A rendeletben érzékelhető Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter azon félelme, hogy nagyon komoly tüntetésekre is számíthatott a jövőben. Rendkívüli körülmények között, különösen veszélyes tömegmozgalmak vagy zavargások idején a rendőrség szolgálati fegyver gyanánt használhatta a páncélcocsit, a gépfegyvert és a géppisztolyt, és igénybe vehetett katonai kézi lőfegyvert.³³² Azt, hogy mit kellett „*rendkívüli körülmények*” alatt érteni, a belügyminiszteri rendelet nem fejtette ki. Nyilvánvalóan a belügyminisztertől

³²⁹ Uo. I. fejezet.

³³⁰ Uo. 11. §

³³¹ Uo. 16. §

³³² Uo. 18. §

és a kormánytól függött, hogy mikor gondolják úgy, hogy egy adott helyzetben a rendőrség a fentieket is bevetheti. Valószínű, hogy szándékosan nem fogalmazta meg a rendelet az utóbbi fogalmat abból a célból, hogy ne legyen túlságosan „*megkötvé*” a mindenkori belügyminiszter keze.

Amennyire a helyzet megengedte, arra kellett törekedni, hogy a rendőr a szúrást vagy a vágást a támadónak, vagy ellenszegülőnek lehetőleg kezére vagy karjára, a menekülőnek pedig a lábára irányozza. A rendőrbot használatakor is lehetőleg kerülni kellett azt, hogy az ütés valakinek a fejét, deréktáját, gyomrát vagy hasát érje. A karddal is felszerelt rendőr pisztolyt rendszerint csak akkor használhatott, ha a helyzet veszélyessége miatt a pisztolyt kellett készenlétbe helyeznie, és ezért támadás esetében kardjához már nem nyúlhatott. Úgyszintén akkor is, ha a kard nem látszott alkalmasnak az „*ártalmatlanná tételre*”, illetőleg a kézre kerítésre.

Fontos részletét képezte a jogszabálynak azon része, amely előírta, hogy ha a lövés ártatlan személyeket is veszélyeztetne, a pisztolyt csak külön parancsra vagy fegyveres támadás elhárítására vagy életveszélyben, avagy a testi épség vagy a szabadság megvédésére szabad használni.³³³ Ha a fegyverhasználat súlyos sérülést okozott, és a körülmények megengedték, a sérültet nyomban első segélyben kellett részesíteni, és a lehetőséghez képest gondoskodni kellett arról, hogy mielőbb ápolásban részesüljön.³³⁴

Minden fegyverhasználatról írásban jelentést kellett tenni az illetékes rendőrhatalomhoz. Ez a hatóság köteles volt felügyeleti jogkörében megvizsgálni, hogy a fegyverhasználat megfelelt-e a szabályoknak, és nem foglalt-e magában kötelességszegést. Annak a megítélése, hogy a fegyverhasználat akár a büntetőjogi, akár a magánjogi felelősség szempontjából jogos volt-e, természetesen a bíróság feladata volt eldönteni, mindazonáltal a felügyeleti vizsgálat során a lehetőség szerint fel kellett deríteni azokat a tényköörülményeket is, amelyek a fegyverhasználat miatt esetleg meginduló bünvádi eljárás vagy polgári per eldöntése szempontjából lényegesek lehetnek.³³⁵

Keresztes-Fischer elrendelte, hogy a rendeletet a rendőrség azonnal a legbehatóbban áttanulmányozza. Különösen fontosnak tartotta, hogy a rendőrlegénységet a rendeletben foglaltakról a legalaposabban „*kioktassák*”. A belügyminiszter elrendelte, hogy súlyos testi

---

³³³ Uo. 19. §

³³⁴ Uo. 20. §

³³⁵ Uo. 21. §

sértést, vagy súlyosabb következményt maga után vonó fegyverhasználatról a királyi ügyészséget minden esetben azonnal értesíteni kell.³³⁶

Feltételezhetjük, hogy több rendőri sérülés, tragédia elkerülhető lett volna az országban akkor, ha a rendőrség fegyverhasználati jogát jóval korábban, részletesen szabályozta volna a hatalom. A törvény nyilvánvalóan azért volt túlságosan „*általános*”, mert a kormány tartott a jövőben esetlegesen bekövetkező utcai megmozdulásoktól. Amennyiben nagyon részletes lett volna a törvény, s változtatni kellett volna rajta az államrend számára veszélyes helyzetben, azt viszonylag sok idő lett volna módosítani. A rendelet kiadása egyszerűbb, s gyorsabb módszer volt. A törvény végül a büntetőbírók számára is segítséggé vált, mert nem kényszerültek a továbbiakban a végső szükség elve alapján ítélezni, s a polgári bírókról ugyanez elmondható. Innentől kezdve a bíróság a rendőrség fegyverhasználati szabályzatát törvényes alapon figyelembe vehette. A rendeleti felhatalmazás az erre vonatkozó törvényes alap nélkül nem bírt olyan hatállyal, amelyet a bíróság az adott esetek megítélésében figyelembe vett volna. További jelentős következménye volt az 1932. XIII. tc.-nek, s az azt végrehajtó rendeletnek, hogy jogbiztonsági érzetet kelthetett a rendőrség személyi állományában. Az új szabályozásnak a hátránya volt, hogy a rendőrségnek így elméletileg több lehetősége nyílt arra, visszaéljen a hatalmával.

A rendőrség fegyverhasználati jogának megújítása kapcsán is számos korabeli vélemény született. Várható volt, hogy a politikusok egy része a decemberi rendőrgyilkosság után követelni fogja a rendőrség fegyverhasználati jogának „*átalakítását*”. Homonnay Tivadar³³⁷ a tragédia után nem sokkal kifejtette, hogy a rendőrség fegyverhasználati jogát legalább olyan mértékben ki kellene terjeszteni, mint ahogy az a csendőrségnél van.³³⁸ A szociáldemokraták elleneztek az utóbbi javaslatot. Véleményük szerint nem a rendőrség fegyverhasználati jogának kiterjesztésével, hanem céltudatos szociálpolitikával és népvédelemmel lehetne felemelni és megmenteni a társadalmat a zülléstől, illetve elejét venni annak, hogy az országban a bűntények szaporodjanak.³³⁹ Megemlítendő, hogy a kormány az államháztartás igen rossz pénzügyi helyzete miatt az életszínvonal jelentős növelését nem tudta volna elérni ekkoriban.

³³⁶ Ad. 185.100/1932. (07.14.) BM. r. MRT. 66. évf. 1932. 817-818. o.

³³⁷ A Keresztény Községi Párt politikusa.

³³⁸ KN. 1931-1935. 3. k. 520. o.

³³⁹ KN. 1931-1935. 3. k. 523. o.

A törvényjavaslat fogadtatása az ellenzék részéről várható módon zajlott le.³⁴⁰ Az ellenzék az állam növekvő túlhatalmát olvasta ki a törvényjavaslatból. A szociáldemokraták a legmarkánsabban támadták Keresztes-Fischer törvényjavaslatát. Azzal egyetértettek, hogy ha tettelegességben nyilatkozik meg az ellenszegülés, az ellen védekezni kell, de hogy a személyes szabadságot veszélyeztető fenyegetés alatt mit ért majd a rendőr, azt ő maga dönti majd el.³⁴¹ Szerintük: „*ez a javaslat (...) belső hadviselés az állam polgárai ellen. (...) Helytelen az a törekvés, hogy az állam jogait mindjobban kiterjesztik, az állampolgárok jogait pedig mindinkább szűkítik.*” Az ellenzék a törvényjavaslat elfogadását azért sem tartotta kívánatosnak, mert attól féltek, hogy a rendőrség vissza fog élni az új fegyverhasználati joggal.³⁴² Utóbbi félelem nem volt teljes mértékben alaptalan, de ugyanakkor nem tekinthetünk úgy az akkori rendőrségre, amely folyamatosan, minden esetben visszaélt volna hatalmával. Az ellenzék érvét a kormánypárt azzal (is) igyekezett cáfolni, hogy a rendőrség eddig sem élt vissza a hatalmával. A rendőrség visszamenőleg az „*előző 4 évben*” (1927-től 1931-ig) összesen 203 esetben élt fegyverhasználati jogával és ebből 75%-os arányában karddal és csak 16%-os arányában lőfegyverrel. Ezen idő alatt egy haláleset történt.³⁴³ Meg kell említenünk, hogy a rendőrség illetékes szervei szigorúan ítélték meg és büntették a szabálytalan fegyverhasználatot.³⁴⁴ A kutatásaim alapján elmondható, hogy a fegyverhasználat a legtöbb esetben olyan sérülést okozott, amely egy-két nap alatt, vagy legfeljebb egy-két hét alatt meggyógyult.³⁴⁵ Igazán súlyos sérülések csupán igen kevés esetben keletkeztek.

6.1.5. Fegyelmi ügyek

A Keresztes-Fischer minisztersége előtti évtizedben több fontos jogszabály, szabályzat is megjelent e szakterületen.³⁴⁶ Ezek közül az egyik legfontosabb a Fegyelmi Szabályzat volt. Habár a témával kapcsolatos jogszabályok nagyrészt – szakmai szempontból – kielégítőnek tekinthetőek, azonban egyes rendelkezések bizonyos esetekben

³⁴⁰ KI. 1931-1935. 2. k. 436. o.

³⁴¹ KN. 1931-1935. 6. k. 266. o.

³⁴² Uo. 267.

³⁴³ KN. 1931-1935. 6. k. 284. o.

³⁴⁴ Svéd László: Ságvári Endre mártírúrnak körülményei dokumentumok tükrében. Múltunk. 53. évf. 2008. 1. sz. 95. o.

³⁴⁵ MNL OL – BM – K 150 – 2783. cs. – 111-113. o.

³⁴⁶ MNL OL – BM – K 150 – 3733. cs. – 179/1931., 44/1930 (01. 04.) BM. r., 2500/1920. (d. n.) BM. r.

félreértelmezhetőek voltak. Az utóbbi hiányosság pedig a fegyelmi eljárások egy részénél némi bonyodalmat okozott.

A belügyminisztériumi politika e téren arra irányult, hogy a szabályozást egyértelműbbé tegye, hogy a jövőben ne szülessen félreértelmezés, félreértés. Megemlítendő a pénzbüntetésekkel kapcsolatos terület, amellyel kapcsolatban az alosztály elosztotta a kételyeket.³⁴⁷

A levéltári források alapján elmondható, hogy a fegyelmi ügyek intézésénél a fegyelmi eljárást megelőző vizsgálatok lefolytatása érdemben, alakilag is különböző szempontok figyelembevételével zajlottak. Jellemző volt az egyéni felfogás szerinti változó elvek alkalmazása.³⁴⁸ Ez utóbbi pedig az ügyek egyöntetű elbírálását nehezítette, ami pedig azzal volt magyarázható, hogy ezen ügyeket nem központilag intézték. Keresztes-Fischer minisztersége idején azonban e téren központosítás történt. Ily módon egyöntetűbbé vált a fegyelmi ügyek intézése. Innentől kezdve a rendőrtisztviselők és detektívek fegyelmi ügyeiben a vizsgálóbiztosi teendőket a fegyelmi alosztályhoz szolgálattételre beosztott rendőrtisztviselők látták el.³⁴⁹

Ekkoriban a kihallgatások kapcsán apróbb módosításokat hajtottak végre,³⁵⁰ amelyek által kissé szakszerűbbé vált a rendszer rendőrségi szempontból.

A rendőrök ellen irányuló bűnvádi eljárásoknak a felügyeleti szempontból teendő intézkedések céljából való bejelentése sok esetben elmaradt. A gyakorlatban nem mindig alkalmazták e gyakorlatot, emiatt a gyakorlat rendeleteiben való rögzítése szükséges volt. A bejelentési kötelezettséget tehát 1934-ben rendszeresítették. Jogszabályban előírták.³⁵¹ Az utóbbi rendelet Keresztes-Fischer minisztersége idején hiába vált hatályossá, a gyakorlatban mégsem valósult meg.³⁵² Különösen akkor volt fontos a bejelentési kötelezettség, amikor fegyverhasználattal élt valamelyik rendőr.

A fegyelmi ügyek egyébként a személyi állomány 3% alatti részét érintették az egyes években. A fegyelmi eljárások során az érintettek egy részét függesztették fel jogerősen az állásából. Ez a szám általában 10 és 100 között volt.³⁵³

A fennmaradt források alapján elmondható, hogy ezen években többnyire kisebb jelentőségű, nem súlyos „természetű” fegyelmi ügyek voltak a jellemzőek. Ilyen volt pl. a

³⁴⁷ MNL OL – BM – K 150 – 3733. cs. – 92.116/1932. (d. n.) BM. r.

³⁴⁸ BFL – VI. – 13 – b.; MNL OL – BM – K 150 – 3733. cs. – 1932 – 17706/1932.

³⁴⁹ MNL OL – BM – K 150 – 3733. cs. – 1932 – 17706/1932.

³⁵⁰ MNL OL – BM – K 150 – 3733. cs. – 1932 – 6320/1932.

³⁵¹ MNL OL – BM – K 150 – 3733. cs. – 1141/1934.

³⁵² MNL OL – BM – K 150 – 3733. cs. – 130077/1934.

³⁵³ BFL – VI – 13 – b.; MNL OL – BM – K 150 – 3733. cs. – 1935.

tiltott kártyajátékokon való részvétel.³⁵⁴ Leginkább tehát a rendőrség tekintélyét sértő magatartás miatti fegyelmi ügyekről volt szó. Ezek terén szigorú büntetések, illetve szigorú fegyelmi vizsgálatok voltak a jellemzőek. Sok esetben a megbüntetett személyek kérvényt küldtek a belügyminiszternek, hogy „engedjék el” büntetésüket, de a miniszter ezeket általában elutasította.³⁵⁵

Igazán jelentős, említésre méltó ügy ritkán történt. Egy azonban megemlítendő: egy rendőrkapitánytól (Hajdúböszörmény) „*elvették*” e pozíciót. Egyes információk szerint több visszaélést követett el, a belügyi tárca nem nézte jó szemmel a működését. Ami érdekesség, hogy Bajcsy-Zsilinszky Endrének³⁵⁶ is szerepe lehetett ebben az ügyben.³⁵⁷ (Bajcsy-Zsilinszky próbálta elérni, hogy az említett vezetőt „*távolítsák el*”).

A hamis jelentések kapcsán a rendőrség szóba került.³⁵⁸ Lényegében arról volt szó, hogy az ellenzék szerint az ellenzék elleni rendőri intézkedések kapcsán született jelentések egy részét meghamisították az illetékesek. E kritikát sem megerősíteni, sem cáfolni nem tudom. Nem tudható, hogy voltak-e olyan esetek, amelyek nem kerültek fegyelmi eljárás alá, annak ellenére, hogy a szabályok szerint az eljárás megindítása indokolt lett volna jogi szempontból.

6.1.6. Egyéb

Egyes negatív jelenségek megoldatlanságára is ki kell térni ezen értekezésben. Dorning Henrik – akit a Nemzetközi Bűnügyi Rendészeti Bizottság alelnökévé választották 1933-ban³⁵⁹ – korabeli szakvéleményei fontos forrásul szolgálnak, leginkább a rendőrség története terén. A szakértő szerint „*Gyakori hiba (a rendőrségnél – B. A.), amit azonban jobbára a kényszerűség szül, hogy a panaszok³⁶⁰ felvételét fiatal, kevés gyakorlattal bíró tisztviselőkre bizzák. Ezért a panasz (bűnügyi panasz – B. A.) nem egyszer hiányos, sőt hibás*

³⁵⁴ MNL OL – BM – K 150 – 3631. cs.

³⁵⁵ MNL OL – BM – K 150 – 3631. cs. – IV. – 2. – 170234/1943.

³⁵⁶ Vitéz dr. Bajcsy-Zsilinszky Endre (szül.: Zsilinszky Endre. Szarvas, 1886. 06. 06. – Sopronkőhida, 1944. 12. 24.): politikus, újságíró. Jogi végzettségre tett szert. Harcolt az I. világháborúban. Országgyűlési képviselőként, publicistaként is tevékenykedett. A hitleri nemzetiszocializmus-ellenesség fontos szerepet töltött be életében pályája vége felé. A nyilas hatalomátvétel után illegálisba vonult. 1944 decemberében Sopronkőhidán kivégezték. (Bartha Ákos: Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és utóélet. Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2019.)

³⁵⁷ MNL OL – BM – K 149 – 187. d. – 1934 – 4. — 8174/1934.

³⁵⁸ KN. 1931-1935. 10. k. 441. o.

³⁵⁹ Sz. n.: A hatvanéves budapesti magy. kir. állami rendőrség története. A Magyar Detektív. 8. évf. 1933. 23-24. sz. 16. o.

³⁶⁰ Megemlítendő, hogy a bűnvádi perrendtartás nem ismert panaszost, hanem csupán sértettet.

is.³⁶¹ Az utóbbi problémát nem sikerült megoldani Keresztes-Fischer belügyminisztersége idején. További problémát jelentett, hogy az „*ál-bűnvádi*” feljelentések a nagy gazdasági világválság idején szaporodtak.³⁶² Ezek ellen a belügyi tárca nem tudott – nem is lehetett – hatékonyan fellépni.

Keresztes-Fischer minisztersége idején – mint említettem – problémát okozott, hogy a rendőrség egyes esetekben a hatályos jogszabályok egy részét helytelenül értelmezte. A kihágásokkal kapcsolatos ügyek terén is létezett ez a jelenség. Pontosítva: a kihágási cselekmények elkövetőinek figyelmeztetése terén. A belügyi tárca egyértelműsítette a szabályozást.³⁶³ A rendelkezés egyébként megmutatja a korabeli rendőrség emberséges oldalát. Eszerint azon esetekben, amikor kihágást észlelt a hatóság, de a jogsértés nem volt szándékos, csekély jelentőségű volt, és a jóakarató felvilágosítástól javító hatást lehetett várni, el lehetett tekinteni a feljelentéstől.³⁶⁴

Az oktatás, képzés terén megemlítendő, hogy az idegennyelvű tanfolyamok kapcsán fejlődést tapasztalható 1932-ig, hiszen több tanfolyam volt elérhető a korábbiaknál. 1933-tól 1935 márciusáig is voltak tanfolyamok, de további fejlesztések nem igazán valósultak meg. A képzés összességében véve színvonalasnak tekinthető.

Keresztes-Fischer minisztersége idején a nemzetközi rendőrségi kapcsolatok terén erőteljes fejlődés zajlott le. A folyamat azonban már Scitovszky Béla minisztersége idején elindult. Az 1931-es év kiemelkedő. A magyar rendőrség részt vett a Nemzetközi Bűnügyi Bizottságnak Párizsban tartott összejövetelén. A magyar rendőrség 1931-1932-ben a lengyel, német, dán, illetve a finn rendőri intézményeket is tanulmányozta, kapcsolatot épített velük.³⁶⁵ 1931 folyamán a londoni közlekedésrendészetet is tanulmányozták.³⁶⁶ Kiemelendő, hogy számos európai állam rendőrsége (finn, román, német, osztrák stb.) tanulmányozta a magyar rendőrséget ekkoriban.³⁶⁷ A nemzetközi kapcsolatok építésén túl tehát új tudással, tapasztalatokkal gazdagodott a rendőrség.

³⁶¹ Dorning Henrik: Panaszfelvétel. A Magyar Detektív. 8. évf. 1933. 8. sz. 4. o.

³⁶² Gellért Ede: A hamis feljelentések. A Magyar Detektív. 7. évf. 1932. 4. sz. 3. o.

³⁶³ MNL OL – BM – K 150 – 3733. cs. – 147.419/1934, 125.953/1925. (01. 19.) BM. kr.; 7810/1924. (d. n.) ME. r

³⁶⁴ MNL OL – BM – K 150 – 3733. cs. – 147.419/1934.

³⁶⁵ J. 1931. 25. o.; Sz. n.: A hatvanéves budapesti magy. kir. állami rendőrség története. i. m.: 16. o.; Vécsey Leó és/vagy Szemerjay-Kovács Dénes: Külföldi rendőri tanulmányutak. A Magyar Detektív. 9. évf. 1934. 12. sz. 3. o.; A Magyar Detektív. 1931. 6. évf. 19. sz. 1. o.; Kovács Dénes és/vagy Vécsey Leó: Új németországi tanulmányút. A Magyar Detektív. 7. évf. 1932. 13. sz. 11. o.

³⁶⁶ J. 1931. 25. o.

³⁶⁷ Sz. n.: A hatvanéves budapesti magy. kir. állami rendőrség története. i. m.: 16. o.

Az árvíz elleni védekezésnél a rendőrségnek is támogatást kellett nyújtani az önkormányzati közigazgatási hatóságok megkeresésére, késelem nélkül.³⁶⁸ A csendőrséghez hasonlóan tehát a rendőrség is végzett ilyen jellegű feladatokat.

A fővárosi rendőrség nyomozási sikeressége egyébként 68,94-81,45%-os arány között mozgott ekkoriban.³⁶⁹ A statisztika romló tendenciát mutatott 1933-ig (1930-ról 1933-ra 14,43%-kal romlott a hatékonysági arány), 1934-ben már emelkedés következett be. A rendőrség sikerességi aránya a nyomozások terén elmaradt a csendőrség eredményeihez képest. Ez azonban nem értékelhető úgy, hogy a rendőrség nyomozói tehetségtelebnek lettek volna, vagy rosszabb munkát végeztek volna.

6.2. VII/b. csendőrségi szolgálati alosztály

„A m. kir. csendőrség a közbiztonsági szolgálat teljesítésére rendelt katonailag szervezett őrtestület.”³⁷⁰

6.2.1. Bevezetés

A VII/b. csendőrségi szolgálati alosztályhoz tartoztak a csendőrség összes közbiztonsági szolgálati ügyei, létszámelhelyezési ügyei, gazdálkodási ügyei, valamint nyugdíjügyei. Ezen alosztály szoros együttműködésben állt a VII/c. csendőrségi szolgálati alosztállyal. A két alosztály döntései általában hatással voltak a másik alosztály működésére is.

Elmondható, hogy a testület a fennállása idején összességében véve hatékonyan működött. A „*vidéki élet*” szilárd közrendjének, közbiztonságának jelképe a kakastollas csendőr volt, erőt sugárzó megjelenésével, tekintélyével. A Magyar Királyi Csendőrség a Bethlen-kormány (1921-1931) ideje alatt tovább fejlődött. Az 1920-as években már nyilvánvalóan több szempontból is – az I. világháború alatti működési színvonalhoz képest – magasabb szinten állt a testület. Az 1920-as évek vége felé újabb jelentős színvonal-emelkedés zajlott le a testületnél.³⁷¹ A vizsgált időszak előtti néhány év leglátványosabb lépései közé tartozott, hogy 1927-ben lépett életbe a Magyar Királyi Csendőrség új,

³⁶⁸ 173.127/1933. (02. 01.) BM. kr. BK. 40. évf. 1935. 6. sz. 107-108. o.

³⁶⁹ Borbély – Kapy i. m. 523. o.

³⁷⁰ SZUT. 1927. 1. §. 13. o.

³⁷¹ Rektor: A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története. i. m.: 173. o.

korszerűsített szervezeti és szolgálati utasítása, valamint ügyviteli szabályzata.³⁷² A bűnügyi munkára specializálódott szakszolgálat 1928-tól kezdett kiépülni,³⁷³ amellyel párhuzamosan a közlekedési csendőrséget is felállították, kezdetben csekély számú személyi állománnyal.³⁷⁴ A közbiztonsági szolgálat szempontjából azonban a nagy gazdasági világválság beköszöntével nehezebb idők jöttek.

A bűnözés erősödő tendenciát mutatott. A Magyar Királyi Csendőrség működési területén 1928-ról (83 693)³⁷⁵ 1931-re (99 734)³⁷⁶ majdnem 20%-kal növekedett az elkövetett bűntettek és vétségek száma. A nagy gazdasági világválság (1929-1933) idején a hatóságok, országgyűlési képviselők vagy hatósági közegek elleni erőszak, továbbá az alkotmány, törvény, valamint hatóságok, hatósági közegek elleni izgatás elnevezésű bűncselekmények elkövetési száma jelentős mértékben növekedtek. A csendőrség tehát ilyen szempontból több problémával nézett szembe a békésebb időszakokhoz képest. A közbiztonsági testület ellen fokozódott az elkövetett erőszakos bűncselekmények száma. Megemlítendő, hogy a vizsgált időszakunkban a lopás volt a legnagyobb számban elkövetett bűncselekmény.³⁷⁷

A takarékosági intézkedéseket a közbiztonsági testületek közül – a rendvédelmi szempontból hatékony – csendőrségen is alkalmazni kellett. A takarékosággal párhuzamosan a közbiztonsági testület fejlesztése is szükséges volt, ily módon súlyos teher nehezedett a miniszter vállára. Keresztes-Fischer tehát a fenti problémákat „örökölte meg”. Segítséget jelentett számára, hogy a testület szolgálatban állók jól kiképzett, elhivatott személyek voltak.

---

³⁷² SZUT. 1927.

³⁷³ Szigetvári Oszkár: A Magyar Királyi Csendőrség nyomozó alakulatai. 99-126. o. In: Parádi József – Szakály Sándor – Szigetvári Oszkár – Zétényi Zsolt: Nyomozati utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, 2018.

³⁷⁴ Artner Ramona – Parádi József – Zeidler Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség légi, vízi, vasúti és közúti szakszolgálati ágai. 45-66. o. In: Parádi József (szerk.): Magyar csendőrség-történeti tanulmányok. Budapest, Magyar Királyi Csendőrség Bajtársi Közösség, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, 2015.

³⁷⁵ SÉ. 1928. 300. o.

³⁷⁶ SÉ. 1931. 307. o.

³⁷⁷ SÉ. 1928. 300. o.; SÉ. 1931. 307. o.; SÉ. 1934. 351. o.

A csendőrség felügyelője ekkoriban Schill Ferenc³⁷⁸ (1931. 10. 05-ig), majd Szinay Béla³⁷⁹ (1931. 10. 05. – 1936. 08. 01.) volt. Az utóbbiak is fontos szereppel bírtak a csendőrség irányítása kapcsán. A csendőrfelügyelőség ugyan a belügyi tárca, illetve a honvédelmi tárca kettős alárendeltségében állt, de mégis a gyakorlatban az utóbbival ápolt szorosabb kapcsolatot. A VII/b. csendőrségi szolgálati alosztály alosztályvezetője kezdetben Schönherr Károly³⁸⁰ (1931. 10. 09-ig),³⁸¹ majd utána Doóry (1933-ig Klemm) László³⁸² (1931. 10. 26. – 1935. 12. 15.) volt.

6.2.2. Szervezet

A Magyar Királyi Csendőrség szervezete a felállítás éveitől kezdve jelentős módosításokon esett át.³⁸³ 1925-ben olyan szervezeti felépítés alakult ki, amely hosszú távon – általánosságban véve – működőképesnek, hatékonynak bizonyult.³⁸⁴ (A szakaszparancsok az alárendeltségükbe tartozó csendőrörsöket, a szakaszparancsokokat a szárnyparancsok, ezeket az osztályparancsnokok, amelyeket pedig a kerületparancsnokok felügyeltek, a csendőrkerületeket pedig a csendőr felügyelőség irányította mint a testület vezető szervezeti egysége.)

³⁷⁸ Schill Ferenc (Somlyóvásárhely, 1876. 06. 19. – Budapest, 1931. 12. 13.): a Magyar Királyi Csendőrség felügyelője (1928. 07. 28. – 1931. 10. 5.). A Cs. és K. Hadapród Iskola első négy évfolyamát elvégezte. Később több „területen” is szolgált: a táborig csendőrségnél, a Belügyminisztériumban, a Hadügyminisztériumban, majd Honvédelmi Minisztériumban. Később a Szombathelyi Csendőrkerület kerületi parancsnoka volt. Ezután a M. Kir. Csendőrség felügyelője mellé beosztott tábormok lett. Karrierje csúcán a csendőrség felügyelője volt. Belekeveredett a Vannay-féle puccskísérletbe. Miután letartóztatták, öngyilkosságot követett el. (Szakály: *Akik a magyar királyi csendőrséget 1919 és 1945 között vezették.* i. m.: 215–216. o.)

³⁷⁹ Vitéz nemes Szinay Béla (szül.: Sznistsák Béla. Eger, 1880. 06. 09. – Budapest, 1948. 09. 08.): a Magyar Királyi Csendőrség felügyelője (1931. 10. 05. – 1936. 08. 01.). Elvégezte a Ludovika Akadémia első négy évfolyamát. Az I. világháború idején a M. Kir. 30. Honvéd Gyalogezrednél szolgált. 1922-ben vitézi címet kapott. Az 1920-as években leginkább a Ludovika Akadémiánál szolgált, ahol idővel már akadémia-parancsnok lett. Majd közel 5 évig volt a M. Kir. Csendőrség felügyelője. 1936-ban nyugállományba vonult. Később az Államvédelmi Hatóság fogságába került. Onnan szabadulva 1948-ban öngyilkos lett. (Szakály: *Akik a magyar királyi csendőrséget 1919 és 1945 között vezették.* i. m.: 235-236. o.)

³⁸⁰ Schönherr Károly (Bégaszentgyörgy, 1880. 08. 20. – ?): alosztályvezető (Belügyminisztérium). Gyalogsági hadapródiskolát végzett. Számos beosztásban szolgált élete során. Az 1920-as évek közepén már szolgált a belügyi tárcánál. Onnan máshova került, de 1927-ben visszatért. 1932-ben került nyugállományba. (Szakály Sándor: *Akik a magyar királyi csendőrséget 1919 és 1945 között vezették.* i. m.: 217-218. o.)

³⁸¹ Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve. 1931. 93. o.

³⁸² Vitéz Doóry László (szül.: Klemm. Körmöcbánya, 1883. 02. 06. – Tevel, 1963. 09. 03.): alosztályvezető (Belügyminisztérium). Gyalogsági hadapródiskolát, csendőrtiszti tanfolyamot végzett. Számos beosztásban szolgált élete során. 1931-ben került a belügyi tárcához. Később a csendőrség felügyelője mellé beosztott tábormok volt. 1938-ban nyugállományba került. (Szakály Sándor: *Akik a magyar királyi csendőrséget 1919 és 1945 között vezették.* i. m.: 102-103. o.)

³⁸³ Parádi József: *A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. Rendvédelem-történeti Füzetek.* 21. évf. 2011. 24. sz. 80-90. o.

³⁸⁴ Parádi: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* i. m.: 49-65. o.

A vizsgált időszakunkban a csendőrség szervezetében a nyomozószolgálattal kapcsolatos változások jelentették az egyik legfontosabb változást. A Magyar Királyi Csendőrségnél a bűnügyi munkában jelentős fordulatot hozott az 1930-as évek eleje, amikor 1932-ig kiépítették a testület – több szempontból is korszerű és a csendőrség területi illetékessége viszonylatában az egész ország területére kiterjedő – nyomozószolgálatát.³⁸⁵ (1928 augusztusától működött a M. Kir. Csendőrség nyomozóosztály-parancsnoksága.) Csendőrkerületenként állítottak fel egy-egy nyomozó-alosztályt, amelyeket a Magyar Királyi Csendőrség felügyelőségének közvetlen alárendeltségébe tartozó nyomozó osztály-parancsnokság fogott össze.³⁸⁶ A nyomozó alosztályok szaktudásuk, technikai fejlettségük révén az igazán bonyolult ügyek kapcsán segítették a csendőrörsöket. Az 1920-as években a Magyar Királyi Állami Rendőrség – a nyomozások világát, a bűnügyi munkát tekintve – összességében korszerűbbnek bizonyult a Magyar Királyi Csendőrségnél. Az 1930-as évekre a csendőrség – ezen a téren – már közelített a rendőrség színvonalához.

A Magyar Királyi Csendőrség nyomozó osztályparancsnokságának megvolt a technikai és anyagi felkészültsége, a személyzetének szaktudása, illetve a szervezete ahhoz, hogy a testület közbiztonsági szolgálatának bűnügyi útmutatást adjon, ám nem volt hozzá elegendő hatásköre. A kerületi parancsnokságok rendelkeztek a szükséges hatáskörrel, a szükséges apparátus viszont hiányzott. A nyomozó alosztályok felett gyakorolt közvetlen felügyeleti jog és az azzal járó felelősség a kerületi parancsnokságokra nézve olyan terhet jelentett, amely csupán szerény mennyiségű előnnyel járt. A kerületparancsnok és a beosztott törzstisztek szolgálati elfoglaltsága, illetve beosztása lehetetlenné tette, hogy a nyomozó alakulatok gyakorlatának minden részletét igazán alaposan elsajátítsák.³⁸⁷ E téren nem hozott, nem kezdeményezett hatékony megoldást a belügyi tárca. A csendőrség felügyelője, illetve honvédelmi tárca sem oldotta meg a problémát.

További „*apróbb*” módosítások is történtek ezen években. Az intézkedések egy része VII/b. kiadású volt, másik része viszont VII/c. kiadású. (A jobb átláthatóság kedvéért ezeket együttesen említem meg.) Egy-egy csendőrörs és különítmény, illetve szárnyparancsnokság felállítása, megszüntetése, átszervezése, áthelyezése valósult meg.³⁸⁸ Megemlítendő, hogy a közbiztonsági szolgálat hatékonyabb ellátása, illetve takarékosági

³⁸⁵ Rektor: A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története. i. m.: 175. o.

³⁸⁶ 71.464/1930 (03. 02.) BM. kr. BK. 36. évf. 1931. 10. sz. 160. o.

³⁸⁷ Szladek: Nyomozóink. (Tizedik közlemény.) i. m. 632. o.

³⁸⁸ 2.688/1931. (11. 09.) BM. r. CsK. 16. évf. 1931. 22. sz. 210. o.; 2.689/1931. (11. 18.) BM. r. CsK. 16. évf. 1931. 23. sz. 226. o.; 115.618/1931. (11. 23.) BM. r. CsK. 16. évf. 1931. 23. sz. 224. o.; 116.923/1931. (11. 13.) BM. r. CsK. 16. évf. 1931. 22. sz. 210. o.; 118.709/1931. (11. 17.) BM. r. CsK. 16. évf. 1931. 23. sz. 224. o.; 46.428/1932. (10. 21.) BM. r. CsK. 17. évf. 1932. 20. sz. 174. o.

okok miatt Orosházán és Tatabányán a rendőrség hatáskörét a csendőrségnek adták át.³⁸⁹ A belügyi tárca az 1930-as évek első felében a rendőrségnél és a csendőrségnél a működési terület figyelembevételével arányosította a bűnügyi szolgálatot.³⁹⁰ 1933-ban a honvéd vegyesdandár-parancsnokságok területének módosulásával a csendőrkerületek területi beosztása változott, ez a változás azonban a csendőrség szervezetét nem érintette.³⁹¹

Jelentősebb decentralizációs intézkedések nem valósultak meg ezen időszakban. Továbbra is erősen központosított irányításúnak minősült a testület. (A decentralizáció kapcsán csupán az méltó említésre, hogy kis jelentőségű hatáskört adtak át a kerületi parancsnokságoknak.³⁹² Itt érvényesült Keresztes-Fischer belügyminiszternek a közigazgatás centralizáltságával kapcsolatos nézete. Eszerint a minisztériumok, az irányító szervek sokszor kis jelentőségű ügyek elintézésére pazarolják idejüket, ahelyett, hogy a valódi irányítással foglalkoznának.³⁹³)

A fennmaradt források tükrében elmondható, hogy nem merült fel olyan belügyminisztériumi ötlet, amely szerint a fennálló rendszert jelentős mértékben meg kellene változtatni.

Az ellenzék számára nem nyújtott hatékony támadási felületet a csendőrség szervezete. Ezen okból kifolyólag a politikai – szóbeli, írásbeli – támadásokat a testülettel kapcsolatban egyéb „területekre” irányították.

6.2.3. Gazdálkodás³⁹⁴

A testület költségvetési³⁹⁵ szempontból a belügyi tárcához tartozott. Keresztes-Fischer belügyminiszter a kormánypolitikát követve szinte minden területen megkövetelte a pénzügyi takarékossgot. Minden költségvetési tételt addig kellett csökkenteni, amíg az nem veszélyeztette a hatékony közbiztonsági szolgálat ellátását. Az 1920-as évek végétől az 1930-as évek végéig költségvetési évenként 31-33 millió P körüli összegeket szántak a testületre.

³⁸⁹ J. 1934. 24. o.

³⁹⁰ Botos: Szemere Bertalantól Keresztes-Fischer Ferencig. i. m.: 41. o.

³⁹¹ J. 1932. 23. o., 228. o.

³⁹² 100.235/1932. (05. 17.) BM. kr. CsK. 17. évf. 1932. 11. sz. 89. o.

³⁹³ KN. 1931-1935. 8. k. 126. o.

³⁹⁴ Ezen alfejezet részben egy korábban megjelent tanulmányom átdolgozott változata: Balogh Atilla: A Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium takarékossgai politikája a rendészet területén (1931-1935). 18-34. o. In: Koncz István – Szova Ilona (szerk.) PEME XVIII. PhD - Konferencia. A PEME XVIII. PhD - Konferenciájának előadásai. Budapest, Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület, 2019.

³⁹⁵ A 3. sz. melléklet átláthatóbbá teszi a költségvetéseket, zárszámadásokat.

A vizsgált időszakunkban az állami költségvetések – az előirányzatokban az állami közigazgatás, állami üzemek költségei összesített végösszegeinek³⁹⁶ – 2,4-2,7%-át fordították a csendőrségre. A gazdasági szolgálatnál szolgáló személyek szakmai profizmusa nagy szerepet játszott abban, hogy a testület gazdálkodása terén nem lépett fel jelentős probléma.³⁹⁷ Nagy gondot jelentett a nagy gazdasági válság idején, hogy az árváltozások sokkal kiszámíthatatlanabbak voltak, mint korábban. Ily módon a költségvetés elkészítése is nagyobb terhet rótt a pénzügyi szakemberek vállára.

Az 1931/32. évi állami költségvetést³⁹⁸ még a Bethlen-kormány készítette. A Károlyi Gyula-kormány körülbelül a költségvetési év felénél vette át az irányítást, tehát az 1931/32. évi állami zárszámadásban lévő eredményekért e kormány csak részben felelős. A csendőrség kiadásai a rendészeti, rendvédelmi kiadások – melybe ezen értekezésben a rendőrség, a csendőrség, a folyamőrség és a közbiztonsági és közrendészeti szolgálat címeiket számítottam bele – 39,8-42,5%-áig terjedtek.³⁹⁹ A költségvetésben az 1929/30. évtől kezdve már csökkenni kezdtek a csendőrségre szánt pénzüsszegek.⁴⁰⁰ A csendőrség kiadásainak túlnyomó része a személyi járandóságok fedezésére szolgált. A testület bevételeinek főösszegei az előirányzatban költségvetési évenként 60 000-105 000 P-t tettek ki.⁴⁰¹ Ily módon a csendőrség a tárca második legalacsonyabb bevételével rendelkezett.⁴⁰²

Az állami zárszámadások⁴⁰³ tanúsága szerint a tényleges kiadások főösszegei kissé alulmúlták az előirányzottakat, évi 2,7-3,6%-kal. Scitovszky Béla⁴⁰⁴ belügyminiszter irányítása idején még előfordult, hogy az állami költségvetésekben lévő csendőrségi bevételek főösszegeit jelentősen túlbecsülték, hiszen előfordult, hogy az állami zárszámadásban jóval alacsonyabb főösszegű bevétel valósult meg. Keresztes-Fischer belügyminiszter irányítása idején ilyen jellegű anomália nem történt. Épp ellenkezőleg:

³⁹⁶ ÁKS. 1931/32. 44. o.; ÁKS. 1932/33. 43. o.; ÁKS. 1933/34. 43. o.; ÁKS. 1934/35. 44. o.

³⁹⁷ Vedó Attila: A Magyar Királyi Csendőrség költségvetése és gazdálkodása 1881-1939. Rendvédelem-történeti Füzetek. 28. évf. 2018. 56. sz. 150. o.

³⁹⁸ Az állami költségvetés 1914-től 1940-ig átmenő évekre készült. Példaképpen: az 1931/1932. évi állami költségvetés tartalmazta az 1931. év második félévének, illetve az 1932. év első félévének költségvetését.

³⁹⁹ A testület tervezett költségvetése az 1931/1932. évben 33.395.330 P, az 1932/1933. évben 32.464.670 P, az 1933/1934. évben 31.752.400 P, az 1934/1935. évben pedig 31.628.400 P volt. (ÁKS. 1931/32. 8. o.; ÁKS. 1932/33. 8. o.; ÁKS. 1933/34. 8. o.; ÁKS. 1934/35. 8. o.)

⁴⁰⁰ ÁKS. 1929/30. 8. o.; ÁKS. 1930/31. 8. o.; ÁKS. 1931/32. 8. o.

⁴⁰¹ ÁKS. 1931/32. 24. o.; ÁKS. 1932/33. 24. o.; ÁKS. 1933/34. 24. o.; ÁKS. 1934/35. 24. o.

⁴⁰² Balogh: A Keresztes-Fischer Ferenc vezette belügyminisztérium takarékosági politikája a rendészet területén (1931-1935). i. m.: 23. o.

⁴⁰³ ÁZ. 1932/33. 49. o.; ÁZ. 1933/34. 51. o.; ÁZ. 1934/35. 35. o. 53. o.

⁴⁰⁴ Dr. Scitovszky Béla (Budapest, 1878. 06. 23. – Budapest, 1959. 08. 20.): belügyminiszter. Jogi végzettségre tett szert. Kezdetben főszolgabíró, majd országgyűlési képviselő volt. 1917-től – az összeomlásig – az Országgyűlés képviselőházának alelnöke. Az I. világháborúban részt vett. 1922-től 1926-ig a nemzetgyűlés elnöke. 1926-tól 1931-ig belügyminiszter. (Bölgöny: Magyarország kormányai 1848-1975. i. m.: 280. o.)

ekkor már az előirányzatokat – a bevételeknél – oly alacsony számokban adták meg, hogy minden költségvetési évben jelentős többlet alakult ki. A zárszámadásokban a tényleges bevételek főösszegei jelentős mértékben magasabbak voltak⁴⁰⁵ a 60.000 P-s előirányzatoknál.⁴⁰⁶ A csendőrség bevételi többletei azonban igen szerény mértékűek voltak az összes rendészeti, rendvédelmi jellegű bevételhez képest. Ez természetes, hiszen pl. némi kiselejtezt anyag, illetve lovakkal való kereskedésből magasabb bevételt nem lehetett elérni.

Az egyetlen említésre méltó pénzügyi túlkiadás az 1934/1935. költségvetési évben történt (72 519 P). A túlkiadást a legénységi létszámnál lévő hiány pótlására felvett próbacsendőrök első felszerelési költsége, illetve a lótáp árának emelkedése okozta.⁴⁰⁷ A kiadásokat emelte a kincstári csendőrlaktanyák helyreállítása, illetve a betegápolási költségek emelkedése.⁴⁰⁸ Igazán jelentős, nagyszabású beruházásra ezen időszakban nem került sor.⁴⁰⁹

Számos alkalommal előfordult 1931-ben, hogy olyan felterjesztések érkeztek a Belügyminisztériumhoz, amelyekben a parancsnokságok a belügyi tárca előzetes engedélye nélkül teljesített kiadások utólagos jóváhagyását kérték, bár ezt a hatályos jogszabályok tiltották. Az alosztály tehát rászorította az utóbbiakat arra, hogy betartsák a hatályos jogszabályokat.⁴¹⁰ Az ok nem a Magyar Királyi Csendőrség fegyelmezetlenségében keresendő. A problémát az jelentette, hogy számos esetben előre nem látható költségek merültek fel, amelyeket helyi szinten elengedhetetlennek gondoltak.

A trianoni békediktátum nyomán a testület létszámát 12 000 főben maximalizálták. E kereten belüli létszámmal működött a testület. A legénységi állomány létszáma 11 112 főt számlált a vizsgált időszak (1931-1935) szinte minden évben. Keresztes-Fischer minisztersége idején a polgári állású egyének csoportjában 9 fős (8,3%-os) létszámcsökkentés történt.⁴¹¹ A tiszteknél – a Magyar Királyi Csendőrség gazdasági szolgálatának egyszerűsítése mellett – a rendszeresített gazdasági tiszti állomány 7 fővel

⁴⁰⁵ 43,1-86,2% közötti pénzügyi többletek az 1932/33. évtől az 1934/35. évig.

⁴⁰⁶ ÁZ. 1932/33. 49. o.; ÁZ. 1933/34. 51. o.; ÁZ. 1934/35. 35. o., 53. o.

⁴⁰⁷ ÁZ. 1934/35. 74. o.

⁴⁰⁸ ÁZJ. 1934/35. 74. o.

⁴⁰⁹ Balogh: A Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium takarékosági politikája a rendészet területén (1931-1935). i. m.: 23. o.

⁴¹⁰ 100 057/1924. (07. 16.) BM. kr. CsK. 9. évf. 1924. 15. sz. 109-110. o.; 116.177/1931. (08. 01.) BM. kr. CsK. 16. évf. 1931. 15. sz. 142-144. o.; 118.496/1931. (09. 12.) BM. kr. CsK. 16. évf. 1931. 22. sz. 210. o.

⁴¹¹ ÁKBM. 1932/33. 38. o.

való csökkentése is megemlítendő.⁴¹² Így 580 tiszt teljesített szolgálatot az 1934/1935. költségvetési évben.⁴¹³

A Horthy-korszak idején a csendőrség minden tagja biztos megélhetést kapott az államtól.⁴¹⁴ Az életszínvonalat rontotta, hogy a testületnél oly módon, mértékben csökkentették a béreket, mint ahogy a rendőrségnél.⁴¹⁵

A Magyar Királyi Csendőrség kötelékébe tartozó személyek, illetve hozzátartozóik ellátását 1934-ig nem szabályozták egységesen. Az 1912. évi LXV. tc. szerint a csendőrség rangosztályba sorolt havidíjasaira a honvédségi ellátási szabályokat kellett alkalmazni. A csendőrségi rangosztályba sorolt havidíjasok özvegyei, árvái, illetve a rangosztályba nem sorolt csendőrségi havidíjasok és a csendőrlegénység, valamint özvegyeik és árváik tekintetében az 1912. évi törvényi szabályozás rendelkezéseit kellett alkalmazni.⁴¹⁶ 1934-től kezdve a Magyar Királyi Csendőrség összes egyéne az ellátás tekintetében a Magyar Királyi Honvédség egyéneinek ellátását szabályozó 1921. évi és 1929. évi törvényi szabályozás hatálya alá tartoztak.⁴¹⁷ A honvédség ellátásáról szóló törvény kedvezőbb rendelkezéseinek a már ellátásban részesülő csendőrök, illetve hátrahagyottainak ellátása tekintetében továbbra is az 1912. évi polgári nyugdíjtörvényt kellett alkalmazni, illetve az új törvény I. fejezetét.⁴¹⁸ Az utóbbiak igazságtalannak érezhették, hogy kimaradtak az új, kedvezőbb ellátásból, de a magyar állam pénzügyi nehézségei nem engedhették meg, hogy a nyugdíjteher még nagyobb mértékben emelkedjen. A változtatás érthető okból történt meg, ugyanis a fegyveres testületek kötelékébe tartozó egyének ellátása tekintetében nem volt indokolt különbséget tenni. Az új rendszer – számos szempontból – kedvezőbb ellátást biztosított azoknak, akik eddig nem a honvédségi ellátási törvény hatálya alá tartoztak.

⁴¹² ÁKBM. 1933/34. 77. o.

⁴¹³ ÁKBM. 1934/35. 29. o.

⁴¹⁴ Kasier: A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között. i. m.: 127. o.

⁴¹⁵ Havidíj, csendőrségi pótdíj, családi pótlék, tisztiszolgaváltság, korpótdíj, működési pótdíj, tiszteletdíj és minden, a költségvetés bármely rovata (alrovata, tétele) terhére engedélyezett egyéb rendszeres mellékilletmény. A hadipótlék nem csökkent. (A családi pótlék, lakáspénz, közlekedési segély kapcsán egyéb megszorító jogszabályok is érvényesek voltak. Lásd: 107.000/1933. (02. 11.) BM. kr. CsK. 18. évf. 1933. 4. sz. 53-55. o.; 108.586/1933. (04. 20.) BM. kr.)

⁴¹⁶ 1912: LXV. tc. (<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=91200065.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D37>, letöltés ideje: 2021. 08. 25.)

⁴¹⁷ 1921: XXXII. tc. (<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92100032.TVI&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D47>, letöltés ideje: 2021. 08. 24.); 1929: XV. tc. (<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92900015.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D40>, letöltés ideje: 2021. 08. 23.)

⁴¹⁸ 1912: LXV. tc. (<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=91200065.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D37>, letöltés ideje: 2021. 08. 25.); 1934: I. tc. (<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=93400001.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D41>, letöltés ideje: 2021. 08. 23.)

Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter szigorú takarékosági politikája a dologi kiadások kapcsán is érzékelhető volt. Ennek ellenére a rend védelméhez kapcsolódó tárgyak, felszerelések kapcsán fejlesztések is történtek. A felszerelés, fegyverzet kapcsán a VII/b. csendőrségi szolgálati alosztálynak lényeges hatásköre volt olyan értelemben, hogy az ilyen jellegű pénzügyi döntések kapcsán a szava döntő volt. Tehát pl. a csendőrfelügyelőség, vagy a VII/c. csendőrségi személyzeti alosztály hiába próbálta elérni, hogy fejlesztés menjen végbe e téren, ha ezen alosztály nem tudta támogatni a tervet a pénzügyi problémák miatt.

A legénység ruházatának beszerzésére szolgáló tömegátalányok leszállításán felül a papírokkal, nyomtatványokkal, irodaszerekkel, telefon-távirati költségekkel, valamint az elhelyezések összevonása folytán az elhelyezési és fűtési költségekkel kapcsolatban is csökkentések történtek.⁴¹⁹ A dologi kiadásoknál mutatkozó megtakarítást fokozta, hogy a csendőrségi lóállomány számára szükséges takarmány idővel olcsóbb lett, valamint a Magyar Királyi Csendőrség olcsóbban tudott különböző helyiségeket bérelni.⁴²⁰

Az 1920-as években egyre több csendőrőrsre vezették be a közbiztonsági szolgálat szempontjából igen fontos távbeszélőt (vezetékes telefon). Ezen irányú fejlesztések – az állam pénzügyi nehézségei következtében – ugyan nem haladhattak olyan ütemben, ahogyan az kívánatos lett volna, de mégis előrelépésnek tekinthető az 1930-as évek első fele. A testületnél használt drótvezetékes telefon, illetve távíró 1930-ban már elavultnak minősült. Problémát jelentett például, hogy egy körözés kiadása idővesztéssel történhetett meg.⁴²¹ A Magyar Királyi Csendőrség hatékonyabb működéséhez elengedhetetlen volt a rádió adó-vevő használata. A rádió adó-vevő bizonyos szempontból hatékonyabbnak bizonyult a távbeszélőnél (vezetékes telefon), valamint a távírónál. A távbeszélők (vezetékes telefon) közötti összeköttetés könnyűszerrel megszakítható volt. Az sem utolsó szempont – a nagy gazdasági világválság idején –, hogy egy forradalmi helyzetben a telefonközpontok megszállhatóak voltak, ily módon a közbiztonsági szolgálatot akadályozhatták.⁴²² Amennyiben összehasonlítjuk a Magyar Királyi Rendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség rádióhálózatát 1932-ben, azt tapasztaljuk, hogy a rendőrség hálózatát ekkora már teljes mértékben kiépítették. A csendőrség hálózata ekkor még hiányos volt.⁴²³ Az utóbbi azzal magyarázható, hogy a rádióhálózat kiépítése során a csendőrség hálózatára már nem maradt elegendő pénzügyi forrás. Ráadásul a csendőrség – a rendőrséggel szemben – nem is

⁴¹⁹ ÁKBM.1932/33. 38. o.

⁴²⁰ ÁKS. 1933/34. 77. o.; ÁKBM. 1934/35. 72. o.

⁴²¹ MNL OL – K-150 – 3733. cs. – VI. – 7. – 1930 – 69. o.

⁴²² Stróbl: A közbiztonsági rádióhálózat. i. m.: 34-35. o.

⁴²³ Batár: Eredmény rádió útján. i. m.: 317. o.

használta ki teljesen az addig elkészült rádióhálózat kínálta lehetőségeket. Feltételezhető, hogy egyszerűen nem szoktak hozzá az új technikához.⁴²⁴ Természetesen az lett volna a legcélszerűbb, ha minden csendőrőrsöt elláttak volna vevőkészülékkel.

A lehallgatás kiváló eszköznek bizonyult az információszerzésnél. 1932-ben a testület rádió-lehallgatógépet szerzett be a nyomozó tevékenység számára.⁴²⁵ A Horthy-korszak alatt végül nem sikerült kiépíteni a rádióhálózatot teljes mértékben,⁴²⁶ hiszen a nagy gazdasági világválság akadályozta a terv megvalósulását, majd a II. világháború is nehezítette a fejlesztést.

Megemlítendő, hogy a nagy gazdasági válság idején a Magyar Királyi Csendőrségnél távirót és távbeszélőt (vezetékes telefon) – takarékosági okok miatt – kizárólag azokban az esetekben lehetett használni, ha igazán nagy jelentőségű ügyről volt szó, pl. gyilkosságról.⁴²⁷

A Magyar Királyi Csendőrség fennállása alatt a fegyverzete többször változott.⁴²⁸ A fegyverzet – a testület fennállása alatt végig – alkalmas volt a közbiztonsági szolgálat ellátására. A lőfegyverek mellett hidegfegyvereket is alkalmaztak. A Magyar Királyi Rendőrségnél 1932-ben – külföldi világvárosok példája nyomán – elkezdtek bevezetni a gumibot használatát.⁴²⁹ A Magyar Királyi Csendőrségnél azonban nem kezdték el alkalmazni a gumibotot, pedig a tapasztalat szerint igen hatékony volt pl. a tömegek oszlatásánál. A Magyar Királyi Csendőrségnél használt puskák a vizsgált időszakunk elején már több szempontból is korszerűtlenek voltak. Ezért került sor az I. világháborúban használt gyalogsági (Mannlicher) puskák átalakítására. A 93. M. töltény átalakítása nyomán született a 31. M. töltény. A töltény átalakítása mellett a puska minden alkatrészét korszerűsítették. Az új töltény ily módon a lövedékhatás, illetve ballisztikai teljesítmény tekintetében a német ún. SS. tölténnyel egyenértékűvé vált.⁴³⁰ Az 1930-as évek elejétől tehát a csendőrség a 95. M helyett a 31. M. ismétlőpuskát kezdte el használni. Az automata fegyverek alkalmazása ugyan még korszerűbbé tette volna a csendőrség fegyverzetét, azonban a testület a fenti újítás révén még így is tökéletesen alkalmas volt a szolgálatok

⁴²⁴ Stróbl: A közbiztonsági rádióhálózat. i. m.: 40. o.

⁴²⁵ MNL OL – K-150 – 4490. cs. – 47.042/eln. (02. 06.) BM. r. (Rádió-lehallgató gép beszerzése az 1. Nyomozó-alesztály részére.) – 133. o.

⁴²⁶ Vedó Attila: Rádió a Magyar Királyi Csendőrség szolgálatában. Rendvédelem-történeti Füzetek. 24. évf. 2014. 39-40-41-42. sz. 131-142. o.

⁴²⁷ Szladek: Nyomozóink. (Nyolcadik közlemény.) i. m.: 568-571. o.

⁴²⁸ Parádi: A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945. i. m.: 86-89. o.

⁴²⁹ Hírek. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 15. sz. 490. o.

⁴³⁰ Zsidegh: A csendőrpuskák átalakítása. i. m.: 614-615. o.

ellátására. A Horthy-korszakban a testületnél maroklőfegyverként a Frommer pisztolyok korszerű változatát használták.

Igaz ugyan, hogy takarékoskodni kellett, mégis lehetőség nyílt további kisebb fejlesztésekre. A modernizáció részét képezte például, hogy a Magyar Királyi Csendőrség használatában lévő pisztolyokról a csuklós tusának bevonása és a pisztolytokok megfelelő átalakítása is megtörtént.⁴³¹

A Magyar Királyi Csendőrség egyenruházata többször is változott a testület fennállása során.⁴³² A vizsgált időszakunkban apróbb változások történtek a csendőr legénység egyenruhái kapcsán.⁴³³ Említésre méltó, hogy igen nagyszámú egyenruha súlyosan elhasznált állapotba került az 1930-as évek első felében. A pénzügyi források hiánya miatt azonban nem lehetett olyan hamar új ruhákat beszerezni, mint ahogy az kívánatos lett volna. A helyzeten javított a tömegáltalány rendszere, melynek során a ruhájukra vigyázó csendőrök visszatérítést kaptak azon öltözékek árából, amelyek a kihordási idő lejárta után is használható, jó állapotban maradtak.

A Magyar Királyi Csendőrségnél használt bilincsek a vizsgált időszakunkban néhány szempontból korszerűtlennek minősültek,⁴³⁴ a fejlesztésre azonban nem volt elegendő pénzügyi forrás. Ily módon későbbre halasztották e fejlesztést.⁴³⁵

A lóállomány kapcsán – állatorvosi szakvélemény alapján – meg kell említeni, hogy a Magyar Királyi Csendőrség lovai általában rosszabb egészségügyi állapotban voltak, mint a honvédség lovai⁴³⁶. E téren a takarékosági politika miatt nem történt változás. Az állategészségügyi ellenőrzések egyébként az időszakban rendszeresek és alaposak voltak.⁴³⁷

E közbiztonsági testület gazdálkodása, pénzügyei átláthatóak voltak. A Magyar Királyi Belügyminisztérium nem költekezett felelőtlenül. A kutatás során korrupcióra nem derült fény. A belügyi tárca minden olyan költségvetési tételt lefaragott, amely nem fenyegette a hatékony közbiztonsági szolgálat ellátását. Ebből fakadóan azonban a fejlesztések egy része nem valósulhatott meg olyan gyorsan, amilyen gyorsan azt megkövetelte volna a hatékony közbiztonsági szolgálat érdeke. Az is említésre méltó, hogy

⁴³¹ 146.865/1932. (07. 16.) BM. kr. CsK. 27. évf. 1932. 14. sz. 119. o.

⁴³² Parádi: A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945. i. m.: 89. o.

⁴³³ 46.866/1932. (12. 13.) BM. kr. CsK. 18. évf. 1933. 1. sz. 8-9. o.

⁴³⁴ MNL OL – K-150 – 4492. cs. – XX. – 1934. – (1934. január 4-i felterjesztés a csendőrség felügyelőjétől.) – 160104/1934. – 43-44. o.

⁴³⁵ MNL OL – K-150 – 4492. cs. – XX. – 1934. – 150.319/1934. – 45. o.

⁴³⁶ Rónai Sándor: A szolgálati lovak patkolásáról. Csendőrségi Lapok. 24. évf. 1934. 17. sz. 518. o.

⁴³⁷ MNL OL – K-150 – 4491. cs. – XX. – 1933 – 102362./1932. (03. 03.) BM. r. – (Állategészségügyi szemletartás) – 312-317. o.

a gazdasági tiszti állomány létszámának csökkentése nem befolyásolta negatívan ezen pénzügyekkel foglalkozó szakterület működését. Ily módon tehát elmondható, hogy e téren olcsóbban működött a rendszer, mint korábban, ugyanakkor ugyanolyan szakszerű és hatékony maradt.

Az ellenzék az 1930-as évek első felében számos alkalommal tiltakozott a csendőrségre szánt igen magasnak tartott kiadások miatt, továbbá a csendőrség létszáma ellen is felszólaltak.⁴³⁸ E kritika csupán szakmaiatlan politikai támadást jelentett.

6.2.4. Közbiztonsági szolgálat

A csendőrségnél három fő szolgálati típust különböztethetünk meg: a rendes szolgálatot, a felhívás alapján történő szolgálatot, illetve az ellenőrző szolgálatot. Természetesen – ahogy a testület fennállása idején végig⁴³⁹ – a vizsgált időszakunkban is a rendes szolgálat jelentette a szolgálatellátás többségét.

Ki kell emelni – a rendes szolgálat, a járőr szolgálatok kapcsán –, hogy a nagy gazdasági világválság sújtotta Magyarországon az igazoltatások szerepe megnőtt a csendőrségnél. Jelentős mértékben nőtt a faluról falura kóborló egyének száma. Az említettek egy része – munkakeresés ürügye alatt – különböző bűncselekmények elkövetéséből tartotta fenn magát. A csendőrőrsök legénysége általában jól ismerte a saját őrskörletét, lakosságát. Amennyiben ismeretlen személyt látott, azt igazoltatta.⁴⁴⁰ Az igazoltatás igen gyakori feladata volt a járőröknek. Az esetek többségében a járőrök megelégedtek azzal, hogy az igazoltatott egyént nem találták meg a Nyomozókulcsban. Nem vezették elő az őrsre, mert az általában messze volt az igazoltatás helyszínétől.⁴⁴¹ A Belügyminisztérium a téren új intézkedéseket nem hozott.

A priorálás előzményfeltárást jelent. Ellenőrizték, hogy az adott személyről milyen információkat nyújtanak az állami, illetve rendvédelmi nyilvántartások. A Horthy-korszak idején elemi szinten sem központosították a Belügyminisztérium nyilvántartóját. A nyomozóhatóságoknak ezen okból kifolyólag kérdőjegyek sokaságát kellett elküldeniük az alapinformációkért. Meg kell említeni, hogy a visszaemlékezések szerint a nyomozó szervek

⁴³⁸ KN. 1931-1935. 2. k. 21. o.; KN. 1931-1935. 3. k. 523. o.; KN. 1931-1935. 5. k. 9. o.; KN. 1931-1935. 7. k. 26. o.; KN. 1931-1935. 9. k. 367. o.; KN. 1931-1935. 12. k. 171. o.; KN. 1931-1935. 18. k. 401-402. o.; KN. 1931-1935. 23. k. 201. o.

⁴³⁹ Parádi: A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei. i. m.: 91. o.

⁴⁴⁰ Pinczés – Mahács: Az igazoltatásról. i. m.: 79. o.

⁴⁴¹ Szakonyi: Az igazoltatás kérdéséhez. i. m.: 769. o.

féltették az adataikat, ez pedig jelentősen rontotta a hatékonyságot. A Nyomozati Utasítás (NYUT) életbe lépése és a nyomozóalakulatok felállítása előtt a csendőrség ritkán alkalmazta a személyazonosság megállapítása és az előélet utáni puhatolásnál a priorálást. A csendőröknek egyébként a NYUT előtt is volt priorálási jogkörük (járőrtevékenység során igazoltatás). Az 1930-as évek elejétől kezdve a csendőrőrsök legénysége általában priorálta azokat a személyeket, akik az őrskörletben idegenként felbukkantak, illetve azokat is, akik néhány éve telepedtek le ott. Az utóbbi természetesen rendvédelmi szempontból jelentős lépés, hiszen lehettek olyan személyek, akik néhány éve bűnözői életmódot folytattak. Az ilyen személyekről a csendőrőrsöknek tudniuk kellett. 1930-tól kezdve folyamatosan és jelentős mértékben nőtt a priorálások száma.⁴⁴² A Gömbös-éra (1932-1936) egyik legeredményesebb személye – a fenti szempontból – egy őrmester volt, aki 2 év alatt 22 körözött egyént fogott el.⁴⁴³

A vadászat kapcsán hazánk egyik legjelentősebb problémája az orvvadászat volt. A jelenség az 1930-as évek első felében egyre aggasztóbbá vált.⁴⁴⁴ A vadászat terén a belügyi tárca egyik legfontosabb feladata az orvvadászat visszaszorítása volt.⁴⁴⁵ Az a személy minősült orvvadásznak, aki idegen vadászterületen, engedély nélkül, jogtalan tettének tudatában vadászott, vagy vadat fogott. A két nagy közbiztonsági testület közül a csendőrség több vadászati ügyel találkozott a rendőrségnél. Az utóbbi azzal magyarázható, hogy a csendőrség működési területéhez jóval nagyobb vadállomány tartozott.

Az orvvadászat jelentőségét jelzi, hogy a vizsgált időszakunkban a Csendőrségi Lapok szakcikkeiben számos alkalommal foglalkozott a kérdéskörrel. Az 1930-as évek első felében hozzávetőlegesen 30.000 vadász lehetett az országban.⁴⁴⁶ A magyar közvélemény egy része egyébként akkoriban (is) a vadászatot a kiváltságosok sportjának nevezte. Úgy vélték, hogy az említett kiváltságos rétegnek kellene gondoskodnia a vadállomány védelméről. Az utóbbi vélemény azonban nem fedti teljes mértékben az igazságot. Az ország vadászainak 40%-a kisközgazda és iparos, 35%-a középosztálybeli, 25%-a felsőbb társadalmi

⁴⁴² Náray Jenő: A priorálásról. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 18. sz. 562. o.

⁴⁴³ Hajdu Kálmán: A Nyomozókulcs lefogyasztása. Csendőrségi Lapok. 25. évf. 1935. 1. sz. 16. o.

⁴⁴⁴ MNL OL – ML – K 35 – 31. o.

⁴⁴⁵ 1883: XX. tc. 38. §.

(<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=88300020.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D31>, letöltés ideje: 2021. 09. 26.)

⁴⁴⁶ Say József: Vadászat – orvvadászat. Csendőrségi Lapok. 24. évf. 1934. 8. sz. 226. o.

besorolású volt.⁴⁴⁷ A vadászterületek megközelítőleg 70%-a a közbirtokosság tulajdonát képezte. A vadászat adóbevételére⁴⁴⁸ szüksége volt az államnak, illetve a községi háztartásoknak is. Ily módon tehát az, hogy a belügyi tárca foglalkozott e témával, semmiképp nem nevezhető haszontalan ügynek. Továbbá az sem igaz, hogy kizárólag a gazdagok érdekeinek védelméről lett volna szó.

Egy korabeli szakértő szerint: *„A legáltalánosabb és legnagyobb károkat okozó módja a vadászásnak a hurkozás (tőrözés). Általános azért, mert olcsó, a hurkokat feltűnés nélkül lehet lerakni és kedvező viszonyok között a legeredményesebb. Néhány ügyes hurkozó többszáz holdas terület nyúlállományát pár hónap alatt szinte teljesen kiírhatja.”*⁴⁴⁹

Az 1930-as évek első felében egyébként több esetben fordult elő, hogy orrvadászok a csendőrökkel, erdészekkel szemben fegyvert használtak.⁴⁵⁰ A csendőrök munkáját nehezítette, hogy az orrvadászok egy része besúgóhálózatot állított fel. A besúgóhálózatokban erdőőrök, mezőőrök, vasúti őrök, éjjeli őrök, „kisbírók”, illetve községi bírók is voltak.⁴⁵¹ Ebből azonban nem szabad azt az általánosító következtetést levonnunk, hogy ennyire korrupáltak lettek volna a fenti foglalkozást űzők, hiszen a többség nem vett részt az efféle cselekményekben. A belügyi tárca e téren nem tudott hatékonyabb intézkedéseket hozni a korábbiaknál. Ennek egyik oka a jól működő orrvadászi besúgóhálózat működése. További ok, hogy az egyéb csendőrségre háruló feladatok nem tették lehetővé, hogy a testület további kapacitást szánjon az orrvadászat visszaszorítására. A testület személyi állományi létszámának emeléséről pedig szó sem lehetett.

Számos alkalommal előfordult, hogy az orrvadászok engedély nélkül tartottak maguknál fegyvert. Érdekesség, hogy csak a csömöri örskörletben 1933-ban 10 hónap alatt 60 db engedély nélkül használt fegyvert találtak a csendőrök.⁴⁵² E szakterület összefüggésben állt a VIII/a. közbiztonsági alosztályhoz tartozó fegyver, lőszer, lőpor, robbanószerkezetek, robbanóanyagok rendszere, árusítása, tartása, gyártása, szállítása ügykörrel. A belügyi tárca ekkoriban nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy illetéktelenek ne jussanak fegyverekhez. Az orrvadászat ugyanis számos esetben engedély nélkül tartott fegyverekkel zajlott. E téren fontos megemlíteni, hogy a belügyi tárca a fenti ügykörrel kapcsolatos jogi

⁴⁴⁷ H. I.: Az orrvadászat. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 1. sz. 9. o.

⁴⁴⁸ Vadászjegy-illeték, fegyvertartási adó stb.

⁴⁴⁹ H. I.: Az orrvadászat. i. m.: 9. o.

⁴⁵⁰ Uo.: 12. o.

⁴⁵¹ Sz. N.: Orvvadászesetek I. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 8. sz. 240. o.

⁴⁵² Sz. N.: Levélszekrény. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 18. sz. 578. o.

hibákat, hiányosságokat kijavította.⁴⁵³ A szakterület ily módon a hatékonyság és korszerűség útjára lépett.

Az orvvadászathoz képest az orvhalászat jóval kevesebb figyelmet kapott a vizsgált időszakunkban. Ráadásul számos esetben előfordult, hogy a csendőrök egy része nem intézkedett, amikor az orvhalászat jelenségét észlelte.⁴⁵⁴ A nagy gazdasági világválság okozta munkanélküliség, az életszínvonal csökkenése miatt az esetek egy részénél – erkölcsi okok miatt – nem lett következménye az ilyen ügyeknek. A belügyi tárca e téren nem hozott új intézkedést.

A vadászati ügyek kapcsán a belügyi tárca egyik legnagyobb hibája az volt, hogy nem szorgalmazta erőteljesen, hogy a vadászati törvényt módosítsák. Az orvvadászat ugyanis kihágásnak minősült, enyhe büntetést vont maga után. A belügyi tárca ugyan hozhatott különböző jogszabályokat az orvvadászat visszaszorítása érdekében, azonban az érintettek egy része ki tudta játszani a jogi rendelkezéseket.

A közbiztonsági testületek közül legfőképpen a csendőrség volt az, amelyik a cigányügy közbiztonsági oldalával foglalkozott. A testület kreatív módon próbálta segíteni a IX/a. igazgatási rendészeti alosztály munkáját. A debreceni és miskolci csendőrkerületek területén a nyomozó alosztály felállítása óta – a kerületi parancsnokságok rendelkezése folytán – minden őrs bejelentette a nyomozó alosztálynak a körletében tartózkodó 15 éven felüli cigányokat, életkor, foglalkozás, különös ismertetőjel és tartózkodási hely szerint. Az őrsök rendes szolgálataik alatt a cigányokat gyakran ellenőrizték, a frissen érkezetteket priorálták, a helyt elhagyókat feljegyezték. A célhelyként megjelölt helység illetékes őrsét, rendőrhatóságát az illető személyleírásának kommunikálása után értesítették. Sokszor a nyomozó alosztálynál is bejelentették, hogy daktiloszkópust (ujjlenyomat-szakértő) ujjlenyomat-felvétel és fényképezés céljából az alosztály-parancsnokság kirendelhesse. Az ujjlenyomatok alapján az országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal korábbi büntetéseik és személyazonosságuk szempontjából priorálta őket. Többször előfordult, hogy az így prioráltatott cigányokról kiderült, hogy többszörösen büntetett és más név alatt körözött egyének voltak.⁴⁵⁵

⁴⁵³ A 7.7. alfejezetnél bővebb elemzést nyújtok a témáról.

⁴⁵⁴ Füleki József: Az orvhalászatról. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 5. sz. 177-178. o.

⁴⁵⁵ Paksi-Kiss Tibor: Néhány szó a cigánykérdésről. Csendőrségi Lapok. 21. évf. 1931. 27. sz. 749. o.

Keresztes-Fischer minisztersége idején született olyan rendőrségi javaslat egy személy részéről,⁴⁵⁶ amely szerint a cigány gyereket ki kell szakítani családi közegükből, majd magyar családoknál kellene elhelyezni, hogy ily módon kapjanak más típusú szociális példaképet. A belügyi tárca nem támogatta a tervet.

A cigányügy terén közbiztonsági, rendvédelmi téren a belügyi tárca lehetőségei korlátozottak voltak. E téren ugyanis olyan természetű és mértékű problémáról volt szó, amely kapcsán a nagy gazdasági világválság idején Keresztes-Fischer belügyminiszter nem is találhatott volna emberséges megoldást, amely gyökeres változást hozott volna. Az is problémát jelentett, hogy az önkormányzatok sok esetben az államtól várták a megoldást, a belügyi tárca viszont sok esetben a helyi csendőrségtől, közigazgatási hatóságtól várta a probléma orvoslását.

A felhívás nyomán teljesítésre kerülő szolgálat a közigazgatási hatóságoktól és a bíróságoktól érkező felhívások alapján valósult meg. A megkeresés pedig abban az esetben volt aktuális, amikor igazán nagy jelentőségű ügyről volt szó. A tekintélyes mennyiségű felhívások, megkeresések között találhatunk pl. az árvíz elleni védekezéshez kért segítséget, népgyűléseknél a rend biztosításához kért segítséget stb.

E területnél ki kell emelni, hogy a gyülekezési ügyek jelentősége, szerepe megnőtt a nagy gazdasági világválság (1929-1933) idejében. A világ számos államában az életszínvonal csökkenése, a munkanélküliség stb. kiváltotta társadalmi elégedetlenség – valamely politikai erő hatására – gyakran az utcára vitte a tömegeket. A súlyos pénzügyi problémával küszködő alsóbb társadalmi rétegeket könnyen vezethette meg a demagógia. Magyarországon az ellenzék – legfőképpen a szociáldemokraták – számos esetben az egyébként is elkeseredett társadalmi csoportok elégedetlenségét szították. Ezeknek legfőbb formái a sajtó (Népszava), különböző előadások, gyülekezések által zajlottak. Hazánkban az igazán nagy tüntetések Budapesten, illetve a nagyobb városokban zajlottak le. Ebből fakadóan e témakörben a nagyobb gyülekezések elleni intézkedések a területi illetékesség elve szerint legfőképpen nem a csendőrséghez tartoztak. A csendőrség a rendőrséghez képest általában kisebb létszámú tömegeket oszlatott fel.

---

⁴⁵⁶ Tisza: A cigányokról. i. m.: 23. o.

Az 1930-as évek elején a gyülekezési jog⁴⁵⁷ korlátozása⁴⁵⁸ a megelőzésre épülő magyar rendfenntartásra irányuló politika fontos eszköze volt. A vonatkozó jogszabályokat a kormányellenes erők nem mindig tartották be, a csendőrségnek viszont teljesíteni kellett a jogszabályokban foglaltakat. A korabeli gyülekezések feloszlásának egy része békés módon zajlott le. A másik részében viszont a csendőrség kénytelen volt fegyverhasználati jogosultságával élni. A Magyar Királyi Csendőrség fegyverhasználati jogát a vizsgált időszakban az 1927-es Szolgálati Utasítás (SZUT) 49. §-a szabályozta.⁴⁵⁹ A Magyar Királyi Rendőrség az 1932. évi vonatkozó törvény értelmében⁴⁶⁰ fegyverhasználati jogosultságával volt felruházva, a Magyar Királyi Csendőrség fegyverhasználata viszont általában szolgálati kötelesség volt. A belügyminiszter nem kívánt változtatni a csendőrség fegyverhasználati jogán. E téren tehát nem történt változtatás. Azon okból kifolyólag sem volt kívánatos államhatalmi szempontból a csendőrség fegyverhasználati jogának megújítása, mert hatékony volt rendvédelmi szempontból.

A gyülekezési ügyek részben adóbehajtások alkalmával valósultak meg. Az utóbbi pedig több alkalommal is megtörtént a nagy gazdasági világválság idején.⁴⁶¹ Nem áll módomban az összes esetet bemutatni. Az egyik legismertebb – az ellenzék által talán legtöbbször emlegetett – eset a pacsai sortűzként elhíresült tragédia volt. A marxista történetírás arra használta fel az esetet, hogy általa a valóságnál negatívabb színben tüntesse fel a csendőrséget. A két halálos áldozatot követelő fegyverhasználat előzményeiről tudnunk kell azt, hogy egy adóvégrehajtás előzte meg, amely a csendőrség egyik legnépszerűtlenebb kötelességei közé tartozott, melynek a foganatosítása a testületi tagok és a lakosság számára egyaránt ellenszenves volt. A nagy gazdasági világválság idején számos alkalommal kellett vidéken végrehajtást foganatosítani. Az agrártársadalom egy része ilyen esetekben végső elkeseredettségében, dühében rátámadott az intézkedő csendőrökre, végrehajtókra. A vizsgálat szerint Pacsán jogszerűen használta a fegyverét a csendőrség.

Le kell szögezmem, hogy a rendvédelmi testületek – a térben és időben mindenhol – néha elkövetnek hatásköri túllépést, jogtalan fegyverhasználatot stb. A nagy gazdasági

⁴⁵⁷ A gyülekezési jog elemzése kapcsán megemlítenéd: Bökönyi István A gyülekezések szabályozása Magyarországon 1945-ig. Belügyi Szemle. 27. évf. 1989. 9. sz. 47-56. o.; Horváth Attila: A gyülekezési jog elméletének és gyakorlatának története Magyarországon 1989-ig. Jogtörténeti Szemle. 9. évf. 2007. 1. sz. 4-15. o.

⁴⁵⁸ 4.980/1931. (09. 12.) ME. r. MRT. 65. évf. 1931. 1205. o.; 6.050/1932. (10. 25.) ME. r. MRT. 66. évf. 1932. 1006. o.; 1.570/1933. (02. 06.) ME. r. BK. 38. évf. 1933. 7. sz. 123. o.

⁴⁵⁹ SZUT. 1927. 141-154. o.

⁴⁶⁰ 1932: XIII. tc.

(<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=93200013.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D41>, letöltés ideje: 2021. 08. 20.)

⁴⁶¹ Kaiser: A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között. i. m.: 60. o.

világválság (1929-1933) idején jóval több ilyen eset történt, mint a békésebb időszakokban. A sokszor egymásnak ellentmondó források miatt pontos adatokkal nem szolgálhatok abban az ügyben, hogy vajon a tömegek oszlatásának hány százaléka volt jogszerűtlen. Az ellenzék által emlegetett esetek között elképzelhető olyan is, ahol a csendőrség valóban jogszerűtlen fegyverhasználattal élt.

Meg kell említeni, hogy az időszakban gyakori eset volt, hogy a gyanúsított beismerő vallomását a bíróság előtt arra való hivatkozással, hogy azt csupán erőszak folytán a csendőrök által elkövetett bántalmazás hatása alatt tette meg, visszavonta.⁴⁶² Hogy az utóbbiak hány százaléka hiteles, nem tudom megállapítani. A belügyi tárca e téren nem hozott új intézkedést.

Nagyszabású közbiztonsági intézkedésekre az 1934 júliusában Ausztriában történt események⁴⁶³ következtében volt szükség. Az osztrák határ mentén fekvő őrsöket meg kellett erősíteni. Megemlítendő, hogy jelentős csendőrségi erőt küldtek a Baranya vármegyei bányász sztrájk miatt Pécs környékére.⁴⁶⁴ A belügyminiszteri politika e téren hatékonyan működött. A Gödöllőn rendezett cserkész-világtáborozás is megkívánta, hogy a csendőrség biztosítsa a rend fenntartását. A közbiztonsági szolgálatot 7 tisztből és 160 főből álló legénység látta el, külön tábori csendőrőrs keretében.⁴⁶⁵

A Magyar Királyi Csendőrségnek támogatnia kellett az árvíz elleni védekezést. A belügyi tárca is erőteljesen hozzájárult a személyi-és vagyónbiztonság biztosításához. Az 1930-as évek első felében az ilyen jellegű súlyos természeti csapások ellen a csendőrlegénység egy része kemény munkával helytállt.⁴⁶⁶

Az ellenőrző szolgálat a tisztikarhoz kapcsolódott. E szolgálatot egyrészt a parancsnoki beosztásban lévő személyek végezték. Másrészt az utóbbiak által erre a feladatra utasított csendőrtisztek, altisztek. A rendes szolgálatot és a felhívás alapján teljesítésre kerülő szolgálatot ellenőrizték. Az ellenőrzést egyébként leginkább az őrsparancsnokok végezték. A tiszti parancsnokságokhoz kapcsolódott az ún. szemle. Ekkor a parancsnokságok alárendeltségébe tartozó szervezeti egységeket alapos ellenőrzés alá

⁴⁶² Fekete Pál: Feljelentések kezelése az őrsökön. Csendőrségi Lapok. 24. évf. 1934. 23. sz. 720. o.

⁴⁶³ 1934 júliusában osztrák nemzetiszocialisták sikertelen államellenes puccskísérletet hajtottak végre. Dolfusst – Ausztria kancellárját – meggyilkolták.

⁴⁶⁴ J. 1934. 24. o.

⁴⁶⁵ J. 1933. 23. o.

⁴⁶⁶ A korabeli (1931-1935) magyar sajtó gyakran beszámolt az efféle esetekről.

vetették.⁴⁶⁷ A vizsgált időszakunkból meg kell említenem egy információt, amely a csendőrség nyomozási statisztikáihoz kapcsolódik. A ki nem derített bűncselekmények nagyobb számát a fontosabb, főbenjáró bűncselekmények képezték, míg a csekélyebb jelentőségű cselekmények nyilvántartása ritka volt. A korabeli szakértő szerint azonban a kisebb, helyi viszonylatban sem feltűnést keltő bűnesetek kiderítésének nem volt kedvezőbb számaránya.⁴⁶⁸ Az 1930-as évek első felében felmerült, hogy lehetséges, hogy nem minden statisztika, nyilvántartás hiteles teljes mértékben.⁴⁶⁹ Nem megállapítható, hogy az utóbbi mennyire volt jellemző, illetve pontosan mennyiben ronthatja a nyomozási statisztikát. Amennyiben téves lett volna a megállapítás, a cikk minden bizonnyal nem jelenhetett volna meg a Csendőrségi Lapokban. E sorok szerzőjének feltételezése szerint az utóbbi maximum 1%-kal rontaná a statisztikát, tehát ez érdemben nem változtatná meg azt a tényt, hogy a Magyar Királyi Csendőrség hatékony közbiztonsági őrtestület volt. Hozzá kell tennünk, hogy a csendőrök fokozott és szigorú ellenőrzése általánosnak tekinthető a Horthy-korszak alatt. Az ellenőrző szolgálat kapcsán a belügyi tárca Keresztes-Fischer minisztersége idején nem hozott olyan intézkedést, amely igazán jelentős változást hozott volna e téren. Az utóbbi azzal magyarázható, hogy az ellenőrző szolgálat összességében véve jól működött.

A Magyar Királyi Csendőrség kezdeti időszakában nem rendelkezett bűnügyi munkára szakosodott nyomozószolgálattal. A dualizmus idején a járásőrmesterségek⁴⁷⁰ létrehozása által kívánta pótolni e hiányt. Az I. világháború okozta súlyos létszámhiány miatt azonban a járásőrmesterségeket megszüntették.

Az 1930-as évek elejére a büntettek átlagintelligenciája jóval magasabbá vált, mint pl. a XIX. század végén. A bűncselekmények sok tekintetben hasonlóak voltak, azonban a tettesek által alkalmazott módszerek viszont sokszor kifinomultabbá, bonyolultabbá váltak.⁴⁷¹ A kor szakértői szerint az ún. „egyszerű bűnöző” vidéken tevékenykedett, az úgynevezett „modern bűnöző” pedig már a városokban élt.⁴⁷² Ilyen szempontból a

⁴⁶⁷ Parádi: A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945. i. m. 95. o.; Rektor: A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története. i. m. 97-100. o.

⁴⁶⁸ Nagyalásnyi Barcza Jenő: A kiderítetlen bűnesetekről. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 12. sz. 366-367. o.

⁴⁶⁹ Uo. 367. o.

⁴⁷⁰ Utasítás a Magyar Királyi csendőr-járásořmesterek számára. Budapest, Országos Központi Községi Nyomda Részvénytársaság, 1903.

⁴⁷¹ Kelemen Antal: A haladás útján. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 3. sz. 84. o.

⁴⁷² Preszly: Korunk haladásának hatása a bűnözésre. i. m.: 540. o.

csendőrség a nyomozások terén bizonyos szempontból kissé könnyebb helyzetben volt, mint a rendőrség.

A magyar csendőrség alkalmazkodott a természettudományok és a technika fejlődéséhez. Európa több nagyvárosában (pl. Bécs, Berlin, Párizs) léteztek olyan krimináltechnikai laboratóriumok, amelyek a rendőrségek munkáját segítették. A külföldi minta alapján 1931-ben hazánkban is megszületett egy olyan laboratórium, amely a Nyomozó Osztályparancsnokság „alá” tartozott.⁴⁷³ A magyar laboratórium színvonala a bécsi alatt állt,⁴⁷⁴ ám még így is Európa korszerűbb laboratóriumai közé tartozott. Ki kell emelni, hogy a budapesti csendőr nyomozó alosztály helyszínelő gépkocsija egész Európában az első csendőrségi helyszínelő gépkocsi volt. Felszerelése a korabeli mobil bűnügyi technika minden vívmányát egyesítette. A belügyminiszter e téren nehéz helyzetben volt, ugyanis az állam pénzügyi problémái nem engedték meg, hogy olyan mértékű anyagi fejlesztést vigyenek véghez, amely által még hatékonyabban működött volna a rendszer.

A magyar csendőrség történetével foglalkozó szakirodalom általában helytálló módon a korabeli bűnügyi munka pozitívumait hangsúlyozza. Az utóbbi nem véletlen, hiszen a testület szakmai szempontból többnyire valóban magas színvonalú nyomozásokat végzett. A vizsgált időszakunkban hibákkal is találkozhatunk, amelyek megemlézése hozzájárulhat a csendőrség történetének árnyaltabb, alaposabb megismeréséhez.

A nyomozó alosztályok létezése mellett meg kell említenünk, hogy a bűnügyi nyomozások körülbelül 90%-át a csendőrőrsök teljesítették.⁴⁷⁵ A gyilkosságok viszonylatában megemléendő, hogy vidéken a tárgyi bizonyítékok gyűjtése sokkal több nehézségbe ütközött, mint a fővárosban és környékén. Legfőképpen azért, mert hiányoztak a hozzá szükséges feltételek. Az ehhez szükséges felszerelés nem volt kéznél minden esetben. A vidéki nyomozóknak nem állt rendelkezésükre laboratórium. Mire a nyomozóhatóságok megfelelően képzett tagjai megjelentek, addig viszonylag sok idő telt el, ami egyrészt a bizonyítékok gyűjtésében okozhatott kárt, másrészt alkalmat adhatott a tettes elmenekülésére.⁴⁷⁶ A bűnjelek csomagolása gyakran szakszerűtlenül történt, mivel a helyszíni szemlén egyes esetekben kellő szakmai tudással nem rendelkező személyek is felbukkantak. A nyomozást teljesítő hatósági személyek nem mindig rendelkeztek elegendő orvos-természettudományi ismerettel. Az olyan orvosszakértők, akik magas szintű

⁴⁷³ Szladek: Nyomozóink. (Tizedik közlemény.) i. m.: 634. o.

⁴⁷⁴ Milvius Attila: Közbiztonsági mozaik Bécsből. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 5. sz. 140. o.

⁴⁷⁵ Toldy Árpád: A járőrtáska és a helyszínelés. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 1. sz. 2. o.

⁴⁷⁶ Schranz Dénes: Az orvosszakértők által szolgáltatott tárgyi bizonyítékok jelentősége az erőszakos halálesetek tisztázásában. Csendőrségi Lapok. 24. évf. 1934. 6. sz. 163. o.

kriminalisztikai ismeretekkel is rendelkeztek, a takarékosági politika következtében nem segíthették olyan mértékben a nyomozásokat, mint ahogy az kívánatos lett volna.⁴⁷⁷ A tararékosági politika miatt e téren a belügyi tárca nem tudott nagyobb pénzügyi forrást átcsoportosítani e célra. Ugyanis a más területről való elvonás is újabb problémát okozott volna.

Az ügyészség feladata a csendőrségi nyomozásoknál tulajdonképpen az volt, hogy kijelölte azok jogi kereteit. Az ellenőrzésnél pedig a törvény azon követelményét biztosította, hogy nyomozást csak olyan személy ellen indítsanak, akit a bűncselekmény alapos gyanúja terhel. A gyakorlat azonban általában mást mutatott. Az ügyészség szerepe inkább utólagos szerepű volt. Az egyik probléma, hogy az ügyészség személyi állománya nem volt megfelelő létszámú ahhoz, hogy a nyomozásokat irányítsák, figyelemmel kísérjék. Az is megemlítendő, hogy az ügyészség érintkezését a rendőrhatalóságokkal és rendőri közegekkel nem lehetett könnyen lebonyolítani.⁴⁷⁸ Itt megint csak a takarékosági politika következtében nem lehetett hatékonyan intézkedni. Ráadásul a megoldáshoz már kevés volt a belügyminiszter hatásköre.

Megemlítendő, hogy az összes nyomozóosztály részben rendőrségi, részben saját adóállomásuk útján, vétel és adás szempontjából egyaránt be tudtak kapcsolódni a rádióhálózatba. A Magyar Királyi Csendőrségnek 21 vevőállomása volt 1933 augusztusában.⁴⁷⁹ Keresztes-Fischer belügyminiszter e területnél is nehéz helyzetben volt, ugyanis úgy vélte, hogy amennyiben máshonnan von el pénzügyi forrást e célra – a további fejlesztésre –, oly módon máshol keletkezik nehézség.

A besúgók alkalmazása a Magyar Királyi Rendőrséghez hasonlóan a Magyar Királyi Csendőrségnél is igen hasznos volt.⁴⁸⁰ A besúgókra szánt pénzügyi keretet csökkentették,⁴⁸¹ ami nem jelentette azt, hogy a rendszer rosszabbul működött volna. A válság éveiben még így is hatékony volt a besúgóhálózat működése, a rosszabb életszínvonal miatt általában szívesen segédkeztek a csendőrségnek csökkentett „bérért” is. A 1930-as évek első felében tovább fejlesztették a testület besúgóhálózatát. A belügyi tárca tehát az állam szempontjából előrelépést ért el.

---

⁴⁷⁷ Uo. 165. o.

⁴⁷⁸ Miskolczy Ágost: A csendőrtisztikar szerepe a nyomozásban. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 18. sz. 566-567. o.

⁴⁷⁹ Olchváry-Milvius Attila – Camerle Rajmond: A csendőrtisztikar szerepe a nyomozásban. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 16.sz. 498. o.

⁴⁸⁰ MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 158. d. – 7. – 6719/1932 – 6. o.

⁴⁸¹ MNL OL – BM – K 150 – 14.023.res./1934. (Besúgók díjazása.)– 333. o.

Az 1930-as évek első felében a hibák ellenére is, a Magyar Királyi Csendőrség nyomozószolgálatát általában hatékonyan, szakmai értelemben jól működött, amely – a levéltárakban található – fennmaradt jelentések tükrében igazolható.⁴⁸² Azt is figyelembe kell venni, hogy a válságban lévő ország körülményei plusz terhet jelentettek a testület számára. A Magyar Királyi Csendőrség helytállt. A vizsgált időszakban a legjelentősebb bűncselekményeket a legtöbb esetben felderítették. A nyomozások eredményességi statisztikái szerint kifejezetten sikeresnek mondható a Magyar Királyi Csendőrség. A bűnügyi munka természetesen nem lehetett teljes mértékben tökéletes, hiszen az 1930-as évek elejére éppen hogy megszületett az új rendszer, amelynek néhány szempontból fejlődésre volt szüksége. A hiányosságok a magyar állam, azon belül pedig a belügyi tárca szigorú takarékosági politikájának volt köszönhető, amely a pénzügyi források hiánya miatt nem minden esetben tudta támogatni a hatékonyabb intézkedések létrejöttét.

Az 1930-as évek első felében a magyar állam, a közigazgatás működési hibáihoz hasonlóan a csendőrség működésében is találhatunk olyan jelenségeket, amelyek idővesztést, felesleges munkatöbbletet jelentettek. A közigazgatás racionalizálása és a hatékony közbiztonsági szolgálat érdeke megkövetelte, hogy az észszerűtlenségeket kiküszöböljék.

Az 1930-as évek első felében a csendőrséget felmentették egyes feladatkörök elvégzése alól. Ezzel azt kívánták elérni, hogy a testület valóban az államrend erősítésén dolgozzon, ne pedig olyan kisebb jelentőségű ügyekkel foglalkozzon, amelyeket egyéb hatóságok, közegek is meg tudtak oldani. Ilyen volt például az, hogy 1933-ban a testületet felmentették a kóbor ebek lelövésének kötelezettsége alól.⁴⁸³ További példa, hogy 1934 körül sűrűn előforduló jelenség volt, hogy az elsőfokú rendőri büntetőbírók a rádióberendezések hatósági őrizetbevétele és lefoglalása iránt a Magyar Királyi Csendőrséget keresték meg. A belügyi tárca elérte, hogy e tevékenységre fordítandó csendőri kapacitás jelentősen csökkenjen.⁴⁸⁴ Kivételes esetekben (ellenszegülés) a csendőrség mint karhatalom igényelhető volt. Abban az esetben azonban, ha nem rádió-felvevő állomásról, hanem rádióleadó állomásról volt szó, és valaki annak engedélyezetlen üzemben tartásával követett el kihágást, továbbá ha valaki abban vált gyanússá, hogy rádió lehallgató-berendezést engedély nélkül létesített, vagy használt, akkor a bizalmas megfigyelésre,

⁴⁸² MNL OL – BM – K 150 – 4492. cs – (Jelentések. Hónapok szerinti tevékenység jelentések.) 1934.

⁴⁸³ 91.309/1933. (12. 02.) Földművelésügyi (a továbbiakban: FM.) r. CsK. 19. évf. 1934. 2. sz. 15-16. o.

⁴⁸⁴ 199.193/1934. (01. 12.) BM. r. CsK. 20. évf. 1935. 3. sz. 25. o.

nyomozásra és lefoglalásra az illetékes csendőrőrsök megkereshetőek voltak. Közbiztonsági szempontból igazán fontos esetekben az illetékes csendőrkerületi parancsnokság nyomozó alosztályának igénybevételére is lehetőség nyílt, mert utóbbiak rendelkeztek rádiós szakképzett legénységgel is.⁴⁸⁵ A rendeletet tehát egyrészt egységesebbé tette az eljárást, másrészt a rádiókkal kapcsolatos munkák egy részétől megszabadította a testületet.

A racionalizálás egyik akadálya az volt, hogy egyes személyek – akiknek a száma minimális volt – a rendelkezések egy részét nem mindig vették figyelembe. Az efféle jelenség több esetben – akár egy-egy ügydarab miatt is – kárt okozott a testület működésében. Szinay Béla a Magyar Királyi Csendőrség felügyelője kifejtette: „(...) ennek a már oly sokszor kifogásolt konok felületességnek végre erélyesen véget kell vetni.”⁴⁸⁶

Az irány a szolgálat teljesítése szempontjából érthető volt, azonban akadtak olyan jelenségek is, amelyeken nem változtattak. Az őrsparancsnokok irodai, adminisztratív jellegű teendőit lényegesen nem csökkentették a vizsgált időszakban.⁴⁸⁷ A probléma egyébként nem tekinthető újkeletűnek, hiszen az 1920-as években is hasonló volt a helyzet. Valószínű, hogy az adminisztrációs teher egyes esetekben a szolgálat rovására is mehetett. A Belügyminisztérium nem lépett fel a probléma ellen.

Az iratsomózási rendszer nem volt igazán hatékony, mivel nagy idővesztéséget, felesleges munkatöbbletet jelentett. A Tanulmányi Bizottság az 1930-as évek elején már dolgozott az iktatási rendszer megváltoztatására vonatkozó javaslaton.⁴⁸⁸

A csendőrkerületi parancsnokságok felterjesztései szerint egyes vármegyék területén a feljelentést tevő csendőröknek mint tanúknak a kihágási ügyekben való megidézése nagyarányú volt, illetve sok idővesztéssel járt. A személyi állomány idejének hatékony felhasználása céljából a téma kapcsán hamar jogszabály született. Azon esetben, ha a csendőrök által tett feljelentésekben tanúképpen polgári egyéneket is megjelöltek, a tárgyalásra tanúként csak a polgári egyéneket kellett megidézni. A csendőröket csak akkor kellett egy újabb tárgyalásra megidézni, ha a polgári tanúk nem szolgáltattak elfogadható bizonyítékot. A csendőrök részére kiadandó idézéseket úgy kellett csoportosítani, hogy a megidézett csendőr egyidőben számos, általa feljelentett kihágási ügyben egyszerre tehessen vallomást. Az azonos őrsön szolgálatot teljesítő csendőrök közül a kihágási ügyek megfelelő csoportosításával ugyanazon napra legfeljebb csak két csendőrt lehetett megidézni.⁴⁸⁹ Ily

⁴⁸⁵ 199.193/1934. (01. 12.) BM. r. CsK. 20. évf. 1935. 3. sz. 25. o.

⁴⁸⁶ MNL OL – BM – K 150 – 4490. cs. – 1930 – XX. – 69. kt. csfű/935-I.-1 – 41. o.

⁴⁸⁷ Toldi Árpád: A szolgálat nyilvántartási rendszeréhez. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 14. sz. 436. o.

⁴⁸⁸ Pinczés – Mahács: Szerkesztői üzenetek. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 18. sz. 589. o.

⁴⁸⁹ 4.081/1932. (11. 08.) BM. kr. MRT. 66. évf. 1932. 1086-1087. o.

módon a belügyi tárca elérte, hogy a testület személyi állományának a bírósági tárgyalásokra fordított elfoglaltsági ideje jelentősen mérséklődjék.

A vizsgált időszakunkban a testület 99% körüli⁴⁹⁰ bűnfelderítési mutatóval rendelkezett.⁴⁹¹ A gazdasági világválság előtti évekhez képest tehát nem romlott az nyomozási eredményesség. A testület működési területén 1928-ról (83 693)⁴⁹² 1931-re (99.734)⁴⁹³ majdnem 20%-kal növekedett az elkövetett bűntettek és vétségek száma. A Magyar Királyi Csendőrség személyi állományának a létszáma jelentősen nem változott, tehát – sok esetben kevesebb fizetésért – több munkával, szorgalommal, illetve a nyomozószolgálat fejlesztésével érték el, hogy a bűnfelderítési mutató ne változzon negatív irányba.

A csendőrök lefegyverzése a testület fennállása idején néha-néha előfordult. Az 1930-as évek első fele sem volt kivétel. Ugyanakkor ezen időszakban az átlagos, békésebb időszakokhoz képest a rendfenntartó közegek ellen több támadás valósult meg. Okai a csendőr erélytelensége, elővigyázatlansága, ittassága, továbbá vis major voltak.⁴⁹⁴ Az 1930-as évek első harmadában 70%-ban vis major esetről volt szó, 30%-ban a csendőr szabálytalansága vagy ittassága okozta a problémát. A testület elleni támadások 88 százalékát az erély (fegyverhasználat) elhárította, 4 százalékát szabálytalanság és ittasság miatt nem sikerült kivédeni, 8%-ban pedig vis major által lefegyverezték az adott csendőrt, csendőröket. A fegyverhasználatok 75%-a támadás elhárítása, 4 százaléka a csendőr szabálytalansága vagy ittassága, 21%-a pedig szökés meggátolása és egyéb szolgálati szempont következtében történtek.⁴⁹⁵

A vizsgált időszakban a jogszabályok egy részét nem minden esetben tartották be a közbiztonsági őrtestület tagjai. Ebből a megállapításból azonban nem vonható le az a következtetés, hogy az 1930-as évek első felében gyakori lett volna a szabálytalanság.

Összegzésképpen elmondható, hogy az 1930-as évek első felében a Magyar Királyi Csendőrség sikeres közbiztonsági őrtestület volt. A testületnél tapasztalható hiányosságok, hibák legnagyobb része egyrészt az állam pénzügyi nehézségeire vezethetőek vissza, másrészt pedig a problémák a rossz körülmények miatt megoldhatatlanok voltak.

⁴⁹⁰ Az éves statisztikák eredményeibe beleszámították az adott év azon sikeresen felderített eseteit is, amelyek az előző évekből kiderítetlenül maradtak.

⁴⁹¹ SÉ. 1934. 351. o.

⁴⁹² SÉ. 1928. 300. o.

⁴⁹³ SÉ. 1931. 307. o.

⁴⁹⁴ Szladek Barna: Lefegyverzés és fegyverhasználat. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 7. sz. 204-206. o.

⁴⁹⁵ Sz. N.: Lefegyverzés és fegyverhasználat. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 9. sz. 277-280. o.

A csendőrséggel kapcsolatos korabeli kritikák leginkább a közbiztonsági szolgálat kapcsán hangzottak el. A gazdálkodással kapcsolatos kritikák száma, jelentősége ezek mellett eltörpült. A Belügyminisztérium számos kellemetlenséget okozott a megfigyelésekkel, ellenőrzésekkel az ellenzék egy részének. Az ellenzék többször szóvá tette az utóbbiakat. A kisgazdák például levelet is írtak Keresztes-Fischernek, amelyben kifejtették, hogy a csendőrség, a közigazgatási hatóságok folyamatosan zaklatják őket.⁴⁹⁶ Ezáltal nehezítik az ellenzéki munkát, erősödést. Az, hogy rendszeresen ellenőrizték az ellenzéki személyeket, nem volt jogszerűtlen. Ugyanakkor valóban sokan érezhették bosszantónak, igazságtalannak, hogy a csendőrök „*állandóan a nyomukban vannak*”.

Számos képviselőházi támadást kapott Keresztes-Fischer amiatt, mert az ellenzék állítása szerint a csendőrséggel kapcsolatban gyakori volt a jelentések hamisítása az ellenzéki személyekkel kapcsolatos intézkedések terén.⁴⁹⁷ Idézendő az említettek közül egy: „*nemcsak velünk, szociáldemokratákkal, hanem a polgári pártokkal szemben is az az eljárás, hogy a belügyminiszter ugyanazoktól a csendőröktől kapja meg a jelentést, akik megverik az embereket. Ugyanazok teszik meg a jelentést! Ez olyan bürokratikus, olyan brutális eljárás, amelyet azt hiszem, sehol az egész világon nem folytatnak, csak nálunk. Mert elképzelhetetlen állapot az, hogy a verekedő csendőr adjon jelentést arról, hogy ő mit csinált. Senki nem vizsgálja ki, senki nem ellenőrzi, megelégszik a belügyminisztérium azzal, ha beérkezik hozzá a jelentés és a belügyminiszter úr itt jelenti, hogy nem történt hatósági visszaélés. Ebben merül ki az egész eljárás. Innen, az ellenzéki padokról állandóan panaszkodunk ezért és ezt figyelembe kellene venni, éreznie kell már itt ebben a Házban minden képviselőnek, hiszen még a túloldalon levő egységspárti képviselők között is vannak elegenden, akik tudják, hogy ezek a jelentések hamisak, akik tudják, hogy a csendőrök brutalizálnak, akik tudják, hogy a csendőrök parasztokat, a szegény mezőgazdasági népeiséget, ha megmozdul, ütik-verik és így tartják féken.*”⁴⁹⁸ Az Országgyűlés Képviselőházában rendszeresen támadták a csendőrséget azzal, hogy visszaél a hatalmával az ellenzéki személyek kapcsán.⁴⁹⁹ Nehéz történelmi feladat az ellenzékiekkel szembeni csendőri intézkedések vizsgálata. A források gyakran ellentmondanak egymásnak. Az ellenzéki források démonizálják a testület ezen irányú intézkedéseit, az állami, kormánypárti források pedig általában tagadták a vádakot. Mindkét fél a másik beszámolóit hamisnak

⁴⁹⁶ MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 159. d. – 7. – II. – 3913/1932. – 43. o.

⁴⁹⁷ KN. 1931-1935. 4. k. 391-392. o.; KN. 1931-1935. 4. k. 423. o.; KN. 1931-1935. 6. k. 309. o.; KN. 1931-1935. 19. k. 404. o. stb.

⁴⁹⁸ KN. 1931-1935. 19. k. 404. o.

⁴⁹⁹ KN. 1931-1935. 1-24. k.

ítélte.⁵⁰⁰ Az ellenzék a lefolytatott vizsgálatok eredményeit – amennyiben az nem állapította meg az adott csendőr, csendőrök bűnösségét –, sokszor hamisnak nevezték. Az alapos vizsgálat ellenére sem sikerült bizonyítani az ellenzéki vádatokat, ugyanakkor az, hogy mennyire volt jellemző a jegyzőkönyv-hamisítás, hamis vizsgálati eredmények stb., azt sem tudtam megállapítani. A kutatásom során nem került elő olyan hitelesnek tekinthető forrás, amely bizonyítaná, hogy lett volna központi utasítás arra vonatkozóan, hogy brutálisan és jogszerűtlenül lépjenek fel az ellenzékiek ellen. Az ellenzékiek elleni intézkedések azon része, amikor valóban brutálisan léptek fel, valószínűleg többnyire az egyéni „*túlkapás*” csoportjába sorolható. Az is kérdéses, hogy valójában mit tudott a belügyi tárca. Amennyiben valóban voltak jegyzőkönyv-hamisítások, tudott-e azokról a belügyminiszter? A belügyminiszter mennyiben tarthatta hitelesnek az ellenzék beszámolóit? Az utóbbira nem lehet biztos választ adni, csupán feltételezés lehetséges. Annyi viszont bizonyos, hogy az államhatalom számára előnyös volt az ellenzék gyengítése.

6.2.5. Egyéb

A belügyminiszter többnyire jó kapcsolatot ápolt a testülettel. A kormány kapcsán viszont le kell szögezni, hogy a Gömbös Gyula miniszterelnök és honvédelmi miniszter, illetve a Keresztes-Fischer belügyminiszter közötti ellentét 1933-tól érzékelhető volt. A belügyminiszter a Bethlen-csoport tagjaként gátolni igyekezte a miniszterelnök egyes terveit az ország átalakítása kapcsán. Az ellentét a Magyar Királyi Csendőrség működését nem befolyásolta negatívan. Schill Ferenc belekeveredése az 1931. évi Vannay-féle puccskísérlésbe ahhoz vezetett, hogy a csendőrség hírneve kissé csorbát szenvedett. Szinay Béla viszont nem okozott csalódást az államvezetésnek.

A nemzetközi kapcsolatok terén megemlítenéd, hogy a finn belügyi tárca rendőri osztályának főnöke másodszorra érkezett hazánkba, hogy az Európában jó hírű magyar csendőrséget és magyar rendőrséget tanulmányozza.⁵⁰¹ Az 1930-as évek első felében hasonló céllal még Kanadából is érkeztek Magyarországra. A Magyar Királyi Csendőrség is figyelemmel kísérte a külföldi csendőrségeket, rendőrségeket. Az 1930-as évek első felében angol, belga, illetve francia közbiztonsági testületek működését tanulmányozták.

⁵⁰⁰ Pl. Népszava. 61. évf. 1933. 50. sz. 5. o.

⁵⁰¹ Pinczés Zoltán – Mahács Lajos: Az idegen szemével. Csendőrségi Lapok. 24. évf. 1934. 23. sz. 709. o.

Az 1930-as évek elejétől a belügyi tárca nagyobb hangsúlyt fektetett a szélsőségesnek tartott nyugállományú csendőr egyének ideológiai nevelésére.⁵⁰² Lényegében arról volt szó, hogy ezen személyeket felvilágosították arról, hogy az adott szélsőséges eszme miért káros. Államhatalmi szempontból eme üggyel a nagy gazdasági világválság előtt nem foglalkoztak igazán, hiszen azelőtt ezen jelenség nem nyilvánult meg gyakran.

6.2.6. A Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi Rendőrség kapcsolata⁵⁰³

A Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi Állami Rendőrség, majd a Magyar Királyi Rendőrség kapcsolatában jelentős szerepe volt az összekötő tisztnek. Az utóbbi csendőrtisztként a rendőrség budapesti főkapitányságánál tevékenykedett, de a csendőrség személyi állományához tartozott. Az összekötő tiszt feladata volt, hogy a csendőrségnek a rendőrség budapesti főkapitányságával való érintkezését személyes közbenjárása által egyszerűbbé és gyorsabbá tegye. A nyomozások terén kifejezetten fontos volt a két testület közötti kommunikációs hibák minimalizálása. Az 1930-as évek elején számos esetben fordult elő, hogy a csendőrörsök a megkeresést közvetlenül a főkapitányságnak (budapesti) küldték, nem az összekötőtisztnek. Ezen gyakori eljárás súlyos működési hibát jelentett. A rendőrségnél nem volt kapacitás a gyors válaszra. Sok csendőrös hosszú várakozás után fordult az összekötőtiszthez. Valójában az összekötőtisztnek kellett volna címezni a levelet, hiszen a rendőrségnél azokkal az ügyekkel foglalkoztak, amelyek az összekötőtiszten keresztül érkeztek a Magyar Királyi Rendőrséghez.⁵⁰⁴ Ezen állapot javulása 1933-tól már érzékelhető volt. Ebben a belügyi tárcának is szerepe volt.

A biatorbágyi merénylet⁵⁰⁵ rávilágított arra, hogy a rendőrségnél mennyivel hatékonyabb az információáramlás, mint a csendőrségnél. Az egyébként jól működő hírszolgálat nem működött kifogástalanul, az információ késedelmesen jutott el

⁵⁰² MNL OL – BM – K 150 – 4490. cs. – 1931 – XX. – 2 – 1932 – 600.648.res./1931 (01. 25.) BM.r. – 128. o.

⁵⁰³ Az átláthatóság kedvéért ezen alfejezetbe került a 2 testület kapcsolatáról szóló elemzés.

⁵⁰⁴ Szladek: Nyomozóink. (Tizenharmadik közlemény) i. m.: 731. o.

⁵⁰⁵ Az 1933. szeptember 13-i huszonkét halálos áldozatot követelő merényletért Matuska Szilvesztert ítélték el. A merénylet és az azt követő nyomozás témájában a mai napig vannak kérdőjelek. A nyomozás során a rendőrség és a csendőrség közötti versengés ismételten láthatóvá vált. Nemes Dezső szerint a nyomozásnál a kommunistákra kívánták terelni a gyanút. A „*fehér foltok*” ellenére annyi bizonyos, hogy a merénylet politikai alapot nyújtott a kormány számára, hogy erőteljesebben lépessen fel a kommunisták ellen. Zsitvay Tibor igazságügyminiszter szerint – mint korábban említettem – Keresztes-Fischer kezdeményezte a statárium kiterjesztését.

(Nemes: A biatorbágyi merénylet és ami mögötte van... i. m.; Sipos (szerk.): Magyarország 1921-1941 – Zsitvay Tibor emlékiratai. i. m.: 204-206. o.)

Budapestre.⁵⁰⁶ Ezen okból kifolyólag a belügyi tárca elrendelte, hogy a rendőrség – a hasonlóan nagy jelentőségű eseteknél – mindenképpen vegye fel a kapcsolatot a csendőrséggel,⁵⁰⁷ még akkor is, ha feltehetően a csendőrség tud az eseményről.

A Magyar Királyi Belügyminisztérium számos esetben tapasztalta, hogy a rendőrség és a csendőrség közötti összhang nem minden esetben működik kifogástalanul. Jó példa erre a bajai kommunistákkal kapcsolatos nyomozás esete, amelyeknél mindkét testület nyomozott, az egymás közötti információáramlás azonban nem volt tökéletes.⁵⁰⁸ Különösen a politikai rendészet volt olyan terület, amely – tekintettel a kormányellenes és szélsőséges csoportosulások, pártok erősödésére – tökéletes együttműködést követelt meg a két rendvédelmi testület között. Ezen probléma megoldására jó módszernek bizonyult a rendőrhatóságoknál a politikai rendészeti előadók kijelölése, emellett pedig – a belügyi tárca keretei között – a politikai rendészeti csoport létrehozása.⁵⁰⁹ Ennek nyomán a két rendvédelmi testületnél a témakör közös kezelése eredményesebbé vált, bár nem tökéletessé.

A vizsgált évek köz- és rendvédelmi igazgatás párhuzamosságai kapcsán le kell szögezni, hogy a belügyminiszter tisztában volt a problémával, de nem tudott ellene fellépni. A második belügyminisztersége alatt azonban kezdeményezésére – államfői döntés által, 1942-ben – létrejött az Államvédelmi Központ. A nyomozások világa kapcsán előrelépést jelentett ezen központosító intézkedés, ugyanis az országos szintű nyomozásoknál célszerűbb volt hatékonyabban összehangolni a különböző nyomozó szervek tevékenységét.

A Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi Állami Rendőrség, majd Magyar Királyi Rendőrség közti versengés – az 1920-as évekhez hasonlóan⁵¹⁰ – továbbra is jellemző volt a két közbiztonsági testület viszonyában. A versengés ellen a belügyi tárca ekkoriban nem tudott igazán hatékonyan fellépni. A rendőrség egyes intézkedései egyébként nehézségeket okoztak a csendőrségnek. Jó példa erre a fővárosból történő kitoloncolások ügye. Előfordult, hogy a rendőrség saját területéről a csendőrség hatásköréhez tartozó területekre toloncoltak ki egyes személyeket. 1933-ban pl. sok lemezjátékost (vásári csalót) toloncoltak ki Budapestről, akik a nyári időszakban a főváros környékét, illetve vidéki nyaralóhelyeket lepték el.⁵¹¹

⁵⁰⁶ MNL OL – BM – K 150 – 4490. cs. – XX – 1932 – ad. 672.kt./1931. (Bia-torbágyi vasúti katasztrófa ügyében jelentés. 1931. szeptember. 25.) – 235-236. o.

⁵⁰⁷ MNL OL – BM – K 150 – 4492. cs. – 130.res/1934. (Rendkívüli események közlése a csendőri szervekkel.) – 323. o.

⁵⁰⁸ MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 5772/1933.

⁵⁰⁹ MNL OL – K 150 – 4490. cs. – XX – 2 – 1932 – 2123/1932. (01. 18.) BM.res. r. – 93. o.

⁵¹⁰ Botos: A Belügyminisztérium története a Monarchia széthullásától a második világháború végéig. i. m.: 78. o.

⁵¹¹ Schreiber Dániel: A cukorkajátékos családok. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 13. sz. 406. o.

6.3. VII/c. csendőrségi személyzeti alosztály⁵¹²

„Csendőregyének által elkövetett bűncselekmények elbírálása a katonai büntető törvények alapján történik. Az eljárást a katonai bűnvádi perrendtartás szabályozza.”⁵¹³

Hivatalosan a VII/c. csendőrségi személyzeti alosztályhoz tartoztak a csendőrség személyi, fegyelmi, kiképzési és egyéb szervezési ügyei. Ezen alosztály intézkedései kapcsán elmondható, hogy sok esetben a csendőrség felügyelője, illetve a Gömbös Gyula vezette Honvédelmi Minisztérium akarata érvényesült. „*Formailag*” azonban belügyminiszteri rendeletekről van szó. Ezen alosztály tehát a honvédelmi tárca rejtett ügy- alosztálya volt. Az alosztályvezető Fischer József⁵¹⁴ (1932. 04. 11-ig), majd Csiba István⁵¹⁵ (1932. 04. 11-től) volt.

Megemlítendő, hogy a felszerelésekkel kapcsolatos ügyek a 6.2. (VII/b.) alfejezetbe kerültek, ugyanis az ilyen jellegű fejlesztések iránti igény ugyan sokszor a VII/c.-nél, illetve a csendőrfelügyelőségénél merült fel, azonban a belügyi tárca VII/b. alosztálya volt az ilyen jellegű pénzügyi döntéseknél az illetékes.

A Magyar Királyi Csendőrségnél a képzés, az oktatás az egész Horthy-korszak alatt színvonalasnak tekinthető a tisztikar és legénység tekintetében egyaránt.⁵¹⁶ Számos korábbi tapasztalat is segítette a képzési rendszert, hiszen az már a XX. század elején is jól működött.⁵¹⁷ E terület azért is volt kulcsfontosságú, mert a színvonalas képzés az egyik fő feltétele volt annak, hogy a testület közbiztonsági szempontból hatékony volt.

A csendőrképzés kapcsán újdonság volt, hogy 1933 tavaszától – Szinay Bélának, a Magyar Királyi Csendőrség felügyelőjének kezdeményezésére – a csendőrlegénység kapcsán az úgynevezett pszichotechnikai képességvizsgálatot bevezették.⁵¹⁸ A Belügyminisztérium támogatta e tervet. A csendőrség felügyelője korábban a Magyar

⁵¹² Ezen alfejezetben az alosztály intézkedéseinek legfontosabb részeit emeltem ki.

⁵¹³ SZUT. 1927. 3. §. 16. o.

⁵¹⁴ Fischer József (Pécska, 1876. 03. 06. – Budapest, 1946. 05. 25.): alosztályvezető (Belügyminisztérium). Érettségit szerzett. Számos beosztásban szolgált élete során. 1924-ben került a Belügyminisztériumba. 1932-ben nyugállományba vonult. (Szakály: Akik a magyar királyi csendőrséget 1919 és 1945 között vezették. i. m.: 116. o.)

⁵¹⁵ Nagyapponyi (?) Csiba István (Som, 1881. 12. 21. – Szekszárd, 1948. 02. 06.): alosztályvezető (Belügyminisztérium). A Ludovika Akadémián tanult. A csendőrtiszti tanfolyamot elvégezte. Számos beosztásban szolgált. A Honvédelmi Minisztériumnál is tevékenykedett. 1931-ben került a Belügyminisztériumhoz. 1936-ban nyugállományba vonult. (Szakály: Akik a magyar királyi csendőrséget 1919 és 1945 között vezették. i. m.: 94-95. o.)

⁵¹⁶ Parádi József: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. Rendvédelem-történeti Füzetek. 13. évf. 2007. 16. sz. 90-93. o.

⁵¹⁷ Csapó Csaba: A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914. Pécs, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, 1999. 82. o.

⁵¹⁸ Hírek. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 5. sz. 157. o.

Királyi Honvéd Ludovika Akadémia parancsnoka volt. Az oktatásra, csendőrképzésre egész felügyelősége alatt nagy hangsúlyt fordított. A korszerű és rendkívül alapos vizsgálat által sokkal könnyebb volt kiszűrni azon egyéneket, akik fizikailag és/vagy pszichikailag alkalmatlanok voltak a csendőri életre. Érdekesség, hogy az 1930-as évek elején a Magyar Királyi Csendőrségnél valószínűsíthetően bevezették volna az úgynevezett filmoktatást, ha az államháztartás kedvezőbb helyzetben lett volna. A belügyi tárca azonban nem tudta támogatni a tervet.

1934-től a rádiós legénység továbbképzésére elkezdődtek az előkészületek.⁵¹⁹ A visszajelzések szerint a tananyag mennyisége problémát jelentett.⁵²⁰ Maga a tanfolyam ugyan színvonalas volt, azonban sokan elfelejtették a megszerzett tudás egy részét, így módon célszerű volt továbbképzéseket tartani.

Említésre méltó, hogy a nagy gazdasági válság idején nőtt a csendőrlegénységhez felvételüket kérő érettségizettek száma.⁵²¹ A pénzügyi problémával küzdő értelmiségi emberek egy része még próbacsendőrnek is beállt volna, hogy biztos megélhetést szerezzen magának. A legénység körébe azonban érettségizetteket nem lehetett felvenni. Mégis történt kivétel egy esetben.⁵²² Természetesen továbbra is többségükben földművesekből lett egyének alkották a csendőrlegénység legnagyobb részét.

A csendőrök képzése a vizsgált időszakban is színvonalas volt, azonban az 1930-as évek első feléből negatívumnak minősíthető, hogy amikor a csendőri élet elején járó személyeket járőrtársként bevezették a gyakorlati szolgálatba, az újak gyakran nem kaptak elegendő segítséget.⁵²³ Ezen a téren nem történt előrelépés. Nem maradt fenn olyan forrás, amely szerint a belügyi tárca e témában megoldást sürgetett volna.

A tisztikarban magas volt az egy, vagy több idegen nyelvet beszélők aránya. A nemzetiségi lakosság által lakott térségekben pedig a csendőröknek el kellett sajátítaniuk a kisebbségi nyelvet. A Szolgálati Utasítás (SZUT) a csendőrök kötelességévé tette, hogy őrskörletének nemzeti kisebbségi nyelvét két év alatt elsajátítsa. Az 1930-as évek első felében nyilvánosságra hozták, hogy a tapasztalat azt mutatta, hogy ennyi idő – a fenti célra

⁵¹⁹ MNL OL – K-150 – 4490. cs. – 157.716./1934. (d. n.) Bm. r. (Rádiós legénység továbbképzése) – 309. o.

⁵²⁰ HL – II – F – 1738. – 1301/1934. (Rádiós legénység továbbképzése. 1934. nov. 29-én kelt 166.247. sz. rendelethez.)

⁵²¹ MNL OL – BM – K 150 – 4490. cs. – 1931 – XX. – 2 – 1932 – Statisztikai adatok (...) felvett próbacsendőrökről – 54. o.

⁵²² MNL OL – BM – K 150 – 4490. cs. – 1931 – XX. – 2 – 1932 – Statisztikai adatok (...) felvett próbacsendőrökről – 54. o.

⁵²³ Árkosi Gyula: A járőrtárs bevezetése a gyakorlati szolgálatba. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 11. sz. 346. o.

– nem volt elegendő.⁵²⁴ E téren nem történt előrelépés. Nem maradt fenn olyan forrás, amely szerint a belügyi tárca foglalkozott volna a témával.

A Horthy-korszakban a helyszíneléseknél egyre gyakoribbá vált, hogy papírra írt szöveget találtak a helyszínen. A vidéki csendőrőrsök nyomozó járőrei az 1930-as évek első felében a helyszínen talált kézírást általában nem tudták azonnal írásszakértővel megvizsgáltatni. Ily módon a bűncselekmény felderítésének első részében kénytelenek voltak ők maguk, szakszerű felkészültség nélkül elvégezni a vizsgálatot. Az ilyen, laikus vizsgálatok a korabeli, hites törvényszéki könyv- és írásszakértő⁵²⁵ szerint nagyon ritkán vezettek eredményre. Ekkor – az egyébként színvonalas – képzés egyik hiányossága volt, hogy az írásvizsgálat alapelemeit nem tanították. Az említett írásszakértő hívta fel a figyelmet arra a jelenségre, hogy számos nyomozás azért hiúsult meg, mert a nyomozók nem tulajdonítottak kellő figyelmet a megtalált írásnak.⁵²⁶ E téren nem született olyan belügyminiszteri intézkedés, kezdeményezés, amely megoldotta volna a fenti problémát.

Az említett hiányosságok ellenére is kifejezetten színvonalasnak tekinthető a korabeli képzés. A szakterületnek jót tett, hogy Szinay Béla, a csendőrség felügyelője egyik „szívügye” volt a képzés fejlesztése. A fontosabb intézkedések e téren a csendőrfelügyelőség kezdeményezésére születtek. A belügyi tárca e téren inkább csak formális szempontból volt irányító.

A fegyelmi ügyek szakterülete – mint az korábban említést nyert – valójában a Honvédelmi Minisztérium hatásköréhez tartozott. Ezekben az években elméletileg igen szigorúan felelősségre vonták azon személyeket, akikről bebizonyosult bűnösségük. A kutatás nagy problémája – amelyet felvetek az 6.2.4. alfejezetnél, hogy az ellenzék egy része szerint a csendőrség tagjait sok esetben nem vonták felelősségre olyan esetekben, amikor valójában bűnösök voltak azon ügyekben, amikor ellenzéki személyekkel szembeni intézkedés történt. Az egyéb fegyelmi ügyek terén kiemelendő, hogy ezen években az ittasság miatti fegyelmi ügyek előfordultak.⁵²⁷

A testület korabeli nősülési szabályai mai szemmel igen szigorúnak tekinthetőek.⁵²⁸

⁵²⁴ Pinczés Zoltán – Mahács Lajos: Nix dájcs. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 18. sz. 561. o.

⁵²⁵ Fischhof Gyula.

⁵²⁶ Fischhof Gyula: Az írásvizsgálatok szerepe a bűnügyi nyomozásoknál. Csendőrségi Lapok. 21. évf. 1931. 31. sz. 855-856. o.

⁵²⁷ Szladek: Lefegyverezés és fegyverhasználat. i. m.: 204-206. o.; Sz. N.: Lefegyverezés és fegyverhasználat. i. m.: 277-280. o.

⁵²⁸ Artner Ramóna: A Magyar Királyi Csendőrség személyi állományának nősülése. 21-30. o. In: Boda József — Parádi József (szerk.): Tanulmányok a XIX-XX. századi magyar rendvédelem-történetéből. Budapest, 2015, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság.

A nős legénység létszámát kezdetben a tényleges létszám 20 %-ában állapították meg. Ez az arány az 1910-es évek vége felé megváltozott. Az 1920-as évek végén újra visszaállt a hagyományos arány. A tisztikar terén a nősülést nem kötötték százalékos arányokhoz. Az utóbbiaknál fontos szerepe volt a házassági óvadéktőkének, tehát pénzügyi szempontból is be kellett biztosítani a jövőt.⁵²⁹

A nősülési szabályzaton apróbb változtatásokat eszközöltek az 1930-as évek első felében. A változtatások részben kedvezőbb helyzetbe hozták az érintettek egy részét – pl. a házassági óvadéktőke összegének csökkentése által –, másrészt pedig voltak olyanok, akik számára negatívumot jelentett a módosítás. Közéjük tartoztak a hadnagyok, akik már nem kaphattak nősülési engedélyt.⁵³⁰

Ezen időszakban a kivételes nősülési engedélyeket oly sokan kérvényezték, hogy a testület kénytelen volt korlátozni a jelenséget.⁵³¹ Egyrészt ugyanis jelentős munkatöbbletet jelentett a megnövekedett számú kérelem elbírálása, másrészt pedig a legtöbben nem tudták maradéktalanul biztosítani a nősülési engedélyhez szükséges feltételeket.

Az 1930-as évek első felében számos alkalommal előfordult, hogy rokkantnak osztályozott, legénységi állományú személyek a nyugállományba helyezésük előtti időkből engedély nélkül házasságot kötöttek. Az ilyen jellegű események után a belügyminiszternek – egy korábbi jogszabály alapján – be kellett volna szüntetnie a nyugdíjuk folyósítását. Különösen az államháztartás szempontjából volt indokolható a döntés, ugyanis a tényleges állományban kötött házasság folyamán a feleségnek az özvegyiségre jutás esetén özvegyi nyugdíjra, a gyermekeknek pedig nevelési járulékra lett volna igénye.⁵³² Az ilyen házasságkötéseket sokszor arra lehetett visszavezetni, hogy az adott csendőrök az eljárásuk szabálytalanságával, illetve a következményekkel nem voltak tisztában. Emiatt a belügyi tárca rendelet formájában intézkedett aziránt, hogy az ilyen és ehhez hasonló jelenségek megszűnjenek.⁵³³ E szakpolitikai terület szakszerű vezetésével jellemezhetjük az időszakot. Korabeli kritika nem maradt fenn.

A csendőrörsök számára nagy segítséget jelentett a Nyomozókulcs, amely eleinte 3 havonta jelent meg. A gazdasági válság miatt csupán 6 havonta. Kívánatos lett volna, hogy ne csak 6 havonta jelenjen meg, a belügyi tárca takarékosági politikája következtében e

⁵²⁹ Uo. 21. o.

⁵³⁰ 1.502/1934. (03. 03.) HM. kr. CsK. 19. évf. 1934. 11. sz. 119. o.; 15.396/1934. (05. 17.) BM.kr. CsK. 19. évf. 1934. 11. sz. 120. o.

⁵³¹ MNL OL – BM – K 150 – 4490. cs. – 1931 – XX. – 4.041./1931. eln. t. (Kivételes nősülési engedélyek korlátozása) – 171. o.

⁵³² MNL OL – BM – K 150 – 4492. cs. – 47-63. o.

⁵³³ 160.485/1934. (01. 26.) BM. kr. CsK. 19. évf. 1934. 3. sz. 25-26. o.

téren nem állították vissza a „*régi rendszert*”, 2 havonta egyébként a Nyomozókulcs pótléka jelent meg, ezáltal is frissítették az adatbázist.

A Nyomozókulcs, illetve pótlékainak hiányosságait ezekben az években megoldották. A két nyomozókulcs kiadása közötti idő alatt visszavont körözéseket sem a Nyomozókulcs, sem a pótlék nem tartalmazta. Előfordulhatott, hogy elfogtak egy körözött személyt, majd később az ügyészség szabadlábra helyezte. Ezután egy másik őr újra elfogta, majd bekísérte az őrre, ott tudtak meggyőződni róla – a Bűnügyi Körözések Lapjából –, hogy a körözést hatályon kívül helyezték-e. Az utóbbi munkatöbbletet jelentett,⁵³⁴ azonban csak igen kevés ilyen jellegű eset történt. Az őrök részére kiadott Nyomozókulcs pótlékai 1932 júliusától a Bűnügyi Körözések Lapjában lévő visszavonásokat is tartalmazta. Innentől kezdve a Bűnügyi Körözések Lapjának helyesbítését az őrökön mellőzni kellett.⁵³⁵

Volt olyan korabeli vélemény, amely szerint egy csendőrőr a vizsgált időszakban általában naponta 3-4 körözött egyént fogott el a Nyomozókulcs által.⁵³⁶ A Körözések Lapjában általában legalább 2 hónap alatt jelentek meg a körözések. Ez a személyzet hiányával, illetve törvényes „*formaiságok*”-kal volt magyarázható. A fenti lap inkább jogi szempontokból volt fontos, nem kriminalisztikai szempontok miatt. A kriminalisztika szerint a gyorsaság a sikeres nyomozás egyik legfőbb feltétele. A fenti okok miatt kellett megszervezni a Magyar Királyi Csendőrség hírszolgálatát. A nyomozóalakulatok felállítása után megtörtént a hírszolgálat központosítása, amely jóval hatékonyabbá tette a nyomozások világát. A budapesti csendőr nyomozó alosztály naponta adta ki a Nyomozati Értesítőt.⁵³⁷ Mióta a Nyomozati Értesítő megjelent, az őröknek a nyomozások érdekében egymás között folytatott levelezése csaknem teljesen megszűnt 1934-re. Az őrök egymás közötti levelezésének mérséklődése nem értékelhető pozitívként, hiszen az őröknek érdekükben állt, hogy egymás bűneseteiről tudjanak, illetve kommunikáljanak egymással, ez számos esetben segíthette a közbiztonsági szolgálatot.⁵³⁸ E téren a belügyi tárca nem intézkedett.

Fontos lépés volt, hogy az 1930-as évek első felében tökéletesítették a Nyomozati Utasítást (NYUT).⁵³⁹ Továbbá említésre méltó, hogy az 1930-as évek elejétől kezdve

⁵³⁴ Hajdu Kálmán: Levél a szerkesztőhöz. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 8. sz. 244. o.

⁵³⁵ 45.892/1932 (07. 06.) BM. kr. CsK. 17. évf. 1932. 14. sz. 119. o.

⁵³⁶ Forheimesz Károly: Mit kell tudni a nyomozó-kulcsról? Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 15. sz. 476. o.

⁵³⁷ Szladek: Nyomozóink. (Nyolcadik közlemény.) i. m.: 568-569. o.

⁵³⁸ Szakonyi József: Az őrök összefogása a nyomozásban. Csendőrségi Lapok. 24. évf. 1934. 20. sz. 628. o.

⁵³⁹ NYUT. 1930.

elkezdtek használni az Államrendészeti Zsebkönyvet, amely nagy segítséget jelentett a rendvédelmi testületeknek.⁵⁴⁰

A csendőrségi nyomozások terén 1934-re láthatóvá vált egy olyan jelenség, amely változtatást igényelt. A hamis tanúzás, hamis eskü bűncselekménye miatt tett feljelentés tárgyában a csendőrség az ügyészség irányítása nélkül számos esetben téves irányú nyomozást végzett. A csendőrségnek az önállóan kezdeményezett nyomozás során e bűncselekmények tényálladási feltételeit számos esetben nem állt módjában megállapítani. Ezen okból az ügyészségnek a belügyminiszteri intézkedés alapján – a fenti típusú nyomozásoknál – lehetőleg minden esetben előzetes utasítást kellett adnia a nyomozóknak. A fenti típusú nyomozásoknál, amikor a nyomozáshoz a sérelmesnek tartott vallomás tartalmának és körülményének megismerése végett valamelyik hatósági ügy iratainak megszerzése szükséges volt, az ügyészéhez kellett fordulniuk.⁵⁴¹ Az utóbbi által szakszerűbbé vált a rendszer.

Említésre méltó újítás volt, hogy az 1930-as évek első felében az irányító minisztérium elkezdett nagyobb figyelmet fordítani a titkos iratok kezelésére.⁵⁴² Az úgynevezett titkos leltár korszerű kezelése hozzájárult ahhoz, hogy kevesebb esély nyíljon arra, hogy illetéktelenek hozzáférhessenek a bizalmas jellegű iratokhoz. Az intézkedés azon okból is célszerű volt, mivel a nagy gazdasági válság idején a bizalmas jellegű iratok száma jelentős mértékben növekedett. Az ilyen típusú iratanyagokat csak kevés személy láthatta.

Az 1930-as évek első felének egy részében az ideiglenes előléptetési tilalom a megszorítások részét képezte. Az 1935 márciusának elején kiadott két legénységi előléptetési rendelkezés az előléptetés addigi feltételeit jócskán megszigorította. Az addiginál jóval több ideig tartott, hogy a következő rendfokozatot elérjék.⁵⁴³

Érdekesség, hogy a csendőrségnél – amennyiben azzal papír-megtakarítást lehetett elérni – sorköz nélküli írást lehetett használni.⁵⁴⁴ Az állam aprólékosan kidolgozta a szinte minden vonalon érvényesülő takarékosági, válságkezelő rendszert. További példa, hogy az 1930-as évek első felében egyébként a különböző ünnepélyek korlátozott számban fordulhattak elő.⁵⁴⁵

⁵⁴⁰ Botos: A Magyar Királyi Belügyminisztérium helye, szerepe a polgári magyar állam rendvédelmi rendszerében 1867-1944. i. m.: 73. o.

⁵⁴¹ 163 072/1934. (07. 06.) BM. kr. CsK. 29. évf. 1934. 12. sz. 131. o.

⁵⁴² MNL OL – K 150 – 4489. cs. – XX. – 1. – Titkos iratok (1924-1935) – 1935 – 148.309/1934. eln. (Titkos iratok kezelése az őrskön) – 94- 98. o.

⁵⁴³ Mohácsi Lajos: Csillagok. Csendőrségi Lapok. 25. évf. 1935. 6. sz. 165. o.

⁵⁴⁴ 46.505/1931. (11. 11.) BM. r. CsK. 16. évf. 1931. 22. sz. 212. o.

⁵⁴⁵ MNL OL – BM – K 150 – 4490. cs. – 47.410/1932. (11. 02.) eln. BM. kr. (Illetménycsökkentések kapcsán ünnepélyek korlátozása) – 368.p.

A Horthy-korszakban az állam nemzeti érdekként tekintett a névmagyarosítások szaporítására, hiszen a társadalomban viszonylag magas számú volt az idegen vezetékek száma. A csendőrségnél számos esetben változtatták meg a nem magyaros hangzású családneveket. Ehhez hasonlóan népszerű volt a tisztek és „*hasonállásúak*” körében az „y” végű családnév. Az ilyen jellegű névváltoztatások engedélyezéséhez legalább 14 évi effektív, tényleges szolgálati idő, vagy megfelelő érdemek (pl. harctéren szerzett kitüntetés, békeszolgálatban a sport terén, avagy más módon – pl. életmentés, stb. – szerzett érdemek) igazolása volt szükséges.⁵⁴⁶ Az állam egyszerűsítette a névváltoztatásokkal kapcsolatos eljárást,⁵⁴⁷ amely sokáig viszonylag nehézkes rendszerű volt. Szinay Bélának, a csendőrség felügyelőjének nagy szerepe volt abban, hogy a névmagyarosítások szép eredményeket értek el. Somogy vármegyében pl. 1933-ban minden nyugállományú csendőrnek már magyar vezetékeve neve volt.⁵⁴⁸

A nagy gazdasági világválság következtében a magyar társadalom életszínvonala csökkent. Az államvezetés számára súlyos terhet jelentett, hogy a szigorú takarékosági politika miatt a szociálpolitika, segélyezés területe sem kaphatott megfelelő mennyiségű pénzügyi forrást. A Magyar Királyi Csendőrség tagjai az 1930-as évek első felében tömördek esetben végeztek jótékonyági tevékenységet, melynek a fontosságára a vezetés is felhívta a figyelmet. Kiemelendő a délvidéki menekültek segélyezése.⁵⁴⁹ A társadalom legszegényebb rétegeit – főleg a szegényparasztság gyermekeit – segítették. Leggyakrabban pénzzadományokkal, illetve ingyenebédekkel.⁵⁵⁰ Ezen igen gyakori tevékenység sok emberen segített, azonban a testület tagjainak általában nem volt akkora vagyona, hogy segítségük százezrekhez jusson el. A fentiek kiemelése azért is kívánatos, mert a marxista történetírás az efféle jelenségeket – valószínűleg – szándékosan elhallgatta, hiszen kényes téma lett

⁵⁴⁶ 46 523/1931. (11. 12.) BM. kr. CsK. 16. évf. 22. sz. 1931. 213-214. o.

⁵⁴⁷ 15 978/1934. (07. 22.) BM. kr. CsK. 19. évf. 1934. 15. sz. 147-149. o.

⁵⁴⁸ Hírek. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 24. sz. 782. o.

⁵⁴⁹ MNL OL – BM – K 150 – 4492. cs. – XX – 1935 – 17.045/1934. (12. 20.) eln. BM. r. (Délvidéki menekültek számára segélyezés) – 850-851. o.

⁵⁵⁰ Fodor Antal: A Csendőrségi Lapok szerkesztőségének! Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 14. sz. 453. o.; Hart Ferenc: A „Csendőrségi Lapok” Tekintetes Szerkesztőségének! Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 13. sz. 422. o.; Szalai Sándor: Mélyen tisztelt Szerkesztőség! Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 3. sz. 86. o.; Hírek. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 1. sz. 29. o.; Hírek. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 2. sz. 60. o.; Hírek. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 3. sz. 90. o.; Hírek. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 4. sz. 122. o.; Hírek. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 5. sz. 156. o.; Hírek. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 10. sz. 321. o.; Hírek. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 10. sz. 321. o.; Hírek. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 12. sz. 393. o.; Hírek. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 1. sz. 29. o.; Hírek. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 2. sz. 56-57. o.; Hírek. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 14. sz. 454. o.; Hírek. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 21. sz. 679. o.

volna, hogy a „*fasiszta, népelnyomó*” Magyar Királyi Csendőrségnél nem kizárólag szurony volt található, hanem szív is.

6.4. VII/d. folyamrendészeti alosztály

„*A magyar királyi folyamőrség a folyamrendészet körében felmerülő közbiztonsági és egyes igazgatási rendészeti teendők ellátására rendelt állami intézmény.*”⁵⁵¹

A M. Kir. Folyamőrséget az 1920-as évek elején állították fel. A folyamőrséggel kapcsolatos jogi szabályozás legalapvetőbb „*részei*” az 1920-as években születettek meg.⁵⁵² A folyamőrség és a folyamrendészet ekkoriban hivatalosan a Belügyminisztérium irányítása alatt állt. A vízi rendészettel, folyamrendészettel, vízi rendvédelemmel foglalkozó testület tulajdonképpen bizonyos szempontból a dunai flottilla álcázott formáját jelentette. A trianoni békediktátum egyes rendelkezéseit így játszották ki. A révfőkapitányság állt a testületen belüli hierarchia élén. Az utóbbi irányította a révkapitányságokat, amelyek alárendeltségében a révkirendeltségek álltak. A révőrségek is a révkapitányságok alárendeltségébe tartoztak.

A belügyi tárca 1932-től érvényes új beosztása szerint a VII/d. folyamrendészeti alosztály. a VII/e. folyamőrség és egyéb rendészeti szervek anyagi alosztálya. illetve a VII/f. folyamőrségi közigazgatási alosztály irányította, intézte ezen szakterületet ügyeit.⁵⁵³ A „*felszín alatt*” azonban lényegében a honvédelmi tárca irányította a folyamőrséget érintő központi intézkedést igénylő katonai „*természetű*” ügyeket. Azon folyamőrséggel kapcsolatos rendeletek egy része, amelyek hivatalosan belügyminisztériumi kiadásúak voltak, valójában a honvédelmi tárca által „*kiadott*” rendeletek voltak. Az utóbbiakat e disszertációban nem vizsgálom. A belügyi tárca „*valódi*” hatásköréhez tartozó folyamrendészeti, vízi rendvédelmi ügyeket leginkább a VII/d. folyamrendészeti alosztály

⁵⁵¹ 1922: XIV. tc. 1. §. (<https://net.jogtar.hu/getpdfdocid=92200014.TV&targetdate=&printTitle=1922.+%C3%A9vi+XIV.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&referer=1000ev>, letöltés ideje: 2021. 01. 17.)

⁵⁵² 1.053/1920. (02. 12.) ME. r. MRT. 55. évf. 1920. 36-37. o.; 1922: XIV. tc. (<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=92200014.TV&targetdate=&printTitle=1922.+%C3%A9vi+XIV.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&referer=1000ev>, letöltés ideje: 2022. 02. 13.); 8.851/1923. (07. 28.) ME. r. MRT. 58. évf. 1923. 273-274. o. stb.

⁵⁵³ BK. 37. évf. 1932. 31. sz. 511-515. o.

irányította. Az alosztályvezető Faba János (1931-ig), majd Skripecz Dezső⁵⁵⁴ (1932-től) volt.⁵⁵⁵

A Keresztes-Fischer minisztersége előtti években a testület tovább fejlődött. A jogi szabályozást próbálták tökéletesíteni, valamint a szervezet kapcsán is előrelépés tapasztalható, Csepelen új révkapitányságot állítottak fel stb.⁵⁵⁶

A gazdasági válság ellenére 1931-ben a hazai vizek hajóforgalma élénk volt, azonban az utasforgalom jelentős mértékben csökkent.⁵⁵⁷ Magyarország vizein a hajóforgalom – a nagy gazdasági világválság következtében – 1932-ben csökkent.⁵⁵⁸ 1933-tól azonban újra emelkedést tapasztalhatunk, legfőképpen a Dunán.⁵⁵⁹

A folyamórséggel kapcsolatos jogi szabályozás egyes rendelkezései nem voltak eléggé részletesek ahhoz, hogy ne merüljenek fel különböző kételyek az értelmezés kapcsán. Az ilyen esetekben a belügyi tárca adott felvilágosítást. Ilyen kérdés volt pl. 1932 nyarán az, hogy a fürdőzés ellenőrzése pontosan milyen mértékben tartozik e testület hatáskörébe. A válasz pedig kifejtette, hogy a folyamórség (révhatóságok) közreműködése a fürdőzés ellenőrzésénél csupán annyira terjed, amennyire az a hajózási utak szabadon tartása, illetve a hajóközlekedés zavartalanságának biztosítása érdekében szükséges.⁵⁶⁰

Az 1920-as évek evezősversenyekkel és vízi ünnepekkel kapcsolatos jogi szabályozása⁵⁶¹ nem volt minden szempontból kielégítő. Ki kell emelni az engedélyezéssel kapcsolatos eljárást, illetve a folyamórség, a rendőrség, valamint a csendőrség közötti hatásköri problémákat. A fenti ügy arra készítette a belügyi tárcát, hogy rendelet formájában orvosolja e problémát. A hajózható vizeken evezősverseny vagy vízi ünnepély megrendezésére az illetékes révhatóságtól kellett előzetes engedély kérni, ezután pedig az illetékes elsőfokú rendőrhatalóság engedélyezhette. A rend fenntartása, illetve a vízrendészeti, vízi rendvédelmi szempontból szükséges intézkedések megtétele a vízen, valamint a parton – amennyiben ezt vízrendészeti, vízi rendvédelmi szempontból szükséges műveletek

⁵⁵⁴ Skripecz Dezső (Besztercebánya, 1887. 06. 29. – Budapest, 1948. 07. 26.) A fiumei tengerészeti akadémia elvégzése után 1905-ben tengerészkadétként kezdte pályafutását. Az I. világháború után a folyamórségnél kezdett el szolgálni. 1937-ben vonult nyugállományba. Később a Magyar Haditengerészeti Egyesület főtitkáráként tevékenykedett. (Bálint Ferenc: Az osztrák–magyar haditengerészet emlékei az Egyenruha és Felszerelés Gyűjteményben. A Hadtörténelmi Múzeum Értesítője. Budapest, Hadtörténelmi Múzeum, 2019. 278. o.)

⁵⁵⁵ MTCN. 1931. 35. o.; MTCN. 1932. 39. o.; MTCN. 1935. 38. o.

⁵⁵⁶ 220.033/1929. (04. 03.) BM. r. BK. 34. évf. 1929. 15. sz. 312. o.

⁵⁵⁷ J. 1931. 26. o.

⁵⁵⁸ J. 1932. 23. o.

⁵⁵⁹ J. 1933. 24. o.

⁵⁶⁰ 154.107/1932. (08. 13.) BM. kr. MRT. 66. évf. 1932. 835-836. o.

⁵⁶¹ 4.730/1927. ME. r. (05. 27.) MRT. 61. évf. 1927. 92-138. o.; 320/1928. (01. 13.) ME. r. MRT. 62. évf. 1928. 19-23. o.

megkívánták – a révhatóság (folyamórség) hatáskörébe tartozott. A közönség által elfoglalt partokon a rend fenntartása a rendőrség vagy a csendőrség hatáskörébe tartozott.⁵⁶² Az eljárás által tehát hatékonyabban működő rendszer alakult ki a fenti területen.

A kisvízi hajózási út kitűzése⁵⁶³ 1933-ban a földművelésügyi miniszter hatásköréből a belügyminiszter hatáskörébe került.⁵⁶⁴ A kisvízi hajózási út kitűzésének korszerű fejlesztését jelentette, hogy a kőolajjal világított irány- és kitűzőlámpák egy részét önműködő folyton égő felvillanó dissous-gázlámpákkal cserélték ki.⁵⁶⁵ A kisvízkitűző berendezés és felszerelés korszerűsítése a vizsgált időszakunkban fokozatosan haladt előre.⁵⁶⁶ A kitűzési munkálatokat a Duna magyar szakaszán a folyamórség látta el, a Szob feletti közös Duna-határszakaszon a kitűzést két évenként váltakozva a magyar, illetőleg a csehszlovák hatóságok végezték.⁵⁶⁷ A kisvízi hajózási út kitűzését a magyar-csehszlovák Duna-szakaszon a folyamórség vette át.⁵⁶⁸

Egyes révhatóságoknak (gönyüi, Komárom) 1931 őszén módosították a szakaszbeosztását, így módon hatékonyabbá vált a folyamrendészet, vízi rendvédelem ezen területeken. Az intézkedést a célszerűség követelte meg.⁵⁶⁹ 1933-ban új rendeletet adtak ki, amely a révkapitányságok területi hatáskörének részben új szakaszbeosztásait foglalta össze.⁵⁷⁰ Mint korábban említettem, 1933-tól a dunai hajóforgalom élénkülést mutatott. Ezen okból kifolyólag Dunaremetén és Dunaalmáson 1933-ban egy-egy révkirendeletet hoztak létre.⁵⁷¹ A testület tiszai működésének hatékonyságát szolgálta az, hogy a záhonyi révkapitányságot megszüntették. Szolnokon viszont 1933-ban egy révkirendeletet állítottak fel.⁵⁷² Mint említettem, a hajóforgalom emelkedése következtében fokozódott a folyamrendészettel, vízi rendvédelemmel kapcsolatos munka. A testület az utóbbi feladatot a személyzeti létszám szaporítása nélkül látta el.⁵⁷³

⁵⁶² 156.200/1933. (01. 10.) BM. kr. MRT. 67. évf. 1933. 1067-1068. o.

⁵⁶³ Ezen tevékenységhez tartozott az ún. aknaszedés, illetve az aknarakó tevékenység is, amely fontos katonai, honvédelmi célú tevékenységet jelentett.

⁵⁶⁴ J. 1932. 23. o.

⁵⁶⁵ J. 1933. 24. o.

⁵⁶⁶ J. 1934. 24. o.

⁵⁶⁷ J. 1932. 23. o.

⁵⁶⁸ J. 1934. 24. o.

⁵⁶⁹ 230.226/1931. (10. 23.) BM. r. BK. 36. évf. 1931. 45. sz. 617. o.

⁵⁷⁰ 126.020/1933. (06. 29.) BM. r. BK. 38. évf. 1933. 30. sz. 454-455. o.

⁵⁷¹ J. 1933. 24. o.

⁵⁷² J. 1933. 24. o.

⁵⁷³ J. 1934. 24. o.

A folyam-tengeri hajók megjelentek a Dunán. Emiatt a határállomásokon az egészségügyi szolgálat szigorítását és megfelelő egészségügyi berendezések létesítését kellett elrendelni 1934-ben.⁵⁷⁴

A szomszédos államokkal közös határt képező folyó- és állóvizeken a belföldiek közlekedése szabad volt, nem kötötték feltételekhez. Számos alkalommal előfordult, hogy a jelentős forgalmú határvizeken vízi járóművekkel közlekedő személyek a határvonalat átlépték, majd a szomszédos idegen állam területén kötöttek ki. A magyar állami érdeket veszélyeztető cselekményeket hajtottak végre. A probléma megoldását a Keresztes-Fischer vezette belügyi tárca próbálta véghez vinni. Az említett határszakaszokon csónakkal vagy ezzel egy tekintet alá eső vízi járművel történő közlekedés tekintetében elrendelték, hogy a fenti cselekmény csak engedéllyel történhessen meg.⁵⁷⁵ A rendelet azonban kijátszható volt.

A folyamőrség a vízből mentés terén is élénk munkát végzett. Érdekesség, hogy 1931 őszén 1 nap alatt 8 személyt mentettek ki a vízből.⁵⁷⁶

A fennmaradt források alapján nem mondható el, hogy a valójában kettős vezetésű folyamőrség kapcsán jelentős konfliktus lépett volna fel a belügyi tárca, illetve a honvédelmi tárca között. Az alosztály által hozott rendeletek egy része olyan természetű volt, amely katonai célt is szolgált.

Az ellenzéki sajtó jóval kevesebb támadást intézett a folyamőrség ellen, mint a rendőrség és csendőrség ellen. Az utóbbi azzal magyarázható, hogy a folyamőrség ritkán avatkozott politikai ügyekbe, míg a rendőrség és csendőrség gyakran. A testülettel kapcsolatos kritika általában pénzügyi szempontú volt, ám az utóbbiért nem ezen alosztály volt a felelős.

6.5. VII/e. folyamőrség és egyéb rendészeti szervek anyagi alosztálya⁵⁷⁷

„A folyamőrség címen előirányzott összegek a felügyelőség, a központi parancsnokság, a kiképző, a műszaki, árvédelmi, a hajós és rendészsászlóalj (osztály) parancsnokságok, a révfőkapitányság és 11 révkapitányság, valamint 4 révkirendeltség, a műszaki üzem,

⁵⁷⁴ J. 1934. 24. o.

⁵⁷⁵ 139.647/1933. (03. 31.) BM. kr. BK. 38. évf. 1933. 17. sz. 243-244. o.

⁵⁷⁶ Új Barázda. 13. évf. 1931. 222. sz. 3. o.

⁵⁷⁷ Ezen alfejezet részben egy korábban megjelent tanulmányom átdolgozott változata: Balogh Atila: A Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium takarékosági politikája a rendészet területén (1931-1935). 18-34. o. In: Koncz István – Szova Ilona (szerk.) PEME XVIII. PhD - Konferencia. A PEME XVIII. PhD - Konferenciájának előadásai. Budapest, Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület, 2019.

műszaki raktárak és érvényesítő hivatal, végül az anyagraktár és a közigazgatási osztály kiadásaira szükségesek.”⁵⁷⁸

Az alosztályvezető Grosch Pál volt, aki Keresztes-Fischer belügyminisztersége idején végig ezen beosztásban szolgált.⁵⁷⁹ Ezen alosztály hatásköréhez tartozott a folyamórség és az ellátási üzemek összes gazdaszat-közigazgatási ügyeinek intézése és ellenőrzése. A testület hivatalosan költségvetési⁵⁸⁰ szempontból ugyan a Belügyminisztériumhoz tartozott, de a pénzügyek terén sok szempontból a Honvédelmi Minisztérium akarata érvényesült.

A folyamórség kiadásai a rendészeti, rendvédelmi kiadások 5,52-5,72%-át tették ki a költségvetésben. (1932/33. év: 4.389.600 P; 1933/34. év: 4.169.000 P; 1934/35. év: 4.259.000 P).⁵⁸¹ Az 1929/30. évtől kezdve kis mértékben csökkentek a folyamórségre szánt pénzüsszegek.⁵⁸² E költségvetési terület előirányzat szerinti bevételei mindössze 20.000-24.000 P közötti pénzüsszegeket tettek ki ezekben az években,⁵⁸³ vagyis a rendészet, rendvédelem négy költségvetési területének legcsekélyebb bevételét tette ki a költségvetésben.

A személyi járandóságok terén történő bércsökkenések oly módon történtek, mint ahogy a rendőrségnél és a csendőrségnél. Az 1931/32. évről az 1933/34. évre közel 10%-kal csökkent a személyi járandóságokra szánt összeg.⁵⁸⁴ Létszámleépítés nem történt, az 1895 fős állomány megmaradt.

A beszerzési, anyagkarbantartási költségeket (a dologi kiadásokat az 1931/32. évről az 1933/34. évre több mint 40 %-kal csökkentek) minimálisra csökkentették az 1932/33., továbbá az 1933/34. költségvetési években.⁵⁸⁵ Az 1920-as évek vége óta tartó takarékosági politika számos problémát okozott a folyamórség felszerelésében. Az elhasználódott felszerelési, fegyverzeti, ruházati és egyéb cikkek jelentős részének utánpótlása halaszthatatlanná vált az 1934/35. költségvetési évre. Az utóbbinak köszönhető, hogy az állam kénytelen volt az előző évhez képest emelni a dologi kiadásokra szánt pénzüsszeget.⁵⁸⁶

⁵⁷⁸ ÁKBM. 1932/33. 44. o.

⁵⁷⁹ MTCN. 1931. 35. o.; MTCN. 1932. 39. o.; MTCN. 1935. 38. o.

⁵⁸⁰ A 4. sz. melléklet átláthatóbbá teszi a költségvetéseket, zárszámadásokat.

⁵⁸¹ ÁKS. 1932/33. 8. o.; ÁKS. 1933/34. 8. o.; ÁKS. 1934/35. 8. o.

⁵⁸² ÁKS. 1929/30. 8. o.; ÁKS. 1930/31. 8. o.; ÁKS. 1931/32. 8. o.

⁵⁸³ ÁKBM. 1932/33. 44. o.; ÁKBM. 1933/34. 83. o.; ÁKBM. 1934/35. 77. o.

⁵⁸⁴ ÁKBM. 1932/33. 43. o.; ÁKBM. 1933/34. 82. o.

⁵⁸⁵ ÁKBM. 1932/33. 43-44. o.; ÁKBM. 1933/34. 82-83. o.

⁵⁸⁶ ÁKBM. 1934/35. 76-77. o.

A költségvetésben megemlítendő beruházás többek között az 1932/33. évben történt: az egyes révkapitányságok kibővítésére, átalakítására stb. szánt 97.000 P.⁵⁸⁷

A zárszámadásokban szereplő tényleges kiadások főösszegei az 1932/33., illetve az 1933/34. években 13,92-16,39%-kal alacsonyabbak voltak a költségvetésekben meghatározott előirányzatoknál (3.778.466 P, valamint 3.485.562 P).⁵⁸⁸ Az 1934/35. évben a tényleges kiadások főösszege 8,52%-kal (362.720 P-vel) túllépte az előirányzatot.⁵⁸⁹ A Belügyminisztériumnak így hitelátruházás útján nem fedezett túlkiadása keletkezett. (A meglévő felszerelési tárgyak használhatósági tartamuk meghosszabbítása céljából szükséges karbantartásával járó költségek stb.)⁵⁹⁰ Az utóbbi volt Keresztes-Fischer miniszterségének egyetlen esete, amikor a folyamórségnél az előirányzat főösszege nem volt elegendő az adott évben. Az 1931/32. év zárszámadásánál említésre méltó, hogy – a folyamórség költségvetéséhez képest – a dologi kiadásoknál jelentősebb összegű túlkiadás keletkezett (327.555 P).⁵⁹¹ (Anyagbeszerzési, hajógépek és motorok javítási és üzemköltségei stb.)⁵⁹² Hozzá kell tennünk, hogy a folyamórségnél még a fenti túlkiadás ellenére sem lépték át a költségvetésben meghatározott főösszeget. Megemlítendő az 1931/32. évi beruházás, bár az utóbbi csak részben köthető Keresztes-Fischerhez. Kisebb építkezések, felújítások történtek (208.243 P). Az utóbbiak egy része túlkiadást jelentett.⁵⁹³ A tényleges bevételek főösszegei 131,5-156,54%-kal magasabbak voltak (1932/33. évtől az 1934/35. évig) az előirányzatoknál.⁵⁹⁴ A pozitívum ellenére ezen pénzügyi – bevételi – többletek az összes rendészeti, rendvédelmi bevételhez képest igen csekélynek minősültek.

A gazdaszat-közigazgatás e téren alapvetően szakszerűen működött. Az alosztály jelentős hibát nem követett el, a takarékoság szellemében jártak el. Az ellenzék egy része sokallta – hasonlóan a rendőrséghez, illetve a csendőrséghez – a folyamórségre szánt pénzösszegeket.⁵⁹⁵

⁵⁸⁷ ÁKBM. 1932/33. 44. o.

⁵⁸⁸ ÁZ. 1932/33. 50–51. o.; ÁZ. 1933/34. 50–51. o.

⁵⁸⁹ ÁZ. 1934/35. 52–53. o.

⁵⁹⁰ ÁZJ. 1934/35. 75. o.

⁵⁹¹ A túlkiadás részbeni fedezetét a minisztertanács az 1931: XIII. tc. 5. §-ában nyert felhatalmazás alapján hitelátruházásként „ugyan ezen cím” rendes kiadásainak 1. „Személyi járandóságok” rovatán elért megtakarításból 282.000 P-t jelölt ki.

⁵⁹² ÁZJ. 1931/32. 55. o.

⁵⁹³ ÁZJ. 1931/32. 117. o.

⁵⁹⁴ ÁZ. 1932/33. 51. o.; ÁZ. 1933/34. 51. o.; ÁZ. 1934/35. 53. o.

⁵⁹⁵ Pl.: KN. 1931-1935. 7. k. 26. o.; KN. 1931-1935. 12. k. 244. o.; KN. 1931-1935. 15. k. 335. o.

6.6. VII/f. folyamórségi közigazgatási alosztály

Az alosztályvezető – Keresztes-Fischer belügyminisztersége (1931-1935) idején – Hild Ferenc⁵⁹⁶ volt.⁵⁹⁷ 1932-ben a folyamórséget érintő központi intézkedések a honvédelmi tárca érdekelt osztályainak hatásköréhez kerültek át és a folyamórségre vonatkozóan ezen osztályok által megalkotott nyílt katonai és közigazgatási rendeletek „*Büm. VII. f.*” jelzés alatt kerültek kiadásra. A fennmaradt források alapján elmondható, hogy ezen rendeletek említendő, lényeges részei mind katonai „*természetűek*” voltak,⁵⁹⁸ tehát nem a belügyi tárca „*valódi*” hatásköréhez tartoztak. A fennmaradt források alapján elmondható, hogy az alosztály szakszerűen működött, a munkavégzésükre jellemző volt a pontosság, az előrelátás. Leginkább olyan intézkedések történtek ekkor, amelyekhez nem volt szükséges igazán nagy mennyiségű pénzügyi forrás.

7. VIII/a. KÖZBIZTONSÁGI ALOSZTÁLY⁵⁹⁹

„(...) a hangulat annyira elkeseredett, hogy azt csak csupán különleges intézkedésekkel lehet normális állapotoknak megtartani”⁶⁰⁰ (főispáni jelentés)

7.1. Bevezetés

A VIII. osztály osztályvezetője Boór Aladár⁶⁰¹ volt, aki már Keresztes-Fischer érkezése előtt évekkal a belügyi tárca szolgálatában állt. A források alapján elmondható,

⁵⁹⁶ Galántai Hild Ferenc (Gyula, 1880. 01. 07. – Budapest, 1940. 05. 28.): alosztályvezető (Belügyminisztérium). A Fiumei Haditengerészeti Akadémián végezte tanulmányait. Részt vett az I. világháborúban. Az 1920-as évektől a M. Kir. Folyamórség szolgálatában állt. 1935-ben nyugállományba vonult.

(Szakály: A Magyar Királyi Folyamórség és a Magyar Királyi Honvéd Folyamerők/Folyamierők vezetői 1920 – 1945. i. m.: 137-143. o.)

⁵⁹⁷ MTCN. 1932. 39. o.; MTCN. 1935. 38. o.

⁵⁹⁸ HL – I. – B – 34 – 2 – 1-3.

⁵⁹⁹ A nemzetvédelmi- és munkásügyek rendészeti vonatkozásban nevű szakterület a terjedelmi korlátok miatt nem került külön alfejezetbe, a többi alfejezet tartalmazza azokat együttesen. A véleményezés minden közbiztonsági és nemzetvédelmi szempontot érintő ügyben nevű szakterület részletes elemzése pedig jócskán meghosszabbította volna az értekezés hosszát. Ezen okból kifolyólag az értekezés a legutóbbi elemzését csak részben tartalmazza.

⁶⁰⁰ MNL OL – BM – K 149 – 141. d. – 1931 – 1 – 6424/1931 – 381. o.

⁶⁰¹ Dr. Boór Aladár (? – ?): osztályvezető (Belügyminisztérium). Pályája kezdeti szakaszában főszolgabíró volt, majd a belügyi tárcához került 1910-ben, ahol fokozatosan került feljebb a „*ranglétrán*”. 1930-tól 1940-ig a Belügyminisztérium közbiztonsági osztályának vezetője volt. Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter hűségese és kiváló beosztottja volt. Boór Aladárnak hatalmas történelmi szerepe volt a szélsőséges irányzatok elleni harcban. A Kormányzó 1942-ben a belügyminiszter előterjesztésére az osztályfőnököknek nyugalomba vonulása alkalmából az államtitkári címet adományozta. Nyugdíjas éveiről keveset lehet tudni.

hogy megbízható, tapasztalt, kiváló szakember volt. Boór volt a Keresztes-Fischerhez egyik legközelebb álló személy a minisztériumban. Keresztes-Fischer maximális bizalmát élvezte. Keresztes-Fischer minisztersége idején végig osztályvezető maradt. A VIII. közbiztonsági osztály osztályvezető-helyettese (1931-ig) Sass Elemér, a VIII/a. közbiztonsági alosztály alosztályvezetője (1932-től) ugyancsak Sass Elemér volt. A Boór Aladár által vezetett osztály rendszeresen tartott értekezleteket, amelyeken belügyminisztériumi szakértők, a rendvédelmi testületek küldöttjei, valamint egyes minisztériumok képviselői is részt vettek.⁶⁰² A módszer alkalmas volt a hosszas, lassú iratváltások kiküszöbölésére, amely az 1920-as években gyakran nehezítette, lassította a belügyminisztériumi munkát.⁶⁰³ A szakértők mind hozzátették javaslataikat Boór Aladár és Keresztes-Fischer elképzeléseihez, ez pedig általában a szakmaiság magas színvonalát garantálta.

A közbiztonsági alosztály intézkedéseinek elemzése előtt tudnunk kell azt, hogy Keresztes-Fischer minisztersége kezdeti szakaszában felmérte az ország állapotát közbiztonsági szempontból. A felmérés arra is kereste a választ, hogy a „jelenlegi” helyzetben rendelkezésre áll-e megfelelő „ütőerő” arra a célra, ha esetleg forradalom tör ki. Az utóbbira igenlő válasz érkezett, azonban egyes területeken több járőrre lett volna szükség.⁶⁰⁴ A főispáni jelentések tükrében elmondható, hogy 1931 szeptemberében a vármegyék vezetésének egy része igen kétségbeesett hangnemben vázolta fel a helyi állapotokat: „A hangulat – a súlyos gazdasági viszonyok következtében – természetesen mindenütt elkeseredett és szinte kétségbeesett és ilyen körülmények között itt is, ott is hallatszanak lázító és forradalmi hangok (...)”.⁶⁰⁵

7.2. Egyesületi ügyek

„Jellemző, hogy a trianoni békeszerződést becikkelyező törvényen kívül semmilyen más törvény nem szabályozza az egyesülés jogát, csak belügyminiszteri és kormányrendeletek.”⁶⁰⁶

Az „egyesület olyan alakulat, amelyet több természetes vagy jogi személy alakít abból a célból, hogy valamely közösen kitűzött célt, vagy célokat egyesült erővel,

(Budapesti Hírlap, Budapest Közlöny stb. 1910-1940.; MTCN. 1910-1940.)

⁶⁰² MNL OL – ML – K 35 – 1. cs. – 25. o.

⁶⁰³ MNL OL – BM – K 148, K 149, K 150.

⁶⁰⁴ MNL OL – BM – K 149 – 141. d. – 1931 – 1 – 7700/1931 – 436. o.

⁶⁰⁵ MNL OL – BM – K 149 – 141. d. – 1931 – 1 – 6424/1931 – 377. o.

⁶⁰⁶ Népszava. 62. évf. 1934. 223. sz. 2. o.

*meghatározott formák és keretek között, amelyek az alapszabályokban vannak megállapítva, minél eredményesebben megvalósítsanak.*⁶⁰⁷

A jogi szabályozás lényeges eleme volt, hogy az illetékes minisztertől függött, hogy az adott egyesület⁶⁰⁸ legálisan működhet-e, vagy sem. Az 1920-as években is ezen rendelkezés volt az egyik legfontosabb az egyesületi ügyek szempontjából. Az 1920-as évekre jellemző volt a szigorú állami ellenőrzés.⁶⁰⁹

A Belügyminisztériumban az egyesületi ügyforgalom 1931-től⁶¹⁰ 1932-ig⁶¹¹ igen jelentős volt. Az egyesületi ügyek jelentőségét jelzi, hogy hazánkban 1932 végén több mint 3 millió személy volt tagja valamilyen egyesületnek.⁶¹² A körülbelül 14.000 egyesület⁶¹³ állami ellenőrzése tehát fontos része volt a Belügyminisztérium munkájának. A társadalom befolyásolására nagy hatással volt az egyesületi élet.

Természetesen csak azon egyesületek működhetek hivatalosan, amelyeket a belügyi tárca nem talált veszélyesnek a közbiztonság és az államrend szempontjából. Az, hogy egy adott egyesület működését nem engedélyezték, nem jelentette azt, hogy titokban ne működhetett volna tovább.⁶¹⁴

A gyanúsnak minősített egyesületeket szigorú rendőri, csendőri megfigyelés alá vetette a Belügyminisztérium.⁶¹⁵ Viszonylag pontos, hiteles információval rendelkeztek az államellenes „*csoportosulásokról*”, illetve az ellenzékiekről.⁶¹⁶ Bizonyos szempontból külön kategóriába is sorolhatóak azon egyesületek, amelyek Magyarország külpolitikai érdekeit, illetve a magyar nemzeti érdeket veszélyeztették az államvezetés szerint. Ilyen volt pl. a Pen Club. Megemlítendő, hogy Békéscsabán aktív egyesületi élet zajlott, amelynek célja az ún. pánszláv agitáció erősítése volt.⁶¹⁷ A Miniszterelnökség hívta fel a Belügyminisztérium figyelmét arra, hogy ezen a téren intézkedésnek kell történnie.⁶¹⁸ A

⁶⁰⁷ Páskándy János: Egyesületi (egyesülési) és gyülekezési jogszabályok kézikönyve. Budapest, Az Egyesületi és Gyülekezési Jogszabályok Kézikönyvének kiadóhivatala, 1931. 9. o.

⁶⁰⁸

⁶⁰⁹ 5084/1919. (09. 30.) BM. r. MRT. 53. évf. 1919. 752-167. o.; 77.000/1922. (05. 10.) BM. r. MRT. 56. évf. 1922. 233-240. o.

⁶¹⁰ J. 1931. 26. o.

⁶¹¹ J. 1932. 23. o.

⁶¹² SÉ. 1934. 71. o.

⁶¹³ Alapítványok és egyesületek statisztikája. Budapest, KSH, 1994. 10-12. o.; 83. o.

⁶¹⁴ Ilyen volt pl. a legitimista Turáni Vadászok Egyesülete. Erre vonatkozólag adat: MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 148. d. – 1.

⁶¹⁵ MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 158. d. – 7.

⁶¹⁶ ÁBTL – I – 4.1. – 117. d. – A-1079.

⁶¹⁷ MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 158. d. – 7. – 2016/1932 – 10., 60. o.

⁶¹⁸ MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 158. d. – 7. – 2016/1932 – 46-47. o.

békéscsabai pánszláv egyesületi élet folyamatos rendőrségi megfigyelés alatt állt.⁶¹⁹ A kiemelt figyelem az állam részéről azzal magyarázható, hogy ezen pánszláv mozgalom megpróbálta befeketíteni a magyar revíziós propagandát.⁶²⁰ Az állam a fenti okok miatt a pánszláv szervezkedés működését megnehezítette, s akadályozta számos esetben. Megemlítendő, hogy a Belügyminisztérium a pángermán eszmeiségű egyesületi élet iránt is érdeklődést mutatott. Volt olyan német népművelődési egyesület,⁶²¹ amely egyes területeken a magyar hazaszeretet érzését gyengíthette, így az államvezetés érdekében kifolyólag az egyesületi ellenőrzés szükségessé vált. A különböző gyanús, veszélyesnek minősített egyesületek ellenőrzése, megfigyelése egyébként besúgókkal (is) történt.⁶²²

1932 januárjában egyre élénkebbé váltak a kékingesek. Ezen csoportosulás félkatonai jellegű, szabadcsapatra hasonlító egyesületnek minősült, habár a vezető⁶²³ szerint az embereivel egy pártot alkottak, nem pedig egyesületet. A következőket (is) hirdették: „*harc az elnyomó zsarnokok ellen!*”⁶²⁴ Keresztes-Fischer veszélyt látva a fenti egyesületben, betiltotta azt.⁶²⁵ A belügyminiszteri rendelet azonban csak arra volt jó, hogy jogilag megszűnt az egyesület, de a rendőrségi jelentések szerint „*titokban*” továbbra is működött ezen csoportosulás.⁶²⁶

1932-re a magyarországi szélsőjobb kezdett „*élénkülni*”.⁶²⁷ A teljesség igénye nélkül megemlítendő Meskó Zoltán⁶²⁸ ezekből a csoportosulásokról,⁶²⁹ valamint Böszörmény

⁶¹⁹ MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 158. d. – 7. – 2016/1932.

⁶²⁰ MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 158. d. – 7. – 2016/1932 – 46-47. o.

⁶²¹ MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 158. d. – 7. – 6719/1932.

⁶²² MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 158. d. – 7. – 6719/1932. – 6. o.

⁶²³ Budaváry László.

⁶²⁴ MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 159. d. – 5678/1932. – 3. o.

⁶²⁵ MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 159. d. – 5678/1932. – 109.932/1932 (d. n.) BM. r. – 20-21. o.

⁶²⁶ MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 159. d. – 5678/1932. – 3. o.

⁶²⁷ MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 148. d. – 1. – 6427/1932.; MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 148. d. – 1. – 2158/1932.; Kovács Tamás: Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József rendőrfőkapitány-helyettes feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról. 1932–1943. Budapest, Gondolat, 2009, 40. o.

⁶²⁸ Meskó Zoltán (Baja, 1883. 03. 12. – Nagybaracska, 1959. 06. 10.): politikus. Kezdetben katonatiszt, 1917-től 1944-ig politikus. 1920-ban a Kisgazdapárt megszervezésében volt kiemelkedő szerepe. Az 1930-as évek elejétől kezdve a magyar szélsőjobboldal egyik fontos szereplője.

(Udvarölggyi Zsolt: Meskó Zoltán: Egy politikusi pályakép. PhD-értekezés. Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Irodalomtudományi Doktori Iskola, 2008.)

(<http://midra.uni-miskolc.hu/document/5700/1265.pdf>, letöltés ideje: 2020. 08. 22.)

⁶²⁹ MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 159. d. – 7. – II. – 5712/1932.; Gyurgyák János: A zsidókérdés Magyarországon - politikai eszmetörténet. Budapest, Osiris Kiadó, 2001. 451. o.

Zoltán⁶³⁰, akit egyébként a rendőrség megfigyelés alatt tartott.⁶³¹ Utóbbihoz is köthető, hogy 1932. augusztus 20-án 500 barnainges „*rohamosztagos*” vonult fel a budai várban.⁶³² Keresztes-Fischer pár nappal később közölte (rendeletben), hogy „*ismételten előfordult, hogy magukat politikai pártoknak valló oly alakulatok és szervezetek tagjai, amelyeknek nincsenek kormányhatóságilag láttamozott, illetve jóváhagyott alapszabályaik, egységes formaruhában jelentek meg egyenként és csapatban, sőt egyesek a formaruhákhoz oldalfegyvert is viseltek.*”⁶³³ Az, hogy egyesek fegyvereket viseltek, azonnali cselekvésre kényszerítette a belügyminisztert. Az állami szempontok miatt az ilyen esetek ellen azonnal fel kellett lépni Keresztes-Fischer szerint, s emiatt is hamarosan megszületett egy belügyminiszteri rendelet. Az akkoriban érvényben lévő jogszabályok szerint kizárólag államilag jóváhagyott alapszabályok alapján működő egyesületek tagjai viselhettek egyes meghatározott alkalmakkor egységes egyenruhát, jelvényeket és bizonyos felszerelési tárgyakat. Az egyesületek alapszabályai, vagy egyéb államilag jóváhagyott szabályzatai az egyenruha, jelvények és felszerelési tárgyak leírását és használatát is pontosan meghatározták.⁶³⁴

A rendelet következtében a politikai pártok, illetve az egyéb államilag láttamozott, jóváhagyott alapszabályok nélkül működő társadalmi szervezetek, alakulatok tagjai egyenruhát, felszerelési tárgyat, – a pártjelvények kivételével, amelyek viseléséhez semmiféle hatósági engedély nem szükséges – nem viselhettek. „*Verekezésre alkalmas*” tárgyakat sem hordhattak (oldalfegyver, fokos, tör stb.). Keresztes-Fischer utasította az illetékeseket (alispán, főkapitány), hogy az alájuk rendelt rendőrhatóságoknak az egyenruhát viselő egyéneket a lehető leghigorúbban ellenőrizték, és ha azok egyesületi tagok, akkor velük szemben a fenti két körrendelet rendelkezéseinek betartását ellenőrizték. A politikai pártok, vagy más államilag jóváhagyott alapszabályok nélkül működő szervezetek egyenruhát viselő tagjai ellen a kihágási eljárást haladéktalanul el kellett indítani. A kihágást 200 P-ig terjedhető pénzbüntetéssel volt büntethető, s a válság idején ez komoly anyagi terheket is róhatott az adott személyekre. A rendelet a fenti csoportosulások vezetőire is

⁶³⁰ Böszörmény Zoltán (? , 1893. 01. 05. – Nyugat-Németország, 1945 után): újságíró, politikus. 1919-ben csatlakozott az ellenforradalmi erőkhöz. Az 1930-as évek elején megalapította a Nemzeti Szocialista Magyar Munkás Pártot. Az 1930-as évekbeli magyar állam próbálta ellehetetleníteni politikai szervezkedését. Az 1930-as évek végén német területekre szökött. További sorsáról keveset lehet tudni. (Szakács: Kaszáskeresztesek. i. m.: 52-53. o.)

⁶³¹ MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 148. d. – 1. – 4405/1932. – 402. o.

⁶³² Paksa: A magyar szélsőjobboldali elit az 1930-as évek elejétől 1945-ig. i. m.: 54. o.

⁶³³ MNL OL – BM – K 150 – 1932 – 4528. cs. – 115.000/1932. (08. 24.) BM. kr.

⁶³⁴ 72.390/1922. (05. 05.) BM. r. MRT. 56. évf. 1922. 232-233. o.; 257.349/1930. (10. 20.) BM. r. MRT. 64. évf. 1930, 849. o.

kimérte a büntetést, amennyiben tudtak az egyenruha stb. viselésről, de nem tettek ellene semmit.⁶³⁵ A rendelet összességében belügyi szempontból előrelépést jelentett, azonban kisebb hiányosságnak minősült, hogy a „*pártjelvény*” fogalmát nem határozták meg. Kívánatos lett volna, ugyanis egyetlen jogszabály sem fektette le az utóbbit.

A rendelet a gyakorlatban nem érvényesült teljes mértékben, egyrészt félreértésekre adott okot, másrészt visszaélésekre. A rendelet kiegészítéseként új rendeletet adtak ki. Ezzel elérték, hogy a pártjelvényként ismeretes ábrázolásokat karszalagon ne viseljék. Sőt, innentől kezdve az új rendelet értelmében a politikai párttagok nem viselhetek karszalagot.⁶³⁶

A kormányellenes szélsőjobboldal ellen tehát kemény kezekkel lépett fel a belügyminiszter. (Félve attól, hogy a kormányellenes szélsőjobboldal további erősödést fog mutatni, még a Nemzeti Szocialista Párt működését is betiltotta.⁶³⁷)

A Belügyminisztérium szerint 1933-ban *„Ismételten előfordult, hogy a szociáldemokrata párt elveit valló munkások szakszervezeteiben és pártszervezeteiben alakult szavalókórusok, dalkórusok, amelyeknek tevékenysége főcéljaik szerint a fiatal munkásság körében az összetartozás érzésének fejlesztésére és az önképzés előmozdítására terjedhet ki, olyan szavalatokat és ének-számokat adtak elő, amelyek egyrészt a társadalmi osztályok között ellentétek és gyűlölet felkeltésére alkalmasak, másrészt kifejezetten kommunista propaganda célokat szolgáltak. A rendőrhatóságok által észlelt ezekből a megisméltendő jelenségekből nyilvánvaló, hogy az említett szavaló(dal) kórusok nemcsak eredeti rendeltetésüktől eltérő, meg nem engedett, hanem az állami és társadalmi rendet súlyosan veszélyeztető tevékenységet fejtenek ki.”* A belügyi tárca az említett szavalókórusok és dalkórusok működését a szakszervezetekben, valamint a politikai pártszervezetekben betiltotta.⁶³⁸ A Belügyminisztérium és az államhatalom ily módon próbálta gyengíteni a szociáldemokraták, kommunisták erősödését.

A belügyminisztérium 1933-as rendeletében emlékeztetésül jelezte, hogy hatósági biztosok útján továbbra is a legszigorúbban ellenőrizték azt, hogy a bejelentett egyesületi közgyűléseken semmiféle politikai vonatkozású kérdés a közgyűlés tárgysorozatába fel ne kerüljön, illetve ily kérdésekről ne tárgyaljanak.⁶³⁹ Államhatalmi szempontból az ilyen

⁶³⁵ MNL OL – BM – K 150 – 1932 – 4528. cs. – 115.000/1932. (08. 24.) BM. kr.

⁶³⁶ MNL OL – BM – K 150 – 2782. cs. – 1. – 3.a. – 43/1941., 140.400. (04. 07.) BM. kr.

⁶³⁷ MNL OL – BM – K 150 – 4528. cs. – 1934 – 180800/1934. (07.09.) BM. r.

⁶³⁸ 174.200/1933. (10. 27.) BM. kr. BK. 38. évf. 1933. 47. sz. 697. o.

⁶³⁹ 174.400/1933. (11. 02.) BM. kr. BK. 38. évf. 1933. 48. sz. 708-709. o.

típusú emlékeztető rendelet azért is volt fontos, mert több esetben előfordult, hogy a korábbi rendeletek „*kikoptak*” a hatóságok emlékezetéből.

A belügyminiszterhez érkező jelentések szerint egyes rendőrhatóságok némely országos jellegű egyesület helyi csoportjainak alakuló közgyűlései megtartása alkalmával nem végeztek alapos ellenőrző munkát, a szabályok egy részét nem vették figyelembe. Előfordult például, hogy többszáz olyan személy is részt vett az említett egyes alakuló közgyűléseken, akik nem voltak igazoltan felvett tagok. Az utóbbi szabályellenes jelenség következtében több alkalommal is megtörtént, hogy az alakuló közgyűlések népgyűlés jellegűekké váltak, amelyeknek a megtartása viszont az akkor érvényben levő jogszabályokba ütközött. A Belügyminisztérium rendeletet adott ki, amelyben elrendelte, hogy a legszigorúbban ellenőrizték azt, hogy az országos szervezettel bíró egyesületek helyi csoportjai megalakítása céljából engedélyezett alakuló közgyűléseken kizárólag az anyaegyesületnek alapszabályszerűen felvett és tagságukat igazolni tudó tagjai vegyenek részt és tiltsák meg azt, hogy olyan személyek, akik nem tagjai az anyaegyesületnek, az alakuló közgyűlésen megjelenjenek.⁶⁴⁰

Az egyesületek feletti fő felügyeleti jog kapcsán a kaszinói, klubszerű működést kifejítő egyesületek számos nehézséget okoztak a belügyminiszter számára. Az egyesületek egy részében kártyajátékkal űzött visszaélések történtek. Az 1920-as évek végétől a belügyi tárca szigorú szabályokkal, ellenőrzésekkel, megtorló intézkedésekkel próbálta megakadályozni az utóbbiakat.⁶⁴¹ A várt eredmény azonban elmaradt. Megemlítendő azon jelenség is, hogy büntetett előéletű egyéneket is felvettek a kártyajátékoknál alkalmazott személyzet soraiba. A szerencsejáték-függőség terjedése komoly veszélyt jelentett a társadalomra. A Keresztes-Fischer vezette Belügyminisztérium véges eszközökkel rendelkezett ezen területen.

Az említett 1928-as rendelet kiegészítése, szigorítása volt az egyetlen módszer, amely megoldásként szóba jöhetett. Az új rendelet⁶⁴² értelmében azon egyesületekben, amelyekben az alapszabályok engedélyezték a tagok számára a hazardjáték űzését, keresetforrásként játékrendezéssel foglalkozó személyek sem alkalmazottak, sem tagok nem lehettek. A *trente et quarante* nevű hazardkártyajáték művelését betiltották. Korlátozták a nyitvatartási időt, ily módon elvileg kevesebb lehetőség nyílt a játéokra. 14:00 után lehet

⁶⁴⁰ 174.400/1933. (11. 02.) BM. kr. BK. 38. évf. 1933. 48. sz. 708-709. o.

⁶⁴¹ 174.000/1928. (06. 13.) BM. kr. BK. 33. évf. 1928. 29. sz. 563-566. o.

⁶⁴² 147.000/1933 (10. 04.) BM. kr. BK. 38. évf. 1933. 42. sz. 620-622. o.

elkezdeni a játékot. Hajnali 02:00-ig tarthatott a játék, kivételes esetekben hajnali 05:00-ig. Olyan egyéneket, akiket nyereségvágyból elkövetett, vagy megbecstelenítő bűncselekmény miatt jogerősen elítéltek, az említett egyesületeknél tagként felvenni, az egyesületi személyzetben alkalmazni tilos volt.

A levéltári források tükrében elmondható, hogy a balatoni kaszinók terén az imént említett változtatás hasznos volt, kevesebb lett a visszaélés.⁶⁴³ Az új intézkedések ugyan szélesebb jogi kereteket biztosítottak arra, hogy a fenti visszaélések számát csökkentsék, azonban teljes sikert ettől sem lehetett várni. Az egyik legnagyobb problémát az okozta, hogy valószínűleg számos illegálisan működő „játékbartlang” üzemelt az 1930-as években is, amelyek működéséről a rendőrhatalóság nem tudott. Ily módon azon személyek, akik némi kreativitással rendelkeztek, ki tudták játszani a hatályos jogszabályokat.

Az egyesületi ügyek kapcsán meg kell említeni, hogy egyes klubokban, egyesületekben illegálisan táncmulatságokat tartottak az 1930-as évek elején.⁶⁴⁴ Igaz ugyan, hogy a IX/b. rendőri engedélyezési alosztály hatásköréhez tartozott a rendszeres táncmulatságok engedélyezése, mégis meg kellett említeni az utóbbit. Ez ugyanis rávilágít arra, hogy az egyesületek egy része a hatályos jogszabályok egy részét megszegte. Egy részük valószínűleg nem ismerte az adott rendeletet.⁶⁴⁵ A belügyi tárca intézkedett a fenti ügyben, hogy a jövőben ne történjenek hasonló jelenségek.

Az egyesületek egy része azért kereste fel a belügyi tárcát, hogy pénzügyi támogatást szerezzenek. Ezen támogatások általában egyszeri, 100 P alatti adományok voltak a Belügyminisztérium részéről. Ezek igen csekély támogatásnak minősültek, inkább jelképes támogatásokról volt szó.⁶⁴⁶ A belügyi tárca a takarékosági politikája miatt nem tudott magasabb pénzügyi forrásokat biztosítani az ilyen jellegű célokra. Általában a Közbiztonsági Rendelkezési Alapból fedezték az ilyen jellegű kiadásokat. Egy példa: a Vakokat Gyámolító Magyarországi Egyesületek 25 P adományt kaptak 1934-ben.⁶⁴⁷ A pénzügyi támogatás egyik formáját jelentette az, amikor a miniszter meghívást kapott pl. egy előadásra, az általa váltott tiszteletjegy pedig kis összegű „adományt” jelentett. Az is jellemző volt, hogy az egyesületek egy része egyes előadások, ünnepélyek stb. kapcsán védnöki tisztségbe kérte fel Keresztes-Fischert. Amennyiben a belügyminiszter azonosulni

⁶⁴³ MNL OL – BM – K 149 – 1934 – 187. d. – 4 – 7346/1934.

⁶⁴⁴ 118.125/1932. (07. 14.) BM. kr. BK. 37. évf. 1932. 32. sz. 526-527. o.

⁶⁴⁵ 107.475/1927. (02. 09.) BM. kr. BK. 32. évf. 1927. 8. sz. 326. o.

⁶⁴⁶ MNL OL – BM – K 148 – 910. d.; MNL OL – BM – K148 – 891. cs. – 1934.

⁶⁴⁷ MNL OL – BM – K148 – 891. cs. – 1934. – 17. – 2176/1934.

tudott az egyesület, illetve az esemény szellemiségével, általában elvállalta a védnöki szerepkört. Ezen események között találhatunk sport, illetve karitatív témájúakat is. A miniszter azonban nem tudott részt venni valamennyi eseményen.⁶⁴⁸ Az esetek egy részében egy megbízottat küldött maga helyett.⁶⁴⁹

Az egyesületek egy része nem volt társadalmi hasznú. Egyes egyesületek karitatív tevékenység álcája alatt gyűjtöttek pénzt saját maguknak.⁶⁵⁰ Egy korabeli rendőrségi jelentés a témában: „*Egy Gráf Béla nevű fiatalember különböző trükkökkel, de mindig jótékony célú adománygyűjtés leple alatt már régebben foglalkoztatja a rendőrséget.*”⁶⁵¹

Léteztek tűzkár vagy egyéb kár esetén segély nyújtásával foglalkozó jótékonyági egyesületek is. Az ilyen típusú egyesületeket 1933-ban kötelezte a belügyi tárca, hogy alapszabályiakba számos Belügyminisztérium által elvárt pontot beletegyenek. Ilyen volt többek között az is, hogy a segélyezésnek nincsen biztosítási jellege és a tagok teljes kárak megtérítésére nem számíthatnak. Az intézkedés által a tűzkár vagy egyéb kár esetén segély nyújtásával foglalkozó jótékonyági egyesületekkel kapcsolatos korábbi rendeletek hatályukat veszítették.⁶⁵²

Scitovszky Béla – Keresztes-Fischer hivatali elődje – a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértően kiadott körrendeletével a műkedvelői előadások tartására alakult és kormányhatóságilag láttamozott alapszabályok alapján működő egyesületeket a Magyar Műkedvelő Egyesületek Országos Szövetségébe való belépésre kötelezte.⁶⁵³ A Belügyminisztérium az utóbbi rendeletet hatályon kívül helyezte.⁶⁵⁴ Az említett egyesületek ezen intézkedést valószínűleg örömmel fogadták, hiszen ily módon pl. adminisztratív munkától szabadultak meg.

A vallási élet kapcsán említendő, hogy a Belügyminisztérium elérte, hogy a kellő ténybeli adatokkal nem támogatott egyszerű gyanú a valóban hitbuzgalmi társulásoknak a kizárólag a hitélet elmélyítésére irányuló törekvését az alakszerű eljárások ne nehezítsék.⁶⁵⁵

A belügyi tárca elrendelte, hogy azok az országos egyesületek kötelékébe tartozó helyi szervezetek, amelyeknek megalakulását tudomásul vették, alapszabályszerű közgyűléseik megtartásában – kivéve, ha közbiztonsági, állambiztonsági stb. probléma

⁶⁴⁸ MNL OL – BM – K 148 – 910. d. – 1933 – 4229/1933. – 7. o.

⁶⁴⁹ MNL OL – BM – K 148 – 910. d.; MNL OL – BM – K 148 – 891. cs. – 1934.

⁶⁵⁰ MNL OL – BM – K 148 – 910. d. – 1933 – 17. – 3378/1933 – (Bizalmas jelentés) – 3. o.

⁶⁵¹ MNL OL – BM – K 148 – 910. d. – 1933 – 17. – 5585/1933 – 2. o.

⁶⁵² 17.043/1933. (03. 27.) BM. kr. BK. 39. évf. 1934. 16. sz. 249-250. o.

⁶⁵³ 169.953/1928. (05. 14.) BM. kr. BK. 33. évf. 1928. 24. sz. 488. o.

⁶⁵⁴ 109.953/1928. (03. 17.) BM. kr. BK. 33. évf. 1928. 14. sz. 243-245. o.

⁶⁵⁵ MNL OL – BM – K 150 – 2782. cs. – I. – 3.a. – 43/1941., 259.287/1933. (02. 03.) BM kr.

merül fel – ne akadályozzák.⁶⁵⁶ Az utóbbi rendelkezésre azért volt szükség, mert többször jelezték a belügyi tárcának, hogy a rendőrség gyakran olyankor is nehezíti, akadályozza az egyesületek egy részének működését, amikor az nem volt indokolt, jogi szempontból sem.

A belügyminiszter egy rendeletében kötelezte az egyesületeket arra, hogy különböző adatokat szolgáltatassanak az államnak.⁶⁵⁷ Eme intézkedés igazgatási szempontból azt a célt (is) szolgálta, hogy az egyesületekről több adattal rendelkezzenek.

1934-ben fokozott figyelmet fordítottak arra, hogy a már meglévő egyesületekkel teljesen azonos célkitűzéssel újabb egyesületek alakítását ne engedélyezzék. Fontos szempont volt, hogy csak olyan új egyesületek alapszabályai kapjanak láttamozást, amelyek a közérdeket szolgálták.⁶⁵⁸ Hogy mi minősült közérdeknek, arról a Belügyminisztérium döntött.

A vizsgált időszakunkban egy olyan probléma is felütötte a fejét állami szempontból, amely ellen Keresztes-Fischer cselekedni kívánt. A leventék körében a Belügyminisztérium szocialista agitációt észlelt. Utóbbi Keresztes-Fischer szerint veszélyt jelentett a „*levente intézmény egységes és nemzeti szellemére*”. Feltételezhetjük, hogy a fent említett szocialista agitációnak volt köze ahhoz, hogy a különböző rendezvényeken fiatalok is részt vettek. Ezen állami szempontból fontos probléma miatt a belügyminiszter el akarta érni, hogy a leventék politikai pártok, szervezetek működésében és politikai gyűléseken stb. való részvételét az állam megtiltsa.⁶⁵⁹ Keresztes-Fischer ötletét Zsitvay igazságügyminiszter negatívan fogadta. A terv azért is volt veszélyes állami érdekből, mert a leventék egy része emiatt még jobban kormányellenessé válhatott volna idővel. Az sem volt feltétlenül előnyös államhatalmi szempontból, hogy rendőri büntetőbíróság elé kerüljenek fiatalok, akik majd az elzárás ideje alatt a börtönben az állam számára veszélyes eszmékkel „*gazdagodhattak*”, továbbá valódi bűnözőkkel is megismerkedhetnek.⁶⁶⁰ Röviden: a helyzetet csak rontaná Keresztes-Fischer terve. Az imént felvázolt probléma miatt ezt az ügyet Keresztes-Fischer ideiglenesen félretette. Elmondható, hogy ezen terv valóban kétélű kard volt, s bizonyos szempontból valóban kockázatos volt az államvezetés szempontjából. A belügyi tárca a kiskorúakat úgy (is) próbálta távol tartani a szocialista propagandától, hogy az ilyen területtel is foglalkozó egyesületeknél alapszabálymódosítást követelt.⁶⁶¹

⁶⁵⁶ 174.400/1933. (11. 02.) BM. kr. BK. 38. évf. 1933. 48. sz. 708-709. o.

⁶⁵⁷ 117.100/1932. (11. 24.) BM. kr. MRT. 66. évf. 1932. 1097-1097. o.

⁶⁵⁸ J. 1934. 25. o.

⁶⁵⁹ MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 159. d. – II. – 7. – 5426/1932.

⁶⁶⁰ MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 159. d. – II. – 7. – 5426/1932. – 5-6. o.

⁶⁶¹ MNL OL – BM – K 149 – 187. d. – 1934 – 4. — 4757/1934.

Megemlítendő, hogy a jobb átláthatóság kedvéért érdemes lett volna törvényben rögzíteni az egyesülési jog rendelkezéseit. Az utóbbi azonban nem történt meg.

A belügyi tárca egyesületekkel kapcsolatos politikája számos kritikát kiváltott az 1930-as évek első felében. Az ellenzék hangoztatta, hogy a belügyi tárca próbálta nehezíteni az ellenzéki egyesületek egy részének működését.⁶⁶² Az ellenzéki egyesületek működését az esetek egy részében valóban próbálták akadályozni. Az ellenzék kifejtette azt is, hogy a belügyminiszter egyes egyesületeknek évekig nem hagyja jóvá az alapszabályaikat.⁶⁶³

7.3. Gyülekezési ügyek és a gyülekezési jog szabályozása

„(...) ennek a kormánynak belügyminisztere, egy merényletre való hivatkozással, a gyülekezési jogot (...) elkobozza (...)”⁶⁶⁴ (Hegymegi Kiss Pál⁶⁶⁵)

A gyülekezési ügyek és a gyülekezési jog szabályozása a közbiztonság fenntartása szempontjából kiemelt fontossággal bírtak. E téren a magyar állam a megelőzésre építette a rendszert. A bejelentett gyűlések száma 1933-ban 19.719,⁶⁶⁶ 1934-ben 17.428,⁶⁶⁷ 1935-ben pedig 24.838⁶⁶⁸ volt. (Az 1931-1932-es időszakról nem sikerült hiteles forrást találni.)

Magyarországon az ún. engedélyezési rendszer működött, tehát pl. politikai szervezkedő gyűlések összehívásához – a csendőrség működési területén – a járási közigazgatási hatóságtól kellett engedélyt kérni. A kérelemben meg kellett adni a helyet, az időt, a tárgysorozatot, a kérelmező nevét. Közbiztonsági szempontból e szabályozás hatékonyabb volt, mint a – több más államban – működő ún. bejelentési rendszer. A bejelentési rendszer szerint nem kellett előre kérelmezni az adott rendezvény megtartását. A szervezőknek csupán meg kellett adniuk a helyet, az időt, a programot.⁶⁶⁹

⁶⁶² KN. 1931-1935. 2. k. 289. o.; KN. 1931-1935. 2. k. 292. o.

⁶⁶³ KN. 1931-1935. 3. k. 66. o.

⁶⁶⁴ KN. 1931-1935. 3. k. 160. o.

⁶⁶⁵ Dr. Hegymegi Kiss Pál (Porcsalma, 1885. 03. 12. – Budapest, 1950. 05. 03.): nemzetgyűlési, majd országgyűlési képviselő. Jogi végzettségre tett szert. 1922-től 1935-ig nemzetgyűlési, illetve országgyűlési képviselő. Számos ellenzéki kritikát fejtett ki a kormánnyal szemben az 1930-as években. 1931-ben csatlakozott a Független Kisgazdapárthoz. A II. világháború után is évekig országgyűlési képviselő volt.

(Lengyel László – Vidor Gyula (szerk.): Magyar Országgyűlési Almanach. Ötszáz magyar élet. 1931-1936. Budapest, Globus Nyomdai Műintézet Részvénytársaság, 1931. 128-129. o.; Vida István (főszerk.): Az 1945. évi november 29-re Budapestre összehívott Nemzetgyűlés almanachja. Budapest, a Magyar Országgyűlés kiadása, 1999. 221-223. o.)

⁶⁶⁶ J. 1933. 24. o.

⁶⁶⁷ J. 1934. 25. o.

⁶⁶⁸ J. 1935. 22. o.

⁶⁶⁹ Juratus: A tömeg. Csendőrségi Lapok. 21. évf. 1931. 29. sz. 803-805. o.

A magyar szabályozás szerint, amennyiben engedélyezték a gyűlést – a csendőrség működési területén –, a közigazgatási hatóság értesítette az illetékes csendőrőrsöt, amelynek feladata a közbiztonsági érdek védelme volt. A nem engedélyezett pl. népgyűlést fel kellett oszlatni. Oszlatás történt akkor is, ha engedélyezték a gyűlést, viszont az a közbiztonságot veszélyeztette. Az oszlatást a közigazgatási hatóság felhívása alapján kellett végrehajtani. Amennyiben erre nem nyílt lehetőség, a csendőrség így is feloszlathatta a tömeget.⁶⁷⁰ Az oszlatás előtt fel kellett szólítani a tömeget, hogy oszoljanak fel, különben fegyverhasználat következik.⁶⁷¹ Az oszlatás módja már a csendőrségen múlt. A rendőrség működési területén rendőrhatalósági engedélyt kellett kérni a gyűlés megtartásához,⁶⁷² a közbiztonságot pedig a rendőrségnek kellett fenntartani. Ha olyan helyzet alakult ki, a közbiztonság megóvása érdekében történhetett meg az oszlatás. A tömegoszlatás előtt a rendőrségnek fel kellett szólítani a tömeget – ha a késedelemben közvetlen veszély nem volt, illetve a körülmények megengedték –, hogy amennyiben nem oszlanak fel, fegyverhasználat következik.⁶⁷³ (A rendőrség fegyverhasználati jogának 1932-es kiterjesztése által a rendőrségnek több lehetősége nyílt a fegyverhasználatra.)

A fenti szabályozások már az 1920-as évek egy részében is érvényben voltak. Keresztes-Fischer tehát egy olyan történelmi időszakban vette át a belügyi tárca vezetését, amikor ezen szabályozás volt hatályos. A Bethlen-kormány fennállásának végén, az 1930-1931-es időszakban több tüntetés is lezajlott, amelyek a közbiztonságot veszélyeztették. Kiemelendő az 1930. szeptember 1-jén lezajlott tüntetés. A Szakszervezeti Tanács és a Szociáldemokrata Párt által szervezett tömegmegmozdulás jelentős utcai harcokba torkollott. Nem lehet pontosan tudni, hogy mekkora tömegről lehetett szó. Lehetséges, hogy százezernél is többen voltak. A harcok halálos áldozatot is követeltek, nem beszélve a számos súlyos sérülésről (a rendőrök közül is többen súlyosan megsérültek). A rendőrség végül sikeresen feloszlatta a tömeget.⁶⁷⁴

A fennmaradt források szerint elmondható, hogy Keresztes-Fischer minisztersége idején a népgyűléseken igen gyakran hangzott el olyan egyoldalú – részben jogos – kritika a kormány ellen, amely az egyébként is elkeseredett és valóban nyomorúságos helyzetben

⁶⁷⁰ SZUT. 1927. 149-150. o.

⁶⁷¹ SZUT. 1927. 49. §. 140. o.

⁶⁷² 34.100/1922. (03. 01.) BM. r. MRT. 56. évf. 1922. 223-224. o.

⁶⁷³ 39.820/1922. (04. 11.) BM. r. 52. §. BK. 27. évf. 1922. 20. sz. 536. o.

⁶⁷⁴ Az eseményről bővebben itt: Borsányi: „Munkát! Kenyeret!” A proletariátus tömegmozgalmi Magyarországon, a gazdasági világválság éveiben (1929-1933). i. m.: 97-129. o.

lévő tömeget „*feltüzelt*”. Ezáltal sokszor olyan lelkiállapotba került a résztvevők egy része, amely időnként agresszióval párosult.

Keresztes-Fischer belügyminiszterségének korai szakaszában (a biatorbágyi merénylet előtti időszak) a gyűlések egy részét engedélyezték, egy részüket nem. A következőkben idézek egy 1931 szeptemberének elején keletkezett – a Szegedi Kerületi Főkapitányságtól a Belügyminisztériumhoz felterjesztett – dokumentumból, amelyben jelentették, hogy a szociáldemokraták gyűlést kívánnak tartani: „*Rend biztosítható. Szónokaik mérsékeltek. Főispán nem szívesen látja a mai helyzet miatt, de nem köti magát a megtagadáshoz.*”⁶⁷⁵ Ilyen esetekben a Belügyminisztérium általában egyetértett a rendőrségi véleménnyel. Azokban az esetekben viszont, amikor a rendőrség jelentette, hogy: „*a rend fenntartását a rendőrség nem tudja garantálni*”⁶⁷⁶, akkor azt nem is engedélyezték. Az engedélyezés számos esetben attól függött, hogy a helyi rendőrség vagy csendőrség lát-e veszélyt a közbiztonság tekintetében. Helyi szinten a rendőri vezetők, illetve a közigazgatás helyi vezetői azért is voltak nagyon óvatosak a különböző gyülekezésekkel szemben, mert az ő felelősségük is volt, hogy ne történjen rendbontás, s elővigyázatosak voltak. A pozícióját senki sem kívánta elveszíteni, illetve maguk is fontosnak tartották, hogy elkerüljék a rendbontást. Sok esetben a kiküldött rendőrök vagy csendőrök irányítóin múlt, hogy milyen kimenetelű lesz az eset. Előfordult, hogy azért engedélyeztek egy-egy gyűlést, mert a helyi vármegye vezetősége így jobban az ellenőrzése alatt tudta tartani az egyes kormányellenes irányzatok szervezkedését.⁶⁷⁷

Keresztes-Fischer szeretne volna megelőzni az 1930. szeptember 1. „*típusú*” napokat. A biatorbágyi merénylet, a romló közbiztonsági helyzet, a szélsőséges csoportosulások, az ellenzék egy részének erősödése stb. következtében a kormány a politikai jellegű népgyűlések, felvonulások, körmenetek stb. tartását a 4.980/1931. ME. rendeletével 1931. szeptember 20-ától megtiltotta. A megtartásukat karhatalommal kellett megakadályozni.⁶⁷⁸ Keresztes-Fischernek így könnyebb volt a közbiztonságot megőrizni. Az is említésre méltó, hogy a Belügyminisztérium vezetése tudta, sokan próbálják majd

⁶⁷⁵ MNL OL – BM – K 149 – 1931 – 142. d. – 4. – 3680/1931.

⁶⁷⁶ MNL OL – BM – K 149 – 1931 – 142. d. – 4. – A XVII. 1./1931/43.

⁶⁷⁷ MNL – ZML – IV – 401 – b – 50/1934. Idézi: Paksy Zoltán A magyarországi nemzetiszocialista mozgalmak megalakulása, tevékenysége és társadalmi bázisa a Dunántúlon 1932 és 1939 között. Pécs, Pécsi Tudományegyetem, PhD értekezés. 91. o. 340. lábjegyzet. (<https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/16152/paksy-zoltan-phd-2008.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, letöltés ideje: 2020. 04. 27.)

⁶⁷⁸ 4.980/1931. (09. 12.) ME. r. MRT. 65. évf. 1931. 1205. o.

kijátszani a gyülekezési jog korlátozását. Jellemző, hogy sokan úgy próbálták kijátszani a rendeletet, hogy politikamentesnek álcázták a megtartandó gyűlésüket. A hatóságok azonban számos esetben tudták, hogy ha ellenzéki személy tart pl. előadást, akkor lehetséges, hogy a politika is szóba fog kerülni a gyűlésen.

A belügyminiszter a nyilvánosság előtt a következő véleményen volt a gyülekezési jog korlátozása kapcsán: *„Amikor a kormány arra a nehéz feladatra vállalkozott, hogy az országot a mai súlyosan kritikus helyzetből kivezesse, tudatában volt annak, hogy ezt a munkáját a siker reményében csak akkor végezheti, ha az országban a rendet és nyugalmat biztosítja. A legutóbbi hónapok folyamán a gyülekezési jog gyakorlása terén számos olyan jelenség mutatkozott, amelyből a kormány arról győződött meg, hogy a gyülekezési jog szabadságának fenntartása esetén gyakorolt visszaélések folytán az ország társadalmának nyugalma és békéje, sőt az állam rendje van veszélyeztetve. Ennek a felelősségnek tudatában a belügyminisztérium szükségesnek látta kibocsátani azt a rendelkezést, amelynek értelmében a politikai gyűléseket egyelőre megtiltotta. Ezt a rendelkezést felelősségem teljes tudatában és annak a veszélynek elhárítása végett tettem, hogy amikor az ország népe tele van keserűséggel, és pedig sok jogos keserűséggel a mai gazdasági nehézségek miatt, ne legyen kitéve olyan izgalmaknak, amelyek nemcsak ezt a keserűséget fokozzák, hanem, mondom, végeredményben az állam rendjét és a társadalom békéjét veszélyeztetik.”*⁶⁷⁹

A gyülekezési jog mint klasszikus emberi és politikai jog korlátozása számos szempontból negatívumot jelent. Másik oldalról viszont elmondható, hogy közbiztonsági szempontból az 1930-as évek elején történt jogkorlátozásnak volt pozitív hozadéka is. Amennyiben mind engedélyezték volna a politikai jellegű népgyűlések megtartását, valószínűsíthető, hogy több alkalommal is folyt volna vér, mind a tüntetők, mind a rendőrség és csendőrség részéről. Ily módon azonban kevesebb alkalom nyílt az erőszakos összecsapásokra. Fontos megemlíteni, hogy e korlátozás mögött a kormány másik politikai érdeke is megbújt. Az ellenzék ily módon nehezebben tudta szavazótáborát növelni, erősíteni. Kevesebb politikai fegyver állt a kezükben a kormánnyal szemben. Erről természetesen Keresztes-Fischer nem beszélt nyilvánosan.

Előfordult, hogy tudományosnak hirdetett előadás megtartását tiltotta be a rendőrhatalóság, mert úgy gondolta, hogy az ellenzék politikai célokra használná fel az „összejövetelt”. Keresztes-Fischer egyik képviselőházi felszólalásában kitért erre az esetre: *„Ami a miskolci esetet illeti, a rendőrkapitányság azért nem vette tudomásul ezt az előadást,*

⁶⁷⁹ KN. 1931-1935. 2. k. 122-123. o.

*mert az előadó úr egy előző előadás során okot adott arra a feltevésre, hogy ennek az előadásnak tárgyát is politikai gyűlésre akarja felhasználni. Az előadó úr, Kónai Sándor, ezt az előadást megelőzően ugyancsak egy ilyen ismeretterjesztő előadást tartott Miskolcon, és a legmesszebbmenőleg kitért mindenféle politikai kérdésekre. Ezért a rendőrkapitányság megfelelő óvatosságot gyakorolt akkor, amikor az előadásnak tárgya és tartalma iránt közelebbről érdeklődött.”*⁶⁸⁰

Egyébként a gyülekezési ügyeknek és az egyesületi ügyeknek volt bizonyos szempontból közös „*metszete*”. Megemlítendő, hogy amennyiben gyanús esetek történtek valamelyik egyesületben, a soron következő egyesületi gyűlésre hatósági biztost kellett kiküldeni Keresztes-Fischer rendelete alapján.⁶⁸¹ Az utóbbi az állami ellenőrzés fokozását jelentette.

Keresztes-Fischer 1932 elején a főispánoknak küldött egyik bizalmas utasításában elrendelte, hogy a szociáldemokraták vidéki gyűléseit ne engedélyezzék.⁶⁸² „*Legcélszerűbb a kérelmet a közbiztonsági és közrendészeti okokból megtagadni, esetleg azon a címen, hogy a gyűlésen feltehetőleg nagyobb tömegek verődnének össze, és mivel a mai gazdasági helyzetet a szélsőséges agitációja maga céljaira használja ki, féltő, hogy ennek eredményeképpen különösen felelőtlen elemek a gyűlést megzavarnák és a rendet fenntartani nem lehetne.*”⁶⁸³ A szociáldemokratákkal a belügyminiszter egyébként tárgyalt is, valószínűleg titkos megállapodásról is szó lehetett. Keresztes-Fischer azt kívánta elérni, hogy a szociáldemokraták ne „*lázítsák*” a vidéket.⁶⁸⁴ A tárgyalás eredményét nem ismerjük teljes mértékben.

A 4.980/1931. ME. rendeletben kimondott tilalom alól az országgyűlésen képviselt politikai pártok részéről zárt helyen tartandó politikai jellegű gyűléseket kivették 1932 októberében.⁶⁸⁵ Utóbbi intézkedés már a Gömbös-kormányhoz fűződik. Természetesen a rendőrségnek továbbra is joga volt arra, hogy feloszlassa az utóbbi gyűléseket, amennyiben azokat veszélyesnek ítélte.⁶⁸⁶ Ugyan a parlamenti képvisellel rendelkező pártok tarthattak politikai jellegű gyűléseket is, azonban az állami ellenőrzés Keresztes-Fischer utasítására igen szigorú volt.

⁶⁸⁰ KN. 1931-1935. 2. k. 290. o.

⁶⁸¹ MNL OL – BM – K 150 – 1931 – 4528. cs. – 135.100/1931. (d. n.) BM. r.

⁶⁸² Borsányi: „Munkát! Kenyeret!” A proletariátus tömegmozgalmi Magyarországon, a gazdasági világválság éveiben (1929-1933). i. m.: 207-208. o.

⁶⁸³ Idézi Borsányi: „Zalaegerszegi ÁL Zala m. főisp. Bizalmas. 1932//1/105.”

⁶⁸⁴ Borsányi: „Munkát! Kenyeret!” A proletariátus tömegmozgalmi Magyarországon, a gazdasági világválság éveiben (1929-1933). i. m.: 223-224. o.

⁶⁸⁵ 6.050/1932. (10. 25.) ME. r. MRT. 66. évf. 1932. 1006. o.

⁶⁸⁶ 5.481/1914. (07. 27.) ME. r. 2. §. MRT. 48. évf. 1914. 1428-1429. o.

1932 végére az ún. munkanélküli-mozgalom már kezdett gyengülni.⁶⁸⁷ Kevesebben jártak tüntetni, nehezebb volt az embereket mozgósítani.⁶⁸⁸ Keresztes-Fischer Ferenc és a karhatalom intézkedéseinek, a szigorú állami ellenőrzéseknek is köszönhetően történtek a fentiek.

1933 februárjában kiemelkedően fontos kormányrendelet látott napvilágot: „*A m. kir. minisztérium a gyülekezési jog korlátozásáról szóló 4.980/1931. M. E. sz. rendeletet módosító és kiegészítő 6.050/1932. M. E. számú rendeletet hatályon kívül helyezi. Ennek megfelelően az idézett 4.980/1931. M. E. számú rendelet értelmében politikai jellegű népgyűlések, felvonulások, körmenetek, stb. tartása további intézkedésig tilos és megtartásukat karhatalommal is meg kell akadályozni.*”⁶⁸⁹ A belügyminiszter a rendelet kiegészítéseképpen szigorúan bizalmas utasítást küldött a főispánoknak, amely a nyilvánosság háta mögött történt. A levelet kizárólag a főispánok bonthatták fel sajátkezűleg. Az utasítás olyan pontokat is tartalmazott, amelyeket Keresztes-Fischer nem vállalhatott fel nyilvánosan, ugyanis kifejezetten és nyíltan a szociáldemokraták ellen irányult. Ahol a szociáldemokraták helyi szervezeteiket még nem alapították meg, ott meg kellett tagadni a gyűlés engedélyezését. Ily módon kívánta Keresztes-Fischer elérni, hogy a politikai tábor ne tudjon erősödni az ilyen területeken. A gyülekezési jog korlátozása tehát nem kizárólag közbiztonsági okok miatt történt meg, egyértelműen egyéb politikai okok is meghúzódtak mögötte. A szigorúan bizalmas levél jelezte azt is, hogy a nemzetiszocialistákkal kapcsolatban is különösen óvatosnak kellett lenni, mert a felekezeti elleni izgatás rájuk jellemző.⁶⁹⁰ E téren leginkább a zsidók elleni hangulatkeltésre kell gondolni. A kormányellenes politikai erők ily módon újra nehezebben helyzetbe kerültek. Másrészt azonban fokozhatta egyes kormányellenes személyek kétségbeesését. Az intézkedés azért született meg, mert a tapasztalatok azt mutatták, hogy az államhatalmi érdek számára előnyösebb, ha újra szigorúbb korlátozást hoznak.

A gyülekezési ügyek kapcsán megemlítendő, hogy volt olyan eset, amikor Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter nyíltan közölte, hogy a vonulást nem fogja engedélyezni, tehát felesleges még az engedélyt is kérni.⁶⁹¹ Az ilyen esetek felesleges munkától szabadították meg az érintetteket.

⁶⁸⁷ Borsányi: „Munkát! Kenyeret!” A proletariátus tömegmozgalmai Magyarországon, a gazdasági világválság éveiben (1929-1933). i. m.: 254. o.

⁶⁸⁸ Uo. 261. o.

⁶⁸⁹ 1.570/1933. (02. 06.) ME. r. BK. 38. évf. 1933. 7. sz. 123. o.

⁶⁹⁰ MNL OL – BM – K 149 – 175. d. – 1933 – 4 – 5988/1933.

⁶⁹¹ MNL OL – BM – K 149 – 187. d. – 1934 – 4 – 4136/1934.

Budapesten a rendőri karhatalmi század, majd zászlóalj létrahozása – amelyhez Keresztes-Fischer 1932-ben hozzájárult⁶⁹² – leginkább a gyülekezési ügyek kapcsán volt hasznos az államhatalom számára.

A források tükrében elmondható, hogy a gyülekezések feloszlata kapcsán általában nem merült fel a kettős mérce gyanúja a belügyi tárca részéről. A kormányellenes szélsőjobboldali ellenzék ellen ugyanúgy felléptek, mint a baloldal ellen. Megemlítendő pl. az 1934. jún. 25-i oszlatás. A „nyilaskeresztesek” agresszív tömegét a rendőrség kard és gumibot segítségével oszlatta fel.⁶⁹³

Megemlítendő, hogy az erőszak nem mindig volt hatásos módszer. Ugyanis egyes esetekben a csendőrségi fegyverhasználat azt vonta maga után, hogy a helyi lakosság még jobban elköteleződött egy államhatalmi szempontból nem támogatott irányzat mellett.⁶⁹⁴

Keresztes-Fischer minisztersége idején sok esetben békésen oszlatták fel a tömegeket.⁶⁹⁵ Gyakran elég volt némi „erődemonstráció”. Ilyen volt pl. az az eset, amikor 1933 februárjában Újpesten 150 főnyi csoport gyülekezett. A lovasjárőr felszólítására nem oszlottak fel. A járőr közéjük lovagolt, ekkor mégis feloszlott a tömeg. Sérülés nem történt.⁶⁹⁶ Az esetek egy részében a tüntetéseket azért engedélyezték a hatóságok, hogy „szelepként” levezetődjön a feszültség e politikai táborban, még hozzá békés módon.⁶⁹⁷ Ilyen volt az 1933. május 1-i tömegmegmozdulások ideje Budapesten. Érdekesség, hogy előfordult olyan eset is 1933-ban, amikor a szociáldemokraták egy temetést használtak fel politikai propagandacélra. Ez tulajdonképpen egy népgyűlés lett volna.⁶⁹⁸ Mikor elindult a politikai szónoklat, a hatóság által kiküldött személy figyelmeztette, hogy fejezze be a politizálást.

Amikor várható volt, hogy esetleg kommunista tüntetés, megmozdulás, vonulás alakulhat ki, a belügyi tárca nagy erővel készült fel. Jó példa erre, hogy 1933. augusztus 1-jén a tervezett kommunista tüntetés megakadályozása céljából az egész rendőrséget (budapesti) készenlétbe helyezték.⁶⁹⁹ Az elővigyázatos Keresztes-Fischer az ilyen eseteknél

⁶⁹² Botos: Szemere Bertalantól Keresztes-Fischer Ferencig, i. m.: 41. o.

⁶⁹³ MNL OL – BM – K 149 – 1934 – 187. d. – 4. – 187. – 6484/1934.

⁶⁹⁴ MNL – FML – IV – 401 – a – 275 – 3/1933. Az erre vonatkozó levéltári forrást idézi: Paksy: A magyarországi nemzetiszocialista mozgalmak megalakulása, tevékenysége és társadalmi bázisa a Dunántúlon 1932 és 1939 között. i. m.: 156. o. 567. lábjegyzet. (<https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/16152/paksy-zoltan-phd-2008.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, letöltés ideje: 2020. 04. 27.)

⁶⁹⁵ PI: MNL OL – BM – K 149 – 170. d. – 1933 – 1 – 3117/1933.

⁶⁹⁶ MNL OL – BM – K 149 – 175. d. – 1933 – 4 – 3115/1933.

⁶⁹⁷ MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 4357/1933. – 3. o.

⁶⁹⁸ MNL OL – BM – K 149 – 175. d. – 1933 – 4 – 2993/1933.

⁶⁹⁹ MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 7038/1933.

olyan nagy mennyiségű rendőri erőt biztosított a célra, hogy a kommunistáknak esélyük sem volt jelentősebb eredményt elérni.

A vizsgált években keletkezett gyülekezési ügyek vizsgálata bizonyította azon szakvéleményeket, hogy közbiztonsági szempontból a legveszélyesebb a szabadban, állandó mozgásban lévő tömeg. A zárt helyen tartott rendezvények kevésbé bizonyultak veszélyesnek közbiztonsági szempontból. A kutatásom során nem került elő olyan forrás, amelyből kiderülne, hogy a gyülekezési jog korlátozása Keresztes-Fischer ötlete volt-e, vagy csupán végrehajtotta a kormány tervét. A források összességének vizsgálata alapján nem mondható meg, hogy milyen arányban voltak jogszerűtlenek a tömegoszlatások.

Igaz ugyan, hogy a gyülekezési ügyek a közbiztonsági rendészethez, rendvédelemhez tartoztak, az ipartestületek és az ipar (kereskedő) társulatok gyűléseinek rendőrhatalósági ellenőrzése bizonyos szempontból az ipari rendészethez is kapcsolódott. Ezen a téren a belügyi tárca egységesítette az eljárást, ugyanis a jogszabályok eltérő értelmezésre adtak lehetőséget. A rendőrhatalóságok az új rendelet előtt különböző gyakorlatot folytattak. A rendelet az ipar (kereskedő) társulatok kisebb testületi szerveinek (vezetőség, választmány, bizottság stb.) üléseinek ellenőrzését nem tette kötelezővé a korábbi jogszabállyal ellentétben.⁷⁰⁰ Ezen „enyhítés” az érintettek számára könnyítést jelentett, továbbá a rendőrségnek is több ideje maradt egyéb ügyekre.

Jellemző, hogy az ellenzék számos alkalommal kritizálta a gyülekezési jog korlátozását.⁷⁰¹ Az ellenzék a sajtóban, a Képviselőházban a gyülekezési ügyek kapcsán erőteljes támadást indított Keresztes-Fischer ellen. Jellemző volt, hogy egy adott gyülekezési ügy kapcsán kérdőre vonták a belügyminisztert, a belügyminiszter pedig a hozzá beérkezett jelentések alapján adta meg a válaszokat. Az ellenzék az ilyen esetekben sokszor kifejtette: „A belügyminiszter úr ismét hamis jelentés alapján adta meg a választ.”⁷⁰² Az ehhez hasonló ellenzéki vádak, valamint a rendőrségi, csendőrségi jelentések hitelességét – mint korábban említettem – nem tudjuk sem megerősíteni, sem cáfolni. Kritika alá került a szigorú állami ellenőrzés súlya is.⁷⁰³

Érdemes arról is beszámolni, hogy a gyülekezési ügyek alakulására a személyes kapcsolatrendszer is hatással lehetett. Jó példa erre Bajcsy-Zsilinszky Endre – a Nemzeti Radikális Párt vezetője –, aki jó kapcsolatot ápolt Boór Aladárral ahhoz képest, hogy az

⁷⁰⁰ 185.111/1934. (11. 15.) BM. kr. Vasvármegye Hivatalos Lapja. 32. évf. 1934. 29. sz. 329-330. o.

⁷⁰¹ Népszava. 59. évf. 1931. 226. sz. 1. o.; KN. 2. k. 1931-1935. 292-293. o.; KN. 2. k. 1931-1935. 297. o. stb.

⁷⁰² KN. 1931-1935. 2. k. 290. o.

⁷⁰³ KN. 1931-1935. 13. k. 161. o.

előbbi ellenzéki volt. Bajcsy-Zsilinszky Endre szerint a probléma az volt e szakterületen, hogy egyes területeken a hatóságok rosszindulatúak voltak, jellemző volt rájuk a „*túl buzgóság és a vidéki kiskirálykodás*”.⁷⁰⁴ Bajcsy-Zsilinszky rendszeresen írt Boórnak ezen ügyekkel kapcsolatban, de barátságos stílusban.⁷⁰⁵

7.4. Sajtórendészet és a sajtó tájékoztatása

„*Betiltották a Népszavát (...) – magyarázta a rikkancs.*”⁷⁰⁶

A nyomtatott sajtó fontos eszköz volt a politikai erők kezében, amely segítségével befolyásolni tudták a társadalom egy részét. A sajtórendészet kiemelten értékes szakterület volt az államhatalom kezében. Az 1920-as években a kivételes sajtórendészeti ellenőrzést beszüntették. Hatályon kívül helyeztek számos jogszabályt.⁷⁰⁷ Ezáltal a sajtó terén szabadabbá vált a légkör a korábbi évek sajtórendészeti szigorához képest. Mindez része volt az 1920-as évekbeli konszolidációnak.

Az ellenzéki sajtó – mint pl. a Népszava című napilap – egy olyan narratívát alkalmazott, amely – számos esetben – a valóságnál negatívabban állította be a magyar kormány működését az 1930-as évek első felében. A napilap próbálta kihasználni a magyar társadalom szegényebb rétegeinek elkeseredését. Az utóbbit felhasználva politikai hasznot kívánt nyerni. (A kormánypárti sajtó viszont természetesen a kormány működésének „*szébb oldalait*” domborította ki.)

A sajtórendészet több módszerrel is rendelkezett az államhatalmi szempontból ellenséges nyomdai termékek kapcsán: megsemmisítés, utcai-bolti terjesztés megtiltása, határozott idejű betiltás, végleges betiltás, postai szállítási jog megvonása stb. Bizonyos szempontból a könyvek, s egyéb nyomtatványok betiltása is a témához kapcsolódik, ily módon ezen alfejezet nem kizárólag a napilapok, hetilapok stb. betiltásával foglalkozik.

A sajtótermékek utcai terjesztéséhez a kiadónak hatósági engedélyre volt szüksége. Az ország területén kiadott sajtótermékek tekintetében az engedélyt egy-egy törvényhatóság területére a törvényhatóság első tisztviselője, több törvényhatóság, vagy az ország egész területére a belügyminiszter adta meg. Az ország területén kívül kiadott sajtótermékek utcai terjesztését a belügyminiszter engedélyezhette. Olyan sajtótermék utcai terjesztését, amely

⁷⁰⁴ MNL OL – BM – K 149 – 187. d. – 1934 – 4. – 8714/1934.

⁷⁰⁵ MNL OL – BM – K 149 – 187. d. – 1934 – 4. – 10235/1934.

⁷⁰⁶ Az Ujság, 8. évf. 1932. 84. sz. 25. o.

⁷⁰⁷ 10501/1921. (12. 10.) ME. r. MRT. 55. évf. 1921. 320-321. o.

a közrendet vagy a közérkölcsiséget sértette vagy veszélyeztette, különösen amely valamely nemzetiség, osztály vagy hitfelekezet ellen gyűlölet ébresztésére alkalmas volt, a családi élet belső ügyeit tárgyalta anélkül, hogy ezt közérdek kívánná, nem volt szabad engedélyezni. A belügyminiszter a fenti felsorolt okok miatt a sajtótermékek utcai terjesztését megtilthatta. A tilalommal az utcai terjesztésre esetleg már megadott minden engedély hatályát veszítette, a tilalom hatályának tartama alatt az illető sajtótermék utcai terjesztése nem volt engedélyezhető. Az ország területén kívül kiadott vagy nyomtatott vagy ezen a területen kívül egyébként többszörösített sajtótermékek terjesztését a kormány közérdekből⁷⁰⁸ eltilthatta.⁷⁰⁹

A lapbetiltások már a Bethlen-kormány időszaka alatt is előfordultak. Legalább 50 betiltás történt az 1920-as években.⁷¹⁰ Megemlítendő, hogy az országos napilapok közül az ellenzékiek igen népszerűek voltak.⁷¹¹ A kormánypárt számára ez nagy problémát jelentett, tehát pártpolitikai szempontból indokolt volt például a Népszava gyengítése. A Népszava hivatalos irányítója (Weltner Jakab)⁷¹² egyébként a Belügyminisztérium szerint túlságosan jó csehszlovákiai kapcsolatokkal rendelkezett.⁷¹³ Ezen személyt – a Magyarországi Tanácsköztársaság fennállása idején tanúsított magatartása miatt (is) – veszélyes egyénként tartották számon, aki akár forradalmat is kirobbanthat a szociáldemokraták segítségével.

További problémát jelentett az államvezetés számára a kommunista propaganda Magyarországon való terjesztése. Egy belügyminisztériumi dokumentum szerint a magyarországi kommunista propagandát a lengyel Szovjet Konzulátus irányította központilag.⁷¹⁴ A Belügyminisztérium egyébként figyeltette azon személyeket, akik például orosz területekről kaptak sajtótermékeket.⁷¹⁵ Általánosságban megfigyelés alatt állt azoknak egy része is, akik valamilyen szélsőségesnek minősített sajtóterméket olvastak.⁷¹⁶

⁷⁰⁸ A kormány döntött arról, hogy mi minősül közérdeknek.

⁷⁰⁹ 1914: XIV. tc. 10. §. (<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=91400014.tv>, letöltés ideje: 2018. 04. 03.)

⁷¹⁰ MNL OL – K 27 – minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1931. február 20-tól március 5-ig. (Interneten is elérhető.)

⁷¹¹ Sipos Balázs: A politikai újságírás mint hivatás. Nyilvánosság, polgári sajtó és a hírlapírók a Horthy-korszak első felében. Budapest, Napvilág Kiadó, 2004, 103-106. o.

⁷¹² Weltner Jakab (Budapest, 1873. 12. 06. – Budapest, 1936. 04. 18.): újságíró. Eredetileg asztalossegéd volt. 1918-ban a Népszava felelős szerkesztője lett. 1918-ban, az októberi forradalom alatt tagja volt a Nemzeti Tanácsnak és elnöke az újságíró-szakszervezetnek. 1919-től 1924-ig emigrációban élt. Miután hazatért, a Népszava szerkesztésével foglalkozott., 1931-től 1936-ig országgyűlési képviselő volt. (Kenyeres: Magyar életrajzi lexikon. i. m. (<https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>, a letöltés ideje: 2021. 04. 25.)

⁷¹³ MNL OL – BM – K 149 – 148. d. – 1932 — 1. – 400. és 550. o között lévő jelentés a prágai kapcsolatokkal rendelkező személyekről.

⁷¹⁴ MNL OL – BM – K 149 – 148. d. – 1932 – 1. – 7545/1932.

⁷¹⁵ MNL OL – BM – K 149 – 149. cs. – 1932 – 3. – 2. o.

⁷¹⁶ MNL OL – BM – K 149 – 149. cs. – 1932 – 3. – 3. o.

Keresztes-Fischer hivatali elődje, Scitovszky Béla⁷¹⁷ is nagy figyelmet fordított a sajtó ellenőrzésére,⁷¹⁸ s a lapbetiltások sem maradtak el. Az 1930-as években számos újság megjelenését, utcai terjesztését tiltották be,⁷¹⁹ de az 1930-as évek elején nem volt előzetes sajtóellenőrzés Magyarországon.⁷²⁰ Előfordult, hogy az adott betiltott lap más néven jelent meg később.⁷²¹ Egyes esetekben a Miniszterelnökség kezdeményezte a betiltást,⁷²² számos esetben pedig maga a Belügyminisztérium. A bírói hatalomnak (például a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék) is volt némi szerepe a betiltások egy részénél. A Miniszterelnökség sajtóosztálya és a Belügyminisztérium közbiztonsági rendészettel – azon belül sajtórendészettel is – foglalkozó osztálya együttműködött a sajtórendészet kapcsán.⁷²³ A sajtórendészet semmiképpen sem sorolható azon közbiztonsági rendészeti „ágak” közé, amelyeknél Keresztes-Fischer önállóan, függetlenül döntött volna. A fennmaradt források tükrében elmondható, hogy komoly viszály a Miniszterelnökség és a Belügyminisztérium között nem alakult ki ezen a téren.

Keresztes-Fischer – számos esetben – a Miniszterelnökséggel egyetértésben hozott döntéseket például a „*jelentősebb*” lapbetiltásokról (például Népszava), de a „*részleteket*”, a gyakorlati teendőket sok esetben Boór Aladár végezte.⁷²⁴ A „*forgatókönyv*” számos esetben a következőképpen zajlott: a belügyminiszterhez felterjesztettek olyan dokumentumokat, amelyekhez csatolták az adott „*veszélyesnek*” minősülő lap egyik számát. Boór Aladár átnézte, ennek függvényében történhetett a betiltás. Maga a betiltás a belügyminiszter hatáskörébe tartozott – ha belföldön nyomott sajtótermékről volt szó –, bár a postai szállítási jogot például a kereskedelemügyi miniszternek kellett megvonnia. Ilyenkor a Belügyminisztérium átiratban „*kérte*” a kereskedelemügyi minisztert, hogy a postai szállítási jogot vonja meg az adott laptól.⁷²⁵ Keresztes-Fischer minisztersége idején nem volt olyan eset, amikor az utóbbi kéréseket a kereskedelemügyi miniszter megtagadta

⁷¹⁷ Belügyminiszter 1926-tól 1931-ig.

⁷¹⁸ MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 149. cs. – 138. cs. címmel ellátott egység – 2030/1932.

⁷¹⁹ Sipos Balázs: Sajtó, sajtópolitika és nyilvánosság a Horthy-korszakban. Korunk. 13. évf. 2012. 11. sz. 79. o.

⁷²⁰ Paál Vince: Sajtószabályozás és sajtószabadság a Horthy-korszakban. 8. o. In.: Paál Vince (szerk.): Magyar sajtószabadság és- szabályozás 1914-1989. Előadások a magyar sajtószabadság történetéhez. 2012. november 15. Budapest, Médiatudományi Intézet.

⁷²¹ MNL OL – BM – K 149 – 1931 – 142. d. – 1. – 5532/1931. – 19. o.; MNL OL – BM – K 149 – 1931 – 142. d. – 3. – 7791/1931. – 2. o.; Sipos: Sajtó és hatalom a Horthy-korszakban. i. m.: 123. o.

⁷²² MNL OL – BM – K 149 – 1931 – 142. d. – 3. – 7791/1931. – 5. o.; MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 149. cs. – 138. cs. címmel ellátott egység – 1932/4526.

⁷²³ MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 149. cs. – 138. cs. címmel ellátott egység – 5291/1932. – 1. o.; MNL OL – SL – K 428; MNL OL – SL – K 429; MNL OL – SL – K 654

⁷²⁴ MNL OL – BM – K 149 – 1931 – 142. d.; MNL OL – BM – K 149 – 1931 – 142. d.; MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 149. cs. – 138. cs. címmel ellátott egység – 2030/1932.

⁷²⁵ MNL OL – BM – K 149 – 1931 – 142. d. – 3. – 5532/1931. – 2-3. o.

volna. A kutatás során a Horthy-korszak egyéb éveit tekintve sem került elő olyan forrás, amely szerint a kereskedelemügyi miniszter nemet mondott volna a fentire. A jogkör tehát inkább formailag tartozott az említett miniszterhez.

1930 környékén a Népszava egyébként több tízezres példányszámban jelent meg naponta.⁷²⁶ Hogy mennyien olvasták, azt pontosan nem tudjuk megállapítani. Valószínű, hogy egy példányt akár többen is elolvashattak – például egy nagyobb családban akár 5-6 ember is átolvashatta az aktuális számot –, s ily módon nem indulhatunk ki a „*statistikából*”. Mindenesetre annyi bizonyos, hogy több tízezer embert mindenképpen befolyásolt e napilap.

A Népszava számos alkalommal olyan cikkeket közölt 1931 nyarának végétől, amelyek Keresztes-Fischer szerint alkalmasak voltak arra, hogy egyeseket „*feltűzeljenek*”, s a közrendet veszélyeztessék. Idézet egy cikkből: „*Meg akarják nyomorítani a nyomorékokat, levetkőztetni a rongyosokat és elszedni a levegőt a fuldoklótól.*”⁷²⁷ A lázas belpolitikai helyzetre való tekintettel Keresztes-Fischer és az állam ideiglenesen többször tiltotta be, majd engedélyezte újra pl. a Népszava utcai (házaló) terjesztését,⁷²⁸ s egyes egyéb sajtótermékek is ideiglenesen betiltásra kerültek (pl. Magyar Hétfő,⁷²⁹ Reggeli Újság⁷³⁰). Nem mindegyik sajtótermék terjesztését engedélyezte újra a miniszter. Utóbbiak körébe sorolhatóak például a nem állandóan megjelenő, főleg kommunista nyomtatványok.

Egy 1933-as belügyminisztériumi dokumentum szerint ebben az évben a Népszava elvesztette az előfizetőinek jórészét. A Népszava munkás alkalmazottai sztrájkjal fenyegetőztek, amikor szóba került a bércsökkentés gondolata. A szociáldemokrata országgyűlési képviselők pénzügyi támogatása ellenére is nehéz helyzetben volt a Népszava pénzügyi szempontból.⁷³¹ Ez utóbbi részben a belügyminisztériumi intézkedéseknek volt köszönhető.

⁷²⁶ Sipos: A politikai újságírás mint hivatás. Nyilvánosság, polgári sajtó és a hírlapírók a Horthy-korszak első felében. i. m.: 103-104. o.

⁷²⁷ Népszava. 59. évf. 1931. 197. sz. 2. o.

⁷²⁸ 134.767/1931. BM. r. BK. 36. évf. 1931. 39. sz. 485. o.; 135.055/1931. BM. r. BK. 36. évf., 1931. 40. sz. 494. o.; 109.012/1932. BM. r. BK. 37. évf. 1932. 260. sz. 15. o.; 109.533/1932. BM. r. BK. 37. évf. 1932. 17. sz. 305. o.

⁷²⁹ 135.407/1931. BM. r. BK. 36. évf. 1931. 42. sz. 509. o.; 136.358/1931. BM. r. BK. 36. évf. 1931. 46. sz. 631. o.; 115.921/1932. BM. r. BK. 37. évf. 1932. 45. sz. 660. o.

⁷³⁰ 137.598/1931. BM. r. BK. 36. évf. 1931. 51. sz. 693. o.; 138.051/1931. BM. r. BK. 37. évf. 1932. 1. sz. 21-22. o.

⁷³¹ MNL OL – BM – K 149 – 170. d. – 2 – 1933 – 1 – 2767/1933.

Sajnálatos módon – a nagy gazdasági világválság következtében – az akkori Magyarországon nagyon sok embernek jelentett problémát a mindennapi megélhetés. Az állam próbálta konszolidálni a rossz gazdasági helyzetet, azonban konszolidáció véghezvitele rövid időn belül lehetetlen volt. Keresztes-Fischer, s az állam sajtórendészeti szigora részben azzal magyarázható, hogy tartottak az ellenzéki sajtó „lázító” cikkeitől. Az utóbbiak miatt (is) esetlegesen bekövetkező véres tüntetésektől féltek, amelyek megakadályozása egyrészt sok pénzbe került volna az állam részéről, másrészt minden szempontból el kívánták kerülni az ilyen eseményeket. Kérdéses, hogy a Népszava ideiglenes betiltásai nem növelték-e egyesekben a feszültséget. Keresztes-Fischer így indokolt a Népszava egyik betiltásáról⁷³² szóló 1931. szeptember 11-i végzésben: *„e közlemények úgy állítják oda a kormányzatot, mintha annak minden ténykedése a legszegényebb néposztályok ellen irányulna, kétségtelenül azzal a tendenciával, hogy a tömegelégedetlenség rendszeres szításával politikai céljai érdekében különösképen a munkásréteget rendbontásra hangolja.”*⁷³³ Keresztes-Fischer 8 nap után újra engedélyezte a Népszava terjesztését.⁷³⁴ (Hamarosan az ideiglenes betiltás ugyancsak megtörtént.) A miniszterelnöknek⁷³⁵ ugyancsak nagy szerepe volt a betiltásban.⁷³⁶ Egyébként ekkoriban (is) a rendőrség a Népszava vezetését figyelte.⁷³⁷ 1932 áprilisában ismételten megtörtént a Népszava ideiglenes betiltása, az „ellenlépés” egy nyomdászsztrájk formájában nyilvánult meg.⁷³⁸

A források együttes feldolgozása kapcsán úgy tűnik, hogy a közigazgatásban szolgálók egy csoportja az esetek egy részében próbálta akadályozni, nehezíteni a Népszavával összefüggésbe hozható személyek tevékenységét. Keresztes-Fischer belügyminisztersége idején a sajtórendészet terén történt törvényellenes cselekmény is. Bizonyított tény, hogy a sarkadi főszolgabíró megtagadta a kolportázsjoggal⁷³⁹ rendelkező Népszava községben való utcai terjesztését. Még Keresztes-Fischer is elismerte a Képviselőházban, hogy az eset törvényellenes volt.⁷⁴⁰ Emögött az húzódott, hogy az állami alkalmazottak, kormánypárti személyek a Népszavát hazaárulónak tartották. Úgy vélték, hogy a magyar nemzet kárára van a lap működése. Ezen okból kifolyólag volt olyan

⁷³² 134.767/1931. BM. r. BK. 36. évf. 1931. 39. sz. 485. o.

⁷³³ Népszava. 59. évf. 1931. 210. sz. 1-2. o.

⁷³⁴ 135.055/1931. BM. r. BK. 36. évf. 1931. 40. sz. 494. o.

⁷³⁵ Károlyi Gyula.

⁷³⁶ Márkus: A Károlyi Gyula-kormány bel-és külpolitikája. i. m.: 275-276. o.

⁷³⁷ MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 149. cs. – 138. cs. címmel ellátott egység – 4628/1932. – 6. o.

⁷³⁸ Sipos: Legális és illegális munkásmozgalom (1919-1944). i. m.: 202-204. o.

⁷³⁹ E nélkül rendkívül nehéz volt sajtóterméket terjeszteni.

⁷⁴⁰ KN. 1931-1935. 24. k. 18. o.

kormánypárti személy, aki nem a jog talaján állva próbálta gyengíteni a baloldal erejét. Ráadásul sokan úgy vélték, hogy a szociáldemokrácia osztályharcos szellemisége jól előkészítené a terepet a kommunizmus számára. Továbbá: a szociáldemokraták egy része 1919-ben összefogott a kommunistákkal, illetve szerepük volt abban, hogy a véres Magyarországi Tanácsköztársaság „megszülethetett”.

Az általam vizsgált időszaknak elenyésző részében volt a Népszava betiltott lap, bár a sajtószabadság valóban sérült ekkor. A betiltások egy része pártpolitikai céloktól vezérelve történt. Tény, hogy a Népszava terjesztése nem minden esetben volt könnyű feladat ekkoriban. Keresztes-Fischer próbálta megnehezíteni e napilap „életét”. A teljes körű képhez azonban az is hozzá tartozik, hogy a Népszava is bevetett erőszakos módszert. Példaként felhozható a párt egyik befolyásos politikusának, Mónus Illésnek⁷⁴¹ 1934-ből származó utasítása, amely a szociáldemokraták egyik vezetőségi ülésén hangzott el: „(...) indítsák meg az agitációt és a nagyobb gyárakban különösen ott, ahol a szervezettek túlsúlyban vannak, a munkában való megtűrést is lehetőleg kössék a Népszava előfizetéséhez. Tudom, hogy ez egy gyenge terror (...).”⁷⁴² A szociáldemokrata politikai erő hangoztatta a szociális értékek fontosságát, a szabadságjogok „szentségét”. A gyakorlatban azonban előfordult, hogy olyan emberekere kívánták rákényszeríteni a Népszava előfizetését, akiknek egy része valószínűleg pénzügyi problémákkal küzdhetett, ráadásul nem állt szándékukban előfizetni. Mégis a pszichológiai terrort alkalmazva próbálták terjeszteni a szociáldemokrata propagandát. A szociáldemokrata vezetés tehát az esetek egy részében csak akkor állt ki a szabadság eszméje mellett, amikor azt pártpolitikai érdekei megkívánták. Látható tehát, hogy az esetek egy részében mindkét oldal – a kormánypártiak és a szociáldemokraták egy része is – bevetett nem „tisztá” módszert. A fentiek megemlítése azért is lényeges, mert ezáltal árnyaltabb kép rajzolódik ki Keresztes-Fischer és az állam sajtórendészeti politikája kapcsán.

Meg kell említeni, hogy a szélsőjobboldalinak tartott sajtótermékeket is figyelemmel kísérte Boór Aladár, s szükség esetén lépni tudott ellenük.

⁷⁴¹ Mónus Illés (Balta, Oroszország; 1888. 03. 08. – Budapest, 1944. 11. 02.): újságíró, politikus. Kezdetben cipőfelsőrész-készítő. 1911-ben a Népszava című lapnál kezdett dolgozni. A véres Magyarországi Tanácsköztársaság fennállása idején a Szövetséges Központi Intézőbizottság tagja volt. 1927-től az MSZDP egyik vezetője, ideológusa. A nyilasok meggyilkolták.

(Kenyeres: Magyar életrajzi lexikon. i. m. (<https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>), letöltés ideje: 2022. 03. 25.)

⁷⁴² MNL OL – BM – K 149 – 187. d. – 1934 – 4. – 8130/1934.

A külföldön megjelenő írásokra is nagy figyelmet fordított a Belügyminisztérium.⁷⁴³ Voltak olyan Moszkvában megjelenő kommunista írások, amelyeket az állam távol akart tartani a magyar társadalomtól,⁷⁴⁴ s az akkori viszonyok között ez érthető volt. Fontos szempont volt, hogy megakadályozzák a kommunista propagandatermékek hazánkba történő bejutását. Megemlítenő, hogy 1933-ban nagy mennyiségű kommunista röpiratot csempészték Ausztriából Magyarországra. Az állam leleplezte ezen tevékenységet.⁷⁴⁵ A kommunista nyomtatványok elkobzása és megsemmisítése gyakori állami intézkedés volt.⁷⁴⁶ Megemlítenő a Párizsban megjelenő *Osztályharc* című kommunista hírlap terjesztésnek eltiltása is.⁷⁴⁷

1933-ban részben változott a propaganda és „nyomdai harc” módszere a kommunistáknál. Lényegében arról volt szó, hogy sok kis nyomdát hoztak létre szerte az országban. Amennyiben egy nagy központi nyomdára bukkant volna rá a rendőrség, a lebukás súlyos következményekkel járt volna a magyarországi kommunistákra nézve. Ezzel szemben a „sok kis nyomda rendszere” kapcsán egy-egy lebukás nem volt „katasztrófálisnak” tekinthető.⁷⁴⁸ További módszert jelentett a legális újságírás, ekkor nem lehetett nyíltan kommunistának lenni, burkoltan kellett fogalmazni a sajtóban.⁷⁴⁹ E téren megemlítenő az *Uj Harcos* című sajtótermék.

Meg kell említeni, hogy nem kizárólag politikai, közbiztonsági okok miatt történtek az egyes nyomtatványok betiltásai, elkobzásai stb., hiszen egyes esetekben szeméremsértő okok miatt is születtek rendeletek. Főleg olyan szexuális tartalmak miatt, amelyeket az állam megpróbált távol tartani a társadalomtól.

Bizonyos szempontból a sajtórendészthez is kapcsolódik azon jelentős esemény, amikor a rendőrség budapesti főkapitányságának politikai nyomozó főcsoportja Hetényi Imre irányításával nyomozást végzett. Az eredmény: leleplezték a magyarországi

⁷⁴³ MNL OL – BM – K 149 – 1931 – 143. d. – 3. – 4129/1931.

⁷⁴⁴ 138.009/1931. BM. r. BK. 37. évf. 1932. 3. sz. 57. o.; 106.467/1932. BM. r. BK. 37. évf. 1932. 7. sz. 122. o.

⁷⁴⁵ MNL OL – BM – K 149 – 170. d. – 1933 – 1 – 2068/1933.

⁷⁴⁶ A teljesség igénye nélkül megemlítenő, hogy a budapesti kir. büntető törvényszék 1931. évi november hó 23-án kelt B. XIV. 7.322/1931/3. sz. jogerős ítéletével az *Elementar Bücher des Kommunismus* sorozatában megjelent Marx: *Briefe an Kugelmann*; Lenin: *Staat und Revolution*; Lenin: *Die Kinderkrankheit des Radikalismus ins Kommunismus*; *Kruptforja: Erinnerung an Lenin*; Targonov: *Drofsovjet in Urleika*; Bacher: *Der Teichmann auf dem Tron*; *Die warheit über das Russische Dorf.*, az *Elementar Bücher des kommunismus* sorozatában megjelent Marx—Engels: *Über Historischen Materialismus*; Stalin: *Lenin und der Leninismus*; Sinovjev: *Geschichte des Kommunistischen Partei Rusland* című nyomtatványoknak elkobzását és megsemmisítését rendelte el az 1921 : III. tc.-be ütköző bűncselekményeket megvalósító tartalmuk miatt. (BK. 37. évf. 1932. 8. sz. 136. o.)

⁷⁴⁷ 6.505/1931. BM. r. BK. 36. évf. 1931. 36. sz. 462. o.

⁷⁴⁸ MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 6930/1933. – 25. o.

⁷⁴⁹ MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 6930/1933. – 26. o.

kommunisták központi nyomdáját, elfogták a nyomda vezetőit és „*hurokra kerítette*” a nyomda személyzetét.⁷⁵⁰ Ezzel hatalmas csapást mértek a magyarországi kommunistákra és sajtójukra.

Megemlítendő az is, hogy a Károlyi Gyula-kormány az időszaki lapok terjedelmét korlátozta.⁷⁵¹ Ez természetesen nem mindegyik szerkesztőség fogadta örömmel.

Az érdekességek közé tartozik, hogy 1931-ben jelentős eredményt ért el az állam a ponyvairodalom elleni küzdelem terén.⁷⁵² A korábbi évekhez képest nehezebben lehetett hozzájutni az ilyen típusú termékekhez. További érdekesség, hogy az 1931-1932-es időszakban gyarapodott a falragaszokra és a röpiratokra adott engedélyek száma, valamint a sajtótermékek országos utcai terjesztéséhez adott engedélyek száma is.⁷⁵³ A magyar sajtó tehát a betiltások ellenére is „*növekedett*”.

A sajtó tájékoztatása terén az esetek egy részénél egyoldalúság észlelhető. A belügyi tárca próbálta saját működésének pozitív oldalait „*kidomborítani*”. A Gömbös-kormány idején államhatalmi, kormánypárti szemszögből szakszerűbbé vált a sajtó tájékoztatása.⁷⁵⁴

Keresztes-Fischer belügyminisztersége idején 1934-ben történt a legtöbb intézkedés (leginkább a külföldi sajtótermékek miatt) a kormány által ellenségesnek vélt propagandaeszközök és propagandatermékek (beleértve a könyvek, időszaki kiadványok stb.) terén. A Miniszterelnökség, a Belügyminisztérium és a bírói hatalom jóvoltából ezen időszakban – számításaim szerint – 522 db sajtótermék, kiadvány, könyv ellen született intézkedés. Nagyobb részük a Miniszterelnökség és bíróságok, kisebbik részük a belügyi tárca által vált „*nem kívánatos*”. Az említett több mint félezer nyomtatott termék hozzávetőlegesen 97%-a kommunista volt, amelyek nagy arányban külföldi – leginkább német – nyelvűek voltak. A maradék legfőképpen szociáldemokrata, szélsőjobboldali, szeméremsértő termék volt. Ezek között találhatunk olyat is, amelyik kormányzósértést követett el, a magyar állam külpolitikai érdekét sértette stb. A szeméremsértő termékek általában külföldiek voltak.

A Népszava ellenes intézkedések miatt a Képviselőházban rendszeresen igen nagy számú és agresszív szóbeli támadást kapott Keresztes-Fischer belügyminiszter a szociáldemokratáktól. A Képviselőházban a sajtórendészet kapcsán főleg az utóbbi téma

⁷⁵⁰ 8 Órai Ujság. 18. évf. 1932. 186. sz. 1. o.

⁷⁵¹ 5.110. (09. 26.) ME. r. MRT. 65. évf. 1931. 1205-1207. o.; 4.810. (09. 11.) ME. r. MRT. 65. évf. 1931. 1198-1199. o. stb.

⁷⁵² J. 1931. 26. o.

⁷⁵³ J. 1931. 26. o.; J. 1932. 23. o.

⁷⁵⁴ Az 1930-as évek első felében megjelent sajtótermékek.

játszotta a fő szerepet. A szociáldemokrata sajtótermék is rendszeres támadást intézett a lap állam általi ellenségeskedése miatt. A Népszavát erős ellenzéki hangneme miatt (is) próbálta ellehetetleníteni a belügyi tárca. A Népszava a kormánypárti politikusok közül Keresztes-Fischerrel szemben különösen ellenséges volt.⁷⁵⁵ A napilap így vélekedett az erőskezűnek tartott politikusról: „*Keresztes-Fischer Ferenc, a bethleni főispáni kar legreakciósabb tagja*”; „*a szélső ellenforradalmi törekvéseiről ismert Keresztes-Fischer Ferenc*”⁷⁵⁶ stb.

7.5. Toloncügyek

„*Steer János 24 éves, Torbágy községi születésű és illetőségű gyári munkásnak kötött menetlevéllel Szentgotthárdról Torbágy községbe való toloncolását rendeltem el. Nevezett a toloncolási véghatározatnak eleget nem tett, Torbágy község elöljáróságánál nem jelentkezett. (...)*”⁷⁵⁷

A toloncolás mint eljárás lényegében azt jelentette, hogy a rendőrhatalóság egyes személyeket állami, hatósági, közbiztonsági érdekből főleg illetőségi helyükre – amennyiben külföldiek voltak, úgy külföldre – kényszeríthetett, utasíthatott. Ilyen személyek voltak a csavargók, közveszélyes munkakerülők, engedély nélkül koldulók, kéjnlők (prostituáltak) stb. A toloncüggyek e szakterülettel foglalkoztak.

A toloncolással kapcsolatos jogszabályok⁷⁵⁸ kapcsán számos újítás, kiegészítés született az 1920-as években.⁷⁵⁹ Az újításokra részben azért volt szükség, mert a közigazgatási hatóságok nem egységes elv szerint értelmezték az akkor hatályos szabályozást.

A vizsgált időszakunkban is többszintű volt a tolonchatóságok „lépcsőzetes” rendszere. Elsőfokú hatóság volt a főszolgabíró, illetve a rendőrkapitányság vezetője, Budapesten a főkapitányság toloncüggyosztálya. Másodfokú hatóság volt az alispán, illetve a kerületi főkapitány, Budapesten a főkapitány.⁷⁶⁰ Harmadfokon pedig a belügyminiszter állt.

⁷⁵⁵ Népszava. 59. évf. 1931. 192. sz. 4. o.

⁷⁵⁶ Népszava. 59. évf. 1931. 193. sz. 1. o.

⁷⁵⁷ 8462/1933. (07. 25.). VM. r. Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja. 31. évf. 1933. 31. sz. 360. o.

⁷⁵⁸ 1879: XL. tc. 69. §

(<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=87900040.TV&targetdate=&printTitle=1879.+%C3%A9vi+XL.+t%C3%B6rv%C3%A9nyek&referer=1000ev>, letöltés ideje: 2022. 02. 24.); 9389/1885. (d. n.) BM. kr. MRT. 19. évf. 1885. 164-191. o. stb.

⁷⁵⁹ 55415/1924. (d. n.) BM. kr. Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja. 23. évf. 1924. 16. sz. 166-167. o.; 177.000/1928. (06. 15.) BM. kr. MRT. 62. évf. 1928. 359-360. o. stb.

⁷⁶⁰ A rendőrség szervezeti átalakítása után: a vidéki főkapitányság vette át a kerületi főkapitányságok szerepét. (1932-től.)

A toloncolás hazánkban – mint a többi európai államban is – ismert eljárás volt. Az 1930-as évek derekáig a magyarországi esetek száma és fajsúlya nem mutatott semmilyen különlegességet.⁷⁶¹

Az általam vizsgált időszakban kisebb változtatásokat hajtottak végre ezen szakterületen. A toloncügyek kapcsán megemlítendő, hogy Keresztes-Fischer minisztersége idején megtörtént a toloncútvonalak módosítása, a 186.081/1925. BM. rendelet⁷⁶² részleges módosítása által. A II. Budapest–Nyíregyháza (Cegléden és Debrecenen keresztül) helyébe Budapest–Nyírábrány (Cegléden és Debrecenen keresztül), a VII. Budapest–Szombathely (Győrön keresztül) helyébe Budapest–Oroszvár (Győrön keresztül) toloncútvonalak léptek. Az említett toloncútvonalakon a határszéli állomástól a nyírábrányi és oroszvári rendőri kirendeltséget mint tolonchatóságot, az ország belsejébe történő toloncolásoknál a szállításnál és kíséretnél a rendőrség vidéki főkapitányát hatalmazták fel. A belügyi tárca felhívta a rendőrhatalóságok figyelmét arra, hogy a kíséret mellett történő toloncolást mint költségesebb eljárást csak a szükség által feltétlenül indokolt, a toloncszabályzatban külön megjelölt esetekben alkalmazzák. Egyéb esetekben a toloncnak kényszerútlevél mellett való továbbítását rendeljék el.⁷⁶³

Előrelépésnek tekinthető a toloncok tetvetlenítésével kapcsolatos jogi hiányosság pótlása is.⁷⁶⁴ Az utóbbi közegészségügyi előnyei mellett azonban el kell mondani, hogy az érintett egyének egy részének megalázó lehetett részt venni a tetvetlenítésben. A belügyi tárca tulajdonképpen „szükséges rossz”-ként tekintett ezen ügyre.

További megemlítendő intézkedés, hogy a toloncutalványok kiállítása körüli eljárást egyértelműbbé tette a belügyi tárca.⁷⁶⁵ Az intézkedés szükséges volt, ugyanis a korábbi szabályozás jogi félreértésekre adott okot. Az új „magyarázat” azonban eloszlatta a kételyeket, ezáltal a rendszert hatékonyabbá tette.

A Magyarországról Németországba toloncolandó személyek kapcsán 1931 végén új szabályozás született. Az új szabályozás létrejöttét a német kormánnyal való megállapodás tette lehetővé. A szabályozás meghatározta, hogy a különböző esetekben milyen

⁷⁶¹ Kovács: Megfigyelés, internálás, deportálás. Az internálás és a toloncolás kérdésköre a két világháború között, különös tekintettel a II. világháború korára. i. m.: 200. o.

⁷⁶² 186.081 (01. 24.) BM. kr. BK. 30. évf. 1925. 5. sz. 101-102. o.

⁷⁶³ 111.800/1932. (06. 14.) BM. kr. BK. 37. évf. 1932. 27. sz. 441. o.

⁷⁶⁴ 115.800/1932. (d. t.) BM. kr. Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja. 31. évf. 1933. 26. sz. 308. o.

⁷⁶⁵ 148.223/1933. (12. 05.) BM. kr. Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja. 32. évf. 1933. 1. sz. 4. o.

adminisztrációs teendői vannak a hatóságoknak. A kitoloncolások egy részében – amennyiben a tolonc rendelkezett a rendeletben felsorolt igazolóokmányok valamelyikével – nem volt szükséges az adott német hatósággal való iratváltás.⁷⁶⁶ Az utóbbi a felesleges adminisztrációs teher mellőzése miatt jelentett pozitívumot.

Keresztes-Fischer minisztersége idején számos kommunista személyt toloncoltak ki Budapest területéről. Amennyiben volt rá lehetőség, az érintett személy költségén történtek az ilyen esetek.⁷⁶⁷ Azokat a kommunistákat, akiket nem lehetett törvényesen elítélni, rendőri intézkedések által hónapokra toloncházakba internálták.⁷⁶⁸ A budapesti rendőrség tolonc- és fogházainak állapota egyébként nem tekinthető túlságosan jónak, jellemző volt a zsúfoltság, egyeseknek nem jutott rendes fekhely.⁷⁶⁹ Jellemző volt az is, hogy amikor letelt valakinek a büntetési ideje, átadták a rendőrségnek, az utóbbi pedig illetőségi helyére toloncolta. A tolonctranszportot meg kellett várni, ily módon előfordult, hogy egyes személyek akár 10-15 nappal többet töltöttek hatósági felügyelet alatt.⁷⁷⁰ Minden már elítélt kommunistát – ha nem fővárosiak voltak – 5-10 évre, vagy akár örökre kitiltották Budapestről.⁷⁷¹ 1933-ig több mint 100 kommunista jutott erre a sorsra. Az ilyen személyek oly mértékű rendőrségi, csendőrségi ellenőrzés, megfigyelés alá kerültek, hogy sokszor elhagyták az országot.⁷⁷² Azonban ezen személyeket sokszor visszatoloncolták hazánkba.⁷⁷³

A fővárosból való kitoloncolások teljes száma kapcsán 2 év adatai lelhetőek fel a levéltárakban: 1932-ben 592 külföldi egyént toloncoltak ki Budapestről.⁷⁷⁴ Magyar állampolgárokkal együtt 723 főt.⁷⁷⁵ 1934-ben 366 külföldi állampolgárt,⁷⁷⁶ magyar állampolgárokkal együtt összesen 1778 főt.⁷⁷⁷ A vidékre történő toloncolás tulajdonképpen azt jelentette, hogy a nem kívánatos személyeket „átadták” a vidéki rendőrséghez vagy csendőrséghez tartozó illetékes hatóság területeinek. Ily módon a „*problémától megszabadultak*”, ugyanakkor ezzel más hatóságoknak, rendőri közegeknek okozhattak több munkaterhet.

⁷⁶⁶ MNL OL – BM – K 150 – 3873. cs. – 1931 – VII. – 8. – 136525/1931.

⁷⁶⁷ MNL OL – BM – K 149 – 170. d. – 1933 – 1 – 2323/1933.

⁷⁶⁸ MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 6930/1933. – 18. o.

⁷⁶⁹ MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 6930/1933. – 19. o.

⁷⁷⁰ MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 6930/1933. – 38. o.

⁷⁷¹ MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 6930/1933. – 38. o.

⁷⁷² MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 6930/1933. – 39. o.

⁷⁷³ MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 6930/1933. – 39. o.

⁷⁷⁴ MNL OL – BM – K 150 – 3874. cs – 1915-1937 – 9-a – 1933 – 1. o.

⁷⁷⁵ MNL OL – BM – K 150 – 3733. cs – 1932.

⁷⁷⁶ MNL OL – BM – K 150 – 3733. cs – 1934.

⁷⁷⁷ MNL OL – BM – K 150 – 3733. cs – 1935.

1932 márciusában csak Pécsről 24 személyt toloncoltak ki illetőségi helyükre. Az utóbbiak koldulásból próbálták magukat eltartani a városban.⁷⁷⁸ Az említett jelenség nem egyedi történés volt a nagy gazdasági világválság sújtotta Magyarországon. Számos hasonló eset történt.⁷⁷⁹ A források alapján arra lehet következtetni, hogy ezen személyekben bizonyos szintű kockázatot látott a helyi hatóság. A települések – a válság éveiben – általában az állástalan személyek számára nem tudtak állást biztosítani. Az elkeseredett, munkanélküli személyek egy részében a fenti eljárás fokozta az elkeseredést. Azt érezhették, hogy a hatóságok nem segítenek, hanem ellenséget látnak bennük. Megemlítendő, hogy az esetek egy részében az eljárás pozitívumnak tekinthető. Ugyanis előfordult, hogy ezen munkanélküli személyek egy része nem tudott hazajutni, saját településére. Ezen esetekben a toloncolás tulajdonképpen segítség volt számukra. Ily módon tehát elmondható, hogy két oldala volt a toloncolásnak.

Kétségtelen, hogy a toloncolások egy része politikai szempontból is hasznos volt a kormány számára. Jó példa erre, hogy Keresztes-Fischer minisztersége idején Hévízgyörkről Hódmezővásárhelyre (az illetőségi helyére) toloncoltak egy állampolgárt, mert politikai szempontból megbízhatatlan volt. Szociáldemokrata propagandát terjesztett a helyi lakosság körében, tüntetést próbált szervezni.⁷⁸⁰

A Keresztes-Fischer vezette Belügyminisztériumnak azért nem kellett nagyobb jelentőségű változtatásokat hozni e területen, mert a szabályozás alapvetően egy állami szempontból jól működő rendszert működtetett.

A toloncolás témája kevés esetben merült fel az Országgyűlésben, illetve a sajtóban. A munkások toloncolása kifogás alá került.⁷⁸¹ Az ellenzék az utóbbival arra célzott, hogy a szociálpolitika elhanyagolt terület a munkások kapcsán, ellentétben a toloncolással. A toloncolás kapcsán a szociáldemokraták kifogásolták, hogy a munkanélkülieket eltoloncolták illetőségi helyükre, akik egyébként szociáldemokraták voltak. A vélemény politikai színezetét jelzi, hogy azt állították, hogy kizárólag azért történt a toloncolás, mert szociáldemokraták.⁷⁸² Az utóbbit nem tudjuk sem megerősíteni, sem cáfolni. Történhetett ilyen eset. Az viszont tény, hogy számos esetben politikai hovatartozástól függetlenül toloncolták a munkanélküli személyeket illetőségi helyükre.

⁷⁷⁸ Dunántúl. 22. évf. 1932. 88. sz. 5. o.

⁷⁷⁹ Szabadság. 8. évf. 1935. 5. sz. 6. o. stb.

⁷⁸⁰ MNL OL – BM – K 149 – 184. d. – 1934 – 1 – 3311/1934.

⁷⁸¹ KN. 1931-1935. 8. k. 159. o.

⁷⁸² KN. 1931-1935. 8. k. 67. o.

7.6. Az államellenes mozgalmak megszüntetésére irányuló egyéb intézkedések

„(...) egyre jobban fokozódik ebben az országban a külföldről ide beszivárgó bolsevista-kommunista propaganda.”⁷⁸³ (Keresztes-Fischer Ferenc)

Ezen egységbe azon intézkedések kerültek, amelyek „természetüknél” fogva a többi alfejezetbe kevésbé illettek bele. A belügyi tárca szerint az államellenes kategóriába elsősorban a kommunista, illetve a kormányellenes szélsőjobboldali csoportosulások tartoztak. Keresztes-Fischer Ferenc a nagy gazdasági világválság éveiben belügyminiszterként – kemény kezekkel – mindent megtett, hogy ezen eszmék terjedését akadályozza. Az elővigyázatos Keresztes-Fischer belügyi politikája ezen a téren a megelőzésre épült, ezért volt szükséges csírájában elfojtani a különböző „fellángolásokat”.

Egy levéltári forrás⁷⁸⁴ szerint ebben az időszakban Magyarországon 92.600 személy volt, akik politikai szempontból megbízhatatlannak minősültek az államhatalom szemében. (Szociáldemokraták, szocialista agitátorok, államellenes cselekmények miatt büntetettek /emiatt eljárás alatt álltak, kormányzósértés miatt elítéltek, nemzetgyalázás miatt elítéltek, honvédség megsértéséért elítéltek, kémgyanusak stb.) A megbízhatatlannak tartott személyek jelentős része szociáldemokrata volt, kisebbik része szélsőjobboldali, kommunista stb.

A gazdasági világválság idején várható volt az államellenes mozgalmak erősödése. 1930-ban már észlelhető volt, hogy kommunisták a korábbi évekhez képest erősödtek Magyarországon.⁷⁸⁵

A belügyi tárca pénzügyeit vizsgálva látható, hogy a legtöbb „terület” költségvetése kisebb forrásokat kapott, mint Scitovszky Béla belügyminisztersége idejében. Külön kiemelendő – az egyik kivételként –, hogy Keresztes-Fischer belügyminiszter – az államrend erősítésére való tekintettel – az 1932/1933. évi költségvetésben 54.000 P-vel emelte a bizalmas természetű közbiztonsági kiadások fedezésére szolgáló pénzüsszeget az előző évhez képest.⁷⁸⁶ Az így keletkezett évi 250.000 P-s összeg Közbiztonsági Rendelkezési Alap néven Keresztes-Fischer I. belügyminiszterének (1931-1935) további költségvetési éveiben is megmaradt. A belügyminiszter ezzel kapcsolatban kifejtette a Képviselőházban: „Erre azért volt szükségem, mert egyre jobban fokozódik ebben az országban a külföldről

⁷⁸³ KN. 1931-1935. 8. k. 123. o.

⁷⁸⁴ MNL OL – BM – K 149 – 185. d. – 1934 – 1 – 5482/1934.

⁷⁸⁵ MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 6333/1933.

⁷⁸⁶ ÁKBM. 1932/33. 33. o.

*ide beszivárgó bolsevista-kommunista propaganda.*⁷⁸⁷ Utóbbi értesülést a levéltárban lévő belügyminisztériumi források, jelentések alátámasztják.⁷⁸⁸

A Belügyminisztérium szakértői figyelemmel kísérték a külföldi országokban történő kommunizmussal kapcsolatos ügyeket.⁷⁸⁹ A belügyi tárca a magyar kommunista emigráció működésének figyelését kiemelten kezelte.⁷⁹⁰ E téren hazánk több esetben kapott külföldi segítséget információk formájában. Megemlítendő, hogy egy magasrangú párizsi rendőrtisztviselő kapcsolatban állt a magyar állammal, értékes információkat nyújtott át a párizsi magyar kommunistákkal kapcsolatos ügyekben.⁷⁹¹

A Szovjetunióból Magyarországra érkező levelek, csomagok átvizsgálása is fontos feladat volt a kommunizmus elleni harc kapcsán.⁷⁹² Az egyének, akik bármit kaptak e területről, alapos rendőri, csendőri megfigyelés alá kerültek.

A rendőrség és a csendőrség Keresztes-Fischer minisztersége idején (is) azonnal megfigyelés alá vetette a minimálisan is gyanúsnak tekinthető egyéneket. A két közbiztonsági testület általában hagyta, hogy bővüljön a helyi szervezkedés, hogy a lebuktatásnál még nagyobb legyen a siker és az eredményesség. A megfigyelési időszak hónapokig is eltarthatott.⁷⁹³ A magyarországi kommunista vezetőkről egyébként sok információval rendelkezett a belügyi tárca.⁷⁹⁴

A Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium sikeres volt a magyarországi kommunista szervezkedések felkutatása kapcsán. Keresztes-Fischer minisztersége idején számos kommunista szervezkedésre bukkantak rá a hatóságok szerte az ország területén.⁷⁹⁵ A kommunisták akcióit általában megfékeztek. Kiemelendő, hogy a rendőrség az 1932 márciusában szervezendő kommunista akciót leleplezte. Ekkor megpróbáltak volna nagyobb jelentőségű propagandatevékenységet kifejteni, például röplapok segítségével.⁷⁹⁶ Rákospalotán kommunista nyomdát, Pestújhelyen vörös sajtóközpontot leleplezett le a rendőrség stb.⁷⁹⁷ A kommunisták magyarországi vezetőit elfogták, titkos pártirodájukra is lecsapott a rendőrség. A legfőbb magyarországi

⁷⁸⁷ KN. 1931-1935. 8. k. 123. o.

⁷⁸⁸ Pl.: MNL OL – BM – K 150 – 4490. cs. – 1932 – XX – 2 – „Helyzetjelentés az 1931.-ik év IV.-ik negyedéről” – 111. o.

⁷⁸⁹ MNL OL – BM – K 149 – 170. d.

⁷⁹⁰ MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 3550/1933.

⁷⁹¹ MNL OL – BM – K 149 – 170. d. – 1933 – 1 – 2267/1933. – 1. o.

⁷⁹² MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 5241/1933.

⁷⁹³ MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 6930/1933. – 22. o.

⁷⁹⁴ MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 6943/1933.

⁷⁹⁵ MNL OL – BM – K 149 – 170. d.

⁷⁹⁶ MNL OL – BM – K 149 – 170. d. – 1933 – 1 – 2181/1933.

⁷⁹⁷ MNL OL – BM – K 149 – 170. d. – 1933 – 1 – 2922/1933.

kommunista vezetők egy részét (Fürst Sándor⁷⁹⁸, Sallai Imre⁷⁹⁹) így kiiktatták, hiszen ezen személyeket kivégezték.⁸⁰⁰

Keresztes-Fischer belügyminisztersége idején az egyik legjelentősebb eredmény a kommunizmus elleni harc kapcsán az volt, hogy többnyire leszámoltak az ún. kommunista parasztonallal. A kommunisták ugyanis próbálták a parasztság köreiben megvetni a lábukat.⁸⁰¹ Az utóbbi célért jelentős erőfeszítéseket tettek.⁸⁰² A kommunizmus elleni harc kapcsán e téren fontos szerepe volt a csendőrség nyomozóinak. A Csendőrség Nyomozó Osztályparancsnoksága úgy vélte, hogy nem szabad tovább húzni az időt, ugyanis az addig bevált taktika szerint vártak, hogy még több személyt foghassanak el. Így az ország számos pontján elindult az akció. A csendőrség 1932-1933-ban ezen akciósorozat keretében 193 főt adott át az ügyészségnek, 275 főt feljelentettek.⁸⁰³

Az 1930-as évek első felében (is) a magyar kommunisták próbálták álcázni magukat, a beépülés is ismert módszerük volt. Elhatározták, hogy beépülnek a honvédségbe.⁸⁰⁴ (Nem bizonyítható, hogy sikerült volna.) Egyes kommunisták szociáldemokratáknak álcázták magukat.⁸⁰⁵ Jó példa erre a rákosmenti szervezkedés.⁸⁰⁶ Azért törekedtek a legális szociáldemokrata pártszervezetek megalapítására, hogy a lepel alatt az illegális kommunista szervezkedést folytassák. Érdekes, hogy a magyarországi kommunisták 1933-ban azt is elhatározták, hogy beépülnek az erősödő magyar nemzetiszocialista, horogkeresztes szervezetekbe is.⁸⁰⁷ (Nem bizonyítható, hogy sikerült volna.)

Fontos feladat volt annak felderítése, hogy a kommunisták be tudtak-e épülni olyan testületekbe, mint a rendőrség. A rendőrtestület személyi állománya kapcsán alapos vizsgálatot folytattak le 1933-ban. A vizsgálat célja a kommunista egyének felfedezése volt.

⁷⁹⁸ Fürst Sándor (Rum, 1903. 11. 27. – Budapest, 1932. 07. 29.): kommunista politikus. 1926-ban a KMP tagja lett. Többször letartóztatták. Élete vége felé már a magyarországi kommunisták egyik vezetője volt. A bíróság Sallai Imrével együtt halálra ítélte.

(Kenyeres: Magyar életrajzi lexikon. i. m. (<https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>), letöltés ideje: 2022. 02. 21.)

⁷⁹⁹ Sallai Imre (Erdőfüle, 1897. 12. 17. – Budapest, 1932. 07. 29.): kommunista politikus, magántisztviselő. Az 1910-es évek vége felé már jelentős propagandatevékenységet fejtett ki. A Magyarországi Tanácsköztársaság fennállása idején a belügyi népbiztosság politikai osztályának vezetője volt. Később Moszkvába került, ahol képzésen vett részt. Majd újra Magyarországon tevékenykedett. 1932-ben kivégezték.

(Kenyeres: Magyar életrajzi lexikon. i. m. (<https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>), letöltés ideje: 2022. 02. 21.)

⁸⁰⁰ MNL OL – BM – K 149 – 185. d. – 1934 – 1 – 6896/1933.

⁸⁰¹ MNL OL – BM – K 149 – 185. d. – 1934 – 1 – 5835/1934.

⁸⁰² MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 3713/1933.

⁸⁰³ MNL OL – BM – K 149 – 185. d. – 1934 – 1 – 5038/1934.

⁸⁰⁴ MNL OL – BM – K 149 – 185. d. – 1934 – 1 – 2101/1933.

⁸⁰⁵ MNL OL – BM – K 149 – 185. d. – 1934 – 1 – 3688/1933.

⁸⁰⁶ MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 5642/1933.

⁸⁰⁷ MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 5747/1933.

A belső ellenőrzés során nem találtak ilyen személyt. Olyan személyt sem találtak, aki összeköttetésben állt volna kommunistákkal.⁸⁰⁸ Nagy erőket fordítottak arra is, hogy a fiatalságot távol tartsák e veszélyes eszmétől. A Belügyminisztérium próbálta elérni, hogy a leventék között még minimálisan se terjedjen a kommunizmus. Ám az utóbbi nem sikerült teljes mértékben.⁸⁰⁹

A belügyi tárca által szektának nevezett adventisták, szombatosok, baptisták, nazarénusok istentiszteletire kommunisták is „beültek”, hogy ott titkos találkákat folytassanak le.⁸¹⁰ A Belügyminisztérium megtette a szükséges intézkedéseket, hogy kiküszöböljék ezen jelenséget. E téren szigorították az ellenőrzéseket.

Egyes információk – korabeli kommunista források – szerint az elfogott kommunista személyeket kínzásokkal vették rá a beismerő vallomásra, illetve értékes információk átadására.⁸¹¹ Ekkoriban oly sok kommunistát fogtak el, hogy a magyarországi kommunisták kidolgozták az elfogott kommunisták magatartását szabályozó rendelkezést.⁸¹²

Keresztes-Fischer Ferenc kommunizmus ellenes harca olyannyira sikeres volt, hogy a KMP⁸¹³ Központi Bizottsága a sejteknek és szervezeteknek küldött 1933-as egyik körirata szerint a párt tehetetlen volt.⁸¹⁴ 1932 végén a KMP évváró jelentése szerint 43 községben volt parasztsejtjük. A Belügyminisztérium és a csendőrség ezekből 38-at megtalált.⁸¹⁵ Egy 1933-as dokumentum szerint a Szovjetunió nehezen tudta pénzelni a KMP-t.⁸¹⁶ Ez megkönnyítette a magyar állam munkáját ebben az ügyben. A KMP Központi Bizottságának 1933-ról szóló félévi jelentése szerint a magyar ipari munkásmozgalom gyengült, kevesebb támogatójuk volt 1933 közepén, mint a korábbi években.⁸¹⁷

Megemlítendő az is, hogy Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter nem csupán a saját – miniszteri – hatásköréhez tartozó szakterületekkel volt elfoglalva a kommunizmus elleni harc kapcsán. A vallási-és közoktatásügyi miniszternek⁸¹⁸ is jelezte, hogy a fiatalság

⁸⁰⁸ MNL OL – BM – K 149 – 170. d. – 1933 – 1 – 2606/1933.

⁸⁰⁹ MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 7409/1933.

⁸¹⁰ MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 4534/1933.

⁸¹¹ MNL OL – BM – K 149 – 170. d. – 1933 – 1 – 2215/1933.; MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 4994/1933. – 11-12. o.; MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 6930/1933. – 19. o.

⁸¹² MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 4010/1933.

⁸¹³ Kommunisták Magyarországi Pártja.

⁸¹⁴ MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 7995/1933. – 1. o.

⁸¹⁵ MNL OL – BM – K 149 – 170. d. – 1933 – 1 – 3354/1933.

⁸¹⁶ MNL OL – BM – K 149 – 170. d. – 1933 – 1 – 3400/1933.

⁸¹⁷ MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 6930/1933. – 7. o.

⁸¹⁸ Hóman Bálint.

terén több preventív jellegű intézkedést kellene kieszközölni.⁸¹⁹ Ezek célja, hogy a baloldali ideológiák ellen hatékonyabban felvértezzék a magyar ifjúságot.

Keresztes-Fischer Ferenc arra is ügyelt, hogy a kommunista ideológia ellen felvértezze a magyar közigazgatásban dolgozókat: „(...) most jelent meg Mickolczy Ágost dr. kir. főügyész helyettes *Szemben a forradalommal* című könyve. A mű különös figyelmet érdemel, mert a bolsevista propaganda módszereiről és annak ellensúlyozásáról a legértékesebb felvilágosításokat adja. Kívánatos tehát, hogy a művet nemcsak a közigazgatási tisztviselők, hanem a közönség minél szélesebb köre is megismerje. A belügyminiszter ezúton hívja fel a műre a törvényhatóságok és községek közönségének figyelmét azzal, hogy nincs észrevétele az ellen, hogy azok a törvényhatóságok és községek, amelyeknek anyagi helyzete azt megengedi, a könyvet megrendeljék.”⁸²⁰ Megemlítendő az is, hogy Keresztes-Fischer egy 1932 márciusában zajló minisztertanácsi ülésen előterjesztette azon tervét a kormánynak, amely szerint ellensúlyozni kell a szélsőséges, például kommunista propagandagépezetet, s ehhez pénzügyi forrást kért.⁸²¹ A fentiekből jól látható, hogy a kommunista propagandatevékenység elleni fokozott védekezés szorgalmazása különösen jellemző volt Keresztes-Fischerre.

Keresztes-Fischer minisztersége idején a kommunistákkal kapcsolatos államrendészeti nyilvántartás kiegészítése fontos előrelépést jelentett. Az állam ily módon nagy mennyiségű adatokat halmozott fel a kommunista és kommunistagyanús személyekről.

A fentiekből kikristályosodik, hogy a kommunizmus elleni intézkedések összességében sikeresnek tekinthetők. A belügyminiszteri politika e téren annyiban változott a korábbiakhoz képest, hogy Keresztes-Fischer a prevenció fontosságára nagyobb hangsúlyt fektetett.

A fentiek után érdemes kitérni a szélsőjobb oldali ügyekre is. Az 1931-es Vannay-Schill puccskísérlet⁸²² kudarcba fulladt.⁸²³ Keresztes-Fischer a nyilvánosság előtt próbálta

⁸¹⁹ MNL OL – BM – K 149 – 185. d. – 1934 – 1 – 4334/1934.

⁸²⁰ Ad. 1.867/1932. BM. eln. r. BK. 37. évf. 1932. 42. sz. 637. o.

⁸²¹ MNL OL – BM – K 149 – 148. d. – 1932 – 1 – 3908/1932. – 347. o.

⁸²² ÁBTL – I – 4.1. – 50. d. – A 718.; ÁBTL – I – 4.1. – 212. d. – A-2113/38.; ÁBTL – I – 4.1. – 213. d. – A-2113/41.

⁸²³ A rendőrség 1931 novemberében lecsapott a csoport tagjaira. (Egy ideje megfigyelés alatt állt az összeesküvők köre.) Egy puccs segítségével kívánták elragadni a kormány hatalmát. A honvédség fegyverkészletét szerették volna felhasználni, ráadásul a csendőrség egy részétől vártak segítséget. Egyes források szerint Schill öngyilkos lett. Vannay büntetése pedig csupán 6 hónapnyi fogházban töltött idő volt. A vádlottak másik része is néhány hónapnyi fogság után szabadon távozhatott. Az ítélet enyhítő körülményként kezelte, hogy a szervezkedőket a kormány gyengesége és a baloldali mozgalmak erősödése kényszerítette cselekményük elkövetésére.

az ügy jelentőségét csökkenteni. Ez a szándéka valószínűleg azzal magyarázható, hogy attól tartott, hogy az államvezetés tekintélyét csökkentette volna, ha széles körben elterjed az ügy híre. A téma mégis viszonylag nagy port kavart a sajtóban. A szervezkedésben még a csendőrség felügyelője is részt vett, tehát „*felső szinteken*” is elégedetlenek voltak az államvezetéssel. Zsitvay Tibor – Keresztes-Fischer minisztertanácsa – visszaemlékezése szerint Keresztes-Fischer a puccskísérlet után a minisztertanács előtt is próbálta az ügyet jelentéktelennek beállítani. Zsitvay arról is beszámolt, hogy a belügyminiszternek nagy szerepe volt abban, hogy a puccskísérlet ügye az igazságügyi hatóság kikerülésével⁸²⁴ katonai, honvédelmi kézbe került.⁸²⁵ Valószínűnek tartom, hogy a belügyminiszter a háttérben megegyezett a katonai elit egy részével arról, hogy az ügyet minél „*csendesebben*” intézzék el. Keresztes-Fischer az idő előrehaladtával úgy vélte, hogy nem történt valódi „*tisztogatás*” a honvédségnél. Ráadásul úgy gondolta, hogy a katonai elit egy része szélsőjobboldali és mozgolódik, szervezkedik. A belügyminiszter tehát ellenfeleket szerzett az 1930-as évek elején, ugyanis egyes katonai pályán lévő személyek ismerték a belügyminiszter politikai beállítottságát. A fenti okok miatt Keresztes-Fischer a rendőrség segítségével figyelteni kezdte a katonai elit egy részét.⁸²⁶ Zsitvay szerint ekkor kezdett kialakulni Keresztes-Fischerben azon gondolat, hogy az országban lévő fontosabb ügyekről tud, s a veszélyes, államellenes akciókat még időben el tudja fojtani.⁸²⁷

A kormányellenes szélsőjobboldal kapcsán valamennyi gyanús személyt szigorú rendőri, csendőri megfigyelés alatt tartottak. Folyamatosan érkeztek a jelentések a Belügyminisztériumba.⁸²⁸ A tárcá még egy egyszerű horogkeresztes plakát felragasztását (Meskó emberei műve volt) is igen komolyan vette.⁸²⁹ További példa a Debreceni Egyetem ügye. 1933-ban olyan röpiratok után kezdett el nyomozni a rendőrség, amely a numerus clausus visszaállítását követeli.⁸³⁰ A jelekből látható, hogy egyes személyek roppantul elégedetlenek voltak a kormány zsidóügyi politikájával, zsidóbarátnak tartották.

Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter a horogkereszt használatát szinte teljesen betiltotta hazánk területén.⁸³¹ Ezen intézkedés nem kizárólag egy jogszabály volt, hanem

(Márkus: A Károlyi Gyula-kormány bel-és külpolitikája. i. m. 184-185. o.)

⁸²⁴ Érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a csendőregyének által elkövetett bűncselekmények elbírálása a katonai büntető törvények alapján történt. Az eljárást a katonai bünvádi perrendtartás szabályozta.

(SZUT. 1927. 3. §. 16. o.)

⁸²⁵ Sipos: Magyarország 1921-1941 – Zsitvay Tibor emlékiratai. i. m.: 204. o.

⁸²⁶ Uo. 206. o.

⁸²⁷ Uo. 212. o.

⁸²⁸ MNL OL – BM – K 149 – 173. d. – 1933 – 3 – 5161/1933.

⁸²⁹ MNL OL – BM – K 149 – 174. d. – 1933 – 3 – 8972/1933.

⁸³⁰ MNL OL – BM – K 149 – 174. d. – 1933 – 3 – 1818/1933.

⁸³¹ 145.500/1933 (09. 06.) BM. kr. BK. 38. évf. 1933. 39. sz. 566. o.

szimbolikus intézkedés is. Fel kell rá hívni a figyelmet, hogy a szakirodalom e téren hiányosan szokott fogalmazni. A horogkeresztes jelvény használatát ugyanis a belügyi tárca német állampolgárokkal szemben nem minden esetben tagadta meg magyar területen. Ennek nyilvánvalóan diplomáciai okai is voltak. Ugyanis ezzel a magyar állam kihívta volna a hitleri Németország haragját. A magánházukon horogkeresztes zászló nem lehetett, az említett személyek karszalagon sem viselhették a jelképet,⁸³² máshogy azonban igen.

Az államellenes mozgalmak, csoportosulások elleni belügyminiszteri harc a legkiemeltebb szakterületek közé tartozott, amelyek terén Keresztes-Fischer mindig azonnal lépett, ideiglenesen félretéve az egyéb aktuális ügyeket. Az ezen alfejezethez kapcsolódó intézkedések erős „szálakkal fűződtek” az alosztály egyéb szakterületeinek egy részéhez. E téren – a néhol előforduló hatásköri problémákat leszámítva (rendőrség, csendőrség) – nem lépett fel jelentősebb hiba az állam „fogaskerekei” között. Ráadásul az ilyen hatásköri problémák a VII. rendészeti szervek osztálya hatáskörét „terhelték”.

Mind a kommunisták, mind a kormányellenes szélsőjobboldal kifejtették kritikájukat az ellenük irányuló szigorú állami intézkedések miatt.⁸³³ Ezen években Keresztes-Fischer neve egyre hírhedtebbé vált a szélsőséges erők körében.

7.7. Fegyver, lőszer, lőpor, robbanószerke, robbanóanyagok rendszete, árusítása, tartása, gyártása, szállítása; kísérő igazolványok.

„A robbanó anyagok gyártásának, raktározásának, forgalomba hozatalának és szállításának egyöntetű szabályozása, úgy közbiztonsági, mint fontos állami és magán tekintetektől szükséges (...)”⁸³⁴

A fegyver, lőszer, lőpor, robbanószerke, robbanóanyagok rendszete – beleértve az árusítás, tartás, gyártás, szállítás ellenőrzését – 1931-ben még az igazgatási rendészeti alosztályhoz tartozott. Keresztes-Fischer azonban ezen szakterületet áthelyezte a VIII/a. közbiztonsági alosztályhoz. Az áthelyezés mellett azon álláspont szólt, hogy e terület „természete” miatt jobban illik a VIII/a. közbiztonsági alosztály ügyköreihez. A negatívum az volt, hogy így módon olyan alosztályhoz került át az ügykör, amely eddig nem foglalkozott ezen szakterülettel. Kevesebb volt a tapasztalat. Keresztes-Fischer a

⁸³² MNL OL – BM – K 149 – 175. d. – 1933 – 4. – (Horogkeresztes jelvény használata.)

⁸³³ MNL OL – BM – K 149 – 1932 – 159. d. – 5678/1932. – 3. o.; MNL OL – BM – K 149 – 170. d. – 1933 – 1 – 2215/1933.; MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 4994/1933. – 11-12. o.; MNL OL – BM – K 149 – 171. d. – 1933 – 1 – 6930/1933. – 19. o. stb.

⁸³⁴ 40.302/1890. (10. 08.) BM. kr. MRT. 24. évf. 1890. 1628. o.

szakembereivel azonban a racionalizálási politika szellemében úgy vélte, hogy a rendszer ezáltal hatékonyabban fog működni.

E területen Keresztes-Fischer adta meg a főbb irányvonalat, de a részletek kapcsán 1931-ben még Csatáry Béla szerepét kell kiemelnünk.⁸³⁵ Csatáry egyébként a Robbantóanyag és Lőporegyedárusági Tanács tagja is volt.⁸³⁶ Az 1932-es változtatás után e terület már Boór Aladár és Sass Elemér irányítása alá került.

Az 1920-as években a fenti terület jogi szabályozása nem volt minden szempontból kielégítő. A jogszabályok egyes rendelkezései félreérthetőek voltak, másrészt néhol hiányosságokat is mutattak.

A nagy gazdasági világválság és a biatorbágyi merénylet következtében a belügyi tárca kissé nagyobb figyelmet fordított e területre, mint előtte. Az utóbbi azzal magyarázható, hogy megnőtt rá az esély, hogy a fentiekkel kapcsolatos visszaélések szaporodjanak. A jogforrások arról tanúskodnak, hogy a belügyi tárca fontosnak tartotta, hogy az eddigieknél jobban figyeljenek a hatóságok arra, hogy ne juthassanak illetéktelenek különböző veszélyes fegyverekhez. Természetesen lehetetlen volt elérni azt, hogy egyesek ne szerezzenek illegálisan fegyvereket. Megemlítendő például azon eset, amikor 1931 szeptemberében egy belvárosi fegyverkereskedést kiraboltak.⁸³⁷ Ráadásul az utóbbi nem egyedülálló eset volt Keresztes-Fischer minisztersége idején.⁸³⁸ Az I. világháború idejéből egyébként számos személynek maradhatott fegyvere, akár engedély nélkül.

Az akkoriban hatályos jogszabály szerint lőfegyvert és lőszert csak annak lehetett kiadni, aki személyazonosságát és a vásárlásra való jogosultságát igazolta.⁸³⁹ E rendelkezés ellenére a Belügyminisztérium az 1930-as évek elején felfigyelt arra, hogy a lőfegyver és lőszer nagykereskedéssel foglalkozó cégek a kereskedőknek számos esetben kiadták – a fenti igazolások nélkül – a lőfegyvereket, illetve lőszereket. Utóbbi valószínűleg amiatt történetelt, mert a hivatkozott rendeletszakaszt úgy értelmezték, hogy az csak a magánosok által történő vásárlásokra vonatkozik. Az igen súlyos probléma azonnali megoldást igényelt. A fentiek következtében kényszerült a belügyi tárca rendelet kiadására. Az új belügyminiszteri körrendelet leszögezte, hogy a belügyminiszteri engedéllyel bíró lőfegyver- és lőszerkereskedők is kötelesek az illetékes I. fokú rendőrhatóságtól esetenkénti

⁸³⁵ MNL – OL – K 150 – 3761. cs.

⁸³⁶ MNL – OL – K 150 – 3761. cs. – VII. – 3 – 1933 – 22. o.

⁸³⁷ Friss Ujság. 36. évf. 1931. 211. sz. 3. o.

⁸³⁸ 8 Órai Ujság. 17. évf. 1931. 235. sz. 2. o.

⁸³⁹ 9.862/1920. (11. 19.) ME. r. 13. §. 1. MRT. 54. évf. 1920. 591-600. o.

fegyveres lőszervásárlási engedélyt kérni, és csak ezen engedély beszolgáltatása ellenében szállítható le részükre a megrendelt áru. A körrendelet felhívta az illetékesek figyelmét arra, hogy ezen ügy fontossága miatt szigorúan hajtsák végre a fentieket.⁸⁴⁰ Az említett intézkedés nem volt teljes mértékben előrelátó.

A körrendelet hamar „javításra” szorult, hiszen a gyakorlati életben komoly adminisztrációs terheket szült. A jogszabály kiegészítése után az árusítási engedéllyel rendelkező kereskedők a lőszerrendeléseiknél nem voltak kötelesek esetenkénti vásárlási engedélyt szerezni, hanem két havonta egyszerre kérhették az előrelátható szükségletnek megfelelő mennyiségű lőszerre a vásárlási engedély megadását.⁸⁴¹ Utóbbi kiegészítés azt bizonyítja, hogy az első rendelet nem volt teljes mértékben átgondolt, hiszen számítani lehetett arra, hogy az adminisztrációs terhek növekedése ellen számos kereskedő és vállalat tiltakozni fog, s az amúgy is nehéz helyzetben lévő magyar gazdaság vérkeringésének sem tenne jót a felesleges adminisztrációs teher. E rendelet hatályossá válása után a rendszer hatékonyabbá vált. Az óvatossági rendszabályok jobban érvényesültek.

A belügyi tárca tudomására jutott 1933 körül, hogy egyes területeken az elsőfokú rendőri büntetőbíróóságok az elkobzott csekélyebb értékű – ily módon ócskavasként eladandó – fegyvereket alkatrészekre szétszedve, de az alkatrészeket sértetlenül hagyva, nyilvános árverésen adták el. Az említett alkatrészeket számos esetben lakatos- és kovácmesterek vásárolták meg, akik az alkatrészeket megjavították, majd összeszerelték. Ezeket a fegyvereket gyakran fegyvertartási engedéllyel nem rendelkező személyeknek adták el. Bizonyítékként szolgált, hogy a hatóságok számos esetben azonosították a tetten ért orvvadászok kezében olyan fegyvert, amelyet a rendőri büntetőbíróóság már korábban elkobzott, majd a szétszerelés után értékesített.⁸⁴² Az akkoriban hatályos szabályozás szerint a kihágások miatt elkobzott lőfegyvereket rendszerint nem árverésen kellett eladni, hanem értékesítésüket úgy kellett intézni, hogy az azokkal elkövethető újabb büntetendő cselekmény lehetőségét kizárják.⁸⁴³ A Belügyminisztérium úgy orvosolta a problémát, hogy a jogszabályt kiegészítette.⁸⁴⁴ Az elkobozni rendelt kisebb értékű fegyvereket értékesítés előtt teljesen szét kellett szerelni, majd az alkatrészeit az árverés előtt oly módon kellett összetörni, hogy azokat lőfegyverek alkatrészeiül többé ne lehessen alkalmazni.⁸⁴⁵ Az

⁸⁴⁰ 198.889/1931. (02. 10.) BM. kr. MRT. 66. évf. 1932. 89-90. o.

⁸⁴¹ 121.000/1932. (04. 09.) BM. kr. MRT. 66. évf. 1932. 369. o.

⁸⁴² 2.050/1934. (04. 11.) BM. kr. MRT. 68. évf. 1934. 403-404. o.

⁸⁴³ 105.000/1909. (12. 28.) BM. r. 51. § (3) bek. MRT. 43. évf. 1909. 2264-2340. o.

⁸⁴⁴ RÜSZ. 51. § (3) bek. kiegészítése.

⁸⁴⁵ 2.050/1934. (04. 11.) BM. kr. MRT. 68. évf. 1934. 403-404. o.

említett újítás megadta a jogi kereteket arra, hogy az orvvadászat elleni harc eredményesebb legyen. Az esély pedig csökkent arra vonatkozólag, hogy illetéktelen személyek fegyverekhez jussanak. Bár illegálisan továbbra is hozzá lehetett jutni a fentiekhez.

Elmondható, hogy Keresztes-Fischer belügyminisztersége idején nagy mennyiségű fegyver volt jogosulatlanul a társadalom egy részénél. Ezek jellemzően katonai felszereléshez tartozó vagy katonai célt szolgáló I. világháború időszakából „megörökölt” fegyverek voltak.⁸⁴⁶ A problémát azért volt lehetetlenség megoldani, mert a belügyi tárca sok esetben nem rendelkezett olyan információkkal, hogy pontosan mely személyeknél lehetnek fegyverek. Az említett állampolgárok többnyire titokban tartották, hogy jogosulatlanul tárolnak fegyvereket.

A robbanószerek ugyan kevesebb eséllyel maradtak egyes személyeknél, de volt rá példa. 1931 novemberében például világháborús robbanószerre (és töltényekre) találtak rá.⁸⁴⁷ A biatorbágyi merénylet után a belügyi tárcának még a korábbinál is szakszerűbb rendszert kellett kialakítania.

Említendő belügyminiszteri intézkedés a robbanószerek kapcsán is született. Egy korábbi jogszabály már tiltotta az engedély nélküli robbanószer készítését, azonban utóbbit nem mindenki tartotta be.⁸⁴⁸ Ennek egyik lehetséges oka az volt, hogy az említett jogszabály igen régi volt. Így mindenképpen üdvözölendő volt azon intézkedés, amelyben a belügyminiszter „újra” betiltotta robbantóanyagoknak (robbanóanyag) a házi előállítását és felhasználását. Kizárólag az elsőfokú rendőrhatóságtól nyert vásárlási engedély alapján beszerzett és belügyminiszteri engedéllyel gyárilag előállított robbantóanyagok voltak használhatóak.⁸⁴⁹ A rendelet megszületésben az is szerepet játszott, hogy az államhatalom félt a robbantásos merényletektől, azonban e jogi szabályozás ellenére a korban illegálisan beszerezhetőek voltak a különböző robbantószerek. Ugyan a házilag történő gyártást tiltották, de attól függetlenül azon személy, aki értett hozzá, kijátszhatta a jogszabályt, s otthonában „pokolgépet” készíthetett. Bár tény, hogy a Belügyminisztérium ezen intézkedése csökkentette a valószínűségét annak, hogy illetéktelenek hozzájussanak a fentiekhez.

⁸⁴⁶ MNL OL – BM – K 150 – 4000. cs. – 7 – 13 – 1937 – 6900/1937.

⁸⁴⁷ Pesti Napló. 82. évf. 1931. 266. sz. 19. o.

⁸⁴⁸ 40.302/1890. (10. 08.) BM. kr. 5. §. MRT. 24. évf. 1890. 1628-1659. o.

⁸⁴⁹ 118.628/1932. (11. 22.) BM. kr. MRT. 66. évf. 1932, 1094-095. o.

Az akkoriban hatályos jogszabály⁸⁵⁰ szerint az elsőfokú rendőrhatóságoknak a robbanóanyagokkal és gyúlékony anyagokkal foglalkozó vállalatok fokozottabb és meglepetésszerű ellenőrzését időnként el kellett végezniük. A vizsgált időszakunkban problémát jelentett, hogy ezen vállalatok gyakran az értékesített, kiszolgáltatott robbantószer mennyiségéről nem értesítették azt a hatóságot, amelyik a robbantószer vásárlási engedélyt kiadta.

A belügyi tárca intézkedése nyomán 1934-ben az Ipari Robbantóanyag Rt.-t felszólították, hogy azon esetekben, amikor az elsőfokú rendőrhatóság által kiállított vásárlási engedély alapján vállalatoknak, engedélyes viszonteladóknak, magánosoknak robbantószerrel szolgáltatnak ki, arról a kiszolgáltatott robbantószer mennyiségének megjelölése mellett az engedélyt kiállító rendőrhatóságot, köszénbánya vállalatok részére történő kiszolgáltatásánál még a M. Kir. Bányakapitányságot is értesítse. Az egyes rendőrhatóságok területén robbantóanyagok árusítására engedélyt nyert viszonteladók által kiszolgáltatott anyagok felhasználásának ellenőrzését a rendőrhatóságoknak a hozzájuk kéthetente beterjesztendő nyilvántartások alapján kellett teljesíteni. A rendőrhatóságoknak tehát szigorúan kellett ellenőrizni mindazokat az ipari üzemeket, vállalatokat, kőbányákat, illetve személyeket, akiknek részére robbantási munkálatok (pl. házépítés, kútkészítés, talajlazítás stb.) elvégzésére robbantószerrel szolgáltattak ki. Az ellenőrzés kiterjedt arra is, hogy a kapott robbantószerrel valóban rendeltetésszerű robbantási célokra használták-e fel.

A szakértelemmel nem rendelkező magánszemélyek részére alkalmi robbantási munkálatok (pl. házépítéssel kapcsolatos kőanyagtermelés, kútkészítés, talajlazítás) céljaira kiszolgáltatott robbantószerrel csak a veszély nélkül kezelhető „Paxit” elnevezésűek lehettek. A beszerzett robbantószerrel bizonyos határidőn belül fel kellett használni, a fel nem használt robbantószerrel pedig meg kellett semmisíteni. Pozitívum, hogy a belügyi tárca pontos utasításokat adott arra vonatkozóan, hogy hogyan kell megsemmisíteni a fentieket.⁸⁵¹

A cseppfolyós levegő mint robbantóanyag használatának szabályozásáról szóló 124.782/1916. BM. rendelet⁸⁵² a cseppfolyós levegőt mint robbantóanyagot kivonta a robbanóanyagok gyártásáról, raktározásáról, forgalombalhozataláról és szállításáról szóló 40.302/1890. BM. rendelet hatálya alól.⁸⁵³ Az utóbbi jogszabály azon okból kifolyólag, hogy az 1921: XXIII. tc. 20. §-a alapján az összes robbanóanyag az állami egyedáruság körébe

⁸⁵⁰ 162.475/1926. (12. 08.) BM. kr. MRT. 60. évf. 1926. 385-386. o.

⁸⁵¹ 175.149. (07. 18.) BM. kr. MRT. 68. évf. 1934. 795-797. o.

⁸⁵² 124.782/1916. (08. 25.) BM. kr. MRT. 50. évf. 1916. 1204-1206. o.

⁸⁵³ 40302/1890. (10. 08.) BM. kr. MRT. 24. évf. 1890. 1628-1659. o.

került, a 251.703/1929. BM. rendelet a 40.302/1890. BM. rendelet szabályait az állami egyedáruság tárgyául szolgáló összes robbantóanyagokra és szerekre kiterjesztette, hatálytalanná vált. A problémát az jelentette, hogy mégsem helyezték egyértelműen hatályon kívül. Félreértésekre adhatott okot a jogi szabályozás. A cseppfolyós levegő mint robbantóanyag tehát az állami egyedáruság tárgya volt. A magánosok nem állíthatták elő, illetve nem is használhatták. A fenti okok miatt a belügy tárca 1934-ben a Kereskedelemügyi minisztériummal, illetve a Pénzügyminisztériummal egyetértőleg a 124.782/1916. BM. rendeletet hatályon kívül helyezte.⁸⁵⁴

Az ellenzék szakmai kritikát nem fogalmazott meg e szakterület kapcsán. Az utóbbi azzal magyarázható, hogy Keresztes-Fischer minisztersége idején számos olyan szakterület volt, amelyek politikai szempontból előnyösebb támadási felületet biztosítottak. A vállalatok egy része az adminisztrációs terhek miatt fejtett ki jogos kritikát. A probléma azonban megoldódott, ugyanis a belügyi tárca figyelembe vette az utóbbiak érdekét is.

7.8. Egyéb

„(...) a rossz gazdasági viszonyok miatt megcsappant személyi- és áruforgalom (...)”⁸⁵⁵

A személyi- és áruforgalomnak rendőri szempontból való szabályozása nevű szakterületnek voltak átfedései a IX/a. igazgatási rendészeti alosztályhoz tartozó közlekedésrendészethnél megemlített személyi- és árufuvarozásokkal kapcsolatos területtel. Ezen kívül a kábítószer-forgalom ellenőrzése nevezetű IX/a. igazgatási rendészeti alosztályhoz tartozó szakterület is bizonyos szempontból részben közös metszetet mutat a fentivel. Továbbá VIII/a. közbiztonsági alosztályhoz tartozó fegyver, lőszer, lőpor, robbanószerek, robbanóanyagok rendészete, árusítása, tartása, gyártása, szállítása, kísérő igazolványok nevezetű szakterület is részben azonos volt ezen szakterülettel.

A fenti szakterületeken kiadott rendeleteken kívül a VIII/a. közbiztonsági alosztály közbiztonsági szempontból jelentős jogszabályt nem adott ki Keresztes-Fischer minisztersége idején e területen. Ritkaság, de a belügyi tárca e téren sok szempontból könnyebb helyzetben volt, mint az 1920-as évek belügyminiszterei. Ahogy az alfejezet alatt található idézet is mutatja, a személyi-és áruforgalom csökkenése miatt e szakterülettel kapcsolatos ügyek összességében kevesebb kapacitást követeltek az alosztálytól. Az ebből

⁸⁵⁴ 144.276/1933. (09. 22.) BM. r. MRT. 67. évf. 1933. 2365. o.

⁸⁵⁵ KI. 1931-1935. 10. k. 268. o. (A Zárszámadásvizsgáló Bizottság jelentése a magyar államnak az 1932/33. évi zárszámadásáról és a M. Kir. Legfőbb Állami Számvevőszéknek arra vonatkozó jelentéséről)

származó előny az volt, hogy ily módon az alosztályhoz tartozó hatáskör többi szakterületre nagyobb figyelmet kaphatott, amelyre szükség is volt.

Sok esetben azért volt hasznos, hogy e szakterület a közbiztonsági alosztályhoz is fűződött, mert az egyéb szakterületekhez kapcsolódó személyi-és áruforgalommal kapcsolatos területen figyelembe vették ezen alosztály szakvéleményét is. A szakterület igazgatási rendészeti oldala a IX/a. igazgatási rendészeti alosztály című (8.) fejezetnél kerül bemutatásra.

A közbiztonságra – vagyoni és személyi biztonságra – vonatkozó egyéb ügyek kapcsán említendő a belső migrációval kapcsolatos téma. Korábban említést nyert, hogy a nagy gazdasági válság éveiben a településről településre vándorló személyek száma jelentős mértékben megnőtt.⁸⁵⁶ Az említett egyének egy része álláskereső, törvénytisztelő állampolgár volt. A vándorló személyek egy másik része az álláskeresés leple alatt különböző bűncselekmények elkövetéséből tartotta el magát. Ezen okból kifolyólag az igazoltatás mint rendőrségi, csendőrségi intézkedés szerepe megnőtt. Az igazoltatások azonban sok esetben viszonylag hosszú időt vettek igénybe. A személyazonosság megállapításán túl kérdések sokasága hangzott el az ilyen esetekben.⁸⁵⁷ A vándorló, álláskereső egyének törvénytisztelő csoportja jogosan érezhette bosszantónak, zaklatónak, hogy például a csendőrök sok esetben automatikusan úgy kezelik őket, mint a csavargókat,⁸⁵⁸ bűnözőket. Ráadásul az esetek egy részében előállítás is történt.⁸⁵⁹ Fontos pszichológiai szempontokat is figyelembe venni. Az álláskereső, szegény, bajban lévő emberek ily módon azt tapasztalták, hogy az állam „kezei” nem segítenek, hanem még zaklatják is őket.

A fenti jelenség hozzájárult ahhoz, hogy egyes személyek még jobban kormányellenessé váljanak. Ily módon fokozottan felhasználhatóbbá válhattak egyes politikai csoportosulások demagóg propagandái által. Az állam tehát ily módon további ellenfeleket „termelt ki” magának. A másik oldalról azonban az állam „kezei” szempontja is sok esetben érthető volt. A csendőr életében az egyik legfontosabb cél volt, hogy a hozzá tartozó örskörletben rend és szilárd közbiztonság uralkodjon. Ily módon biztosra mentek. Próbáltak minél több eszközt bevetni, hogy megtudják, hogy nem egy bűnözőről van-e szó.

⁸⁵⁶ MNL OL – BM – K 149 – 170. d. – 1933 – 1 – 3247/1933.

⁸⁵⁷ MNL OL – BM – K 149 – 184. d. – 1934 – 1 – 3417/1934.

⁸⁵⁸ MNL OL – BM – K 149 – 184. d. – 1934 – 1 – 2842/1934. – 18. o.

⁸⁵⁹ MNL OL – BM – K 149 – 184. d. – 1934 – 1 – 2842/1934. – 19. o.

A vándorlás okának, céljának bizonyítását várták, azonban ezt sok esetben nem lehetett bizonyítani. Az akkoriban használt munkakönyv⁸⁶⁰ egyébként nem tartalmazott erre vonatkozóan közvetlen adatokat.

A jelenség a kommunizmus elleni harc miatt is fontos volt. A magyarországi kommunisták ugyanis próbálták felhasználni a vándorlást, még hozzá a vándorló iparosok általi propaganda terjesztésével. A Belügyminisztérium és a Kereskedelemügyi Minisztérium próbált mindent megtenni a jelenség ellen.⁸⁶¹ Az ellenőrzést szigorították.

Keresztes-Fischerben emiatt felmerült, hogy létre lehetne hozni egy olyan igazolványt, amely azt bizonyítaná, hogy valóban álláskereső egyénről van szó, a vándorlás célja pedig az utóbbi. A Kereskedelemügyi Minisztérium tanácsa miatt azonban elvetette a tervet. A válságévekben sok egyéb problémát okozott volna az új fényképes igazolvány kötelezővé tétele. Pénzügyi terhet jelentett volna az álláskeresőknek és a munkaadóknak is. A terv szerint egyébként igazolásokat kaptak volna az álláskeresők az ipartestületektől és a hatóságoktól, hogy valóban állást keresnek.⁸⁶² Minden szempontot figyelembe véve elmondható, hogy az arcképes munkakönyv olyan megoldás lett volna, amelynek több hátránya lett volna, mint előnye. Nem beszélve arról, hogy a visszaéléseket így nem lehetett volna teljes mértékben megakadályozni. A kereskedelemügyi tárca tehát hasznos tanácsot adott ebben az ügyben a belügyi tárcának 1934-ben.

Kritika tárgyát képezte az igazoltatásokkal kapcsolatos problémák, nehézségek köre. Az időbeli hosszúság, a felesleges igazoltatás ügyei is felmerültek stb.⁸⁶³ Az utóbbiak valóban kellemetlenségeket okoztak, azonban ezekben a válságévekben szó sem lehetett az igazoltatások számának csökkentéséről.

Ekkoriban a sport világában is felmerültek közbiztonsági problémák. A hivatásos birkózók részvételével rendezett sportesemények sok esetben botrányba fulladtak, tömegverekedés tört ki. A Belügyminisztérium emiatt szigorított az ellenőrzésen, megadta a jogi kereteket arra, hogy csökkenjen az utóbbiak száma.⁸⁶⁴ Az intézkedés sikeres volt.

⁸⁶⁰ A lényeges személyi adatokon felül tartalmazta, hogy az illető mettől meddig dolgozott az adott munkahelyeken.

⁸⁶¹ MNL OL – BM – K 149 – 184. d. – 1934 – 1 – 2842/1934., 2899/1932., 4.028/1933 (01. 31.) Kereskedelemügyi (a továbbiakban: KM.) r.

⁸⁶² MNL OL – BM – K 149 – 184. d. – 1934 – 1 – 3417/1934.

⁸⁶³ KN. 1931-1935. 1. k. 324. o.; KN. 1931-1935. 10. k. 169. o. stb.

⁸⁶⁴ MNL OL – BM – K 150 – 2782. cs. – 1 – 3 – 43/1941., 106.200/1932. (02. 19.) BM. kr.

8. IX/a. IGAZGATÁSI RENDÉSZETI ALOSZTÁLY

8.1. Bevezetés

A IX. osztály osztályvezetője kezdetben Csatóry Béla⁸⁶⁵ volt (1934-ig), majd Tomcsányi Kálmán⁸⁶⁶ (1935-től). Tomcsányi ugyanazon irányt vitte tovább, mint Csatóry. Az alosztály irányításáról fontos forrásul szolgál Keresztes-Fischer egyik korabeli nyilatkozata: „(...) az osztályvezető semmiféle egyéni színezetet nem vihet bele a munkájába”.⁸⁶⁷ Az idézet jelzi azon vezetési stílust, amelyet Keresztes-Fischer alkalmazott e szakterületen. Az alosztályvezetők (IX/a.): Kontz Endre (1934-ig),⁸⁶⁸ Fiáth Miklós⁸⁶⁹ (1934-től) és az osztályvezetők szakértelme biztosította a magas színvonalú munkavégzést.

Az igazgatási rendszerehez tartozó három alosztály működéséből jelent disszertációnk egyet mutat be. A IX/a. igazgatási rendészeti alosztály igen kiterjedt ügykörrel rendelkezett. A több mint 20 szakterület együttes irányítása komoly felkészültséget, szakmai tudást igényelt.

8.2. A kábítószer-forgalom ellenőrzése⁸⁷⁰

„(...) sürgetem és követelem a fokozottabb intézkedéseket, mert el fog következni az idő, ha a nemzetek nem ismerik fel azokat a módszereket, amelyekkel ezeknek a kábítószereknek terjedését meg lehet akadályozni, hogy még sokkal mélyebben és fájdalmasabban fog az

⁸⁶⁵ Dr. Csatóry Béla (Pozony, 1878. 05. 04. – ?): osztályvezető. 1905-től a Belügyminisztérium alkalmazottja. 1928-tól már osztályvezető. 1937-től címzetes államtitkár. 1941-től nyugalmazott személy. Életéről keveset lehet tudni.

(MTCN. 1905-1942.)

⁸⁶⁶ Tomcsányi Kálmán (? – ?): osztályvezető. A közigazgatás „alsó szintjén” kezdte el pályáját. 1926-ban már a Belügyminisztériumnál osztályvezető, 1936-tól államtitkár. A II. világháború után népbírói ítélet alapján börtönbe került. Ingatlanvagyonát elkobozták, nyugdíjától megfosztották.

(Szabad Nép. 6. évf. 1948. 266. sz. 6. o.; MTCN. 1926-1944.)

⁸⁶⁷ Az Est. 26. évf. 1935. 6. sz. 7. o.

⁸⁶⁸ Dr. Kontz Endre (Beregszász, 1873. 10. 26. – Budapest, 1938. 10. 15.): alosztályvezető. 1896-tól kezdett szolgálni a Belügyminisztériumban. Az igazgatási rendszet terén a hosszú évek alatt kiemelkedő szakértővé vált. Szakírói tevékenysége életművének fontos részét képezte.

(Kenyeres: Magyar életrajzi lexikon. i. m. <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>, letöltés ideje: 2021. 04. 25.)

⁸⁶⁹ Dr. Fiáth Miklós (Aka, 1878. 12. 06. – Budapest, 1947. 11. 28.) alosztályvezető. Jogot végzett. A középszintű közigazgatásban szolgált, majd a belügyi tárcához került, ahol több „területen” is dolgozott.

(MTCN. 1910-1944.; Révai Új Lexikona. 7. k. Szekszárd, Babits Kiadó, 2001.)

⁸⁷⁰ Ezen alfejezet egy korábban publikált tanulmányom kissé átdolgozott változata: Balogh Atilla: Keresztes-Fischer Ferenc és a magyar állam kábítószer-politikája (1931-1935). 64-77. o. In: Koncz István – Szova Ilona (szerk.): A 15 éves PEME XV. PhD - Konferenciájának előadásai. Budapest, Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület, 2017.

vágni éppen az agy és az idegrendszer degenerálása által és ennek az élvezetnek nyomában jár a népek egészségügyi viszonyainak aláásása.”⁸⁷¹ (Szabó Sándor⁸⁷², országgyűlési képviselő)

A „kábitószer” fogalom alatt a szerző azokat a tudatmódosító szereket érti, amelyeket a belügyi tárca rendeletében „kóros méregélvezetre alkalmasnak” minősített. Idetartozott többek között a nyers ópium, a gyógyópium, a morfium és annak sói. A teljesség igénye nélkül még megemlítendő a kókalevél, a nyers kokain, az indiai kender és annak származékai.⁸⁷³

Az Osztrák-Magyar Monarchia idejében a „kábitószer-probléma” nem volt jelentősnek nevezhető a „Lajtán innen”, ennek ellenére már 1876-ban próbálta az állam korlátozni az illegális kábitószer-használatot.⁸⁷⁴ Az első világháború szörnyűségei azonban elindították Európa egyes részein a kábitószer-csempészet „virágzását”.⁸⁷⁵ Különösen az ópium volt elterjedt, ami azzal (is) magyarázható, hogy a világháború idején katonák tömegei szokhattak rá. A Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium információi szerint Magyarországon az 1920-as évek első felében nem voltak ópiumfüggők,⁸⁷⁶ de ha az állam nem csatlakozott volna az I. Ópiumegyezményhez, akkor az ópiummal való kereskedés talán megjelent volna hazánkban is. Itt meg kell jegyeznünk, hogy a fenti minisztérium információit nem fogadhatjuk el teljes mértékben, hiszen lehettek az országban olyan ópiumot fogyasztó személyek, akikről nem volt információja az államnak. Az 1912-ben, Hágában megkötött ún. I. Nemzetközi Ópiumegyezményt az 1923: XXII. tc.-kel ratifikálta hazánk.⁸⁷⁷ Ez kimondta, hogy az ópium, a morfin⁸⁷⁸ és a kokain gyártását, illetve kereskedelmét csak gyógyászati vagy tudományos célra szabad engedélyezni.⁸⁷⁹ A kései

⁸⁷¹ KN. 1927-1931. 29. k. 342. o.

⁸⁷² Dr. Szabó Sándor (Prügy, Szabolcs vármegye, 1887. 08. 10. – ?): nyugalmazott főispán; nemzetgyűlési, majd országgyűlési képviselő. Jogi végzettségre tett szert. Kezdetben ügyvédként tevékenykedett. Harcolt az I. világháborúban. Az Országgyűlésben egységpárti szellemben politizált. A kiscgazda-társadalom területével sokat foglalkozott.

(Freissberger Gyula (szerk.): Országgyűlési Almanach az 1927-1931. évi országgyűlésre. 1. k. Budapest, 1927. 205-206. o.; Hortobágyi Jenő (szerk.): Keresztény magyar közéleti almanach. 2. k. Budapest, Pátria, 1940. 301. o.)

⁸⁷³ 262/1934. (03. 14.) BM. r. MRT. 68. évf. 1934. 165-166. o.

⁸⁷⁴ 1876: XIV. tc. 26. §.

(<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=87600014.TV&targetdate=&printTitle=1876.+%C3%A9vi+XIV.+tc.+%C3%B6rv%C3%A9ny+cikk&referer=1000ev>, letöltés ideje: 2017. 10. 11.)

⁸⁷⁵ Schuler Dezső: Hatósági és Társadalmi Embervédelem. Statisztikai közlemények. 90. k. (2. k.) 1937. 1. sz. 218. o.

⁸⁷⁶ Pesti Napló. 75. évf. 1924. 228. sz. 12. o.

⁸⁷⁷ 1923: XXII. tc.

(<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=92300022.tv>, letöltés ideje: 2021. 12. 13.)

⁸⁷⁸ Morfium.

⁸⁷⁹ Bayer: A drogok történelme: A kábitószeresek története az ókortól napjainkig. i.m.: 52–118. o.; 379–389. o.

ratifikálás azt jelzi, hogy Magyarországon nem öltött komoly méreteket a kábítószeres használat az 1920-as évek közepéig. Ami ezután történt Budapesten, az megváltoztatta a rendőrség és egyes állami vezetők hozzáállását. Utóbbi azzal magyarázható, hogy a rendőrség felfigyelt a fővárosban a kábítószeres fokozottabb terjedésére,⁸⁸⁰ különösen a kokainra.⁸⁸¹ Egyes információk szerint egy Sohár Elek⁸⁸² nevű vegyész volt a budapesti kábítószer-terjesztés „*ősatyja*”.⁸⁸³ A fentiek magyarázzák, hogy az ún. II. Ópiumegyezmény ratifikálása ugyan csúszott, de a kokain budapesti terjedése miatt (is) végül megtörtént. Természetesen diplomáciai okok miatt is fontos volt az egyezmény ratifikálása, de ezúttal már a hazai társadalmi, egészségügyi és bűnügyi szempontok miatt is lényegessé vált. Az I. Ópiumegyezmény egyébként nem bizonyult teljesen hatékonynak a kábítószeres elleni harcban, így vált szükségessé egy következő nemzetközi egyezmény megszületése is. Az 1925-ben, Genfben megkötött ún. II. Nemzetközi Ópiumegyezményt az 1930: XXXVII. tc.-kel iktatta az ország a törvényei közé.⁸⁸⁴ Ennek fő célkitűzése a kábítószer-kereskedelem nemzetközi ellenőrzésének megszervezése volt.⁸⁸⁵ Egyes becslések szerint a világ kábítószeres 80%-át illegális, bűnös célból gyártották az 1920-as években.⁸⁸⁶ A kábítószer-csempész cselekménye nemzetközi tranzitdeliktum volt, úgy eszközeiben, mint elkövetési módjában; tipikusan több államra kiterjedő bűncselekményláncolat. Ebből az okból kifolyólag az együttműködés szükséges volt az államok között.

A fentiekből kiindulva egyértelmű, hogy Magyarországon az 1920-as évek végén megjelent egy olyan komplex probléma, amely megoldásra várt az állam vezetői részéről. Mindenesetre elmondható, hogy a kábítószeres használat az 1920-as években nem minősült népbetegségnek Magyarországon,⁸⁸⁷ s Nyugat-Európában a kábítószer-helyzet rosszabb volt, mint hazánkban.⁸⁸⁸ Az ópiumtermelés egyébként Magyarországon nem volt

⁸⁸⁰ 8 Órai Ujság. 20. évf. 1934. 211. sz. 3. o.; Kivonat dr. Mozsonyi Sándor miniszteri osztálytanácsosnak a Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság 1930 június 13-iki ülésén tartott előadásából. Gyógyszerészi Közlöny. 46. évf. 1930. 1. sz. 240-242. o.

⁸⁸¹ Tolnai Új Világlexikona. 8. k. Budapest, Tolnai Nyomdai Műintézet és Kiadóvállalat Részv. Tár. kiadása, 1927. 40. o.; KI. 1927-1931. 21. k. 388. o.

⁸⁸² Sohár Elek (Nagybecskerek, 1888. 08. 12. – ?, 1932. 04.): kábítószer-kereskedő. Egyes információk szerint vegyész-mérnök volt, bár nem bizonyítható. Részt vett az I. világháborúban. Az 1920-as években kábítószer-kereskedőként tevékenykedett.

(Kerepeszki Róbert: "Kokaintól részegen bomlik Budapest éjszakai világa": Kábítószeres, "alvilág" és sajtónarratívák a két világháború közötti magyar fővárosban. Clio Műhelytanulmányok. 2022. 1. sz. 32-35. o.)

⁸⁸³ 8 Órai Ujság. 20. évf. 1934. 211. sz. 3. o.

⁸⁸⁴ K 166 – 1925-1928 – 13. cs.; KN. 1931-1936. 13. k. 153. o.

⁸⁸⁵ Bayer i. m.: 52–118. o.; 379–389. o.

⁸⁸⁶ Magyarország. 35. évf. 1928. 206. sz. 7. o.

⁸⁸⁷ Schuler: Hatósági és Társadalmi Embervédelem i. m.: 217. o.

⁸⁸⁸ Temesváry: A kábítószereskről...: az idevonatkozó magyar törvények és rendeletek gyűjteményével. i. m.: 51–55. o.

gazdaságos, mivel olcsóbban állították elő külföldön.⁸⁸⁹ Egyes információk szerint a „kábitószeresek” közül a kokaint a revolverlapok szerkesztői, zenészek, festőművészek fogyasztották leginkább.⁸⁹⁰ A társadalom igen csekély része használt illegálisan kábítószeret. Az állam vezetőinek azonban látniuk kellett, hogy a kábítószeresek majd idővel pestisként terjedhetnek és hamarosan a társadalom egyéb részei is hamar függővé válhatnak. Világviszonylatban a probléma komolyságát jelezte egyébként, hogy a Népszövetségnek külön ópiummal foglalkozó bizottsága is volt.⁸⁹¹

Magyarország a kábítószer-forgalom szabályozásával kapcsolatban tehát 1931-ig két nemzetközi egyezményt iktatott a törvényei közé. A fenti két egyezmény életbelépésének és az azokban lévő viszonylag szigorú előírások ellenére is, a kábítószerrel való visszaélések egyre fokozódó méreteket öltöttek.⁸⁹² Hatalmas kábítószerrel foglalkozó nemzetközi szervezetek alakultak, amelyek a hatóságokat kijátszva, a kábítószeres előállítását és forgalomba hozatalát elősegítették. E szervezetek a különböző szereket eljuttatták a tudatmódosítószeres rabjaihoz, vagy pedig az egyéb kábítószer-kereskedőkhöz.⁸⁹³

A fenti okok miatt 1931-ben néhány állam tárgyalásokba kezdett, hogy az imént felvázolt jelenségek ellen intézkedjenek. Az addig létrejött két ópiumegyezmény rendelkezéseit kiegészítették, továbbá a világ orvosi és tudományos célokra szükséges kábítószer szükségletének gyártását és forgalomba hozatalát nemzetközi megállapodással szabályozták.⁸⁹⁴ 1931. július 13-án Genfben aláírták az ún. III. Ópiumegyezményt, amely elsősorban a kábítószeres gyártásának korlátozására és forgalomba hozatalának szabályozására vonatkozott.⁸⁹⁵ Az egyezmény tételesen meghatározta a hatálya alá eső kábítószereseket.⁸⁹⁶ Ezen kívül az egyezmény az orvosi és tudományos célokra való felhasználáshoz szükséges kábítószeres mennyiségének gyártási becsléseire nézve is részletes előírásokat tartalmazott. Egyúttal intézkedett a belső fogyasztásra, illetőleg a kivitelre szánt készítmények évi legnagyobb mennyiségéről.⁸⁹⁷ Az egyezmény arról is rendelkezett, hogy az előző évről visszamaradt kábítószeres az ellenőrzés szempontjából

⁸⁸⁹ Augustin Béla: Ópium termelése. Természettudományi Közlöny. 64. évf. 1932. 947-948. f. 48. o.

⁸⁹⁰ Darányi Gyula: Közegészségtan. Társadalom és Hygiene. 1. k. Budapest, Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat Kiadása, 1939. 533. o.

⁸⁹¹ Uo. 535.

⁸⁹² K 150 – 2807. cs. – I – 15. – 15/e. – Egyes kormányok jelentése az Ópiumügyi Tanácsadó Bizottsághoz az 1931-as évek elején működő kábítószerforgalomról - O. C. / A. R. 1933/45, O. C. / A. R. 1933/46, O. C. / A. R. 1933/46/a.

⁸⁹³ K 166 – 13. cs.; KI, 1931-1935. 6. k. 189–190. o.

⁸⁹⁴ FI. 1931-1935. 4. k. 63–64. o.

⁸⁹⁵ KN. 1931-1935. 13. k. 153. o.

⁸⁹⁶ K 148 – 1935 – 19 – I. fejezet.

⁸⁹⁷ KI. 1931-1935. 6. k. 189. o.

milyen keretek között nyerjenek elszámolást.⁸⁹⁸ Az egyezményt megkötő és aláíró országok kötelezettséget vállaltak avval kapcsolatban, hogy az egyezmény határozatainak életbelépésekor külön közigazgatási szervet fognak felállítani a kábítószer-ellenes harc megsegítésére.⁸⁹⁹ E szervezet feladata volt az egyezmény rendelkezéseinek az alkalmazása, valamint a kábítószerekkel való kereskedelem részleteinek szabályozása és ellenőrzése. A kábítószer-ellenes állami szervnek a kábítószerek elleni küzdelmet úgy kellett megszerveznie, hogy a törvényellenes kereskedelem szaporodását, valamint a társadalomra veszélyes kábítószer-fogyasztásnak az elterjedését megakadályozza. Utóbbi szerv azért volt lényeges, mert az érdekelt államok felismerték, hogy csak abban az esetben lehet eredményesen érvényt szerezni az egyezmény rendelkezéseinek, ha az államokban külön központi szerv egységesen intézi a törvényellenes kábítószer-forgalom elleni küzdelmet. A szerv feladatai közé tartozott egyébként a különböző kábítószerekkel kapcsolatos becslések, statisztikai összeállítások és időszakos jelentések feldolgozása is.⁹⁰⁰

A kormány egy magyarországi vegyi gyár véleményét is kikérte az egyezményről. A gyár helyeselte az egyezmény aláírását.⁹⁰¹ A Magyar Vegyészeti Gyárak Országos Egyesülete pedig tulajdonképpen a belügyminiszter „*tanácsadója*” volt a kábítószer-ellenes harcban.⁹⁰² Megemlítendő, hogy miután a Külügyminisztérium a belügyminiszternek elküldte az egyezmény szövegét, Keresztes-Fischer érdemleges véleményt nem közölt magáról az egyezmény szövegéről,⁹⁰³ azonban jelezte, hogy hazánknak csatlakoznia kell „*ehhez*”.⁹⁰⁴ A kormány egységesen támogatta a tervet, a minisztertanács még az újév előtt elfogadta az egyezményt,⁹⁰⁵ azonban Horthy távoli tartózkodása miatt nem tudta jóváhagyni a kormány döntését, s így az alkotmányosság miatt nem lehetett aláírni az egyezményt az újév előtt.⁹⁰⁶ Az időpont azért volt fontos, mert 1931. december 31-ig kellett volna az országnak aláírnia az egyezményt.⁹⁰⁷ Utóbbi azért jelentett problémát, hiszen az egyezmény aláírói között szerepelhetett volna az ország. Így viszont ettől a kétségtelen diplomáciai előnytől az ország elesett. Magyarország emiatt csak utólag, 1932-ben tudott csatlakozni az egyezményhez.

⁸⁹⁸ KN. 1931-1935. 13. k. 153. o.

⁸⁹⁹ K 150 – 2807. cs. – I. – 15. – 15/e. – 185110/1932; KI. 1931-1935. 6. k. 170. o.

⁹⁰⁰ K 150 – 2807. cs. – I. – 15. – 15/e. – 185110/1932 – VI. fejezet.

⁹⁰¹ K 150 – 2807. cs. – I. – 15. – 15/e. – 1931. nov. 21-i levél.

⁹⁰² K 150 – 2806. cs. – I – 15 – I – II. – 738/1931.

⁹⁰³ K 150 – 2807. cs. – I. – 15. – 15/e.

⁹⁰⁴ K 150 – 2807. cs. – I. – 15. – 15/e. – 255. l.

⁹⁰⁵ K 150 – 2807. cs. – I. – 1931. dec. 29-i minisztertanácsi jegyzőkönyv.

⁹⁰⁶ K 150 – 2807. cs. – I – 15. – 15/e. – 4262/1931 – 237. o.

⁹⁰⁷ K 150 – 2807. cs. – I – 15. – 15/e. – 45265.; K 150 – 2807. cs. – I. – 15. – 15/e.

A törvény 1933. évi VIII. tc. néven 1933. április 10-én került kihirdetésre. A törvénycikk 1933. július 9-én hatályba lépett Keresztes-Fischer belügyminiszteri rendelete útján.⁹⁰⁸

A magyarországi kábítószer-helyzet romlott az 1930-as évek elején, a kábítószeres egyre nagyobb mértékben terjedtek.⁹⁰⁹ Szükséges volt egy új kábítószerrel kapcsolatos kormányrendelet elkészítése. Többen is jelezték a belügyminiszternek, hogy a rendelet-tervezete nagy adminisztrációs terheket fog rászabadítani az egyes vállalatokra, de a belügyi tárca ez ellen nem tehetett semmit, hiszen az adminisztrációs terhek növekedése elkerülhetetlen volt.⁹¹⁰ Egyébként az adminisztrációs teher legfőképpen a gyógyszervegyészeti ipar számára volt negatívum.⁹¹¹ A kereskedelemügyi miniszter számos tanácsot adott az új kormányrendelet-tervezettel kapcsolatban Keresztes-Fischernek és a belügyi tárcának, ahogy az igazságügyi miniszter is.⁹¹² 1933. szeptember 19-én miniszterközi értekezlet tárgyalta a kormányrendelet-tervezetét, s a belügyi tárca tervezetét átdolgozásra ítélték. A tanácskozáson egyébként a budapesti rendőrség bűnügyi osztályának kábítószer-ellenőrző csoportjának képviselője is részt vett.⁹¹³ Az új kormányrendelet egyébként az 1924-es kormányrendelet kibővítése volt.

A belügyi tárca által létrehozott kábítószer-politikai újítás előtti rendszer és az új között rengeteg hasonlóság volt. A közös elemek közé sorolható a teljesség igénye nélkül, hogy a kábítószerrel kapcsolatos ügyekben a közegészségügyi hatóságok gyakorolták a felügyeletet, illetve hogy végső soron az illetékes miniszter (korábban a népjóléti és munkaügyi miniszter, majd a belügyminiszter) a földművelésügyi, illetve a kereskedelemügyi miniszter meghallgatása után adta ki a kábítószerüzemi engedélyt.⁹¹⁴ A legfőbb különbség az új, illetve a régi között az volt, hogy az újban külön közigazgatási szerv foglalkozott a kábítószer-ellenes harccal.

Azok a kábítószeres, amelyeket a belügyminiszter rendeletében *"kóros mérgeelvezetre alkalmas"*-nak minősített,⁹¹⁵ azok hatósági felügyelet és ellenőrzés alatt álltak. Utóbbiakat a közegészségügyi hatóságok gyakorolták.⁹¹⁶ A *„kikészített”* (szívásra

⁹⁰⁸ 300/1934. (03. 01.) BM. r. MRT. 68. évf. 1934. 158. o.

⁹⁰⁹ K 150 – 2808. cs. – 1 – 15 – e – 1933 – 884/1933.

⁹¹⁰ K 150 – 2808. cs. – 1 – 15 – e – 1933 – 353/1933.

⁹¹¹ K 150 – 2806. cs. – 1 – 15 – e – 1933 – 738/1933.

⁹¹² K 150 – 2806. cs. – 1 – 15 – e – 1933 – 721/1933.

⁹¹³ K 150 – 2806. cs. – Az értekezletről készült dokumentum.

⁹¹⁴ 7.430/1924. (10. 31.) ME. r. MRT. 58. évf. 1924. 269-275. o.

⁹¹⁵ 262/1934. (03. 14.) BM. r. MRT. 68. évf. 1934. 165-166. o.

⁹¹⁶ 2.222/1934. (03. 01.) ME. r. I. f. MRT. 68. évf. 1934. 64-79. o.

alkalmas) ópiumnak a behozatala és kivitele, előállítása és mindennemű forgalomba hozatala tilos volt. Ugyanezen tilalom alá esett az ópiummocsok (ún. dross) és a szívásra alkalmas ópiumnak mindennemű más üledéke.⁹¹⁷ A hatósági felügyelet és ellenőrzés kiterjedt a kábítószer előállítására, termelésére és forgalomba hozatalára, továbbá készletben tartására és ajándékozására is. (Egyébként a hatósági felügyelet és ellenőrzés nem terjedt ki a közönséges mákra, abban az esetben, ha ennek nem a kábítószer előállítása volt a célja.) Az elsőfokú közegészségügyi hatóság köteles volt a gyanús esetek kapcsán a szükséges intézkedéseket haladéktalanul megtenni, illetve arról a Kábítószer Ellenőrző Központi Szervnek jelentést tenni. Az elsőfokú közegészségügyi hatóság köteles volt legalább félévenként azokat a helyeket (a gyógyszertárak kivételével) ellenőrizni, ahol a belügyminiszteri rendeletben felsorolt kábítószereket termelnek, forgalomba hoznak, vagy készletben tartanak.⁹¹⁸ Az ellenőrzés nem volt eléggé gyakori, ez utóbbi problémát jelentett.

A kábítószer behozatalával és kivitelével, illetve előállításával és forgalomba hozatalával csakis kábítószerüzemi engedéllyel rendelkezők foglalkozhattak. A kábítószerüzemi engedélyt a belügyminiszter a kereskedelemügyi miniszterrel, ha pedig nyersópium termelésére kérték, a földművelésügyi miniszterrel egyetértőleg a Központi Szerv útján adta meg. Egyébként általában kábítószerüzemi engedélyt csak azok kaphattak (amennyiben megbízhatóságukhoz kétség nem fért), akik túlnyomóan gyógynövényeket, vegyi anyagokat, vagy gyógyszereket állítottak elő, vagy azokat ipari jogosítványok szerint kizárólag „továbbárúsítók” (gyógyszertárak, gyógyáru-nagykereskedők) részére hozták forgalomba.

Amennyiben egy vállalat (esetleg személy) kábítószer kívánt vásárolni, a Központi Szervhez kellett fordulnia beszerzési igazolvány iránt. Olyan intézmények, amelyek a kábítószereket beigazolható módon tudományos célokra kívánták felhasználni, a beszerzéshez szükséges engedélyt abban az esetben kaphatták meg, ha a felhasználást elfogadhatóan indokolták, és ha előképzettségük és megbízhatóságuk az említett kábítószerrel való visszaélés ellen kellő biztosítékot nyújtott; ilyen intézményeknek (vagy személyeknek) kábítószerüzemi engedélyre csak abban az esetben volt szükségük, ha a beszerezni kívánt kábítószereket egyéb, nem tudományos célokra kívánták beszerezni.⁹¹⁹

A gyógyszertárak a kábítószereket gyógyászati célra kábítószerüzemi engedély nélkül is beszerezhettek, feldolgozhatták és gyógyszerként orvosi rendelvényre kiadhatták.

---

⁹¹⁷ Uo. VI. f.

⁹¹⁸ Uo. I. f.

⁹¹⁹ Uo. I-III. f.

A gyógyszertárak a kábítószernek a külföldről való behozatala vagy kivitele esetén szintén kötelesek voltak behozatali, illetve kiviteli igazolványt szerezní. A gyógyszertárak az anyagokat és készítményeket a belföldi forgalomban szabályszerű keltezéssel és bélyegzővel, valamint a gyógyszertár felelős vezetőjének aláírásával ellátott külön rendelőjegy alapján az említett anyagok és készítmények forgalomba hozatalára kábítószerüzemi engedéllyel bíró személytől vagy vállalattól közvetlenül szerezték be.⁹²⁰ Amennyiben a kórházak és az orvosi rendelőintézetek a betegek gyógyításához szükséges kábítószereket nem gyógyszertárból, hanem közvetlenül a gyártól vagy a gyógyáru nagykereskedőtől óhajtották beszerezni, az csak a kórházigazgató által kiállított kérvényre, csakis beszerzési igazolvány alapján történhetett. A kábítószer csak a kórház (orvosi rendelőintézet) vezetőjének, vagy a vezető által erre írásban külön felhatalmazott arképes igazolvánnyal ellátott megbízottjának volt kiszolgáltatható.⁹²¹ A rendszer tehát próbálta kiküszöbölni a visszaéléseket.

A hatóságok a külföldre szállított kábítószerekkel kapcsolatban is óvatosak voltak. A kiviteli igazolványból egy másolati példányt kapott a vámhivatal, amely azt – miután rajta elismerte a kábítószer kilépését – visszaküldte a Központi Szervnek. Egy további másolati példányt kellett küldeni közvetlenül a bevívó állam illetékes kormányhatóságának, amelyen az elismerte a kábítószer beérkezését, és annak megtörténte után, azt a Központi Szervnek visszaküldte. A magyar vámhivatalok a kábítószereket a behozatal és a kivitel esetében csak akkor vehették vámkezelés alá, illetőleg azoknak továbbítását csak abban az esetben engedhették meg, ha a behozó, illetőleg kivívó fél a Központi Szerv által kiállított behozatali, illetőleg kiviteli igazolványt bemutatta. A magyar vámhivatalok a behozatal vagy kivitel megtörténtét a nekik közvetlenül megküldött behozatali vagy kiviteli igazolvány másolatán igazolták, és erről a Központi Szervet esetről-esetre értesítették.

Magyarországon a kábítószerek csak a Központi Szerv külön engedélyével voltak átvihetőek, ha a küldeményt kísérő a kiviteli igazolvány másolatát előzetesen bemutatta. Ha a kábítószert Magyarország területén rakták ki és helyezték el vámraktárban, azt ebből a raktárból a rendeltetési ország kormánya által kiadott, és a bevitel engedélyezését bizonyító beviteli igazolványnak a vámraktár felettes hatósága előtti bemutatása nélkül nem lehetett kivinni. A Központi Szerv minden ily módon visszatartott küldeményre külön igazolványt adott ki, amely a kiviteli igazolványt pótolta. Az összes behozatali, kiviteli és átmenő küldemények kábítószereinek szakszerű felülvizsgálata a vegyészeti laboratóriummal

---

⁹²⁰ Uo. IV. f.

⁹²¹ Uo. V. f.

rendelkező budapesti fővárm hivatal közreműködésével történt. A kábítószerüzemi engedélyt, illetve esetenkénti kábítószer beszerzési engedélyt nyert személyek vagy vállalatok (termelők, gyárak, kereskedők, tudományos intézetek, laboratóriumok) kábítószerrel történt üzleti forgalmát és raktárkészletet a Központi Szerv rendszeresen és alaposan ellenőrizte.⁹²²

Az 1930: XXXVII. tc. értelmében hat hónapig terjedhető fogházzal volt büntetendő a hatósági engedély nélküli kábítószer előállítás. Ugyancsak ennyit ért a kábítószer hazánkba való behozatala, az eladás⁹²³, a terjesztés, továbbá a kábítószer kivitele az országból. Fél éves büntetéssel járt a kábítószer engedély nélküli készletben tartása. Az a személy is büntetendő volt, aki a kábítószer más helyen állította elő, mint ahová engedélye szólt. A visszaesőket természetesen súlyosabban büntették, mint a „szűz” (legalábbis a hatóságok előtt annak tűnő) kábítószer-bűnözőket.⁹²⁴ Amennyiben a cselekmény nem minősült súlyosnak, kihágásnak minősült, és tizenöt napig terjedhető elzárással volt büntetendő. A teljesség igénye nélkül megemlítendő, hogy aki a kábítószer hatósági engedély nélkül természetesen (kis mennyiségben) az is ebbe a kategóriába esett. Amennyiben valaki bármilyen módon szándékosan közreműködött abban, hogy más jogosulatlanul, vagy a fennálló szabályok megszegésével vagy kijátszásával kábítószerhez juthasson, az ugyancsak kihágásnak minősült. Utóbbi természetesen csak abban az esetben, ha nem jelentős mennyiségű kábítószerrel volt szó.⁹²⁵ Itt megemlítendő, hogy a kormányrendelet nem írt elő ez esetben mennyiségi határt. A büntetések tehát nem tekinthetőek túl szigorúnak.

A Központi Szerv ténykedését a korabeli idézet összefoglalja: *„Minden intézkedést megtesz a kábítószer-szenvedély elleni küzdelem megszervezésére, e szenvedély kifejlődésének megakadályozására, valamint a törvényellenes kereskedelem ellen.”*⁹²⁶

A Belügyminisztériumban 1933. november 27-én értekezletet tartottak a kábítószer-ellenes harc ügyében.⁹²⁷ Keresztes-Fischer tudta, hogy a III. Ópiumegyezmény végrehajtása céljából az államháztartás súlyos helyzete miatt nem áll módjában újabb költségeket vállalni. Az összes közegészségügyi, társadalompolitikai és rendészeti, rendvédelmi szempontok beható mérlegelése után úgy döntött, hogy az egyezményben foglalt rendelkezések

⁹²² Uo. VI - VIII. f.

⁹²³ Aki a kábítószer nem jogosult személynek adta el.

⁹²⁴ 2.222/1934. (03. 01.) ME. r. 16. § (2). MRT. 68. évf. 1934. 64-79. o.

⁹²⁵ K 150 – 2807. cs. – I. – 15. – 15/e. – 2.222/1934. (03. 01.) ME. r. IX. f.

⁹²⁶ 195.200/1934. (03. 29.) ME. r. 12. §. MRT. 68. évf. 1934. 396-400. o.

⁹²⁷ K 150 – 2807. cs. – 431-432. o.

végrehajtását, valamint általában az egész kábítószer-forgalom ellenőrzésével kapcsolatos teendők ellátását valamely már működő szervre bízta. Így a miniszter az egyezményben vállalt kötelezettségeknek – minden személyzetszaporítás és újabb költségvetési kiadás nélkül – eleget tett volna.⁹²⁸ Keresztes-Fischer előzetes tervét a költségekkel kapcsolatban nem tudta végrehajtani, hiszen 1934. április 1-től havi 200 P tiszteletdíjat biztosítottak egy orvosszakértő⁹²⁹ részére.⁹³⁰ Természetesen ez nem jelentett komoly költségvetési tételt. Végül a Belügyminisztérium IX. osztályát⁹³¹ bízta meg Keresztes-Fischer a kábítószer-ellenes harc feladatával.⁹³² Így született meg Kábítószereket Ellenőrző Központi Szerv⁹³³ (Központi Szerv),⁹³⁴ amely 1934. április 1-jén kezdte meg a működését,⁹³⁵ s hamarosan nagy sikert könyvelt el.⁹³⁶ A szerv a II. világháború végéig létezett.⁹³⁷ Csatáry Béla az egyik kiváló vezetője volt a kábítószer-ellenes szervnek.⁹³⁸ Természetesen a kábítószerek világhódító törekvése elleni védekezés nem saját kezdeményezése volt a belügyminiszternek, hiszen főleg egy nemzetközi egyezményt hajtott végre. Ebből kifolyólag nem tekinthető önálló, független politikának az, amit a kábítószer-ellenes harcként véghez vitt a miniszter.

A belügyminiszter a kábítószer-ellenes harcot olyannyira fontosnak ítélte, hogy elrendelte, hogy a Központi Szerv megkeresésének soron kívül eleget kell tennie a magyar hatóságoknak.⁹³⁹ A Központi Szerv vezetője a belügyminisztérium IX. osztályának mindenkori vezetője volt. A Központi Szerv főnöke irányította e hatóság működését. A Központi Szerv főnöke közvetlenül a belügyminiszternek volt alárendelve, és ebből kifolyólag a Központi Szerv működéséről minden év április 1-éig a belügyminiszternek kellett jelentést tennie.

A szerv adatai szerint 1936-ban már 32 üzem foglalkozott kábítószerrel legálisan (ebből 14 gyártással, 18 kereskedelemmel). 874 beszerzési, 73 behozatali, 31 kiviteli engedélyt adtak ki. Ekkor már a szerv szerint 170 egyén volt függő és 378 üzérre „*csaptak le*” (bár nagy részük függő is volt egyben).⁹⁴⁰ Az adatok ellenére a Központi Szerv

⁹²⁸ FI. 1931-1935. 4. k. 63–64. o.

⁹²⁹ Temesváry György.

⁹³⁰ ÁZJ. 1933/34. 76. o.

⁹³¹ IX/a.

⁹³² K 148 – 1935 – 19 – 131/5074 – A BM jelentése az 1934 évi jan. 1-től szept.-ig terjedő munkateljesítményről.

⁹³³ Tóth Tamás: A kábítószer-rendészet magyarországi fejlődése. Budapest, Rendőrtiszti Főiskola, 2002. 25. o.

⁹³⁴ K 150 – 2807. cs. – I – 15. – 15/e. – 222/1934. (03. 28.) BM. r.

⁹³⁵ K 150 – 2807. cs. – 200/1934.

⁹³⁶ Ujság, 10. évf. 1934. 83. sz. 3. o.

⁹³⁷ Balláné Füstzer: A nemzetközi és a hazai kábítószer-ellenőrzési rendszer kialakulása. i. m.: 11. o.

⁹³⁸ MTCN. 1935. 38. o.

⁹³⁹ K 150 – 2807. cs. – I – 15. – 15/e. – 222/1934. (03. 28.) BM. r.

⁹⁴⁰ J. 1936. 22. o.

orvosszakértője sokkal nagyobbra becsülte a függők számát Magyarországon. Feltételezése szerint többszöröse volt (az illegálisan) a kábítószerrel kapcsolatban állók száma, mint a statisztikai adatok szerint. Így feltételezhetjük az 1930-as évek végén a legalább néhány ezres számot. Számos esetben állástalan iparosok, kereskedők, bűnözők, prostituáltak,⁹⁴¹ újságírók, művészek voltak a függők, de előfordult, hogy a gyógyszertárak vagy kórházak dolgozói között kellett keresni őket.⁹⁴² Így tehát elmondható, hogy valamilyen arányban számos társadalmi réteg képviseltette magát e területen. Feltűnően sok prostituált volt függő.⁹⁴³ Az évtized vége felé egyre jobban terjedt a kábítószer a kórházi dolgozók között, s a statisztika szerint a legtöbb függő is közülük került ki.⁹⁴⁴ Meg kell említenünk, hogy a hivatalos statisztika nem feltétlenül tükrözte a valóságot. A bűnözői világban valószínűsíthetően rengetegen használtak kábítószer. Egy kórházi alkalmazottnak könnyebb volt lebukni, mint egy bűnözőnek. Lehetséges, hogy ezért mutatta ki a statisztika a kórházi dolgozók igen magas arányát. Az 1930-as évek utolsó harmadában évente átlagosan 50 illegális kábítószer forgalomba hozatalt és törvénytelen beszerzést „észleltek” a hatóságok.⁹⁴⁵ Utóbbi is jelzi, hogy szerencsére Magyarországon a kábítószer-probléma nem volt súlyos, hiszen a „súlyosság” kimondásához évente a fenti számoknál sokkal többre lenne szükség. A kábítószer-használattal kapcsolatos bűnözés szinte mindennapos esete volt, hogy a „*fehér mérge rabszolgája*” orvosi receptet hamisított, vagy orvosnak adta ki magát és így szerzett kábítószer a gyógyszerésztől. A lopástól, betöréstől, sőt gyilkosságtól sem riadtak vissza a függők.⁹⁴⁶

Temesváry György kábítószer-szakértő véleményének hitelt adhatunk, hiszen a Központi Szervnél is dolgozott, s szerinte a „*nagy halakat*” nem sikerült elkapnia a hatóságoknak, csak a kisebbeket. Főleg Bécsből, illetve Prágából jöttek Budapestre a nagyobb kábítószer-kereskedők.⁹⁴⁷ Az 1930 évek végén leginkább a kokain és a morfium volt elterjedt, s utánuk következett „*népszerűségben*” az ópium.⁹⁴⁸ Természetesen a viszonylag szigorú belügyminiszteri intézkedések ellenére – csak úgy mint a világon bárhol – lehetetlen volt teljesen megfékezni a különböző kábítószeres terjedését. A jogszabályokkal kapcsolatban megemlítendő, hogy bizonyos esetekben kijátszhatóak voltak. Különböző

⁹⁴¹ Temesváry i. m.: 55. o.

⁹⁴² Tolnai Világlapja. 40. évf. 1939. 24. sz. 28. o.

⁹⁴³ Temesváry i. m. 55. o.

⁹⁴⁴ Tolnai Világlapja. 40. évf. 1939. 24. sz. 28. o.

⁹⁴⁵ J. 1937. 25. o.; J. 1938. 33. o.; J. 1939. 15. o.

⁹⁴⁶ Tolnai Világlapja. 40. évf. 1939. 24. sz. 28. o.

⁹⁴⁷ Temesváry i. m.: 59–60. o.

⁹⁴⁸ Tolnai Világlapja. 40. évf. 1939. 24. sz. 28. o.

titkos üzemekben előállíthatóak voltak egyes kábítószer-fajták, illetve azokat a kreatív kábítószer-kereskedők átcsempészhették az államhatárokon, s már csak idő kérdése volt, hogy mikor jut el a fogyasztókhöz. Legfőképpen az 1934-1935-ös év nevezhető a belügyminiszter kábítószer-ellenes harcának csúcspontjának, hiszen a legtöbb érdemi változás ekkor történt. Az 1930-as évek második felében már nem történt megemlítendő változtatás a kábítószer-politikai rendszeren. A belügyminiszter ugyan nem tudta felszámolni e veszélyes szerek illegális használatát, de a terjedési folyamatot lelassította, megakadályozva ezzel, hogy a társadalom minél nagyobb arányban váljon „*drogossá*”.

A sajtó beszámolt a kábítószerekkel kapcsolatos friss hírekről, a rendőrség kábítószer-ellenes tevékenységéről. A rendőrség különböző akciót bemutatták, legfőképpen Budapest kapcsán. Keresztes-Fischer minisztersége idején – leszámítva a törvényjavaslat beterjesztésével kapcsolatos formaiságokat (az előadó bemutatta a törvényjavaslatot a Képviselőháznak, a miniszter a Képviselőház elé terjesztette a törvényjavaslatot stb.) – nem hangzott el vélemény a témában.⁹⁴⁹ Az ellenzék hallgatása jelzi, hogy nem tartották politikai szempontból jól támadható felületnek e területet. Valószínű, hogy „*titokban*” elégedettek voltak e szakpolitikai terület irányításával. A szakma részéről nem érkezett komoly kritika azon kívül, hogy nőtt az adminisztrációs teher.

8.3. Közlekedésrendészet⁹⁵⁰

„A közbiztonsági szervek igyekezzenek a közönséget ránevelni és szükség esetén rákényszeríteni a helyes közlekedésre (...)”⁹⁵¹ (Keresztes-Fischer Ferenc)

A közlekedésrendészethez tartozott – az 1932-es új belügyminisztériumi beosztás szerint – a közúti közlekedésrendészet, a közlekedésrendészeti nemzetközi egyezmények végrehajtása, a magán- és közhasználatú járművek rendszete, a gépjárművezető-képzés, az Állami Gépjárművezetőképző Tanfolyam, a légi járművek rendszete, a légi járművekről sajtótermékek és egyéb tárgyak ledobása.⁹⁵² A közlekedésrendészet a felsorolt ügykört megőrizte Keresztes-Fischer egész további belügyminisztersége idején. A közúti

⁹⁴⁹ KN. 1931-1935.

⁹⁵⁰ Ezen alfejezet egy korábban publikált tanulmányom kissé átdolgozott változata: Balogh Atila: A Belügyminisztérium közlekedésrendészeti politikája Keresztes-Fischer Ferenc minisztersége idején (1932-1935). 35-49. o. In: Koncz István – Szova Ilona (szerk.): A 15 éves PEME XVI. PhD - Konferenciájának előadásai. Budapest, Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület, 2018.

⁹⁵¹ Sporthírlap. 23. évf. 1932. 62. sz. 9. o.

⁹⁵² MTCN. 1932. 13. o.

gépjárművek adóztatásaival kapcsolatos kérdésekkel ezen alfejezet nem foglalkozik, csupán említést tesz róluk, hiszen ezen kérdésekről legfőképpen nem a Belügyminisztérium döntött.

A belügyi tárca irányítása mellett megemlítendő Kenéz Béla⁹⁵³, illetve Fabinyi Tihamér⁹⁵⁴ is, akik kereskedelemügyi miniszterként több alkalommal is Keresztes-Fischer belügyminiszterrel „*egyetértőleg adtak ki*” rendeletet. Bizonyos szempontból Schimanek Emilnek⁹⁵⁵ is szerepe volt ezen területen, hiszen számos tanáccsal látta el a Belügyminisztériumot.⁹⁵⁶ Említésre méltóak a rendőrség egyes vezetői is, hiszen a belügyi tárca az utóbbiak szakmai tanácsait az esetek egy részében megfogadta.

A közlekedésrendészeti szakterületről így nyilatkozott Keresztes-Fischer belügyminiszter: „*A közúti közlekedésrendészet kérdése mindig intenzíven érdekelt*”.⁹⁵⁷ A fennmaradt források tükrében elmondható, hogy más – rendészethez tartozó – szakterületről nem nyilatkozott ily módon a miniszter. Az utóbbiból arra következtethetünk, hogy valószínűleg a közlekedésrendészet volt a miniszter számára az egyik legkedvesebb szakterület a tárcáján belül.

Budapesten az autóforgalom az 1920-as évekig viszonylag gyorsan fejlődött,⁹⁵⁸ azonban ezzel párhuzamosan a közlekedésrendészet, illetve a közlekedéssel kapcsolatos jogszabályok kissé lemaradásban voltak.⁹⁵⁹ Egyes vélemények szerint a budapesti közönség „*hihetetlen indolenciája* (közönyössége, nemtörődömsége stb. – B. A.) és

⁹⁵³ Dr. Kenéz Béla (Szolnok, 1874. 03. 15. – Budapest, 1946. 04. 01.): statisztikus, egyetemi tanár, miniszter. 1897-ben a Központi Statisztikai Hivatalnál kezdte pályáját. 1905-ben a kereskedelemügyi tárcához került. 1931. 08. 24-től 1932. 10. 01-ig kereskedelemügyi miniszter. Jelentős szakírói tevékenységet fejtett ki a statisztika terén.

(Lengyel – Vidor: Magyar Országgyűlési Almanach. Ötszáz magyar élet. 1931-1936. i. m.: 160-162. o.; Kossuth Népe. 2. évf. 1946. 78. sz. 3. o.)

⁹⁵⁴ Dr. Fabinyi Tihamér (Hisnyóvíz, 1890. 08. 07. – Boston, Amerikai Egyesült Államok, 1953. 07. 11.): miniszter. Jogot végzett. Majd az Igazságügyminisztériumban helyezkedett el. Utána ügyvédnek állt. Kereskedelemügyi miniszter is volt (1932. 10. 01. – 1935. 04. 4.). A dunai tengerhajózás, illetve a Balaton üdülőterületi fejlesztésében is fontos szereppel bírt. Később pénzügyminiszter lett (1935. 01. 06. – 1938. 03. 09.). A győri program meghirdetése után vált meg hivatalától. 1938-tól 1944-ig a Magyar Általános Hitelbank elnöke volt. 1944-ben nyugatra távozott.

(Kenyeres: Magyar életrajzi lexikon. i. m., <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>, letöltés ideje: 2020. 04. 22.)

⁹⁵⁵ Dr. Schimanek Emil (Budapest, 1872. 11. 23. – Budapest, 1955. 09. 01.): gépészmérnök, műegyetemi tanár. Műszaki végzettségre tett szert. Majd főmérökként tevékenykedett. A Műegyetem rektora lett 1923-ban. A Horthy-korszak idején nagy szerepe volt a tanácsadás terén, sok szakpolitikai döntésnél – főleg a közlekedésrendészet terén – figyelembe vették a szakértelmét. Több jelentős írás is fűződik hozzá. Pl.: Schimanek Emil jelentése a magyar és külföldi gyártmányú autómobilokkal végzett összehasonlító kísérletekről. Budapest, Műegyetem Ny., 1931.; Schimanek Emil: A gázmotorokról. Budapest, Élet Ny., 1943. (Szinyeyi József: Magyar írók élete és munkái. 12. k. Budapest, Hornyánszky, 1908.)

⁹⁵⁶ Schimanek szerepéről később említést teszek.

⁹⁵⁷ Sporthírlap. 23. évf. 1932. 62. sz. 9. o.

⁹⁵⁸ Sz. N.: A kereskedelemügyi minisztérium munkássága az 1927–1930. évek alatt. Közgazdasági Értesítő. 26. évf. 1931. 19. sz. 21. o.; Schimanek Emil: Az automobilizmus fejlődése. In: Kontz Endre (szerk.): Automobil közlekedési rendészet. Budapest, Pallas, 1929.

⁹⁵⁹ Sz. A.: Közigazgatási feladatok a közlekedési rend érdekében. Városi Szemle. 18. évf. 1932. 774-778.o.

*fegyelméletlensége, mely mint egy neveletlen, éretlen gyerekhad fölényes mosollyal siklott el a hatóságok erőltet, sokszor naiv közlekedésrendészeti intézkedésein, inkább próbálkozásai fölött.*⁹⁶⁰ A budapesti polgár ilyen típusú magatartását maga Keresztes-Fischer is hasonlóképpen látta.⁹⁶¹ Ebből az következett, hogy a közlekedési rendteremtést erélyesebben vette kezébe a rendőrhatóság, nemcsak mint végrehajtó, hanem mint jogszabályalkotó is. Megszervezték és üzembe állították a közlekedési rendőrséget, közlekedési jelzőlámpák jelentek meg az utcákon. „K” rendőrposztok alakultak ki és megindult a közönség közlekedési nevelésének munkája is. Így az 1920-as évek végére bizonyos szempontból, egyes területeken valóban konszolidálódott a közlekedési rend Budapesten.

A magyar közlekedésrendészet korai történetének egyik legfontosabb állomása volt, amikor 1929-ben megszületett a 250.000/1929. BM. rendelet,⁹⁶² vagyis az első igazán részletes közlekedési kódexünk, a Kresz.⁹⁶³ Az utóbbi mindenképpen pozitívumnak tekinthető, s a közlekedésrendészeti jogszabályok egyik „*ősatyjának*” nevezhető e rendelet. Meg kell említeni azonban, hogy korábban is megszülethetett volna ezen igen fontos jogszabály, a közlekedési rend érdeke ezt már az 1920-as évek elején megkövetelte. Ezen jogforrás „*gyakorlati eredményességét*” azért is nehéz vizsgálnunk az 1930-as évek elejét tekintve, mert ekkorra a magyarországi közúti gépjárművek számának növekedése megállt,⁹⁶⁴ sőt, csökkenni kezdett.⁹⁶⁵ 1930-tól 1933-ig a gépjárművek száma rohamosan fogyatkozott az országban.⁹⁶⁶ 1931-ben körülbelül 14.000 jármű volt Budapesten.⁹⁶⁷ Az autók és motorkerékpárok száma Magyarországon 1932 végére 26.952-re esett vissza. A gépjárművek körülbelül fele ekkor Budapesten „*működött*”.⁹⁶⁸ 1929-ről 1932-re a közúti balesetek száma majdnem 30 %-kal csökkent. A személyi sérülések száma több mint 20%-kal mérséklődött.⁹⁶⁹ Ezen pozitív folyamat tehát valószínűleg jelentős részben a közúti forgalom csökkenésének volt köszönhető. Ily módon le kell szögeznünk, hogy nemcsak a

⁹⁶⁰ Uo. 775.

⁹⁶¹ Sporthírlap. 23. évf. 1932. 62. sz. 9. o.

⁹⁶² Az 1929. évi XXXII. tc. alapján (A közúti közlekedés szabályozása tárgyában 1926. évi április 24-én Párisban aláírt nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről) született a rendelet.

⁹⁶³ 250.000/1929. (08. 08.) BM. r. MRT. 63. évf. 1929. 1278–1349. o.

⁹⁶⁴ Az 1930-as évek első felének történéseihez adalék: Közgazdasági és közlekedési tudósító. 7. évf. 1934. 22. sz.

⁹⁶⁵ Sz. A.: Utcái közlekedés és csend. Városi Szemle 18. évf. 1932. 455. o.

⁹⁶⁶ SÉ. 1937. 198. o.

⁹⁶⁷ Szilvási Ferenc: Budapest közlekedésbiztonságáért. Budapest. BM Könyvkiadó. 1989. 52. o.

⁹⁶⁸ SÉ. 1932. 197. o.

⁹⁶⁹ SÉ. 1929. 260. o.; SÉ. 1930. 227. o.; SÉ. 1931. 221. o.; SÉ. 1932. 198. o.

közlekedésrendészettel foglalkozó hatóságnak, hanem a gazdasági hanyatlásnak⁹⁷⁰ is köszönhető, hogy a közlekedés terén viszonylagos rend uralkodott. „*A magánautók nagy része leállt, a taxik szundikáló soffőrjeikkel a standokon terpeszkednek, a teherszállítás szinte a nullára zsugorodott, legfeljebb a jó öreg kerékpárok, no és a motorkerékpárok száguldanak változatlanul. Az utca képe híven tükrözi vissza a nagy pénztelenséget. A budapesti utca ma szomorú képet mutat.*” Utóbbi, 1930-as évek elején keletkezett írás ugyan kissé túloz, mindenesetre elmondható, hogy az autóforgalom jelentős mértékű hanyatlása tény.⁹⁷¹ Az automobilizmus hanyatlásához egyébként az ún. „*autóadók*” is hozzájárulhattak,⁹⁷² amelyek egyéb terhekkel karöltve komoly anyagi nehézséget jelenthettek az egyes „*autózó*” állampolgárok számára. Az is megemlítendő, hogy sokan azért sem mertek autót venni, mert kiszámíthatatlannak látták az autókkal kapcsolatos adópolitikát, s félték a magas adóterhek további növekedésétől.⁹⁷³

Az állam által új közutak építésére, illetőleg a már meglévő utak átépítésére és fenntartására fordított összeg jelentős mértékben csökkent 1932-re. A közúti hálózatunk fejlesztése csaknem teljesen megakadt ebben az évben.⁹⁷⁴ A Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium tehát ilyen állapotok közepette vette át a közlekedésrendészeti irányítást szinte minden tekintetben.

Korábban már részben közvetlenül, részben a BSzKRT⁹⁷⁵ útján számtalan közlekedési jelzőlámpát állítottak fel Budapesten, járdaszigeteket létesítettek, megkezdték a fontosabb útvonalak tagolását, részben a villamossínek átépítése útján stb. Ezek terén azonban voltak még problémák, hiányosságok az 1930-as évek elején. Egy korabeli írás szerint Budapesten számos olyan tér volt, ahol valóban veszélyek százai leselkedtek közlekedési szempontból az állampolgárokra. Ilyen volt például „*Calvin-, Gellért-, Berlini-, Ferenc József-, Deák-tér*”⁹⁷⁶.⁹⁷⁷ Meg kell említenünk egy korabeli véleményt Kozma Jenőtől⁹⁷⁸, ez utóbbi valószínűleg hitelesnek mondható: „*Nálunk (Budapesten – B. A.) is a nagy közlekedési útvonalakon mindenki jobban vigyáz magára, ügyesebben mozog, ahol*

⁹⁷⁰ Erről bővebben itt: Incze: Az 1929-1933. évi világgazdasági válság hatása Magyarországon. i. m.

⁹⁷¹ Sz. A.: Közigazgatási feladatok a közlekedési rend érdekében. i. m.: 775. o.

⁹⁷² Közgazdasági és Közlekedési Tudósító. 6. évf. 1933. 20. sz. 7. o.

⁹⁷³ Autó. 24. évf. 1934. 11-12. sz. 8-10. o. (A Királyi Magyar Automobil Club XXXIII. évi közgyűléséről készült összefoglaló.)

⁹⁷⁴ SÉ. 1932. 197. o.

⁹⁷⁵ Budapest Székesfővárosi Közlekedési Rt.

⁹⁷⁶ Korabeli helyesírás, korabeli elnevezések.

⁹⁷⁷ Sz. A.: Közigazgatási feladatok a közlekedési rend érdekében. Városi Szemle. 18. évf. 1932. 775-776. o.

⁹⁷⁸ Dr. nagyajtai Kozma Jenő (Budapest, 1879. 11. 22 - ?); kormányfőtanácsos; a Fővárosi Közgyűlésben a Törvényhatósági Bizottság tagja; 1926-tól 1935-ig nemzetgyűlési, illetve országgyűlési képviselő. (Hortobágyi Jenő (szerk.): Keresztény Magyar Közéleti Almanach. 1. k. Budapest, Pátria, 1940. 558-559. o.)

*pedig ritkábban járnak autók, ott nem igen gondolnak rá.*⁹⁷⁹ Elmondható, hogy számos közlekedésrendészeti probléma volt ekkor Budapesten,⁹⁸⁰ illetve az egész országban is, s ezek megoldására egyébként nem volt elegendő 1-2 év. Számítani lehetett arra, hogy a gépjárművek száma nem fog növekedni a gazdasági válság idején, de az addig kialakult közlekedésrendészeti rendszerben számos területen akadtak megújításra váró jogszabályok. Fontos hangsúlyoznunk, hogy a közigazgatás racionalizálásának „*eszméje*”⁹⁸¹ – amely bizonyos szempontból már a Bethlen miniszterelnökségének végén elméletileg elindult – megkövetelte azt is, hogy a közlekedésrendészet terén is gyorsabban, „*ésszerűbben*”, olcsóbban működjön a rendszer.

A vizsgált időszakunkban a közlekedésrendészeti terület nem kapott elegendő pénzügyi forrást. Az állami költségvetésekben is évről évre csökkentették a kiadásokat ezen a területen. (Az 1931/32-es költségvetési évről az 1932/33-as költségvetési évre a gépjárműrendészeti kiadásokat több mint 40%-kal csökkentek.)⁹⁸² Ez utóbbi még a kereskedelemügyi tárca irányítása alatt történt. Majd az 1932/33. költségvetési évről az 1934/35. költségvetési évre további 25%-kal csökkentek az erre fordított kiadások.⁹⁸³ Az állami zárszámadások tanúsága szerint az esetek többségében az előirányzatokkal szemben a tényleges kiadások főösszegei magasabbak voltak. (1933/34. év: kb. 60%-kal,⁹⁸⁴ 1934/35. év: kb. 8%-kal⁹⁸⁵). Több közlekedési rendőrré, illetve járműre lett volna szüksége ekkor a közlekedésrendészetnek ahhoz, hogy hatékonyabb legyen a magyar közlekedésrendészet. (Igaz ugyan, hogy az utóbbi kettő a rendőrség költségvetését terhelte volna.) Megjegyzendő, hogy a közlekedési rend megteremtése és megtartása nem kizárólag rendészeti teendők megtételéből állt. Szükségesek voltak különböző intézmények, berendezések, műszaki, városrendezési létesítmények. Utóbbiak létrehozása pedig nem csupán központi rendészeti, hanem önkormányzati kötelesség is volt. Az államháztartás, illetve az önkormányzatok pénzügyi helyzete miatt azonban nem volt elegendő pénzügyi keret a fentiekre.

A közlekedésrendészet kapcsán fontos változást jelentett a belügyminiszter hatáskörének növekedése és az Országos Közlekedésrendészeti Bizottság megszületése is.

⁹⁷⁹ Fővárosi Közlöny. 44. évf. 1933. 33-63. sz. 1125. o.

⁹⁸⁰ Nemzeti Sport. 24. évf. 1932. 232. sz. 8-9. o.

⁹⁸¹ Erről bővebben itt: Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás racionalizálása, Budapest, Kir. Magy. Egyetemi Nyomda, 1930.

⁹⁸² ÁKBM. 1932/33. 34. o.

⁹⁸³ ÁKBM. 1932/33. 34. o.; ÁKBM. 1933/34. 74. o.; ÁKBM. 1934/35. 25. o.

⁹⁸⁴ ÁZ. 1933/34. 92-93. o.

⁹⁸⁵ ÁZ. 1934/35. 98-99. o.

Az Országos Automobilszakértő Bizottságot Keresztes-Fischer a kereskedelemügyi miniszter egyetértésével megszüntette; ily módon a bizottság tisztikarának, tagjainak, segédszemélyzetének és alkalmazottainak, továbbá a gépjármű-kerületi (alkerületi) hivatalos szakértők kinevezése, megbízatása hatályát veszítette. A megszüntetett Országos Automobilszakértő Bizottság feladatkörét – a típusvizsgálat⁹⁸⁶ kivételével – a belügyminiszter vette át.⁹⁸⁷ A közúti közlekedésrendészettel, főként a gépjárművek közúti forgalmával kapcsolatban felmerülő kérdésekben ezentúl a belügyminiszter szakközege az Országos Közlekedésrendészeti Bizottság lett, amely Budapesten, a Műegyetemen székel.⁹⁸⁸

Az Országos Közlekedésrendészeti Bizottság elnöke Schimanek Emil lett,⁹⁸⁹ aki a Műegyetem tanára, s a Horthy-korszak egyik legkiválóbb közlekedéssel foglalkozó szakembere, tudósa volt. A belügyminiszter számos, egyéb jogkört kapott a közlekedésrendészeti területen. Megemlítendő például, hogy a belügyminiszter hatásköre azzal is gazdagodott, hogy a magánhasználatban lévő gépjármű forgalmi engedélye kiadásának, átírásának megtagadása, vagy visszavonása esetén végsőfokon ő maga határozott.⁹⁹⁰ A gépjárművezető-képző magántanfolyamokra az engedélyt ezentúl a belügyminiszter adta meg. Az ilyen tanfolyam engedélyezésére vonatkozó iratokat a gépjármű-kerület illetékes elsőfokú rendőrhatóságának az eljárás után a belügyminiszterhez kellett felterjeszteni.⁹⁹¹ Ezzel kapcsolatban egy belügyminiszteri rendelet⁹⁹² az állami gépjármű-vezetőképző tanfolyam részére újabb szervezeti szabályzatot állapított meg.⁹⁹³

Keresztes-Fischer így tehát számos területen nagyobb hatáskörre tett szert, s beilleszthető abba a folyamatba, amely azt mutatja, hogy a belügyminiszter az állami közigazgatásban egyre nagyobb hatalmat kapott 1932-ben.⁹⁹⁴

A rendőrhatósági műszaki szakértőkkel kapcsolatban számos változtatás történt 1932-ben. A gépjárművek forgalomba helyezésével, a forgalomba helyezett gépjárművek

⁹⁸⁶ A típusvizsgálatot ezután a belügyminiszter részéről felállítandó bizottság három tagja végezte, akik a vizsgálat eredményéről e bizottságnak írásbeli jelentést tettek. A bizottság ezt a jelentést a típusvizsgálati bizonyítvány kiadása ügyében való határozathozatal céljából a kereskedelemügyi miniszterhez terjesztette fel.

⁹⁸⁷ 120.100/1932. (03. 25.) BM. kr. MRT. 66. évf. 1932. 106-108. o.

⁹⁸⁸ 120.200/1932. (03. 25.) BM. r. MRT. 66. évf. 1932. 108-113. o.

⁹⁸⁹ MTCN. 1932. 44. o.; MTCN. 1935. 43. o.

⁹⁹⁰ 120.100/1932. (03. 25.) BM. kr. MRT. 66. évf. 1932. 106-108. o.

⁹⁹¹ 124.000/1932. (07. 13.) BM. r. MRT. 66. évf. 1932. 807-810. o.

⁹⁹² 124.100/1932. (07. 14.) BM. r. BK. 66. évf. 1932. 32. sz. 529-537. o.

⁹⁹³ 124.100/1932. (07. 14.) BM. r. BK. 66. évf. 1932. 32. sz. 529-537. o.

⁹⁹⁴ A Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium hatáskörének jelentős része a Belügyminisztériumhoz került ekkor.

időszakos megvizsgálásával, továbbá a gépjárművezető-jelöltek vizsgáztatásával kapcsolatos műszaki teendőknek Budapesten és a gépjármű-kerületekben való ellátása céljából rendőrhatósági műszaki szakértőket nevezett ki a kereskedelemügyi miniszter a belügyminiszterrel egyetértőleg. A szakmaiság biztosítását jelentette, hogy műszaki szakértővé csak gépészmérnöki képesítéssel rendelkező, a gépjárművezetésben jártas személy válhatott. A két miniszter a közérdeket szem előtt tartva kizárta többek között azt is, hogy gépjárműgyárosokat és gépjármű-kereskedőket (és utóbbiaknak alkalmazottait is) műszaki szakértőkké nevezzenek ki.⁹⁹⁵ Ezen tiltás azért is volt pozitívum, mert például egy gépjármű-kereskedőnek nem biztos, hogy érdekében állt, hogy az érdekeltségéhez tartozó adott gépkocsikról esetleg elterjedjenek, hogy egy részük hibás. Az is előfordulhatott elméletileg, hogy a konkurenciát próbálták volna „gyengíteni” a műszaki szakértői hamis vélemények által.

A rendőrhatósági műszaki szakértők feladatköre bővült.⁹⁹⁶ (Az „addigi” feladatkörök: gépjárművek megvizsgálása, gépjárművek ellenőrzése, gépjárművezető-jelöltek vizsgálja, gépjárművezető-képző magántanfolyamok engedélyezését megelőző helyszíni szemle).⁹⁹⁷ Az illetékes elsőfokú rendőrhatóság felhívására az előforduló közúti közlekedési balesetek következtében folyamatba „tett” rendőrhatósági eljárásban (helyszíni szemle, ténymegállapításhoz szükséges szakvélemény adása) is – külön díjazás nélkül – kötelesek voltak közreműködni. Meg kell jegyeznünk, hogy ez igen negatív volt a szakértőkre nézve, azonban az államháztartás helyzete miatt a belügyi tárca erre a lépésre szánta el magát. Egyébként jellemző, hogy a műszaki szakértőkön sokat takarékoskodott az állam.⁹⁹⁸ A fentiek felül a szakértők kötelesek voltak az Országos Közlekedésrendészeti Bizottság határozataihoz alkalmazkodni, illetve e bizottság felhívására a bizottság részére egyes ügyekben írásbeli szakvéleményt küldeni. A bizottság ülésén, továbbá az évenként tartandó rendőrhatósági műszaki szakértők teljes ülésén részt kellett venniük. Utóbbi a szakmai fejlődés, s tanácsadás lehetőségeit villantotta fel.

A rendőrhatóságok ezentúl az Országos Közlekedésrendészeti Bizottsághoz közvetlenül csak általános érdekű közlekedésrendészeti kérdésekben (a közlekedés rendjét és biztonságát előmozdító ügyek) fordulhattak, míg az előttük folyamatban levő konkrét ügyekben szakvélemény adása céljából a működésük területére kinevezett rendőrhatósági

⁹⁹⁵ 120.100/1932. (03. 25.) BM. kr. MRT. 66. évf. 1932. 106-108. o.

⁹⁹⁶ 120.200/1932. (03. 25.) BM. r. MRT. 66. évf. 1932. 108-113. o.

⁹⁹⁷ 250.000/1929. (08. 08.) BM. r. MRT. 63. évf. 1929. 1278–1349. o.

⁹⁹⁸ ÁKBM. 1933/34. 74. o.

műszaki szakértőhöz kellett fordulniuk.⁹⁹⁹ Utóbbi intézkedés által az Országos Közlekedésrendészeti Bizottságnak elvileg több ideje, lehetősége nyílt az egyéb ügyek intézésére.

Keresztes-Fischer minisztersége idején szabálytalanságok is történtek a hatóságok részéről. A Belügyminisztérium tudomására jutott, hogy a „nem gépjárműkerületi” egyes rendőrhatóságok a közúti forgalomban részt vevő gépjármű valamelyik okmányának (forgalmi engedély, igazolólap), illetve megkülönböztető jelének (rendszámtábla) elvesztése esetén a gépjármű valóságos és jogos üzembentartója részére engedélyt adtak arra, hogy az elvesztett okmány vagy megkülönböztető jel pótlásáig, illetőleg az engedélyben megjelölt időpontig a gépjárművel a közúti forgalomban részt vehessenek. Különös, hogy utóbbiak megtörténhettek. A rendőrhatóságok ezzel a szabályellenes eljárásukkal egyrészt visszaélésekre is lehetőségeket adtak, másrészt az államkincstár megkárosítására is lehetőséget nyújtottak. Az államkincstár – annak ellenére, hogy itt nem volt szó jelentős összegekről – nem engedhette meg a fentieket, ráadásul a közlekedésrendészet – amely nem tekintett vissza hosszú múltra – nem engedhette meg, hogy ilyen könnyelműen kezeljék ezen kérdést. E szabálytalan eljárás megszüntetése állami szempontból fontos volt. A fenti probléma miatt keletkező káros következmények kiküszöbölése céljából a Belügyminisztérium utasította a nem a gépjármű-kerület székhelyén működő elsőfokú rendőrhatóságokat, hogy hasonló intézkedés megtételétől tartózkodjanak.¹⁰⁰⁰ Megemlítendő, hogy a hatályos jogszabály értelmében¹⁰⁰¹ mindenképpen indokolt volt a fenti intézkedés.

A belügyi tárca tervbe vette egy alapos állami ellenőrzés véghezvitelét. Ezen lépést a közúti biztonság érdeke valóban megkövetelte. A magyar közlekedésrendészeti politikával gyakran elégedetlen Királyi Magyar Automobil Club is elismerte az alapos vizsgálat jogosságát, bár az időponttal kapcsolatban voltak fenntartásaik.¹⁰⁰² A közúti forgalomban részt vevő személy- és tehergépkocsikat, motorkerékpárokat, különleges gépjárműveket (ideértve a vontató gépjárműveket is) megvizsgálás céljából be kellett mutatni az államnak 1933. február 1-től 1933. április 30-ig. Megemlítendő, hogy nem minden járműre terjedt ki az ellenőrzés.¹⁰⁰³ Sem a honvédség tulajdonában levő gépjárművekre, sem az olyan postai

⁹⁹⁹ 120.200/1932. (03. 25.) BM. r. MRT. 66. évf. 1932. 108-113. o.

¹⁰⁰⁰ 157.100/1933. (02. 21.) BM. kr. MRT. 67. évf. 1933. 1201-1202. o.

¹⁰⁰¹ 250.000/1929. (08. 08.) BM. r. 116. § (3) bek. MRT. 63. évf. 1929. 1278-1349. o.

¹⁰⁰² Autó. 23. évf. 1933. 1-2. sz. 1-3. o.

¹⁰⁰³ 250.000/1929. (08. 08.) BM. r. 65. § (2) bek. MRT. 6. évf. 1929. 1278-1349. o.

járművekre, amelyek kizárólag postai küldemények szállítását végezték. A postai, illetve honvédségi tulajdonban lévő járműveket (a belügyminiszter részéről megállapított rendszámsorozaton belül), új rendszám táblákkal és igazoló lappal a honvédség és a posta saját hatáskörében látta el.

1933. május 1-től – a kivételeket nem számítva – a közúti forgalomban csak azon gépjárművek számára (a pótkocsikra is vonatkozott) volt engedélyezett a közlekedés, amelyek a Kreszben foglalt rendelkezéseken túl az új rendeletben¹⁰⁰⁴ megállapított rendelkezéseknek is megfeleltek. A fentieket a rendőrhatóság a gépjármű-kerület rendőrhatósági műszaki szakértőjével (akár többel is) vizsgálta meg. Ha a rendőrhatóság a forgalombiztonság és forgalomképesség terén veszélyeztető hiányt észlelt, a gépjármű megkülönböztető jeleit (forgalmi engedély, rendszám tábla, igazoló lap) bevonta, majd a gépjármű „*valóságos és jogos üzembentartójával*” közölte.

Ha a rendőrhatóság a gépjármű megkülönböztető jeleit bevonta, csak akkor volt szabad ismét részt venni a közúti forgalomban, ha annak „*valóságos és jogos üzembentartója*” a hiányok megszüntetése után a gépjárművet a rendőrhatósággal újból megvizsgáltatta, és a rendőrhatóság a forgalomba helyezést engedélyezte. Ha a rendőrhatóság a gépjármű forgalombiztonságát és forgalomképességét nem veszélyeztető kisebb hiányt tapasztalt, akkor a megkülönböztető jeleket nem vonta ugyan be, de az új rendszámot és igazoló lapot csak akkor adta ki, ha az észlelt kisebb hiány pótlásáról meggyőződött. Egyébként a fentiek a pótkocsikra is vonatkoztak.¹⁰⁰⁵

A közúti forgalomban részt vevő gépjárművek megvizsgálása, új rendszám táblával¹⁰⁰⁶ és igazoló lappal való ellátása, továbbá a pótkocsik megvizsgálása és nyilvántartása tárgyában kiadott 127.000/1932. BM. rendelet végrehajtásánál követendő eljárást a 159.300/1933. BM. rendelet szabályozta. A rendeletben megállapított határidőben – 1933. június 19-től 1933. szeptember 30-ig – a gépjárművek, illetőleg pótkocsik „*megvizsgáltattak*”, új rendszám táblával és igazoló lappal „*láttattak el*” és megtörtént a pótkocsik nyilvántartásba vétele is. Az említett rendelet bizonyos szempontból, egyes területeken egyszerűsítette a gépjármű-nyilvántartás vezetésére vonatkozó eljárást és lényeges könnyítéseket tett a gépjárműveket üzembentartók bejelentési kötelezettsége tekintetében is.¹⁰⁰⁷ Az új rendszámokat egyébként az alvázba (kormányrudat tartó hüvelybe)

¹⁰⁰⁴ 127.000/1932. (11. 28.) BM. kr. MRT. 66. évf. 1932. 1099-1113. o.

¹⁰⁰⁵ 127.000/1932. (11. 28.) BM. kr. MRT. 66. évf. 1932. 1099-1113. o.

¹⁰⁰⁶ A 7. sz. melléklet ábrázolja a magánhasználatban (is) használt új rendszám táblát.

¹⁰⁰⁷ 159.300/1933. (05. 29.) BM. r. MRT. 67. évf. 1933. 1487-1502. o.

kellett „ütni”. Az új rendszámablát és az új igazolólapot a forgalombiztosnak és forgalomképesnek talált gépjármű részére is csak akkor volt szabad kiadni, ha a gépjármű valóságos és jogos üzembentartója az adóhivatal¹⁰⁰⁸ bizonyítványával igazolta, hogy a gépjárművet „*semminemű közúti adóhátralék sem terheli*”.

A Belügyminisztérium a hátsó rendszámablák megvilágítására ugyancsak felhívta a figyelmet. Az addigi – elől 9x24 cm, hátul 15x43 cm méretű – rendszámablákat alakjukban, illetve tartalmukban is megváltoztatta az új rendelet. A 2 betűből, valamint 5 számból álló azonosító jelet 2 betűre és 3 számra változtatták a könnyebb leolvashatóság érdekében. Az új rendszámablán lévő első betű az illető gépjármű-kerület székhelyét, a második betű pedig a gépjármű „*minőségét*” jelezte. Az ország területét 18 gépjármű-kerületre osztották. A székhely települései nevének a kezdőbetűi jelölték a rendszámon azt, hogy a gépjármű mely gépjármű-kerülethez tartozott. Mivel a nagy sebességgel haladó járművek rendszámát a külső szemlélő csak rövid ideig látta, az első rendszámon a betűk, a nagyobb méretű és megvilágított hátsó rendszámon a számok voltak az első helyen. A rendszám lehetett fehér alapon fekete vagy fekete alapon fehér is. A kutatások és előzetes kísérletek alapján a rendszer 25%-kal növelte a rendszámok helyes leolvasásának valószínűségét.¹⁰⁰⁹ Az új rendszámablák bevezetése egyébként jelentős üzleti hasznot jelentett az azokat gyártó vállalatnak. Ezen felül az új táblák elősegíthették az „*elmenekülő, gázoló sofförök*” kinyomozását. Negatívum, hogy adminisztrációs terhet jelentett a hatóságoknak, illetve anyagi, időbeli terhet az állampolgárok egy részének. A gépjárműveknek (és pótkocsiknak) a rendelet értelmében a vizsgálat alkalmával az új rendszámmal való ellátása folytán az igazolólap adataiban változás állt be. Ennélfogva minden gépjárművet új igazolólapal kellett ellátni.¹⁰¹⁰

A megtartott ellenőrzésekről kapott jelentésekből megállapíthatóan megvizsgálás, új rendszámmal és igazolólapal ellátás céljából számos olyan gépjárművet (és pótkocsit) nem mutattak be, melyek azelőtt a közúti forgalomban rendszeresen részt vettek. A gépjármű-kerületi elsőfokú rendőrhatalóságok, valamint a rendőrség budapesti főkapitánya mint országos gépjármű-nyilvántartó hatóság, ezeket a régi rendszámmal ellátott gépjárműveket (és pótkocsikat) is nyilvántartották, mivel megtörténhetett, hogy egyes üzembentartók a nevükön nyilvántartott gépjárművet később ismét üzembe helyezték. Feltehető azonban, hogy a régi rendszám alatt nyilvántartott, forgalmon kívül lévő gépjárművek között számos

¹⁰⁰⁸ Magyar Királyi Adóhivatal (adófelügyelőség)

¹⁰⁰⁹ Toldi: Az autó-rendszámabláról. i. m.: 305. o.

¹⁰¹⁰ 127.000/1932. (11. 28.) BM. kr. MRT. 66. évf. 1932. 1099-1113. o.

gépjármű szerepelt, amelyeket üzemképtelen voltak, vagy egyéb ok miatt többé nem helyezhettek később forgalomba. Az üzemképes állapotban lévőket pedig csak későbbi időpontban kívánták forgalomba helyezni. A belügyi tárca felhívta azoknak (természetes, jogi személyeket) a figyelmét, akiknek birtokában régi¹⁰¹¹ rendszámmal ellátott gépjármű volt, hogy azt legkésőbb 1934. évi június 15-ig bezáróan feltétlenül jelentsék be.¹⁰¹²

Azon okból kifolyólag, hogy az új típusú rendszámablák bevezetése következtében a kerületjelző betűket feltüntető táblák megszűntek, szabályozni kellett, hogy milyen összeget kell fizetnie a gépjármű valóságos és jogos üzembentartójának akkor, ha a gépjárművet véglegesen más gépjármű-kerületbe viszi át. A Kresz-szel ellentétben nem 5 P,¹⁰¹³ hanem 2 P díjat kellett fizetni egy új rendelet értelmében.¹⁰¹⁴ Ezen intézkedés némi anyagi segítséget jelentett egyes állampolgárok számára.

Megemlítendő a fenti intézkedések kapcsán, hogy Magyarország gépjármű-állománya 1933 végén 20.387 darabból állt az 1932. évi 26.952 darabbal szemben. Ezt a 24,4%-ot kitevő csökkenést azonban nem írhatjuk teljes egészében a gazdasági helyzet rovására, hanem részben az 1933-ban megtartott gépjármű szemlével kapcsolatos átszámolás végrehajtására vezethetjük vissza.¹⁰¹⁵ A következő jelentős vizsgálatra már nem Keresztes-Fischer belügyminisztersége idején került sor, de az erről szóló rendeletet a belügyi tárca hozta.¹⁰¹⁶

A tehergépkocsik és autóbuszok „biztonságosabbá” tétele is megtörtént az 1930-as évek első felében. A Belügyminisztériumhoz befutó iratok szerint egyre sűrűbben ismétlődött azon jelenség, hogy magánhasználatban levő tehergépkocsikat személyszállításra is felhasználták. Az igazán jelentős problémát az jelentette, hogy a fentiek anélkül történtek, hogy a tehergépkocsin szállított személyek testi épségének megóvása érdekében a szükséges óvintézkedéseket megtették volna. Ezen mulasztás következtében sajnálatos módon számos baleset történt. Az ilyen típusú balesetek megelőzése, valamint a kérdés egységes, s végleges rendezése céljából egy új rendelet született, amely biztonságosabbá tette a tehergépkocsin történő személyszállítást. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy az új jogszabályt többen is kijátszhatták. Megemlítendő például a következő rendelkezés: „Álló személyt (utast) szállítani tilos.”¹⁰¹⁷ Az új jogszabály szabályozta a

¹⁰¹¹ Gépjármű-kerületjelző betű, öt arabszámjeggyű.

¹⁰¹² 195.900/1934. (05. 09.) BM. r. MRT. 68. évf. 1934. 406-410. o.

¹⁰¹³ 250.000/1929. (08. 08.) BM. r. MRT. 63. évf. 1929. 1278-1349.o. A) függelék. XII. (1) bekezdés.

¹⁰¹⁴ 161.300/1933. (09. 09.) BM. r. MRT. 67. évf. 1933. 2354. o.

¹⁰¹⁵ SÉ. 1933. 190.o.

¹⁰¹⁶ 174.100/1935. (02. 27.) BM. r. MRT. 69. évf. 1935. 89-102. o.

¹⁰¹⁷ 157.000/1933. (02. 22.) BM. r. 4. § (2) bek. MRT. 67. évf. 1933. 1202-1206. o.

tehergépkocsin a padok elhelyezését, a tehergépkocsi oldalfalának és lépcsőjének biztonságosabbá tételét, az üres tehergépkocsin szállítható személyek számát stb.¹⁰¹⁸ Végül soron hozzájárult ahhoz, hogy biztonságosabb legyen ez a típusú közlekedés, feltéve természetesen, ha az állampolgárok betartották ezen jogszabályt. A hatályos jogszabály¹⁰¹⁹ értelmében a tehergépkocsikat és autóbuszokat olyan tükörrel is fel kellett szerelni, mely a hátrafelé látást lehetővé tette. E jogszabályt azonban sokan nem vették figyelembe.¹⁰²⁰ Csatáry Béla kifejtette, hogy *„panasz érkezett hozzám amiatt, hogy egyes tehergépkocsik ennek a rendelkezésnek ellenére sincsenek ellátva az említett és közlekedésrendészeti szempontból nélkülözhetetlen tükörrel.”* Tény, hogy ezen hiány a gyors és lehetőleg balesetmentes közúti közlekedés veszélyeztetésére alkalmas volt. Ezen okból kifolyólag a Belügyminisztérium az alárendelt hatóságoknak felhívta a figyelmét arra, hogy az idézett rendelkezés pontos megtartását szigorúan ellenőrizzék, és az ellene vétőkkel szemben a hatályban lévő rendelkezések értelmében járjanak el.¹⁰²¹

Az 1930-as évek első felében a helységnév-jelzőtáblák terén jelentős fejlesztés történt.¹⁰²² A Kresz által meghatározott, és általános közigazgatási célt szolgáló helységnév-jelzőtáblák a megnövekedett közúti forgalom következtében a sima, lehetőleg gyors és veszélymentes közúti közlekedés előmozdításához fűződő érdekeket nem teljes mértékben elégítették ki.¹⁰²³ Tény, hogy az alkalmasabb táblák felállítása szükségessé vált. Ezért a hatályos jogszabályt a kereskedelemügyi miniszterrel egyetértően kiegészítette a Keresztes-Fischer vezette Belügyminisztérium. Így korszerűbbé, s fejlettebbé vált az állam ezen a téren közlekedési szempontból. Fontos, hogy részletesebb meghatározást adott az új kiegészítés a táblákról.¹⁰²⁴ Problémát jelentett például a korábbi betűk méretének aprósága, s ezen a területen valóban szükséges volt a változtatás. Az új közlekedésrendészeti célt szolgáló helységnév-jelzőtábla arra is figyelmeztette a vezetőt, hogy: *„Vigyázz, lakott hely következik, tehát csökkentse a sebességet!”* A *„lassítási idő”*-t szem előtt tartva ezért állították fel ezeket a táblákat az adott település utolsó házától kellő távolságra. Megemlítendő, hogy érintetlenül hagyta a rendelet az addig is használt helységnév-jelzőtáblákat, mondván, hogy ezek általános közigazgatási célt is szolgálnak. Végeredményben megállapítható volt: *„ez a*

¹⁰¹⁸ 157.000/1933. (02. 22.) BM. r. MRT. 67.évf. 1933. 1202-1206. o.

¹⁰¹⁹ 250.000/1929. (08. 08.) BM. r. 58. § (1) bek. e) pontja. MRT. 63. évf. 1929. 1278-1349. o.

¹⁰²⁰ MNL OL – ML – K 35 – 27. o.

¹⁰²¹ 193.578/1934. (02. 01.) BM. kr. MRT. 68. évf. 1934. 138. o.

¹⁰²² MNL OL – ML – K 35 – 64. o.

¹⁰²³ Szöllőssy Alfréd: A közúti jelzések felállítása. Magyar Közigazgatás. 52. évf. 1934. 49. sz. 6-7. o.

¹⁰²⁴ 200.800/1934. (11. 17.) BM. r. MRT. 68. évf. 1934. 1272-1273. o.

*kétféle helységnév-jelzőtábla egymást kiegészíti. Az újonnan rendszeresített tábla inkább a gyors (géperejű) járóművek, a régebbi pedig a lassúbb közlekedési eszközök vezetőinek tájékoztatására szolgál.”*¹⁰²⁵

Meg kell említeni, hogy a nemzetközi forgalmi igazolvány láttamozása terén is változások történtek. Egy újabb jogszabály hatálybalépésétől kezdve csak a nemzetközi forgalmi igazolványt (nemzetközi forgalmi engedélyt), és azt is csak a belépési vámhivatalnál kellett láttamoztatni. A belügyi tárca megszüntette a nemzetközi okmányokkal külföldről érkező gépjárművekről és vezetőjükről az adatszolgáltatás és a nyilvántartás vezetését. A határszéli vámhivataloknak a külföldről nemzetközi okmányokkal érkező gépjárművek és gépjárművezetők belépéséről és kilépéséről a rendőrség budapesti főkapitányát ezentúl nem kellett értesíteniük. A nemzetközi okmányokkal az ország területén tartózkodó gépjárművekről és gépjárművezetőkről a rendőrség budapesti főkapitánya által eddig vezetett nyilvántartás további vezetése is megszűnt.¹⁰²⁶ Ily módon az adminisztrációs terhek ezen a téren csökkentek. A vámhivatalok azonban egy másik jogszabály következtében kötelesek voltak a részükről vezetett nyilvántartásokba a rendőrhatalóság és a vámőrség közegeinek bármikor betekintést engedni, illetőleg velük a kívánt adatokat bármikor közölni.¹⁰²⁷ Utóbbi rendelkezés természetesen elengedhetetlen volt, akár közbiztonsági okok miatt is.

Egyes belügyminiszteri intézkedések (az érdekelt miniszterekkel, pl. a pénzügyminiszterrel egyetértésben kiadott rendeletek) arra is irányultak, hogy – az ország idegenforgalmának fellendítéséhez fűződő fontos közgazdasági érdekekre tekintettel¹⁰²⁸ – nemzetközi forgalmi okmányok nélkül is be lehessen lépni a határokon Magyarországra Ausztria és Csehszlovákia felől.¹⁰²⁹ Ezeknél az intézkedéseknél Keresztes-Fischer és a Belügyminisztérium szerepe inkább „*formai*” volt, ezeket az intézkedéseket csak végrehajtották, de nem a belügyi tárca volt a kezdeményező.

A fuvarozások szigorú állami ellenőrzései is jellemzőek voltak Keresztes-Fischer minisztersége idején.¹⁰³⁰ A tehergépjárművel fuvarozásra jogosultak zavartalan

¹⁰²⁵ Szöllőssy: A közúti jelzések felállítása. i. m.: 6-7. o.

¹⁰²⁶ 124.000/1932. (07. 13.) BM. r. MRT. 66. évf. 1932. 807-810. o.

¹⁰²⁷ 76.532/1932. Pénzügyminiszteri (a továbbiakban: PM.) r. (E rendeletre a 124.000/1932. (07. 13.) BM. r. hivatkozik, de nem sikerült az említett pénzügyminiszteri rendelet nyomára akadni.)

¹⁰²⁸ MNL OL – ML – K 35 – 27. o.

¹⁰²⁹ 158.900/1933. (05. 05.) BM. r. BK. 38. évf. 1933. 20. sz. 291-297. o.; 161.524/1933. (08. 28.) BM. r. BK. 38. évf. 1933. 37. sz. 550-551. o.

¹⁰³⁰ MNL OL – ML – K 35 – 64. o.

működésének biztosítására, és a tehergépjárművel űzött jogosulatlan fuvarozás megszüntetése érdekében új rendelet született. A jogszabály megszületésében egyébként a kereskedelemügyi miniszternek is szerepe volt. A rendelet megszabta, hogy tehergépjárművel kik jogosultak fuvarozásra.¹⁰³¹ A tehergépjárművel fuvarozók ellenőrzésére nagy hangsúlyt fektetett a rendelet. Megemlítenéd, hogy a tehergépjárművel való fuvarozás ellenőrzésének hatályosabbá tétele, és az ellenőrző hatóságok és közegek munkájának megkönnyítése céljából mind az Államvasutak¹⁰³², mind a MATEOSZ¹⁰³³ arcképes igazolvánnyal ellátott megbízottakat rendelt ki. Megemlítenéd, hogy a kihágások¹⁰³⁴ miatt az eljárás a közigazgatási hatóságnak mint rendőri büntető bíróságnak, a rendőrség működése területén pedig ennek hatáskörébe tartozott. Harmadfokon nem kizárólag a belügyminiszter, hanem a Kereskedelemügyi Minisztérium előadójának részvételével a Belügyminisztériumban szervezett Kihágási Tanács döntött.¹⁰³⁵

A Belügyminisztérium tudomást szerzett arról, hogy egyes gépjármű üzembentartók gépjárművükkel jogosulatlanul személy- és teherfuvarozást folytatnak. A Belügyminisztérium információi szerint ezt tevékenységet főként szürkülettől napkeltéig folytatták ekkoriban, mert úgy gondolták, hogy ily módon kisebb a „*lebukás*” esélye. Arról is információi voltak a Belügyminisztériumnak, hogy egyes – főként jogosulatlanul fuvarozó – gépjárműveket vezetői igazolvánnyal egyáltalán nem, vagy nem megfelelő gépjármű vezetői igazolvánnyal rendelkező személyek vezettek. Az említett jogszabályellenes cselekmények megszüntetése céljából a Belügyminisztérium elrendelte, hogy a gépjárműveket és a gépjárművezetőket az említett szempontokból – szürkülettől napkeltéig is – az eddiginél fokozottabban ellenőrizték.¹⁰³⁶

Az 1930-as évek elején rengeteg gépkocsival űzött jogosulatlan áru fuvarozási kihágás történt.¹⁰³⁷ A jelentős mennyiségű kihágási eljárás lassította az állam működését, valamint a bírságok kifizetése komoly anyagi terhet rótt állampolgárok tömegeire nézve. Megemlítenéd az is, hogy a fenti kihágásokat számos esetben valóban azért követték el, mert a gazdasági válság miatt bekövetkezett életszínvonal csökkenése által nehezebb volt megélni, s sokan erre „*vetemedtek*”. A kereskedelemügyi miniszter mérlegelve a fentieket

¹⁰³¹ 162.300/1933. (10. 04.) BM. r. 1. §. MRT. 67. évf. 1933. 2703-2715. o.

¹⁰³² Magyar Királyi Államvasutak.

¹⁰³³ Magyar Teherautófuvarozók Országos Központi Szövetkezete.

¹⁰³⁴ 162.300/1933. (10. 04.) BM. r. 8. §. MRT. 67. évf. 1933. 2703-2715. o.

¹⁰³⁵ 162.300/1933. (10. 04.) BM. r. MRT. 67. évf. 1933. 2703-2715. o.

¹⁰³⁶ 200.100/1934. (10. 19.) BM. kr. MRT. 68. évf. 1934. 1135. o.

¹⁰³⁷ 1931 végén már foglalkozott ezzel a problémával a Belügyminisztérium: 198.446/1931. (12. 30.) BM.kr. MRT. 65. évf. 1931. 1745-1746. o.

felterjesztést tett a kormányzóhoz, Horthy Miklóshoz. A kormányzó támogatta a miniszter tervét. Így a megváltozott viszonyokra való tekintettel, kegyelmet gyakorolt Horthy azokkal szemben, akik az 1931. október 15. és 1933. október 1. között gépkocsival való jogosulatlan áru fuvarozást üzve az 1930. évi XVI. törvénycikk 36.§-ában meghatározott kihágást elkövették.¹⁰³⁸ Ezen kegyelmi tény a megbírságolt állampolgárok anyagi terheit csökkentette, s az állam adminisztrációs terhei is csökkentek.

Tény, hogy a vizsgált időszakunkban a gépjárműekkel rendelkező állampolgárokat jelentős anyagi terhek „gyötörték”, de többször történtek – a fentihez hasonló – olyan intézkedések is, amelyek a pénzügyi terheket próbálták legalább részben mérsékelni, csökkenteni. A Kresz értelmében¹⁰³⁹ 1935. január 1-től kezdve a közúti forgalomban csak olyan állati erővel vont járművel és kézikocsival lett volna szabad részt venni, melynek kerekei bizonyos méretű abronccsal lettek volna ellátva.¹⁰⁴⁰ A problémát az jelentette, hogy emberek tömegei számára a „kicserélés” jelentős anyagi megterhelést jelentett volna. Különösen megemlítendő itt a vidékieknek azon része, akik például a mezőgazdaságban dolgoztak. Az, hogy a Belügyminisztérium mentesítse az érdekelteket a fentiek alól, valóban szükséges volt. Bizonyos szempontból az állam szociális érzékenysége nyilvánult, s mutatkozott meg ebben az intézkedésben: „*a jelenlegi nehéz viszonyok között azonban ettől az érdekelteket mentesíteni kívánom. Éppen ezért a 250.000/1929. B. M. számú rendelet 103. §-ának (2)–(4) bekezdésében foglalt rendelkezések hatálybaléptetését — a m. kir. kereskedelemügyi miniszter úrral egyetértően — további intézkedésig felfüggesztem.*”¹⁰⁴¹

Az állam a trolibuszokkal kapcsolatos jogi hiányosságokat pótolta,¹⁰⁴² hiszen az 1929-es Kresz-ben az utóbbiak nem szerepeltek. A kerékpárosok fokozottabb ellenőrzését is elrendelte a Belügyminisztérium, mondván, hogy a kerékpárosok jelentős része nem tartotta be a közlekedési szabályokat.¹⁰⁴³ Megemlítendő, hogy a közúti közlekedési balesetekre vonatkozó adatszolgáltatás korszerűbbé és takarékosabbá vált.¹⁰⁴⁴ További pozitívum, hogy szabályozták a gépjármű-üzembentartók, a tulajdonjog-fenntartók és a gépjárművezetők családi nevében beállott változás esetén követendő eljárást.¹⁰⁴⁵ Megemlítendő, hogy 1934 júliusától egy pénzügyminiszteri rendelet szerint a

¹⁰³⁸ A kormányzó úr Ő főméltósága 1934. évi március hó 13-án kelt magas kegyelmi ténye. MRT. 68. évf. 1934. 1. o.

¹⁰³⁹ 250.000/1929. (08. 08.) BM. r. 103. § (4) bek. MRT. 63. évf. 1929. 1278–1349. o.

¹⁰⁴⁰ 250.000/1929. (08. 08.) BM. r. 103. § (2), (3) bek. MRT. 63. évf. 1929. 1278–1349. o.

¹⁰⁴¹ 118.348/1932. (03. 19.) BM. r. MRT. 66. évf. 1932. 104-105. o.

¹⁰⁴² 163.000/1933. (10. 21.) BM. r. MRT. 67. évf. 1933. 2717-2720. o.

¹⁰⁴³ 201.100/1934. (11. 30.) BM. kr. BK. 39. évf. 1934. 52. sz. 767. o.

¹⁰⁴⁴ 156.223/1933. (01. 19.) BM. kr. MRT. 67. évf. 1933. 1087. o.

¹⁰⁴⁵ 194.200/1934. (02. 19.) BM. kr. MRT. 68. évf. 1934. 143. o.

motorkerékpároknál, és a személyszállító gépkocsiknál a közúti adó tételeit a gépjárművek hengerűrtartalmának alapulvételével kellett megállapítani.¹⁰⁴⁶ Ehhez kapcsolódóan született belügyminiszteri intézkedés.¹⁰⁴⁷ Utóbbi azért is megemlítendő, mert korszerűbbnek minősült a hengerűrtartalom alapján adóztatni az 1930-as években. Egyébként az ország közlekedésrendészeti nevelése folytatódott ebben az időszakban.¹⁰⁴⁸

Megemlítendő, hogy sajnálatos módon a vizsgált időszakunkban nem volt egy olyan intézményesen szabályozott gyors és egyszerű eljárás, amely lehetővé tette volna, hogy a közúti közlekedési szabályokat megszegőkkel szemben az azonnali intézkedés alkalmazható legyen anélkül, hogy az a hatóságokra nézve jelentős munkatöbbletet jelentsen.¹⁰⁴⁹ Ezen hiány miatt az adminisztrációs terhek problémát jelentettek az állam számára.

1932-ről 1934-re a közúti balesetek, illetve a személyi sérülések száma majdnem 30%-kal növekedett, a halálos áldozatok száma azonban jelentősen nem változott. A magyarázat az első kettőnél az, hogy a statisztikák pontosabbak, alaposabbak voltak (egyes információk szerint)¹⁰⁵⁰, s 1934-ben már a közúti forgalom „*vérkeringése*” is kezdett beindulni, az ország gépjármű állománya növekedésnek indult.¹⁰⁵¹ Ily módon elmondható, hogy Keresztes-Fischer Ferenc belügyminisztersége idején növekedett a közúti balesetek száma a statisztika szerint, de ez nem a Belügyminisztérium közlekedésrendészeti politikájának volt köszönhető, inkább a „*külső*” tényezőknek. Miután az ország „*kilábalt*” a válságból, a gépjárművek száma sokasodni kezdett, s a közúti balesetek száma is sajnálatos módon növekedésnek indult.¹⁰⁵²

A Királyi Magyar Automobil Club negatívumnak tartotta az új rendszámablák rendszerét.¹⁰⁵³ Az 1930-as évek első felében az Országgyűlésben is kritika alá került a gépjárművek, pótkocsik megvizsgálása, továbbá az igazolólapplal való ellátás is.¹⁰⁵⁴ Az új rendszámablákkal kapcsolatban elhangzott szakmai érvek közül kiemelendő, hogy az új rendszer miatt nem lehetett megállapítani, hogy melyik gépjármű „*hova való*”.¹⁰⁵⁵ Az utóbbi valóban tényszerű, ez pedig az újítás hiányossága volt. Ugyanakkor le kell szögeznünk, hogy

¹⁰⁴⁶ 104.000/1934. (07. 25.) PM. r. MRT. 68. évf. 1934. 721-727. o.

¹⁰⁴⁷ 197.700/1934. (07. 04.) BM. r. MRT. 68. évf. 1934. 787-790. o.

¹⁰⁴⁸ Megemlítendő például a következő írás: Dárday József: Rám hallgass és nem leszel közlekedési baleset áldozata. Pécs, Dunántúl Ny., 1933.

¹⁰⁴⁹ MNL OL – BM – K 150 – 2823. cs. – I – 18. – 1936-1939, közúti ellenőrzés – 533. o.; MNL OL – BM – K 150 – 2783. cs. – 677. o.

¹⁰⁵⁰ SÉ. 1933. 191. o.

¹⁰⁵¹ SÉ. 1934. 180. o.

¹⁰⁵² SÉ. 1937. 198. o.

¹⁰⁵³ Autó. 23. évf. 1933. 1-2. sz. 1-3. o.

¹⁰⁵⁴ KN. 1931-1935. 13. k. 61. o.

¹⁰⁵⁵ KN. 1931-1935. 13. k. 62. o.

pl. az új rendszámtáblákkal kapcsolatos pozitívumot (jobb láthatóság) nem hozták szóba. Az ellenzék a közlekedésrendszetnél sokkal gyakrabban foglalkozott a gépjárművek adóztatásával.¹⁰⁵⁶ Ez utóbbi kapcsán azonban a Pénzügyminisztériumnak volt elsődleges szerepe.

A légi járművek rendszete kapcsán megemlítendő, hogy a Magyarországon lajstromozott légi járműveken alkalmazásra kerülő jelzések kapcsán változás történt.¹⁰⁵⁷ Az utóbbi korszerűsítésnek tekinthető. A külföldi légi járműveknek – a magyar állam területén történő – közlekedése kapcsán említendő jogszabály született. A magyar állam érdekeit szem előtt tartva fontos rendszettel kapcsolatos rendelkezéseket tartalmazott.¹⁰⁵⁸ Ahhoz, hogy külföldi légi jármű Magyarország légterében közlekedhessen, szükséges volt az előre megszerzett engedély (kivéve, ha nemzetközi szerződés másként rendelkezett). Az engedélyt a m. kir. Légügyi Hivatal, vagy az arra felhatalmazott m. kir. külképviseleti hatóság adta meg. Az engedély be- vagy átrepülésre szólt, és külön feltételekhez lehetett kötni. A szabályozás tartalmazta a kényszerleszállással kapcsolatos rendelkezéseket is. A rendelet minden részletre kitért, amelyek rendészeti, honvédelmi szempontból lényegesek voltak. A rendelet pontos utasításokat adott arra vonatkozóan, hogy mi a teendő akkor, ha jogosulatlanul kerül repülőgép a magyar légterbe. A figyelmeztetés után „*bármely módon és eszközzel*” leszállásra lehetett kényszeríteni az adott légi járművet. A részletes szabályozás megszületése azért pozitívum, mert ily módon a magyar állam megadta a jogi kereteket arra, hogy a légi közlekedés ellenőrzése hatékonyabb, korszerűbb módon menjen végbe. Egyéb említendő változás nem történt a szakterületen.

Érdekesség, hogy rendészeti intézkedés a „*gyalogjárón*” (járdán) is történt.¹⁰⁵⁹ Az 1930-as évek elején egyes cégek, vállalatok üzletük, helyiségük előtt a járdán reklámcélokat is szolgáló tárgyakat helyeztek el. A Kresz alapján a közforgalom céljára szolgáló úton, tehát ennek a gyalogosok részére fenntartott részén is, a helyfoglaláshoz előzetes hatósági engedély volt szükséges. Ilyen engedélyt az illetékes önkormányzati hatóság csak a sima és lehetőleg veszélymentes közúti közlekedés biztosítására hivatott rendőrhatalom hozzájárulása esetén adhatott ki. A következőkben idézek a rendeletből: „*Mivel a közforgalom céljára szolgáló gyalogjárón (járdán) a gyalogosok közlekedésének*

¹⁰⁵⁶ KN. 1931-1935.

¹⁰⁵⁷ 112.000./1931. (04. 19.) KM. r. MRT. 67. évf. 1933. 1304-1306. o.

¹⁰⁵⁸ 115.000./1931. (12. 22.) KM. r. MRT. 67. évf. 1933. 3069-3077. o.

¹⁰⁵⁹ MNL OL – ML – K 35 – 27. o.

*akadályozására vagy testi épségének veszélyeztetésére alkalmas mindennemű tárgy elhelyezését meg kell akadályozni, ezért ily tárgynak (pl. bármily anyagból készült szőnyeg) a gyalogjárón (járdán) elhelyezését megtiltom, az ott már elhelyezett ilyen tárgynak pedig késelem nélküli eltávolítását rendelem el.*¹⁰⁶⁰ Természetesen ezzel a lépéssel a Keresztes-Fischer vezette minisztérium kissé maga ellen hangolhatta a cégek, boltok egy részét, ugyanakkor a belügyminiszteri rendelet megadta a jogi kereteket arra, hogy csökkentsék az esélyét annak, hogy esetleg a gyalogosok megsérüljenek.

Az Országgyűlésben nem hangzott el kritika az intézkedés ellen.¹⁰⁶¹ A sajtó is csupán közölte az intézkedést, de nem fűzött hozzá véleményt.¹⁰⁶² Az utóbbi azzal magyarázható, hogy a nagy gazdasági világválság idején az ilyen kis jelentőségű ügyekkel az érintettek is csak keveset foglalkoztak.

8.4. Tűzrendészet

*„Szegényen is szolgálni kell a nemes ügyet.”*¹⁰⁶³ (Balogh Dezső)¹⁰⁶⁴

A belügyi tárca IX/a. Igazgatási rendészeti alosztálya irányítása alatt állt szakterület.¹⁰⁶⁵ Az alábbiak mind a tűzrendészethez tartoztak: Magyar Országos Tűzoltótisztképző Tanfolyam ügyei; konkrét tűzrendészeti ügyek; tűzoltói díszérem adományozása; ásványolaj, acetiléngáz gyártása, tartása, raktározása.¹⁰⁶⁶

Az I. világháború okozta problémák jelentősen nehezítették a magyar tűzrendészet fejlődését. Legfőképpen a pénzügyi források csekélye rőtt igen nagy terhet e szakterület vállára. A Horthy-korszakban nem államosították a tűzoltóságokat, az önkormányzatok (városok, községek) hatáskörébe tartoztak a helyi tűzoltóságok. Az állam legfőképpen a Belügyminisztériumon keresztül tudott hatni a tűzrendészetre.

Az 1920-as évek első feléről általánosságban elmondható, hogy a községek és városok viszonylag kevés pénzügyi forrást szántak a helyi tűzoltóságok fejlesztésére. A községek egy részében egyébként nem is létezett tűzoltóság. A Bethlen-kormány pedig nem

¹⁰⁶⁰ 194.000/1934. (02. 08.) BM. kr. MRT. 68. évf. 1934. 138-140. o.

¹⁰⁶¹ FN. 1931-1935.; KN. 1931-1935.

¹⁰⁶² Nemzeti Ujság. 16. évf. 1934. 39. sz. 16. o.; Magyarország. 15. évf. 1934. 39. sz. 16. o.

¹⁰⁶³ Balogh: A hazai tűzoltóságok fenntartásának nehézségei. i. m.: 130. o.

¹⁰⁶⁴ Dr. Balogh Dezső (? – ?) orvos, tűzoltótiszt. A korabeli tűzoltótársadalom jelentős személye, a budapesti hívatásos tűzoltóság főorvosa, a budapesti önkéntes tűzoltóság alparancsnoka, a Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség elnökségének tagja.

(Tűzrendészeti Közlöny: 30-40. évf. 1930-1940)

¹⁰⁶⁵ Az 1932-es új beosztás alapján.

¹⁰⁶⁶ MTCN. 1932. 13. o.

kezelt elsődleges problémaként a kérdést, hiszen tudták, hogy a városok, de főleg a községek pénzügyi helyzete számos esetben nem engedheti meg magának azt, hogy több pénzt juttasson a tűzrendészet számára.

Az 1920-as évek második felében említendő változás történt. A Bethlen-kormány megteremtette az állam pénzügyi stabilitását, a szegényebb települések egy részének monetáris helyzete is kielégítőbbé vált, ami lehetővé tette, hogy az addig elhanyagolt tűzrendészet is nagyobb támogatásokat kapjon. A másik tényező az a számos tüzeset, amely súlyos anyagi károkat okozott a Bethlen-kormány idején. A Belügyminisztérium az addig „*polcra tett*” problémát megpróbálta orvosolni. Eredményként „*megszületett*” azon jogszabály,¹⁰⁶⁷ amely nyomán jelentős fejlesztésekre került sor. Említésre méltó még, hogy 1927-ben „*keletkezett*” azon törvény, amely lehetővé tette, hogy a városok és községek tűzrendészeti kiadásaik fedezésére tűzvédelmi járulékok kivetésére és beszedésére jogosultak legyenek.¹⁰⁶⁸ Jellemző volt azonban, hogy a törvényhatóságok számos esetben nem hagyták jóvá a fenti járulék kivetését.¹⁰⁶⁹ Az utóbbi azzal magyarázható, hogy a törvényhatóságok általában nem kezelték elsődleges fontosságú szakterületként a tűzrendészetet. A tűzoltóságok egy részének fenntartása és fejlesztése emiatt (is) sanyarú helyzetbe került.

Az említett fejlesztési kísérletek lángja hamar kialudni kezdett, miután a nagy gazdasági világválság hatásai hazánkat is elérték. A tűzoltószerek szállítása jelentős mértékben csökkent. A tűzrendészetre szánt és csökkentett pénzügyi források nem voltak elegendőek arra, hogy jelentős fejlesztéseket vigyenek véghez. A tűzoltótisztek hivatalos képzése is akadozott, hiszen 1931 nyaráig mindössze – az évben – 53 tűzoltótiszt végzett sikeresen a tűzoltótiszt-tanfolyamon.¹⁰⁷⁰ Az ország tűzrendészetének hatékonyabb működéséhez a fenti szám többszörösére lett volna szükség.

Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszterként tehát a fenti problémákat örökölte meg Scitovszky Béla belügyminisztertől. Keresztes-Fischer tudta, hogy az állam és az önkormányzatok pénzügyi nehézségei lehetetlenné teszik, hogy e szakterület minden problémája megoldást nyerjen.

¹⁰⁶⁷ 230.000/1925. (04. 04.) BM. kr. MRT. 59. évf. 1925. 249-259. o.

¹⁰⁶⁸ 1927: V. tc. 45. §.

(<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92700005.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D40>, letöltés ideje: 2021. 07. 05.)

¹⁰⁶⁹ Labiner: A hazai tűzoltóságok fenntartásának és fejlesztésének némely módjai. i. m.: 157-158. o.

¹⁰⁷⁰ Balogh: A hazai tűzoltóságok fenntartásának nehézségei. i. m.: 129-130. o.

Az 1930-as évek első felében évente 10 millió P alatti összegeket fordítottak e területre. A vizsgált időszakunk közepén – 1933-ban – még a 6 millió P-t sem érték el a tűzrendészetre fordított kiadások.¹⁰⁷¹ Feltételezhető, hogy amennyiben államosították volna a tűzoltóságokat, abban az esetben sem költhettek volna sokkal magasabb mértékű összegeket – a nagy gazdasági világválság idején – a fenti célra. A tűzoltóságok több mint fele egyébként önkéntes alapon működött ekkoriban,¹⁰⁷² tehát a magyar társadalom egy része sok áldozatot hozott azért, hogy valamilyen szinten biztosítsák településük, embertársaik védelmét.

Az állami költségvetésen belül a Belügyminisztériumhoz tartozó költségvetés Közbiztonsági és közrendészeti szolgálat cím alatt lévő vegyes közrendészeti kiadásokon belül szerepeltek a tűzrendészettel kapcsolatos kiadások. Idetartoztak: a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség kiadásai, a Budapesti Önkéntes Tűzoltó Testület és a 254.300/1928. BM. rendelettel szervezett Magyar Országos Tűzoltó Tisztképző Tanfolyam részére adott államsegélyek, a tűzrendészet fejlesztésével kapcsolatos költségek, illetve a 25 évi érdemes tűzoltói tevékenység jutalmazására alapított díszérem költségei. A költségvetések azonban nem mutatták meg, hogy pontosan mekkora részt kapott az említett vegyes közrendészeti kiadásokból a tűzrendészet területe. Annyi viszont bizonyos, hogy a vegyes közrendészeti kiadások rovatra fordított pénzüsségeket az 1931/32. költségvetési évről közel 35%-kal csökkentették az 1934/35. költségvetési évre.¹⁰⁷³ Az egyéb közrendészeti kiadásokra fordított pénzüsszeg pedig 20%-kal csökkent az 1931/32. költségvetési évről (26.000 P) az 1931/34. költségvetési évre (20.800 P). Sajnálatos módon az állami zárszámadásokból sem lehet megtudni, hogy a belügyi tárca pontosan mekkora pénzüsségeket költött a tűzrendészethez tartozó kiadásokra, hiszen a vegyes közrendészeti kiadásokon belüli kiadásokat már nem mutatták be. Le kell szögezni, hogy a tűzrendészettel kapcsolatos kiadások jelentős részét nem a belügyi tárca adta, hanem a községek, városok költségvetése terhelődött a fentiekkel. A helyi tűzoltóságok helyzete tulajdonképpen attól függött, hogy milyen volt az adott település pénzügyi helyzete, illetve attól, hogy volt-e rá politikai akarat, hogy erre nagyobb pénzüsségeket fordítsanak.

Az 1930-as évek első felében is a Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség volt az a szakmai szerveződés, amely a „*tűzoltótársadalom*” mellett teljes mellszélességgel kiállt, s

¹⁰⁷¹ Erdély Ernő: Magyarország tűzrendészetének kiadása 1933. évben. Tűzrendészeti Közlöny. 31. évf. 1933. 10. sz. 148. o.

¹⁰⁷² Lukács Zoltán: Város, vidék, alapszabálymódosítás. Tűzrendészeti Közlöny. 30. évf. 1932. 2. sz. 17-19. o.

¹⁰⁷³ ÁKBM. 1931/32. 34-35. o.; ÁKBM. 1932/33. 34-35. o.; ÁKBM. 1933/34. 74-75. o.; ÁKBM. 1934/35. 69. o.

hűségesen képviselte az érdekeiket. Keresztes-Fischer minisztersége kezdeti szakaszában 1931. október 1-jén találkozott először a Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség elnökségével.¹⁰⁷⁴ Az esemény mindkét oldal számára fontos volt, hiszen kölcsönös érdekek minősült a jó kapcsolat.

1931 őszen a Tűzoltó-Szövetség alighanem legfontosabb célkitűzése az volt, hogy megvédjék az állami illetménycsökkentésektől a tűzoltókat. A belügyminiszterhez küldött felterjesztést Keresztes-Fischer a pénzügyminiszterrel való egyeztetés után elutasította.¹⁰⁷⁵ E kiváltságban 1931-ben csak a fegyveres testületek altiszti és legénységi állományú tagjai részesültek. Ezen ügy kapcsán is érzékelhető, hogy a fegyveres testületek előnyt élveztek a tűzoltóságokkal szemben. A kormány – beleértve a belügyminisztert – a szűken értelmezett államrend fenntartását tartotta az elsődleges feladatnak. A tűzrendészet azonban olyan terület volt, amely elsődlegesen nem az államellenes mozgalmakkal, illetve a bűnözőkkel foglalkozott. Ezzel magyarázható, hogy a belügyminiszter – szem előtt tartva az államcsőd elkerülését – sem állt ki teljes mellszélességgel a tűzvédelem ügyéért. A Tűzoltó-Szövetség természetesen nem adta fel a tűzoltók illetményeiért folyó küzdelmet, azonban a lobbijük ideiglenes gyengesége, illetve a gazdasági válság tulajdonképpen lehetetlenné tette a célok elérését.

A Belügyminisztérium egyébként évente átlagosan néhány száz esetben fordult szakmai véleményezés, tanácskérés céljából a Magyar Országos Tűzoltó-Szövetséghez. Az utóbbi pedig átlagosan havonta tett előterjesztést, javaslatot a belügyi tárcához. Az utóbbi számos esetben megfogadta a szövetség tanácsait. Legfőképpen azokat, amelyek nem jártak nagyobb pénzügyi teherrel.¹⁰⁷⁶

Az országos szövetség egyik nagy eredménye az időszakban azon adókedvezmény kiharcolása volt, amely azt a célt szolgálta, hogy valamilyen szinten megkönnyítsék a nehéz helyzetben lévő tűzoltóságok életét. Ugyan az adóügyek kapcsán a Pénzügyminisztérium volt illetékes, a Belügyminisztériumnak is szerepe volt abban, hogy a támogatás „*megszülessen*”. Egy 1934-ben kiadott jogszabály értelmében a községi tűzoltójárművek közötti járműadójuknak csupán 10%-át kellett befizetniük.¹⁰⁷⁷ Az utóbbi jelentős pozitívum. A Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség egyébként az egész Horthy-korszak alatt szinte

¹⁰⁷⁴ Jegyzőkönyv a Magyar Országos Tűzoltószövetség üléséről. Budapesten, 1931. évi október hó 3-án elnökségi ülés. Tűzrendészeti Közlöny. 29. évf. 1931. 11. sz. 165. o.

¹⁰⁷⁵ Jegyzőkönyv a Magyar Országos Tűzoltószövetség üléséről, Budapesten, 1931. évi december hó 5-én elnökségi ülés. Tűzrendészeti Közlöny. 29. évf. 1931. 12. sz. 179. o.

¹⁰⁷⁶ A korabeli Tűzrendészeti Közlönyökből összeszámlálható.

¹⁰⁷⁷ 104.000./1934. (06. 29.) PM. r. Tűzrendészeti Közlöny. 32. évf. 1934. 8. sz. 122. o.

mindent megtett, hogy támogatásokat, könnyítéseket eszközöljön ki az államtól a tűzoltóságok számára. Az efféle jelenség a vizsgált időszakunkra különösen jellemző volt, hiszen a gazdasági válság okozta problémák arra sarkallták a szövetséget, hogy még erőteljesebben „*kopogtassanak*” az állam ajtaján.

A tűzrendészeti igazgatás több szempontból fejlődést mutatott, ám a tűzrendészeti jogszabályalkotás sok esetben lassacskán lépegetett előre. A vizsgált években problémát jelentett, hogy nem volt igazán egységes a szabályozás. A legalább 150 jogszabály különböző helyeken volt fellelhető. A tűzrendészeti jogforrások szétszórtan „*hevertek*”. Nem volt egy olyan egységes jogszabálygyűjtemény, amely megkönnyítette volna a magyar tűzrendészeti jog átlátását. Az utóbbi kissé átláthatatlanná tette a rendszert. A Keresztes-Fischer vezette belügyi tárca éppen ezért próbálta megalkotni az új tűzrendészeti kormányrendeletet. 1933-ban már jelentőségteljes munkálatok folytak az új tűzrendészeti kormányrendelet-tervezet kapcsán.¹⁰⁷⁸ A Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség tisztán szakmai alapon kívánta megalkotni az igen fontos jogszabályt. Az említett szakmai közeg értékes tanácsokkal látta el a belügyi tárcát. A lángok elleni harc kulcskérdése volt az, hogy milyen kormányrendelet születik. Az alapos és hosszadalmas tervezgetés előnye volt, hogy minden apró részlet kidolgozása szigorúan szakmai alapon történt. A hátrányt pedig az jelentette, hogy Keresztes-Fischer minisztersége idején nem sikerült kiadni az igen fontos kormányrendeletet. Az 1936: X. tc.¹⁰⁷⁹ tulajdonképpen ezekből a tervezetésekből (is) alakult ki. A Keresztes-Fischer vezette tárca érdeme tehát az, hogy majdnem kiváló tervezetet hagyott rá Kozma Miklós¹⁰⁸⁰ (következő) belügyminiszterre. A Belügyminisztérium tűzrendészeti politikájának egyik hibája, hogy egyes esetekben lassú volt. A bürokratikus rendszerben viszonylag sok ideig tartott, amíg egyes ügyek keresztül futottak a rendszeren. Jó példa erre, hogy a Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség 1933-ban több rendeletervezetet kidolgozott, majd felterjesztett a belügyi tárcához.¹⁰⁸¹ A

¹⁰⁷⁸ MNL OL – BM – K 150 – 3576. cs.

¹⁰⁷⁹

(<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=93600010.TV&targetdate=&printTitle=1936.+%C3%A9vi+X.+t%C3%B6rv%C3%A9nyek&referer=1000ev>, letöltés ideje: 2022. 05. 30.)

¹⁰⁸⁰ Vitéz leveldi Kozma Miklós (Nagyvárad, 1884. 09. 05. – Ungvár, 1941. 12. 08.): MTI elnök, belügyminiszter. Jogot hallgatott. Harcolt az I. világháborúban. Az 1920-as évektől kezdve fontos irányítói szerepe volt a médiában. 1935-től 1937-ig belügyminiszter volt. Később a visszatért Kárpátalja kormányzó biztosa. (Haefler István (szerk.): Országgyűlési almanach az 1939–44. évi országgyűlésről. Budapest, Haefler István, 1940. 574-576. o.)

¹⁰⁸¹ Jelentés a Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség elnökségének 1934. évi működéséről. Tűzrendészeti Közlöny. 33. évf. 1935. 7. sz. 98. o.

rendelettervezetek¹⁰⁸² azonban még 1935 elején sem kerültek elfogadásra, pedig nagy szükség lett volna rájuk.

A tűzoltók képzése a magyar tűzrendészet egyik fő „*építőköve*” volt. A tűzoltóképzés részletes – bár nem minden részletre kiterjedő – szabályozása az 1920-as évek végén történt meg. A jogszabály a Magyar Országos Tűzoltótiszt-képző Tanfolyam és a kerületi tűzoltótanfolyamok felállításáról, szervezetéről szólt, de a szabályzatukat is tartalmazta.¹⁰⁸³ Pozitívum, hogy Keresztes-Fischer minisztersége idején elindult az első továbbképző tiszti tanfolyam,¹⁰⁸⁴ amely a korszerű, szakmai tudás elmélyítését célozta meg. Ily módon tehát a tiszti állomány szaktudása terén fejlődés tapasztalható.

A vizsgált időszakunkban előfordult, hogy egyesek rosszul értelmeztek egy-egy tűzrendészettel kapcsolatos jogszabályt. Ezen ügyekben a belügyi tárca tisztázta a helyzetet. Ilyen eset volt annak „*megvilágítása*”, hogy hivatásos tűzoltóság főparancsnokául kizárólag olyan személy alkalmazható, aki a Magyar Országos Tűzoltótiszt-képző Tanfolyam tűzoltótiszti képesítésével rendelkezik.¹⁰⁸⁵ A szakmailag fontos döntés kiküszöbölte, hogy alkalmatlan személy kerüljön vezetői pozícióba.

A vizsgált időszakunkban számos eset tanúskodik arról a jelenségről, hogy egyes személyek – szakképzettség nélkül – tiszti, altiszti pozíciót töltöttek be. A Belügyminisztérium jogszabályt adott ki ezen ügyben. Ennek értelmében a már alkalmazásban lévő hivatásos tűzoltótisztek és altisztek a hiányzó képzettség utólagos megszerzésére rendszerint nem voltak kötelezhetők.¹⁰⁸⁶ A Belügyminisztérium attól tartott, hogy a pályaelhagyók száma emelkedett volna, ha utólag kötelezik a fenti személyeket a tanfolyam elvégzésére.¹⁰⁸⁷ Az említett személyek elbocsátásával sok esetben csak nehézséget okoztak volna, ugyanis nem mindig volt olyan személy, akivel pótolható lett volna az előző.

Az 1930-as évek első felében a tűzrendészet érdeke megkövetelte, hogy több állampolgár rendelkezzen szakszerű tűzrendészeti ismeretekkel, illetve azt, hogy több tűzoltó szakképzettségű személlyel gazdagodjon az ország. A fentiek miatt a

¹⁰⁸² A tűzveszélyes és lobbanó folyadékok tartására, raktározására és szállítására vonatkozó rendelettervezet; a tűzrendészet és a vele kapcsolatos kérdések egységes szabályozására vonatkozó rendelettervezet.

¹⁰⁸³ 254.300/1928. (05. 30.) BM. r. MRT. 62. évf. 1928. 345-356. o.

¹⁰⁸⁴ Sz. N.: Továbbképző tiszti tanfolyam. Tűzrendészeti Közlöny. 31. évf. 1933. 10. sz. 156. o.

¹⁰⁸⁵ 199.133/1931. (d. n.) BM. r. Tűzrendészeti Közlöny. 30. évf. 1932. 5. sz. 73. o.

¹⁰⁸⁶ 198100/1934. (07. 20.) BM. r. Tűzrendészeti Közlöny. 32. évf. 1934. 8 sz. 123. o.

¹⁰⁸⁷ Itt meg kell jegyezni, hogy a nagy gazdasági világválság idején nem minden esetben volt könnyű állást szerezni, a munkanélküliség jelentős problémát jelentett. Ezen okból kifolyólag nem valószínű, hogy túl sok személy mondott volna fel.

Belügyminisztérium nyomása következtében néhol 1932-ben – vidéken – megkezdődött a levették egy részének tűzrendészeti kiképzése.¹⁰⁸⁸ Az üdvözlendő intézkedés népszerűsítette a tűzoltói pályát, valamint olyan gyakorlati tűzoltással kapcsolatos tudást adott át a fiatalság egy részének, amely minden bizonnyal – legalább részben – megtérült. Azt is meg kell említeni azonban, hogy a fenti tudás idővel „*elkophatott*” idővel a fiatalok fejében, hiszen előfordulhatott, hogy valaki évekig nem alkalmazta a gyakorlatban.

Hasonló célt szolgált az is, hogy a Belügyminisztérium elrendelte a községi közigazgatási tanfolyamokon a tűzrendészet és tűzoltás elméleti és gyakorlati részének megfelelő óraszámú taníttatását.¹⁰⁸⁹ Ily módon megnyílt a lehetőség, hogy a közigazgatás alsó szintjein lévő személyek használható tűzrendészeti tudást szerezzenek. Említést érdemel, hogy a belügyi tárca rendszeresen ajánlotta a Tűzrendészeti Közlönyt az önkormányzatok számára. Az utóbbi lehetőséget biztosított az önkormányzatok számára, hogy a tűzrendészet legjelentősebb hazai lapja által értékes szakmai információkhoz jussanak.

1932-ig évente – nagyságrendileg – hasonló számú személy végezte el sikeresen valamelyik tűzoltótanfolyamot. 1933-tól jelentősen növekedett a szakképzettséget szerzők száma. Érdekesség, hogy 1933-ban rekordszámú (869 fő) állampolgár végzett sikeresen.¹⁰⁹⁰ A javulás részben a Belügyminisztériumnak köszönhető. A fenti siker a nehéz körülmények, a gazdasági válság ellenére is jelentős előrehaladásnak minősül, azonban a tűzrendészet érdeke megkövetelte volna azt, hogy a fenti számok még magasabbak legyenek. Az ország pénzügyi nehézségeivel magyarázható, hogy a Belügyminisztérium nagyobb eredményt nem tudott elérni a képzés területén.

Említendő változások történtek a felszerelés, egyenruházat terén is. A tűzoltó technika terén az 1920-as, 1930-as évek jelentős fejlődést hoztak. A világ több pontján is megjelentek a kis súlyú, nagy munkaképességű benzinmotor-hajtású turbófecskendők; a szárazporoltók; a fojtógázás oltókészülékek; a kézi oltókészülékek; a mérgegázok elleni védőeszközök stb.¹⁰⁹¹ A technológiai fejlődés tehát elhozta annak lehetőségét, hogy a tűzrendészet nagy lépést tegyen előre. A problémát az jelentette, hogy a nagy gazdasági

¹⁰⁸⁸ 25.207./1932. (06. 03.) kig. r. Tűzrendészeti Közlöny. 30. évf. 1932. 6. sz. 89. o.

¹⁰⁸⁹ 198.444/1931. (06. 23.) BM. r. Tűzrendészeti Közlöny. 30. évf. 1932. 8. 122. o.

¹⁰⁹⁰ Jelentés a Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség elnökségének 1934. évi működéséről. Tűzrendészeti Közlöny. 33. évf. 1935. 7. sz. 102. o.

¹⁰⁹¹ Jelentés a Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség elnökségének 1934. évi működéséről. Tűzrendészeti Közlöny. 33. évf. 1935. 7. 97. o.

világválság okozta pénzügyi helyzet általában nem engedte meg, hogy a felszerelések területén jelentős fejlődés menjen végbe. Ki kell emelnünk a községeket, ahol gyakran lehetett hallani a vezetőktől, hogy: „*Itt sosem volt tűz*”. A községek vezetése azon okból kifolyólag, hogy a tűzvész valóban nem volt naponta előforduló jelenség, gyakran nem is fordított túlságosan nagy figyelmet e területre. Ahol pedig a helyi vezetőség egyet is értett a tűzrendészet fejlesztésével, hajlandók lettek volna magasabb pénzügyi forrást biztosítani a fenti ügyért, ott pedig általában a pénz hiányzott hozzá. A belügyi tárca egyébként 1931 októberében elrendelte, hogy a községek nagyobb összegű tűzoltófelszerelések beszerzésére ne fordítsanak pénzt.¹⁰⁹²

A tűzoltószerak beszerzése hazánkban jelentős mértékben csökkent a gazdasági világválság idejében. Beszédes, hogy hazánkban 1925-ben még 8 nagy gyár és kereskedelmi vállalat foglalkozott tűzoltószerak gyártásával és eladásával; 1935-ben már csak négy ilyen gyár működött Magyarországon. Megemlítendő az is, hogy a fentiek azok jelentős mértékben csökkentett munkaslétszámmal és munkaidővel dolgoztak.¹⁰⁹³ Az említett terület újjáélesztése nem kizárólag a magyar tűzrendészet, hanem a gazdasági élet érdeke is volt. A vizsgált időszakunkban a Belügyminisztérium egyes intézkedéseivel megpróbálta a hazai tűzoltószeripar és más iparterületek élénkítését elindítani. Megemlítendő például, hogy a Belügyminisztérium 1933-ban elérte, hogy kizárólag magyar gyártmányú, hordozható tűzifecskendőhöz használható benzinmotorokat vásároljanak a tűzoltóságok számára.¹⁰⁹⁴ A hazai ipart támogató politika a tűzrendészet kapcsán megnyilvánult abban is, hogy hazai gyártású gummirozott tömlőket vásárolták meg a tűzoltóságok számára. A kismotorfecskendők kapcsán megemlítendő, hogy a hazai ipar műszaki használhatóság tekintetében a legjobb külföldi gyártmányokkal egyenértékű volt.¹⁰⁹⁵ A felszerelés kapcsán megemlítendő továbbá a magyar találmányú és gyártmányú szárazoltógép, amely egy univerzális oltóegység volt. A gáz-, por- és hőoltás módszereit testesítette meg. Budapest a második gépet is beszerezte 1931–1932-ben.¹⁰⁹⁶ A német tűzoltó szaksajtó elismeréssel nyilatkozott a magyar találmányról.¹⁰⁹⁷

¹⁰⁹² 95.439/1931. (10. 17.) BM. kr. BK. 16. évf. 1931. 44. sz. 592-593. o.

¹⁰⁹³ Jelentés a Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség elnökségének 1934. évi működéséről. Tűzrendészeti Közlöny. 33. évf. 1935. 7. sz. 103. o.

¹⁰⁹⁴ 161.002/1933. (09. 19.) BM. r. Tűzrendészeti Közlöny. 31. évf. 1933. 12. sz. 202. o.

¹⁰⁹⁵ Rehák Tamás: A kismotorfecskendő-építés időközi fejlődése, mai állása, fejlődési iránya itthon és külföldön. Tűzrendészeti Közlöny. 31. évf. 1933. 12. sz. 182-186. o.

¹⁰⁹⁶ Luncz Sebestyén: A fővárosi tűzoltóság új szerepei. Tűzrendészeti Közlöny. 30. évf. 1932. 1. sz. 3-6. o.

¹⁰⁹⁷ Feuerschutz. 1930. 7. sz.

A Belügyminisztérium, illetve a Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség a külföldi – leginkább német, osztrák – tűzrendészet fejlődését is figyelemmel kísérte. Az újítások egy részét átvették. Megemlítendő például a nyomótömlőkkel kapcsolatos újítás átvétele.¹⁰⁹⁸

A vizsgált időszakunkban az országban az önkéntes tűzoltók egyenruházata, rangjelzései egységesen szabályozottak voltak, viszont a hivatásos tűzoltók rangjelzései eltérést mutathattak Budapesten és a községekben. Az utóbbi azzal magyarázható, hogy az önkéntesekkel kapcsolatban az állam volt illetékes, a hivatásosoknál pedig a helyi város, község vezetése. A Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség próbálta elérni az egységesítést, azonban a gazdasági válság következtében az utóbbi nem minősült elsődlegesen fontos feladatnak a tűzrendészet területén. A Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség – a belügyi tárca támogatásával – 1932-ben elhatározta a hivatásos tűzoltóságok egyenruhájának egységesítését,¹⁰⁹⁹ azonban az átállás – pénzügyi okok miatt is – hosszú évek alatt valósult meg. A probléma egyébként valóban nem nevezhető jelentősnek, hiszen az elsődleges feladat a tűzoltás volt, az egyenruhák különbözősége olyan hiányosság volt, amely – különösen a gazdasági világválság sújtotta Magyarországon – „*elnapolható*” volt.

A megelőző tűzrendészeti intézkedések, vagy azok végrehajtásnak hiánya problémát jelentett az 1930-as évek első felében.¹¹⁰⁰ Ekkor – a vidéki területeken belül is – leginkább a kisebb települések, a községek tűzrendészeti állapota volt aggodalmat keltő. Mint említettem, számos helyen nem is létezett helyi tűzoltóság.¹¹⁰¹ A települések – amennyiben volt helyi tűzoltóság – általában sanyarú pénzügyi helyzetük miatt általában csak minimális összegeket költöttek a fentiekre. A felsőbb fokú közigazgatási hatóságok több alkalommal is – rendeletek formájában – próbálták rávenni a községeket az említett hiányosságok orvoslására. Az utóbbinak azonban gyakran nem volt fogantja. A belügyi tárca pedig számos esetben tehetetlen volt, mert tudták, hogy a községek egy részének vezetésében ugyan megvan a politikai akarat a tűzrendészet fejlesztésére, de a megfelelő mennyiségű pénzügyi forrás viszont hiányzik. Az egyik legerőteljesebb hangnemű rendelet 1932 októberében jelent meg. A minisztérium sürgette az érintett községeket, hogy minél hamarabb szervezzék meg a helyi tűzoltóságokat.¹¹⁰² Érdemi változás azonban nem történt.

¹⁰⁹⁸ Démusz Endre: A nyomótömlőkről s azok kezeléséről. Tűzrendészeti Közlöny. 31. évf. 1933. 9. sz. 134. o.

¹⁰⁹⁹ Sz. N.: A hivatásos tűzoltók új egyenruhája. Tűzrendészeti Közlöny. 30. évf. 1932. 10. sz. 158-159. o.

¹¹⁰⁰ Lukács: Város, vidék, alapszabálymódosítás. i. m.: 17-19. o.

¹¹⁰¹ Számos forrás bizonyítja az utóbbi állítást: a korabeli Tűzrendészeti Közlöny, a korabeli szakcikk, a különböző rendeletek.

¹¹⁰² 126.300/1932. (10. 12.) BM. r. Tűzrendészeti Közlöny. 30. évf. 1932. 11. sz. 173. o.

A tűzrendészeti jogszabályok egyik hiányossága volt, hogy a lakosság széles rétegeinek nem adtak módot arra, hogy a tűzvész elleni védekezésben olyan mértékű képzésben részesüljenek, ami elengedhetetlen feltétele lett volna a tűzvész elleni hatékony harcnak. Az viszont a belügyi tárca mentségére szól, hogy a nagy gazdasági világválság miatt fennálló nehézségek mellett nem volt arra lehetőség, hogy a lakosság egésze képzésben részesüljön.

A 230.000/1925. BM. rendeletet, illetve az egyéb tűzrendészeti jogszabályok egy részét az ország nagy részében még 1935-ben sem hajtották végre. Ráadásul számos törvényhatóságban nem alakult meg a törvényhatósági tűzoltószövetség. A válság következtében a miniszter által elrendelt állásokból sokat nem töltöttek be. Ahol nem volt tűzrendészeti felügyelői állás, sok esetben ott voltak a legpusztítóbb tűzvézsek. A súlyos tűzrendészeti mulasztások tehát jellemzőek voltak a községek egy részénél. Megemlítendő, hogy az országos tűzrendészeti felügyelő állás megléte működőképesebbé tette volna a tűzrendészet működését. Az állás felállítására nem került sok az 1930-as évek első felében.

A fent vázolt helyzetnek – a munkaerő szempontjából – nem tett jót, hogy az 1930-as évek első felében előfordult, hogy egyes tűzoltók a kötelezettségeiket nem kívánták teljesíteni. E területet úgy kívánta szabályozni a belügyi tárca, hogy abból némi pénzügyi előny is érje a tűzrendészetet. A belügyi tárca a pénzügyminiszter egyetértésével engedélyezte, hogy az olyan községekben, ahol hivatásos tűzoltóság volt, a tűzoltói szolgálatra kötelezettek egy része a kötelezettség teljesítése alól magát váltságdíj kifizetése ellenében megválthassa.¹¹⁰³ Az így befolyt pénzügyösszeg a község tűzrendészeti kiadásainak fedezésére szolgált.

A tűzoltóság tekintélyét, érdekérvényesítő-képességét a vizsgált időszakunkban nem igazán sikerült építeni. Amennyiben a helyi önkormányzatokban a helyi tűzoltóságok parancsnokai mind képviseltethették volna magukat – ahogy ezt egyes, korabeli tűzoltótisztek szorgalmazták is¹¹⁰⁴ –, a vidéki, községi tűzrendészet valószínűleg kissé jobb állapotban lett volna.

Le kell szögezni azt is, hogy nem minden probléma megoldása volt lehetetlen. Az 1930-as évek elején például még gyakori jelenség volt a közutakon, hogy a járművek vezetői a tűzoltók elöl nem mindig tértek ki az útest baloldalára. Ily módon akadályozták a tűzoltók munkáját. A fővárosban a rendőrfőkapitány – a belügyi tárca egyetértésével – tett

¹¹⁰³ 125.081/1932/ (10. 24.) BM. r. Tűzrendészeti Közlöny, 30. évf. 1932. 11. sz. 173-174. o.

¹¹⁰⁴ Labiner Gyula: A hazai tűzoltóságok fenntartásának és fejlesztésének némely módjai. i. m.: 158. o.

intézkedéseket arra vonatkozólag, hogy az említett jelenség megszűnjön.¹¹⁰⁵ A 250.000/1929. BM. rendelet 6.§-ába ütköző kihágás miatt lehetett feljelentést tenni a fenti ügyben.¹¹⁰⁶ Az a jelenség, hogy a járművek vezetői nem mindig tértek ki a tűzoltóautók elől, nem az erkölcs számlájára írható. Egyszerűen sokan nem ismerték a gyakorlatot.

A 230.000/1925. BM. körrendelet szerint az önkormányzati közigazgatási testületeknek a tűzrendészeti szabályrendeletüket korszerűsíteniük kellett. Nagyobb részük végrehajtotta az utóbbit, azonban 1932-re ismét módosításra szorultak a szabályrendeletek, hiszen az újabb tűzvédelmi szempontokhoz alkalmazkodni kellett. Előrelépés, hogy a Belügyminisztérium egy minta-szabályrendeletet adott ki segítségnyújtás képpen. Ily módon az önkormányzatok egyszerűbben korszerűsíthették a fentieket.

A Belügyminisztérium a tűzrendészeti problémák egy részét úgy kívánta orvosolni a községek területén, hogy az ínségmunkák keretében a tűzrendészet fejlesztését is segítsék. Kifejezetten a vízkészletek kialakításáról, gyűjtéséről volt szó.¹¹⁰⁷ Az ínségmunkák a társadalom „*alján*” álló állampolgárok egy részének munkát tudott adni. Mint korábban említettem, a vízszerezés hiánya volt a vidéki, községi tűzrendészet egyik „*legégetőbb*” problémája. 1932-1933 fordulóján kezdett megindulni a fenti terv végrehajtása.

A tűzrendészet megelőzéssel kapcsolatos intézkedései kapcsán be kell számolnunk arról, hogy 1933-ig a gyakorlat szerint a tűzoltótiszteknek csak a tüzesetek színhelyén volt közvetlen intézkedési joguk. Ezen évben egy elvi jelentőségű kúriai ítélet kimondta, hogy a tűzoltótiszt intézkedési joga akkor is fennáll, ha a tűzbiztonságra veszélyessé válható szabálytalanság haladéktalan megszüntetéséről van szó.¹¹⁰⁸ A szakmai szempontból kiváló döntés a megelőző tűzrendészet fejlődését jelentette.

A tűzrendészeti hatáskörökkel összefüggő problémák terén említésre méltó, hogy a belügyi tárca egy elvi jelentőségű határozatában tisztázta a régóta vajdó kérdést, hogy az államvasutak területén a tűzoltóság-e az illetékes tűzrendészeti ügyekben. A döntés szerint a válasz: igen.¹¹⁰⁹ A hatályos jogi szabályozás helytelen értelmezése miatt probléma adódott: „*Ismételten előfordult (az 1930-as évek elején – B. A.), hogy a m. kir. rendőrség működési területén lévő mozgófényképezemek tűzrendészeti vizsgálata tekintetében úgy a rendőrség mint a tűzrendészeti hatóság intézkedett s az ily módon párhuzamosan kiadott*

¹¹⁰⁵ Flórián József: Akadálytalan közlekedést biztosít a rendőrség a tűzoltóknak. Tűzrendészeti Közlöny. 30. évf. 1932. 3. sz. 43. o.

¹¹⁰⁶ 250.000/1929. (08. 08.) BM. kr. 6. §. MRT. 63. évf. 1929. 1281. o.

¹¹⁰⁷ 127.939/1932. (01. 09.) BM. r. Tűzrendészeti Közlöny. 31. évf. 1933. 2. sz. 25. o.

¹¹⁰⁸ M. kir. Kúria B. I. 361/1932. sz. Tűzrendészeti Közlöny. 31. évf. 1933. 7. sz. 98. o.

¹¹⁰⁹ 157.767/1933. IX. a. BM. határozat. Tűzrendészeti Közlöny. 31. évf. 1933. 9. sz. 131. o.

tűzrendészeti határozatok sokszor egymással ellentétes rendelkezéseket tartalmaztak." A belügyi tárca végül jogi felvilágosítást adott a témában, hogy a jövőben ne történjenek hatásköri összeütközések.¹¹¹⁰

A tüzeseteket 1933 nyarától csak a másodfokú tűzrendészeti hatóságokhoz kellett bejelenteni, így a Belügyminisztérium túlterheltsége csökkent.¹¹¹¹ Ezen intézkedés beilleszthető Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszternek a közigazgatással kapcsolatos politikájába. Ennek egyik lényege az volt, hogy a kisebb jelentőségű ügyeket az alsóbb fokú közigazgatási hatóságokhoz próbálta áttenni, ily módon a tárcának több lehetősége nyílt a valódi irányításra.

Érdekesség, hogy a tűzoltóságok egy részét olyan feladatokra is felkészítették, amelyek egyébként nem kizárólag a tűzrendészethez tartoztak. A Vasvármegyei Tűzoltószövetség a tűzoltókiképzést kibővítette lövészkiképzéssel, illetve gáz- és légvédelemmel is.¹¹¹² A lövészkiképzés államhatalmi szempontból előnyt jelentett, ugyanis háborús helyzet, vagy hasonló vészhelyzet esetén a tűzoltók egy része ideiglenesen – jobb híján – akár más feladatokra is alkalmassá válhatott.

A tűzoltók motiválására, elismerésére kiváló eszköz volt a kitüntetés. A belügyi tárca 1932-ben a tűzoltás és mentés terén 25 éven át kifejtett érdemes tevékenység jutalmazása iránt benyújtott kérések felterjesztése tekintetében egységesítette a gyakorlatot,¹¹¹³ hiszen azelőtt tulajdonképpen káosz uralkodott ebben a témában. E racionalizáló intézkedés beilleszthető Keresztes-Fischer Ferenc közigazgatási politikájába, amely egyik lényege az észszerűtlen eljárások, gyakorlatok kiiktatása volt.

Voltak olyan területek, amelyek valamilyen szempontból kapcsolódtak a tűzrendészethez. Jó példa erre a kéményseprés. Az ilyen területeknél előfordult az 1930-as évek első felében, hogy a jogi szabályozás – tűzrendészeti szempontból – kissé hiányos volt. A fentiek mellett az is fontos megállapítás, hogy a kéményseprés ekkoriban mégis kissé szakszerűbbé vált,¹¹¹⁴ mint az 1920-as években.

Az egyéb fejlesztések, fejlesztési kísérletek terén az is megemlítenő, hogy a kereskedelemügyi miniszter a belügyminiszter egyetértésével az acetiléngáz előállításáról és felhasználásáról szóló szabályrendeletet módosította. Az acetiléngáz készülékek

¹¹¹⁰ 156.195/1933. (01. 12.) BM. kr. BK. 38. évf. 1933. 4. 49-50. o.

¹¹¹¹ 160.557./1933. (07. 14.) BM. r. Tűzrendészeti Közlöny. 31. évf. 1933. 8. sz. 122. o.

¹¹¹² Benda László: Új célok felé új utakon. Tűzrendészeti Közlöny. 31. évf. 1933. 9. sz. 129-131. o.

¹¹¹³ 126.500/1932. (10. 30.) BM. r. Tűzrendészeti Közlöny. 30. évf. 1932. 11. sz. 173. o.

¹¹¹⁴ 113.420/1932. (06. 17.) KM. r. Tűzrendészeti Közlöny. 30. évf. 1932. 8. sz. 123. o.

legmagasabb túlnyomása kapcsán 0,15-ről 1,5-re emelték azt a légkönyomási értéket, amelyet már tilos volt meghaladni.¹¹¹⁵

A Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség megpróbálta elérni, hogy a biztosítótársaságok járuljanak hozzá pénzügyileg a tűzrendészet támogatásához.¹¹¹⁶ A tűzkár-biztosítótársaságok és a tűzoltóságok közötti ellentét kapcsán a Belügyminisztériumnak az lett volna az egyik feladata, hogy kompromisszumra „*kényszerítse*” a feleket. A vizsgált időszakunkban az utóbbi nem valósult meg. A belügyi tárca nem kívánt ellenségeket szerezni, ugyanakkor a tűzrendészet – biztosítótársaságok általi – pénzügyi támogatásához hozzájárult volna.

A biztosítóintézetek és a tűzrendészet viszonya – más okok miatt sem volt – minden szempontból felhőtlen. Megemlítendő, hogy 1934-ben egyes biztosítóintézetek egyes tűzoltókat használták fel arra, hogy ily módon egyszerűbben kössenek biztosításokat. Az adott tűzoltó – csekély díjazás fejében – egyenruhában járt az ügynökkel. Az utóbbi tulajdonképpen a hatósági támogatás látszatát keltette. A belügyi tárca elérte, hogy ilyen jelenség a jövőben ne forduljon elő.¹¹¹⁷ Az intézkedés hátránya az volt, hogy ily módon az említett tűzoltók egy részét megfosztották a jövedelem kiegészítésétől. A gazdasági válság idején ez nehézséget jelentett egyes személyeknek.

A biztosítótársaságok kapcsán megemlítendő az is, hogy a nagy gazdasági világválság idején a szándékos tűzokozás esetei szaporodtak. A tulajdonosok egy része így kívánt pénzt szerezni a biztosítótól.¹¹¹⁸ A Belügyminisztérium ezen ügyben – a megelőzést tekintve – nem találhatott megoldást.

Keresztes-Fischer minisztersége idején a bejelentett tűzesetek száma évről évre emelkedett. 1931-ben 5839-et,¹¹¹⁹ 1935-ben már 8558 tűzesetet jelentettek be.¹¹²⁰ A rendelkezésre álló adatok¹¹²¹ szerint hozzávetőlegesen minden második tűzvésznel a tűzoltók – sok esetben hősiiesen – részt vettek a lángok elleni harcban. A fennmaradt adatok szerint a tűzvészeknél 90% feletti arányban történt tűzoltási kísérlet.¹¹²² Figyelembe véve

¹¹¹⁵ 161.449/1932. (12. 09.) KM. r. BK. 37. évf. 1932. 54. sz. 805-806. o.

¹¹¹⁶ Roncsik Ernő: Jugoszláv törvény a tűzoltóság szervezetéről. Tűzrendészeti Közlöny. 31. évf. 1933. 9. 146-147. o.

¹¹¹⁷ 198.593/1934. (09. 05.) BM. r. Tűzrendészeti Közlöny. 32. évf. 1934. 10. sz. 155. o.

¹¹¹⁸ Lukács: Város, vidék, alapszabálmódosítás. i. m.: 17-19. o.

¹¹¹⁹ SÉ. 1932. 250. o.

¹¹²⁰ SÉ. 1935. 285. o.

¹¹²¹ SÉ. 1933. 274. o.; SÉ. 1935. 286. o.

¹¹²² SÉ. 1933. 274. o.; SÉ. 1935. 286. o.

azt, hogy mindez a nagy gazdasági világválság idején történt, nem nevezhető rossz teljesítménynek.

8.5. Személyi vonatkozású, dologi rendészeti ügyek¹¹²³

„Bármilyen szempontból nézzük és ítéljük meg a prostituált nőt, akár a visszas külső körülmények származó áldozatát, akár a saját hibájából lesüllyedt nőt látjuk benne, kétségtelen, hogy a prostituált nő és ennek foglalkozása állandó veszélyt jelent a társadalomra, amely veszély ellen védekezni kell.”¹¹²⁴ (Schreiber Emil¹¹²⁵, erkölcsrendészeti szakíró)

E szakterülethez (erkölcsrendészet) tartoztak az Erkölcsrendészeti Központi Hatóság¹¹²⁶ ügyei, a találkahelyek (helyiségek, ahova legfőképpen szexuális együttlét céljából rövid időre mentek), a fajtalan közlemények (pornografikus képek, sajtótermékek, kiadványok stb.) és a leánykereskedelem (prostitúció) elleni védekezés is.¹¹²⁷

Az Erkölcsrendészeti Központi Hatóság – amely a belügyi tárca irányítása alatt állt – elnevezése 1932-ben a következőképpen változott meg: A M. Kir. Belügyminisztérium IX. osztálya mint Erkölcsrendészeti Központi Hatóság a leánykereskedésnek és a fajtalan közlemények forgalmának elnyomására.¹¹²⁸ Az Erkölcsrendészeti Központi Hatóság ügyvezetője 1933 januárjában Schäffer Jenő¹¹²⁹ után Ajkay Miklós¹¹³⁰ lett, aki egyben a M. Kir. Rendőrség Budapesti Főkapitánysága Erkölcsrendészeti Osztályának is a vezetője volt.¹¹³¹ Az említett személyeknek fontos szerepük volt e szakterületen.

Hazánkban a prostitúció szabályozására – a Horthy-korszakban – a reglementáció volt a jellemző. E modellt egyébként manapság (2020-2021) a világ számos állama alkalmazza. A reglementációs modell támogatói a fenti jelenséget tulajdonképpen

¹¹²³ Az 1930-as évek elején ezen csoportokba tartoztak: erkölcsrendészet, életuntak védelme, cigányügy, erkölcsi bizonyítványok, házicselések ügyei, kisajátítási és birtokba helyezési ügyek, talált kincsek.

¹¹²⁴ Schreiber: A prostitúció. i. m.: 56. o.

¹¹²⁵ Schreiber Emil: (Kaposvár, 1863. 11. 17. – Budapest (?), 1930.) rendőri szakíró. Jogi végzettségre tett szert. A rendőrségnél helyezkedett el. Szakszerűen foglalkozott a prostitúció, a toloncügy, illetve az iparjog kérdéseivel, melyekről több tanulmányt írt. 1920-ban nyugállományba vonult. (Újvári Péter (szerk.): Magyar Zsidó Lexikon. Budapest, Zsidó Lexikon Kiadóvállalat, 1929. 775. o.)

¹¹²⁶ 1913 óta működött hatóság, amely egyik legfőbb célja, feladata a prostitúció visszaszorítása volt.

¹¹²⁷ BK. 37. évf. 1932. 31. sz. 512. o.

¹¹²⁸ 124.019/1932. (d. n.) BM. r. BK. 37. évf. 1932. 29. sz. 478. o.

¹¹²⁹ Schäffer Jenő (? – ?): rendőrtiszt. 1911-től 1932-ig az Erkölcsrendészeti Központi Hatóság vezetőjeként tevékenykedett.

¹¹³⁰ Ajkay Miklós (? – ?): rendőrtiszt. az Erkölcsrendészeti Központi Hatóság vezetője. 1938-ban már nyugalmazott személy.

¹¹³¹ 156.199/1933. (d. n.) BM. r. BK. 38. évf. 1933. 5. sz. 106. o.

„szükséges rossznak” tekintik. A modell próbálja szabályozni, korlátok közé szorítani a prostitúciót.¹¹³²

A vizsgált időszakunk előtti legjelentősebb változás 1926-ban történt. Ekkor született meg az első olyan körrendelet hazánkban, amely egységesen, az egész országra kiterjedően szabályozta a prostitúció jelenségét.¹¹³³ A szabályozás igen alapos, részletes volt. A körrendelet értelmében „*Kéjlgést keresetszerűen csak az a nő (kéjlnő) űzhet, aki magát a rendőrhatalóságnál a kéjlnőkről vezetett nyilvántartásba bejegyezteti, és ezzel kapcsolatban magát hatósági rendszeres kötelező orvosi vizsgálatnak aláveti.*”¹¹³⁴ A körrendelet a kéjlnők, a bordélyházak, a találkahelyek, a szállodák, a fürdők, a kávéházak és vendéglők, a kéjlnők orvosi vizsgálata és a találkahelyek orvosi ellenőrzése, a kéjlnőtelepek stb. kapcsán is szigorú rendelkezéseket írt elő. Megemlítendő a hirdetési tilalom is: „*Tilos kéjlgés céljából a kéjlnőnek magát, a találkahely engedélyesnek találkahelyét, avagy bárkinek a lakását akár nyilvánosan, akár burkoltan hirdetni.*”¹¹³⁵ A szabályozás ellenére továbbra is jellemző volt, hogy sokan ki tudták játszani a körrendelet egyes rendelkezéseit.

A vizsgált időszakunk egyik negatívuma e téren az, hogy Keresztes-Fischer belügyminisztersége idején – az 1931/32. költségvetési évről az 1934/35. költségvetési évre – közel a háromnegyedére csökkentették e terület pénzügyi támogatását. A vizsgált időszakunk végén csupán évi 6510 P-t irányoztak elő.¹¹³⁶ Egyébként pozitívum, hogy a tényleges kiadások ehhez képest csupán minimális eltérést mutattak a vizsgált időszakban.¹¹³⁷ Objektív megállapítás, hogy az említett pénzösszeg valóban csekély volt a belügyi tárcától. A fenti összegből fedezték a leánykereskedelem elleni küzdelemmel és a pornografikus közlemények forgalomba hozatalának meggátolásával kapcsolatos kiadásokat. Az utóbbi feladatok ellátása jelentős részben törvénybe foglalt nemzetközi egyezmények alapján kötelező volt.¹¹³⁸ Az említett pénzösszegeből államsegélyként a Magyar Egyesület a leánykereskedelem ellen elnevezésű egyesület, illetve a missziós szolgálattal foglalkozó nőegyesületek is részesültek. Az utóbbiak működésükön kívül erkölcsrendészeti célkitűzéssel szervezett pályaudvari missziókat is fenntartottak. A külföldi hatóságokkal állandó, közvetlen kapcsolatot fenntartó Erkölcsrendészeti Központi Hatóság

¹¹³² Schreiber: A prostitúció i. m.: 56-154. o.

¹¹³³ 160.100/1926. (02. 18.) BM. kr. MRT. 61. évf. 1927. 187-198. o.

¹¹³⁴ 160.100/1926. (02. 18.) BM. kr. 1. §. MRT. 61. évf. 1927. 188. o.

¹¹³⁵ 160.100/1926. (02. 18.) BM. kr. 57. §. MRT. 61. évf. 1927. 197. o.

¹¹³⁶ ÁKBM. 1931/32. 33. o.; ÁKBM. 1932/33. 9. o.; ÁKBM 1933/34. 25. o.; ÁKBM. 1934/35. 25. o.

¹¹³⁷ ÁZ. 1932/33. 86-87. o.; ÁZ. 1933/34. 92-93. o.; ÁZ. 1934/35. 98-99. o.

¹¹³⁸ 1912: XLIX. tc., 1925: XIX. tc. stb.

dologi kiadásai, továbbá a leánykereskedők megfigyelésével, illetve nyomozásával megbízottak utazási költségeit és napidíjait is a fenti pénzügyi keretből fizették ki.

A takarékosági politika egyik sajnálatos következménye volt e téren, hogy az erkölcsrendészet központi vizsgáló intézetében kilenc főről négy főre csökkent az alkalmazott rendőrorvosok száma.¹¹³⁹ Az utóbbi pedig legfőképpen a nemibetegségek elleni harc viszonylatában jelentett komoly visszalépést.¹¹⁴⁰ Egyes területek további megszorító intézkedéseket szenvedtek el. A Belügyminisztérium pl. Bonyhád községben felfüggesztette a kéjnévizsgálati díjak fizetését.¹¹⁴¹

Az Erkölcsrendészeti Központi Hatóság széles körű ismertséggel rendelkezett a kéjnök kapcsán. Voltak olyan személyek, akik a magyar erkölcsrendészettel számos alkalommal „találkoztak”. Egy átlagos eset: volt olyan nő (1930-as évek első fele), akit kilenc alkalommal állítottak elő erkölcsrendészeti szempontból aggályos magatartása miatt, illetve tiltott kéjelgés gyanúja miatt. El is ítélték korábban. Az ilyen típusú esetekben rendőri felügyelet alá helyezték a személyt.¹¹⁴² Az ilyen kéjnök fellebbezése pedig sokszor sikertelen volt. A belügyminiszteri politika ezen a téren nem változott a Keresztes-Fischer minisztersége előtti évekhez képest. Nem tudtak hatékonyabb módszert alkalmazni a korábbiakhoz képest.

A pénzügyi megszorításon felül e téren nem történt igazán nagy horderejű változás. Keresztes-Fischer Ferenc minisztersége idején a belügyi tárca a reglementációs modellt követve próbált harcolni a prostitúció ellen. A szakterület vezetői nem kívántak változtatni a szabályozáson, ami részben érthető, hiszen a szabályozás számos rendelkezése valóban megfelelő volt. Mindazonáltal a jogszabály néhol hiányosságot is tartalmazott, amelyen a belügyi tárca nem hajtott végre változtatást. Megemlítendő pl. a kéjnök orvosi vizsgálatával és a találkahelyek orvosi vizsgálatával kapcsolatos rendelkezés. A hiányosság hatásköri problémákat okozott az 1930-as években.¹¹⁴³ További mulasztás, hogy a Belügyminisztériumban elveszett egy dokumentum, ezen okból kifolyólag volt olyan orvos, aki évekig nem kapta meg a kéjnévizsgálati díjakat.¹¹⁴⁴

¹¹³⁹ Ujság. 8. évf. 1932. 134. sz. 6. o.

¹¹⁴⁰ Itt meg kell jegyezni, hogy a nemibeteg-gondozás terén 1934-ben előrelépés történt. Két új intézmény jött létre. Az utóbbi pedig a nemibeteg prostituáltak számára (is) segítséget jelentett. (MNL OL – ML – K 35 – 47. o.)

¹¹⁴¹ MNL OL – BM – K 150 – 3587. cs. – V – 10 – 1927-1944 – 18599/1940. (157.231/1933. BM. r.)

¹¹⁴² MNL OL – BM – K 150 – 3874. cs. – VII – 9 – 1933 – 145779/1933.

¹¹⁴³ MNL OL – BM – K 150 – 3587. cs. – V – 10 – 1927-1944 – 58851/1940.

¹¹⁴⁴ MNL OL – BM – K 150 – 3587. cs. – V – 10 – 1927-1944 – 11854/1941.

Keresztes-Fischer minisztersége idején is előfordultak erkölcsrendészeti ellenőrzések, razziák. 1931 novemberében például 160 rendőr jelent meg hirtelen az egyik budapesti találkahelyes háznál. 1100 személyt igazoltattak, közülük 28-at előállítottak, végül 4-et tartottak bent a rendőrségen. Ekkoriban egyébként 35 bárcás házban 424, 7 nyilvános találkahelyen 75, 22 engedélyezett magántalálkahelyen 119 szoba volt, amelyeknél az üzletszerű kéjelgést engedélyezte a hatóság. Az utóbbi adatok azonban nem mutatják meg, hogy mekkora volt a valós szám, hiszen jogszerűtlenül is művelték e „szakmát”. Egyes információk szerint Budapest belső kerületeiben minden harmadik házban titkos találkahely volt. Az utóbbi információ hitelességét nem tudjuk sem megerősíteni, sem cáfolni.¹¹⁴⁵ Annyi viszont bizonyos, hogy valóban nagy számról lehetett szó. Megemlítendő, hogy az ellenőrzések Keresztes-Fischer belügyminiszter intézkedése által részben szakszerűbbé váltak.¹¹⁴⁶

A budapesti rendőrségi fog-és toloncházba 1934-ben beszállított és ott elzárva tartott összes egyének száma 15.260 fő volt. Ebből 1034 titkos kéjelgés vagy leánykerítés miatt. Bordélyszabályok áthágása miatt pedig 120 fő.¹¹⁴⁷ Habár a levéltári adat csupán egy évre vonatkozik, a nagy számok alapján arra következtethetünk, hogy valószínűleg a többi évben is hasonló arányok lehettek. Az előállított titkos kéjnök száma Magyarországon: 1933-ban 3364, 1934-ben 1907, 1935-ben 3641 volt.¹¹⁴⁸ (Az 1931-1932-es időszakról nem került elő forrás.)

Érdekesség, hogy Keresztes-Fischer belügyminiszterben felmerült, hogy női rendőrök segítségével erősítse meg az erkölcsrendészet működését.¹¹⁴⁹ Ezen terv azonban Keresztes-Fischer belügyminisztersége idején már nem valósult meg, ugyanis a miniszter 1935 márciusában lemondott.

Nem került elő olyan forrás, amely igazolná, hogy Keresztes-Fischer és minisztériuma egyáltalán felvetette volna a reglementációs modellről való átállást valamely másik modellre.

Az erkölcsrendészet kapcsán az Országgyűlés Képviselőházában szóba került, hogy a főváros külső kerületeiben is olyan gyakran kellene erkölcsrendészeti ellenőrzéseket tartani, mint az előkelőbb területeken.¹¹⁵⁰ A kritikák egy része szerint az erkölcsrendészeti

¹¹⁴⁵ Zentay Dezső: A prostitúció és a nemi Betegségek. Népszava. 59. évf. 1931. 265. sz. 3. o.

¹¹⁴⁶ KN. 1931-1935. 11. k. 347. o.

¹¹⁴⁷ MNL OL – BM – K 150 – 3733. cs – 1935.

¹¹⁴⁸ MNL OL – BM – K 150 – 3733. cs. – 1936 – Erkölcsrendészet. 1935.

¹¹⁴⁹ Keleti Ujság. 17. évf. 1934. 294. sz. 9. o.

¹¹⁵⁰ KN. 1931-1935. 3. k. 528. o.

razziák során a rendőrök sok esetben „*átlépték a határokat*”.¹¹⁵¹ Nem megállapítható, hogy pontosan mennyire volt jellemző az utóbbi jelenség. Az ellenzék felhívta a figyelmet egy konkrét erkölcsrendészeti razzia során történt visszaélésre, túlkapásra, amelyet egy rendőrségi közeg követett el.¹¹⁵² Egyes információk szerint egy rendőri közeg egy tévedés következtében szakszerűtlenül járt el két kiskorúval szemben. A két kiskorút behurcolták a kapitányságra. Egyik sem volt prostituált. A belügyminiszter intézkedett a fegyelmei eljárás, illetve a bűnvádi eljárás folyamatba tétele iránt. A miniszter válaszában kifejtette: „*(...) az esetnek tanúságaképpen intézkedtem, hogy intézményesen történjék gondoskodás arról, hogy ezeket a feltétlenül szükséges erkölcsrendészeti ellenőrzéseket ezentúl olyan emberek végezzék, akik megfelelő intelligenciával bírnak és megfelelőleg ki vannak oktatva teendőik tekintetében, hogy ezeket a kényes teendőket kellő tapintattal és figyelemmel végezzék el.*”¹¹⁵³ Az újítás következtében a rendőrlegénység és a kerületi kapitányságok nem tarthattak többé erkölcsrendészeti razziákat. Az ilyen ügyekkel kizárólag az erkölcsrendészethez beosztott detektívek foglalkozhattak, akiknek létszámát felemelték. Az erkölcsrendészeti detektívek szakképzésben és oktatásban részesültek. A rendőrlegénységet csak karhatalomként lehetett bevetni.¹¹⁵⁴

Az ellenzék jogosan hívta fel a figyelmet a budapesti prostitúció erőteljes működésére. A keleti pályaudvar, a Rákóczi út, a Conti utca környéke kiemelendő. Különösen az oktatási intézmények környékén is létező jelenség volt aggasztó. Az ellenzék nem volt elégedett az erkölcsrendészeti rendszer működésével. Egyesek az abolicionizmust¹¹⁵⁵ követelték a reglementarizmus modellje helyett.¹¹⁵⁶ Az ellenzék kritikáinak egy része valóban jogos volt, hiszen még Ferenczy Tibor főkapitány is „*panaszkodott*” az erkölcsrendészet miatt. Átiratot küldött a főváros vezetéséhez, melyben a prostitúció aggasztó mértéket öltése miatt emelte fel a szavát. Budapest belső kerületeiből a külsőbb területekre kívánta kitelepíteni a kéjnéket.¹¹⁵⁷ E téren azonban nem történt változás az 1930-as évek első felében.

¹¹⁵¹ KN. 1931-1935. 11. k. 345. o.

¹¹⁵² KN. 1931-1935. 11. k. 347. o.

¹¹⁵³ KN. 1931-1935. 11. k. 347. o.

¹¹⁵⁴ Nemzeti Ujság. 14. évf. 1932. 232. sz. 6. o.

¹¹⁵⁵ Ezen irányzat a prostitúció tiltását képviseli.

¹¹⁵⁶ KN. 1931-1935. 23. k. 92. o.; KN. 1931-1935. 8. k. 69. o.; KN. 1931-1935. 8. k. 244. o. stb.

¹¹⁵⁷ Az Est. 24. évf. 1933. 91. sz. 2. o.

„Az öngyilkosságok lehető megakadályozása az élet szárnyszegetteinek megmentése és oltalma nemcsak emberbaráti kötelesség, hanem egyszersmind nagyfontosságú nemzeti feladat.”¹¹⁵⁸

E szakterülethez (életuntak védelme) tartoztak az életmentési jutalomdíjak, az öngyilkosokról való adatszolgáltatás, a M. Kir. Rendőrség Budapesti Főkapitánysága életvédelmi osztályának ügyei, továbbá a hullakifogási díjak.¹¹⁵⁹

1929-1931-re emelkedett az öngyilkosságok száma az országban. (1929: 2504,¹¹⁶⁰ 1930: 2680,¹¹⁶¹ 1931: 3000¹¹⁶²). Igaz ugyan, hogy az adatgyűjtés az idő haladtával tökéletesebbé vált,¹¹⁶³ ám az említett okot figyelembe véve is elmondható, hogy ekkoriban évről évre többen fosztották meg magukat életüktől.

Az életuntak védelmének intézményes megszervezése 1928-ban történt meg belügyminiszteri rendelet formájában. Az utóbbi a témában a hatóság és a társadalom együttműködését kívánta biztosítani. Az ország egész területére kiterjedő egységes szabályozás a vizsgált időszakunkban is hatályos volt. A rendelet céljai a következők voltak: az öngyilkosságok lehető megakadályozása; az életuntak megmentése, elsősegélyben részesítése, lelki egyensúlyának visszaállítása; és az öngyilkosságot előidéző okok lehető elhárításával az öngyilkossági kísérlet megismétlődésének megelőzése és megakadályozása.¹¹⁶⁴

A rendőrhatalóságok vezetői – legfőképpen az ország nagyobb városaiban – az életuntak védelmével kapcsolatos rendészeti teendők ellátására a hatósághoz tartozó intéző jogkörű tisztviselő vezetése alatt külön osztályt állítottak fel. Azokon a területeken, ahol nem volt jellemző az öngyilkosság,¹¹⁶⁵ ott az ilyen típusú ügyeknek az intézésével – megfelelő segédszemélyzet rendelkezésre bocsátása mellett – a fogalmazási karnak egyik alkalmas tisztviselőtagját bízták meg.¹¹⁶⁶ Az illetékesek egyébként statisztikai célú adatgyűjtését is végezték. (A M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal számára.)¹¹⁶⁷

A jogszabály értelmében: „A rendőrhatalóság teendője és kötelessége ebben a feladatkörben az életmentésen kívül kiváltképpen: az öngyilkossági esetek valamennyi

¹¹⁵⁸ 253.000/1928. (05. 04.) BM. r. MRT. 62. évf. 1928. 338. o.

¹¹⁵⁹ MTCN. 1932. 13-14. o.

¹¹⁶⁰ SÉ. 1929. 22. o.

¹¹⁶¹ SÉ. 1930. 20. o.

¹¹⁶² SÉ. 1931. 20. o.

¹¹⁶³ J. 1930. 174. o.

¹¹⁶⁴ 253.000/1928. (05. 04.) BM. r. MRT. 62. évf. 1928. 338-343. o.

¹¹⁶⁵ Budapesten gyakori volt, viszont számos kisebb település területén nem történtek ilyen esetek.

¹¹⁶⁶ 253.000/1928. (05. 04.) BM. r. 2. §. MRT. 62. évf. 1928. 339. o.

¹¹⁶⁷ 253.000/1928. (05. 04.) BM. r. 4. §. MRT. 62. évf. 1928. 339. o.

*ténykörülmenyének (ezek között az öngyilkosságot megkísérlő személyi (családi), vagyoni és egészségi viszonyainak) pontos megállapítása, az öngyilkosságot, vagy kísérletet előidéző közvetlen és közvetett okok kinyomozása, az esetleges bünvádi eljárás megindításával kapcsolatos nyomozási, továbbá a szükségessé váló általános igazgatási és orvosrendőri intézkedések megtétele és az életnek megmentett egyének további veszélyektől való távoltartása a társhatóságok és intézmények (gyámhatóság, állami munkaközvetítő hivatal, az önkormányzati hatóságok menházai stb.), valamint az arra alkalmas helyi társadalmi szervek útján.*¹¹⁶⁸

A belügyminiszteri rendelet még a szeretetre is felszólította az illetékeseket: *„A rendőrhatóságot és közegeit eljárása során az öngyilkosságot megkísérlővel szemben mindenkor az emberbaráti szeretetnek és kötelességérzetnek kell a legteljesebb mértékben áthatnia.*¹¹⁶⁹

Az életuntak védelmének rendszeres segítésében az egyes társadalmi intézmények közül azok vehettek részt, amelyeket a rendőrhatóság (városokban a közigazgatási hatóság meghallgatásával) erre – valláserkölcsi és emberbaráti irányú működésük, valamint egészségügyi berendezésük alapján – alkalmasnak talált. Ezen társadalmi intézmények voltak az ún. életvédelmi otthonok. Az utóbbiak a rendőrhatóság felügyelete és irányítása által működtek. Az életvédelmi otthonok feladata volt: a rendőrhatóság által beutalt egyének lelki és testi gondozása, élelmezése, felügyelete, egészségi állapotuk figyelemmel kísérése, családi helyzetük lehető javítása, átmeneti segélyezésük, elhelyezkedésük előmozdítása, tanácsadás stb.¹¹⁷⁰ A rendelet értelmében: *„nagy súlyt kell helyezni az átmenetileg gondozott életunt valláserkölcsi érzésének ápolására, fejlesztésére s megerősítésére, és evégből vallásfelekezete lelkészeinek támogatását mindenkor igénybe kell venni.*¹¹⁷¹ Látható, hogy akkoriban a vallás nagyobb hangsúlyt kapott az ilyen területeken, mint a pszichológiatudomány.

Scitovszky Béla minisztersége idején kötelezővé tette a belügyi tárca, hogy az életuntakról – a fővárosi adatokkal időnként való összehasonlítás és feldolgozás céljából – a rendőrség budapesti főkapitányának havonta összesített kimutatást küldjenek. A Központi Statisztikai Hivatal azonban a 253.000/1928. BM. rendelet alapján a hozzá beküldött adatokat a célnak megfelelően feldolgozta, tehát a fenti összesített kimutatás készítése többé

¹¹⁶⁸ 253.000/1928. (05. 04.) BM. r. 3. §. MRT. 62. évf. 1928. 339. o.

¹¹⁶⁹ 253.000/1928. (05. 04.) BM. r. 3. §. MRT. 62. évf. 1928. 339. o.

¹¹⁷⁰ 253.000/1928. (05. 04.) BM. r. 5-6. §. MRT. 62. évf. 1928. 340. o.

¹¹⁷¹ 253.000/1928. (05. 04.) BM. r. 6. §. MRT. 62. évf. 1928. 341. o.

nem volt szükséges. A rendőrség budapesti főkapitánya részére ilyen típusú összesített kimutatást nem kellett többé készíteni az 1932-es belügyminiszteri rendelet értelmében.¹¹⁷² Az utóbbi belügyminiszteri intézkedés felesleges munkatöbblettől szabadította meg az illetékeseket.

Keresztes-Fischer minisztersége idején – az 1931/32. költségvetési évről az 1934/35. költségvetési évre – 20%-kal csökkentették az egyéb közrendészeti kiadásokra előirányzott összegeket.¹¹⁷³ Le kell szögeznünk, hogy az említett egyéb közrendészeti kiadásokhoz nem kizárólag az életuntak védelmével kapcsolatos terület tartozott, hiszen számos tűzrendészettel kapcsolatos terület került ebbe a csoportba. Ily módon a forrásokból – beleértve az állami költségvetéseket, állami zárszámadásokat, levéltári forrásokat stb. – nem mondható meg, hogy egészen pontosan mennyit irányzott elő a belügyi tárca az életuntak védelmére. Mégis elmondható, hogy ezen kiadásokon is takarékoskodott Keresztes-Fischer tárcája. Az életvédelem pénzügyi helyzetén javíthatott volna az, ha az említett életvédelmi otthonok jogosultak lettek volna az adománygyűjtésre. Az utóbbi segítséget azonban nem kapta meg e terület.

Az életvédelmi ügyek kapcsán is érzékelhető volt, hogy nagyobb pénzügyi forrásra lett volna szükség, hogy hatékonyabb legyen a rendszer.¹¹⁷⁴ Habár az életvédelem terén dolgozók kemény munkával próbáltak harcolni az életért, azonban e területen szélesebb fokú összefogásra lett volna szükség az állam és a társadalom részéről. Az utóbbi terén azonban a belügyi tárca nem tudott igazán jelentős változást elérni. E szakterületnél is elmondható, hogy feltételezhetően az életszínvonal emelkedésével lehetett volna elérni, hogy jelentősebb mértékben csökkenjen e tragédiák száma. A nem pénzügyi problémák miatti esetek egy részénél (szerelmi bánat, családi viszály stb.) sok esetben sajnos tehetetlen volt az állam. A megelőző jellegű intézkedésekre nem maradt pénzügyi forrás.

A hullakifogási díjak és életmentési jutalomdíjak kapcsán nem történt említendő változtatás. Az előbbiért 8 P, az utóbbiért 20 P járt. A belügyi tárca fizette ki e költségeket.¹¹⁷⁵ A Scitovszky Béla belügyminiszter idején – 1926-ban – meghatározott pénzösszegek emelése indokolt lett volna, azonban az állam pénzügyi nehézségei miatt e téren Keresztes-Fischer nem kívánta további költségekkel terhelni tárcáját.

¹¹⁷² 126.340/1932. (10. 13.) BM. kr. BK. 37. évf. 1932. 45. sz. 656. o.

¹¹⁷³ ÁKBM. 1931/32. 34. o.; ÁKBM. 1932/33. 34. o.; ÁKBM. 1933/34. 74. o.; ÁKBM. 1934/35. 69. o.

¹¹⁷⁴ MNL OL – BM – K 150 – 3733. cs. – 1935 – Életvédelmi Csoport jelentése.

¹¹⁷⁵ 162.400/1926. (12. 08.) BM. r. BK. 31. évf. 1926. 54. sz. 915. o.

1932-ben Ferenczy Tibor főkapitány átszervezte – a belügyminiszter egyetértésével – a budapesti főkapitányságon az életvédelmi osztályt. A cél többek között az is volt, hogy hatékonyabban működjön e szakterület. Az utóbbi intézkedéshez fűződik, hogy a téli rendőri melegedőszobák és éjjeli szállások berendezése is megtörtént.¹¹⁷⁶ Segítve ezzel a magyar életvédelmi rendszer fejlődését.

Az öngyilkossági kísérletek számai a következőképpen alakultak: 1931: 5976,¹¹⁷⁷ 1932: 5796,¹¹⁷⁸ 1933: 5813,¹¹⁷⁹ 1935: 5820.¹¹⁸⁰ Keresztes-Fischer minisztersége idején 1932 után elkezdett csökkenni az öngyilkosságok száma: 1931: 3000¹¹⁸¹, 1932: 3083,¹¹⁸² 1933: 2808,¹¹⁸³ 1934: 2883,¹¹⁸⁴ 1935: 2777.¹¹⁸⁵ Az öngyilkosságoknak számos „valószínű oka”¹¹⁸⁶ volt. Az okokat összehasonlítva látható, hogy ezekben az években a pénzügyi probléma miatt bekövetkezett tragédiákat találjuk meg a legmagasabb számban.¹¹⁸⁷

Az Országgyűlésben az öngyilkosság általában nem szakmai szempontból merült fel. Az ellenzék számos alkalommal beszámolt arról, hogy sokan öngyilkosságot követnek el a gazdasági válság és a kormány politikája miatt.¹¹⁸⁸ A sajtó a kitudódott esetekről mind beszámolt.

„Ma hajnalban a Lánchídról a Dunába ugrott egy nő. A motoros őrség keresésére indult (...).”¹¹⁸⁹

A vízből mentés jogi megújítása Rakovszky Iván belügyminisztersége idején történt meg, 1926-ban. Az utóbbi változás azon okból kifolyólag vált szükségessé, mert az akkori

¹¹⁷⁶ Sz. n.: A hatvanéves budapesti magy. kir. állami rendőrség története. A Magyar Detektív. 8. évf. 1933. 23-24. sz. 16. o.

¹¹⁷⁷ J. 1931. 174. o.

¹¹⁷⁸ J. 1932. 146. o.

¹¹⁷⁹ J. 1934. 142. o.

¹¹⁸⁰ J. 1935. 138. o.

¹¹⁸¹ SÉ. 1931. 25. o.

¹¹⁸² SÉ. 1932. 31. o.

¹¹⁸³ SÉ. 1933. 32. o.

¹¹⁸⁴ SÉ. 1934. 31. o.

¹¹⁸⁵ SÉ. 1935. 34. o.

¹¹⁸⁶ Ezen információk nem 100%-osan megbízhatóak, mindenesetre az esetek többségénél valószínűleg hitelesek.

¹¹⁸⁷ SÉ. 1931. 55. o.; SÉ. 1932. 60. o.; SÉ. 1933. 66. o.; SÉ. 1934. 61. o.; SÉ. 1935. 64. o.

¹¹⁸⁸ KN. 1931-1935.

¹¹⁸⁹ Zalamegyei Ujság. 15. évf. 1932. 237. sz. 1. o.

hatályos jogi szabályozást¹¹⁹⁰ számos esetben nem tartották be. Az új rendelet¹¹⁹¹ korszerűsítette a vízből mentést.

A rendelet értelmében: „*A vízi mentőszolgálat, amely a tulajdonképpeni vízből mentésen és segélynyújtáson kívül a baleseteket megelőző tevékenységet is magában foglalja, a rendőrhatalóságok felügyelete alatt a közbiztonsági szervek (m. kir. folyamórség, m. kir. csendőrség és m. kir. állami rendőrség) feladatkörébe tartozik, akik ezt a szolgálatot szükség esetén a helyi hivatásos, önkéntes, vagy kötelezett tűzoltó- és mentőegyesületek, illetőleg testületek, valamint a levente-és cserkészegyletek igénybevételével látják el.*”¹¹⁹²

Megemlítendő továbbá, hogy a nagyobb álló- és folyóvizek mellett fekvő városok és olyan községek, amelyeknek lélekszáma 10.000-nél nagyobb volt, kötelesek voltak mentőállomást építeni, mentőszereket és mentőeszközöket beszerezni, fenntartani.

A téma szempontjából kiemelendő, hogy 1927 óta a rendőrséglegénységénél kötelező volt az úszás oktatása.¹¹⁹³ Az utóbbi előrelépést jelentett, a korábbiaknál tágabb lehetőséget nyújtott a mentésekre.

Az említett jogszabály a vizsgált időszakunkban végig hatályos volt, hiszen alaposan szabályozták a területet. Újításra, változtatásra nem volt szükség. Ezen okból kifolyólag elmondható, hogy e szakterületen nem történt említendő változás. A vízből mentés szakterülete sikeresnek tekinthető az 1935-ös év viszonylatában. A dunai szakaszon a 95%-os sikerességi arány kifejezetten jó eredménynek tekinthető.¹¹⁹⁴ A mentési esetek többsége egyben öngyilkossági kísérletek megakadályozását is jelentette. A korábbi évekről nem került elő forrás. A sikeresség egyrészt az említett kifogástalan jogszabálynak volt köszönhető, másrészt a vízből mentés kapcsán illetékes személyeknek, pl. a rendőröknek. Az életuntak védelme kapcsán segítséget jelentett ezen szakterület. A vízből mentés kapcsán pedig a folyamórség nyújtott támogatást, ugyanis előfordult, hogy az utóbbi mentett életeket. Részben ennek is köszönhető, hogy a rendszer alapvetően jól működött.

Az ellenzék e téren nem talált politikai támadási felületet, ily módon nem is hozták szóba.¹¹⁹⁵ A sajtó a téma kapcsán leginkább az öngyilkossági kísérletekről írt.¹¹⁹⁶

¹¹⁹⁰ 1876: XIV. tc. 39. §, 41. §

(<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=87600014.TV&targetdate=&printTitle=1876.+%C3%A9vi+XIV.+t%C3%B6rv%C3%A9ny&referer=1000ev>, letöltés ideje: 2021. 11. 27.)

¹¹⁹¹ 155.600/1926. (07. 12.) BM. kr. MRT. 60. évf. 1926. 292-297. o.

¹¹⁹² 155.600/1926. (07. 12.) BM. kr. 1. §. MRT. 60. évf. 1926. 293. o.

¹¹⁹³ Mentők Lapja. 1931. 3. sz.

¹¹⁹⁴ MNL OL – BM – K 150 – 3733. cs. – 1935 – Életvédelmi Csoport jelentése.

¹¹⁹⁵ KN. 1931-1935.

¹¹⁹⁶ 8 Órai Újság. 20. évf. 1934. 126. sz. 8. o.; Magyar Hírlap. 44. évf. 1934. 184. sz. 9. o. stb.

„A mindenkori magyar kormányok ismerték a cigány problémát, azonban komolyan sohasem láttak hozzá annak megoldásához.”¹¹⁹⁷

A következő szakterület a cigányüggyel foglalkozik. Horthy-korszak elején az országban a cigányok (romák) kóborlása kissé alábbhagyott, azonban még az 1930-as években sem szűnt meg.¹¹⁹⁸ Az utóbbi főleg közegészségügyi, rendészeti, rendvédelmi problémát jelentett. A fentiek a csendőrség számára komoly kihívásokat jelentettek. Az 1930-as évek első feléről pontos adatokkal nem rendelkezünk a cigányság magyarországi lélekszáma kapcsán. Egyes becslések szerint a Horthy-korszakban legalább 80.000-90.000 cigány élt az országban.¹¹⁹⁹ A Bethlen-kormány idején (1921-1931) a fenti probléma közrendészeti, rendvédelmi szabályozása részben hiányos volt. Az is megemlítendő, hogy a rendelkezéseket teljesen mértékben végre sem hajtották. A csendőrség 1928-tól az ún. cigányrazziák által (is) próbálta a közbiztonságot erősíteni.¹²⁰⁰ Ezen összehangolt akciók hatékonysága az 1930-as évek elejére csökkent.¹²⁰¹

1931-ben a cigányok „kóborlását” oly módon kívánta akadályozni az állam, hogy a cigányok vándoripari és házalási tevékenységét korlátozni próbálta.¹²⁰² Amennyiben a hatóságok vándoripari, házalási engedélyt találtak a tiltott kóborláson rajtakapott cigányoknál, azt be kellett vonni, a hatóságoknak pedig vissza kellett vonni az engedélyt.¹²⁰³ Az 1931-es rendelet sem akadályozta meg az a jelenséget, hogy cigány üstfoltozók, teknővájók, alkalmi árusok, kupecsek vándorolnak az állam területén. Rendészeti, rendvédelmi szempontból az aggályos vándorlás egyik legnagyobb problémája az volt, hogy ezen egyének egy része bűnöző volt. Egy csendőrtiszt így számolt be a fentiekről: *„A nyomozó alosztályok másféléves működése óta kísérem figyelemmel a lakosságnak ezt a közbiztonságra nézve igen veszélyes rétegét és máris arra a szilárd meggyőződésre jutottam, hogy az előfordult nagyobb horderejű bűncselekményeknek több mint 80%-át a fent felsorolt mesterséggel kóborló cigányok követik el. Olyan ügyes és agyafűrt módon változtatják a külsejüket, nevüket, foglalkozásukat, hogy ember legyen az a csendőr, aki a nyomukra akad.”¹²⁰⁴*

¹¹⁹⁷ Esztergom és Vidéke. 61. évf. 1940. 87. sz. 1. o.

¹¹⁹⁸ Pomogyi: Cigánykérdés és cigányügyi igazgatás a polgári Magyarországon. i. m.: 114. o.

¹¹⁹⁹ Uo. 10. o.

¹²⁰⁰ 257000/1928. (07. 14.) BM. kr. CsK. 13. évf. 1928. 136-137. o.

¹²⁰¹ Mátéffy István: Cigányrazzia. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 11. sz. 345-346. o.

¹²⁰² 141.113/1931. (04. 27.) KM. r. CsK. 16. évf. 1931. 12. sz. 129. o.

¹²⁰³ 193304/1931. (08. 24.) BM. kr. CsK. 16. évf. 1931. 19. sz. 176. o.

¹²⁰⁴ Paksi-Kiss Tibor: Néhány szó a cigánykérdésről. Csendőrségi Lapok. 21. évf. 1931. 27. sz. 749. o.

Tény, hogy a vagyoni elleni bűncselekmények elkövetésében általában nagyobb arányban vettek részt, mint ahogy az az össznépeséghez viszonyított arányszámuk indokolta volna. A teljesség igénye nélkül megemlítendő, hogy a lopás miatt jogerősen elítélt személyek 56%-a, a súlyos testi sértés miatt jogerősen elítéltek 10,8%-a cigány volt (1906-1914 és 1923-1940 között).¹²⁰⁵ Vizsgált időszakunkban az ország lakosságának körülbelül 1%-a lehetett cigány. Nagyobb részük a társadalom perifériáján helyezkedett el, rossz anyagi, egészségügyi, szociális körülmények között. Egy részük nem illeszkedett be a társadalomba.

Értékes forrásul szolgálnak az alábbiak: „*Ismételten panasz tárgyává tették, hogy az illetékes közigazgatási hatóságok a közlegelőkön, vagy a közlegelők közvetlen szomszédságában jelölik ki a letelepítendő cigányok lakóhelyét, akik azután a legtávolabbi helyekről odahordják a fertőzőbetegségben elhullott állatok hulláit, amelyeknek el nem fogyasztott vagy fel nem használt részeit a közlegelőkön széjjelszórván, be fertőzik a közlegelőket s az azokon legelő állatokat, miáltal a bekövetkező elhullások révén évről-évre jelentékeny károsodást okoznak az illető közlegelőkön legeltető állatbirtokosoknak.*” A belügyi tárca oly módon kívánta rendezni a problémát, hogy az utóbbiak letelepítését a közlegelőktől távoleső helyeken jelöljék ki. A már letelepített cigányokat pedig – amennyiben volt rá lehetőség – át kellett telepíteni a közlegelőktől távol eső helyekre.¹²⁰⁶ A megoldás részben megoldotta a problémát.

Az 1931. október 25-i bánokszentgyörgyi eset a cigányügy rendezését újra előtérbe helyezte. A helybeli lakosság megelégette a sorozatos lopásokat. Két helyi gazda megverése után a lakosság egy része felfegyverkezve indult a cigányok ellen.¹²⁰⁷ Az alsóbb fokú közigazgatási hatóságok a cigányügy rendezetlenségére egyébként felhívták a figyelmet felirat formájában is.¹²⁰⁸ Az, hogy egyes hatóságok sürgették a probléma megoldását, a Horthy-korszakban jellemző volt.¹²⁰⁹

A fenti jellegű rendészeti, rendvédelmi problémát az 1930-as évek első felében nem sikerült megoldani. A Horthy-korszakban egyébként nem került sor a cigánykérdés átfogó rendezésére.¹²¹⁰ A vizsgált időszakunkban nem volt – az egész népességre kiterjedő – olyan, a hatóság által kiállított arcképes, ujjlenyomattal is ellátott igazolvány, amelynek

¹²⁰⁵ Pomogyi: Cigánykérdés és cigányügyi igazgatás a polgári Magyarországon. i. m.: 33. o., 39-41. o.

¹²⁰⁶ 198.892/1931. (05. 30.) BM. kr. BK. 37. évf. 1932. 25. sz. 424. o.

¹²⁰⁷ Tisza: A cigányokról. i. m.: 21. o.

¹²⁰⁸ Pesti Hírlap. 56. évf. 1934. 245. sz. 9. o.; Reggeli Hírlap. 43. évf. 1934. 246. sz. 1. o. stb.

¹²⁰⁹ MNL OL – BM – K 150 – 2783. cs. – I-3-e.

¹²¹⁰ Pomogyi: Cigánykérdés és cigányügyi igazgatás a polgári Magyarországon. i. m.: 94. o.

másodpéldányát a hatóság őrizte volna. Az utóbbi javíthatott volna a rossz állapotokon, de ez sem jelenthetett volna 100%-osan hatékony megoldást. Valószínű, hogy a fenti probléma Keresztes-Fischer minisztersége idején az adott körülmények között megoldhatatlan volt. A fennmaradt források szerint a belügyi tárca ekkoriban meg sem próbált kidolgozni egy olyan megoldási javaslatot, amely orvosolta volna a komplex problémát. Hatékonyabb rendszert biztosíthatott volna csendőrlegénység személyi állományának növelése, azonban az utóbbi szóba sem jöhetett a takarékosági politika miatt.

Az Országgyűlésben Keresztes-Fischer belügyminiszterége idején a cigányügy szakmai – igazgatási rendészeti – témája ritkán merült fel. Ezen cigányokról leginkább általánosságban véve beszéltek a képviselők. Számos esetben összekapcsolták a cigányságot a bűnözéssel. Ugyanakkor a muzsikus cigányokról elismerően szóltak.¹²¹¹ A 6.2.4. alfejezetnél is említést nyert, hogy a témához értő korabeli szakértők sem tartották hatékonynak a korabeli szabályozást.

„ (...) az úgynevezett »nem tiszta« erkölcsi bizonyítvány birtokosa (...) súlyos helyzetbe kerül, ha a társadalomban elhelyezkedni vagy előbbre jutni kíván.»¹²¹²

Magyarországon 1928-ig az erkölcsi bizonyítványokkal kapcsolatban nem volt egységes szabályozás. Az egyöntetű eljárás hiányából kifolyólag számos probléma létezett ezen a területen. Az említett hiányosság késztette arra a Belügyminisztériumot, hogy orvoslás céljából egységesen szabályozza az erkölcsi bizonyítványokkal kapcsolatos kérdést.

Az új rendelet értelmében: a hatósági erkölcsi bizonyítvány kiállítása előtt megvizsgálták, hogy nincsen-e a fél ellen bűnvádi eljárás, vagy borhamisítás, kivándorlás közvetítése, állam elleni, erkölcsrendészeti, vagy más súlyosabb beszámítás alá eső kihágás miatt (ilyenek: a nyereségvágyból elkövetett, és általában a járásbíróóság hatásköréhez tartozó kihágások) bírói, illetőleg rendőri büntetőeljárás folyamatban. Nem volt-e bűnvádi úton, vagy az említett kihágások valamelyike miatt büntetve; nem áll-e rendőri felügyelet, erkölcsrendészeti ellenőrzés, körözés, vagy államellenes cselekmények gyanúja alatt. A legkisebb kétség esetén a folyamodó előéletére vonatkozóan az országos bűnügyi nyilvántartó hivatalt meg kellett kérdezni. Tényleges közszolgálatban álló tisztviselőknél és alkalmazottaknál, a honvédség, csendőrség, folyamórség és vámórség tényleges tisztjeinél,

¹²¹¹ KN. 1931-1935.

¹²¹² KI. 1939-1944. 5. k. 141. o. (Indokolás „a büntető ítélethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények korlátozásáról és megszüntetéséről” szóló törvényjavaslathoz.)

amennyiben a folyamodó személyi adatait és alkalmazását hivatalfőnöke (illetékes parancsnoksága) írásbelileg igazolta, ez a puhatolás rendszerint mellőzhető volt.

A hatósági erkölcsi bizonyítványt a rendőrség működése területén a rendőrség kapitányságának (kirendeltségének) vezetője, Budapesten a kerületi kapitányságnak vezetője, akadályoztatása esetén helyettese, egyéb helyeken a községi elöljáróság állította ki. Az illetékesség tekintetében a fél lakóhelye volt az irányadó. A községi elöljáróság nevében a jegyző és a bíró együtt volt jogosult a bizonyítványt kiállítani.¹²¹³

Jogi szempontból nem történt jelentős említendő változtatás e területen. Az említett – 1928-as – rendelet kapcsán a belügyi tárca nem kívánt lényeges változtatást eszközölni. A szabályozás kielégítette az államhatalom érdekeit.

Az ellenzék kifogásolta, hogy nincs rehabilitáció. Györki Imre¹²¹⁴ kifejtette: *„Megengedhetetlennek tartom ugyanis, hogy valaki, aki elkövetett valamely bűncselekményt, egész életén keresztül cipelje annak átkát és mindannyiszor, amikor a társadalomban újból el akar helyezkedni, erkölcsi bizonyítványában mindig feltüntetik, hogy valamikor botlást követett el és összeütközésbe került az igazságügyi hatósággal.”*¹²¹⁵ Az említett ügy – egy rehabilitációs törvényjavaslat Országgyűlés elé terjesztése – már az igazságügyi tárca hatásköréhez tartozott. A belügyi tárca és Keresztes-Fischer kapcsán nem került elő olyan forrás, amely bizonyítaná, hogy támogatták volna egy rehabilitációs törvény megszületését. A hosszas kutatás alapján e sorok írójának az a következtetése, hogy nem valószínű, hogy Keresztes-Fischer támogattott volna egy ilyen törvényjavaslatot.

Az ellenzék több esetben felszólalt a Képviselőházban olyankor, amikor valamelyik támogatójuk az erkölcsi bizonyítvány miatt nem kapott állást. Ezen személyek egy része érintett volt az 1918-1919-es évek forradalmi időszakában mint támogató.¹²¹⁶ A magas arányú munkanélküliség közepette az említetteknek ezen ok miatt kevesebb esélyük nyílt arra, hogy állást kapjanak. Az államhatalom politikai ellenfélként kezelte az utóbbi személyeket. A jelenség azonban ahhoz is hozzájárulhatott, hogy még jobban erősödjön az ellenzék, hiszen egy állástalan pl. szociáldemokrata szimpatizáns emiatt jobban radikalizálható volt. Tudományos módon nem alátámasztható, de lehetséges, hogy az

¹²¹³ 4.961/1928. (02.08.) BM. eln. kr. MRT. 62. évf. 1928. 255-263. o.

¹²¹⁴ Györki Imre (Kürtöspusztá, 1886. 02. 26. – Budapest, 1958. 04. 25.): politikus, ügyvéd. Az 1910-es években kapcsolódott be a szociáldemokrata mozgalomba. 1922-től 1935-ig nemzetgyűlési, illetve országgyűlési képviselő. 1950-ben koholt vádak alapján bebörtönözték. Kiszabadulása (1955) után visszavonultan élt.

(Kenyeres: Magyar életrajzi lexikon. i. m., <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>, letöltés ideje: 2022. 01. 27.)

¹²¹⁵ KN. 1931-1935. 11. k. 376. o.

¹²¹⁶ KN. 1931-1935. 12. k. 254. o.

erkölcsi bizonyítványokkal kapcsolatos politika épp ahhoz járult hozzá, hogy még erősebb legyen a kormány elleni ellenállás, kitartás – legfőképpen – a szociáldemokraták részéről.

„Házi vagy belső cselédek azok, akik kizárólag, vagy legalább főleg a házban és a körül vagy a család egyes tagjainak szolgálatában teljesítendő munkálatokra fogadtatnak fel.”¹²¹⁷

Ezen szakterület a házicselédek ügyei, házicselédek jutalmazása nevet viseli. A fenti – törvényből idézett – meghatározás ugyan az 1870-es években született, de az 1930-as évek első felére is joggal használhatjuk. Az említett törvény lényeges rendelkezéseket nyújtott a házicselédek kapcsán, a házicseléd és munkaadója közötti viszonyt fektette le.

1930-ban körülbelül 85.000 házicseléd lehetett csak a fővárosban.¹²¹⁸ Az országban összesen körülbelül 177.000 élt.¹²¹⁹ Érdekes forrásul szolgál egy korabeli részlet egy írásból: *„Csak részletjelensége a nagy munkanélküliségnek, de talán ezzel is érdemes foglalkozni, hogy a belső házicselédek száma is erősen megfogyatkozott. Ennek oka is elsősorban természetesen gazdasági. De sokan azért is rendezkedtek be úgy, részint háztartási gépekkel, részint közös étkezéssel, hogy a házi cselédet nélkülözzék. Nemcsak gazdasági okokból, hanem azért is, hogy a cseléd kellemetlen jelenlététől szabaduljanak. A lelki béke szempontja igen gyakran közrejátszott mint ok a cselédelbocsátások között.”¹²²⁰*

A házicselédek jutalmazásával kapcsolatos szabályozás 1928-ban született, az év végén már hatályos volt. Az egy háztartásban hosszabb idő óta – 25 éve – szolgáló, példás és hűséges szolgálatot folytató házicselédek jogosultak voltak a jutalomra (elismerő oklevél, pénzbeli jutalom). Az utóbbiért a munkaadónak kellett folyamodnia a lakóhelye szerint illetékes törvényhatóság főispánjánál (Budapesten a főpolgármesternél). A folyamodványhoz mellékelni kellett a jutalmazni kívánt házicseléd egy helyben való szolgálati idejének tartamát, feddhetetlen előéletét, nemzethűségét, és kifogástalan szolgálatát igazoló hatósági bizonyítványt. A kérvényeket – javaslat hozzáfűzése után – a belügyi tárcához terjesztették fel.¹²²¹ A vizsgált időszakunkban előnyben részesültek azok a házicselédek, akik háború alatt katonai szolgálatukat kifogástalanul teljesítették. Továbbá

¹²¹⁷ 1876: XIII. tc. 64. §

(<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=87600013.TV&targetdate=&printTitle=1876.+%C3%A9vi+XIII.+t%C3%B6rv%C3%A9ny%C3%A9ncikk&referer=1000ev>, letöltés ideje: 2021. 10. 14.)

¹²¹⁸ A székesfőváros múltja és jelene számokban. Statisztikai közlemények. 87. k. 1934. 1. sz. 120. o.

¹²¹⁹ Mozolovszky Sándor: Kik tartanak házicselédet. Magyar Statisztikai Szemle. 13. évf. 1935. 9. sz. 783. o.

¹²²⁰ Balázsházy Péter: A munkanélküliség lelki okairól. Magyar Kultúra. Társadalmi és tudományos szemle. 18. évf. 23. sz. 462. o.

¹²²¹ 328.600/1928. (11. 12.) BM. r. MRT. 62. évf. 1928. 1652-1653. o.

akik munkaadóikkal szemben a világháború lezajlása utáni időkben hűséges és odaadó magatartást tanúsítottak.

A belügyi tárca – az 1932/33. költségvetési évtől – törölte a házicselédek jutalmazására szánt előirányzatokat.¹²²² A megszorító intézkedés Keresztes-Fischer belügyminisztersége további időszakában is érvényben volt. Ily módon azon személyek, akik jogosultak lettek volna a hosszú, kitartó munkájuk gyümölcseként járó jutalomra, nem kaphatták meg. Joggal érezhették igazságtalannak a belügyi tárca döntését. Ugyanakkor a takarékosági politika sajnálatos módon szinte minden területen érezte hatását. Megemlítendő, hogy egyes helyeken engedélyezték, hogy a házicseléd munkaadója 100 P-s jutalomban részesíthesse az alkalmazottat, ebben az esetben a belügyi tárca oklevelet állított ki.¹²²³

A cseléd és gazda közötti viszonyról szóló jogi szabályozás egyik rendelkezése szerint¹²²⁴ a cselédkönyvet rendszerint annak a hatóságnak kellett kiállítania, amelynek területén a cseléd illetőségi községe feküdt. A cselédkönyvnyomtatványon egy a cseléd illetőségi helyét megmutató rovatnak is helye volt. Korábban az a gyakorlat alakult ki, hogy a cselédkönyvet kiállító hatóságok minden kérelmező illetőségének igazolását, amennyiben pedig a cseléd azt igazolni nem tudta, az illetőségnek a szabályszerű tárgyalását kívánták. Az illetőségnek a fenti okból történő megállapítása felesleges munkatöbbletet jelentett.¹²²⁵ 1933-ban már a közellátás (szegénysegélyezés, kórházi ápolás stb.) költségeinek viselése is független volt a községi illetőségtől.¹²²⁶ A fentiek alapján elmondható, hogy sem a község, sem a magánfél érdekét nem szolgálta. A belügyi tárca 1933-as rendelete megoldotta a problémát. Ezen változás által a cselédkönyv kiállítására jogosult hatóságok kötelesek voltak a cselédkönyvet annak a részére is kiállítani, aki nem tudta igazolni községi illetőségét. A községi illetőség hivatalból megállapítása sem a cselédkönyv kiállítása előtt, sem azután nem volt szükséges. A már folyamatban lévő ilyen ügyeket – amennyiben az illetőség megállapítása más okból nem volt szükséges – meg kellett szüntetni. A cselédkönyvnek az illetőségi hely feltüntetésére szolgáló rovatát – amennyiben az illetőséget nem igazolták okmánnal – ezután nem kellett kitölteni.¹²²⁷ E téren tehát egyszerűsítették, észszerűsítették

¹²²² ÁKBM 1932/33. 34. o.

¹²²³ 11.403/1931. Ceglédi Közlöny. 22. évf. 1931. 36. sz. 4. o.

¹²²⁴ 1876: XIII. tc. 70. §

(<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=87600013.TV&targetdate=&printTitle=1876.+%C3%A9vi+XIII.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikkek&referer=1000ev>, letöltés ideje: 2021. 10. 14.)

¹²²⁵ 21.200/1933. (04. 14.) BM. kr. MRT. 67. évf.1933. 1479-1480. o.

¹²²⁶ 6.000/1931. (10. 21.) ME. r. MRT. 65. évf.1931. 1490-1493. o.

¹²²⁷ 21.200/1933. (04. 14.) BM. kr. MRT. 67. évf.1933. 1479-1480. o.

a cselédekkel kapcsolatos igazgatást. Ez pedig a házicselédek és a helyi hatóságok előnyére is szolgált.

A belügyi tárca elrendelte, hogy a hatóságok támogassák A Katholikus Háziasszonyok Országos Szövetsége cselédelhelyező irodáit és otthonait.¹²²⁸ Az utóbbi rendelkezés előrelépésnek tekinthető, azonban e területnek leginkább nagyobb személyi állományra és jóval nagyobb pénzügyi támogatásra lett volna szüksége. Mindazonáltal a belügyi tárca a tőle telhetőt megtette az ügy érdekében.

Az ellenzék kifejezetten a házicselédekkel kapcsolatban ritkán szólalt fel a Képviselőházban. A cselédekkel kapcsolatban általánosságban – számos esetben – felhívták a figyelmet a rossz anyagi körülményekre. Ezen politikai támadások egy része jogosan hívta fel a figyelmet a cselédek szegénységére. Az utóbbi probléma ellen sem a Károlyi Gyula-kormány, sem a Gömbös-kormány nem lépett fel hatékonyan. Az ellenzék kritikát fogalmazott meg azzal kapcsolatban, hogy az állam nem kívánta a munkaügyi bíraskodáshoz sorolni a cseléd-gazda jogi vitákat.¹²²⁹ Tény, hogy nem volt indokolt minden szempontból így különbséget tenni az egyes munkavállalók között. Ugyanis a házicselédekkel ellentétben pl. a kereskedelemben, iparban dolgozók számára ott állt a lehetőség, hogy olyan bírói fórum elé vigyék az ügyüket, amelynél nem a helyi közigazgatási hatóság vezetője döntött.

„(...) a kisajátításnak nincs vége-hossza.”¹²³⁰ (Thoroczkay-Wigand Ede, építész¹²³¹)

A kisajátításokkal kapcsolatos igazán részletes szabályozás az 1880-as évek elejétől kezdett kialakulni hazánkban. A vizsgált időszakunkban a jogszabályok szerint a kisajátításnak csak közérdekből¹²³² volt helye. A jogi szabályozás nagyrészt leírta, hogy pontosan mi tekinthető közérdeknek. Kisajátítás tárgyát csak ingatlan dolog képezhette. A kisajátításokra az illetékes miniszterek adhattak engedélyt. A belügyminiszter hatásköréhez tartozó kisajátítási ügyek kapcsán a belügyi tárcán belül fontos szerepe volt a IX/a. igazgatási rendészeti alosztálynak.

¹²²⁸ 122.747/1932. (07. 16.) BM. kr. BK. 37. évf. 1932. 32. sz. 527. o.

¹²²⁹ KN. 1931-1935. 14. k. 145. o.

¹²³⁰ A Munkaadó. 12. évf. 1931. 248. sz. 25. o.

¹²³¹ Toroczkai Wigand Ede (Pest, 1870. 04. 19. – Budapest, 1945.): építész, iparművész. Karrierje kezdeti szakaszában az Országház építésén dolgozott. A modern iparművészeti törekvések egyik legkiválóbb képviselője volt. Az Iparművészeti Iskolában is tanított. Számos hazai és külföldi díjat nyert. (Kenyeres: Magyar életrajzi lexikon. i. m., <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>, letöltés ideje: 2019. 04. 05.)

¹²³² 1881: XLI. tc.

(<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=88100041.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D31>, letöltés ideje: 2021. 09. 17.)

A kisajátítás fokozatosan bővülő érvényesülési lehetőséget kapó intézménye megmaradt az eredeti körében. Fokozottabb igénybevételre legfőképpen a városrendezés terén került sor.¹²³³ A városrendezések a vizsgált időszakunkban is jócskán előfordultak: óbudai városrendezések, lágymányosi feltöltés, Erzsébet sugárút rendezése stb.¹²³⁴ A Belügyminisztérium e téren nem vitt véghez érdemi változtatást.

A bányáügyi kisajátítási ügyekben elsőfokon a törvényhatóság első tisztviselője járt el. Másodfokon pedig belügyminiszter.¹²³⁵ A bányáügyi kisajátítások felülbírálása kapcsán semmilyen érdemi változás nem történt a vizsgált időszakunkban.

A birtokba helyezés az ingatlan birtokának közigazgatási, vagy bírói úton való megszerzését jelentette. Abban az esetben, ha valaki árverésen ingatlant vett, a vevő a telekkönyvi hatóságtól vételi bizonyítványt kapott. Ily módon az árverésén vett ingatlant szükség esetében rendőri/csendőri, bírói segítséggel is birtokba vehette. Jellemző volt az az eset is, amikor a végrehajtás tárgyául az ingatlannak vagy dologi jognak birtoka szolgált, hogy a bíróság kiküldött útján helyezte a jogosultat birtokba. Megemlítendő, hogy a birtokba helyezési ügyek egy része erőszakkal záródott. Az ilyen eseteknél a végrehajtó például a csendőrség segítségével próbálta foganatosítani a birtokba helyezést, a korábbi tulajdonos azonban nem volt hajlandó együttműködni.¹²³⁶ E téren lényeges belügyminiszteri intézkedést nem hajtottak végre, hiszen a belügyi tárca kielégítőnek tartotta a szabályozást a hatáskörét érintő ügyekben.

Keresztes-Fischer minisztersége idején kritika tárgyát képezte a kisajátítási törvény. Egyesek a törvény¹²³⁷ kiegészítését szorgalmazták.¹²³⁸ A problémafelvetés jogos volt azokban az esetekben, amikor valóban a vízellátásról volt szó.¹²³⁹ Az Országgyűlésben a kisajátítási ügyek kapcsán a kritika nem a belügyminisztert érte, hanem az illetékes minisztert.¹²⁴⁰ További kritikai megjegyzéssel támadták az államot a kisajátítások kapcsán,

¹²³³ Ruszoly József: A kisajátítás törvényi szabályozásának története Magyarországon (1881-1944). 285. o. In: Égető Emese (szerk.): Emlékkönyv Dr. Nagy Lajos egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szeged, József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Közgazdasági Tanszékcsoportja, 1996.

¹²³⁴ A Munkaadó. 18. évf. 1931. 36. sz. 3. o.

¹²³⁵ 1929: XXX. tc. 57. §.

(<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=92900030.TV&targetdate=&printTitle=1929.+%C3%A9vi+XXX.+t%C3%B6rv%C3%A9ny+cikk&referer=1000ev>, letöltés ideje: 2021. 11. 20.)

¹²³⁶ Félégyházi Hírlap. 50. évf. 1932. 43. sz. 4. o.

¹²³⁷ 1881: XLI. tc.

(<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=88100041.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D31>, letöltés ideje: 2021. 09. 17.)

¹²³⁸ A Munkaadó. 18. évf. 1931. 36. sz. 3. o.

¹²³⁹ Feltáratlan, hogy hogy történt-e olyan eset, amikor pl. a főváros a vízellátás ürügye által kívánt valamilyen területet kisajátítani, de valójában más állt a háttérben.

¹²⁴⁰ KN. 1931-1935. 5. k. 350. o.

mert a szociáldemokraták szerint a kormánynak ki kellett volna sajátítani az egyházi birtokokat.¹²⁴¹ Ezt pedig nem tette meg az államvezetés. A birtokba helyezési ügyek kapcsán csupán érintőlegesen, nagyon kevés esetben szólaltak fel a Képviselőházban.¹²⁴² A sajtó ekkoriban beszámolt a fontosabbnak vélt kisajátításokról, városrendezésekről, birtokba helyezésekről.¹²⁴³

„Kincset találtak a keceli földmunkások. (...) négy csattolt, egy pár súlyos fülbevalót, 22 nagyobb és 11 kisebb értékes övdiszt, gyűrűt, drágakövekkel kirakott ékszereket emeltek ki a földből. A páratlan értékű leleteiket a munkások közül Németh János bejelentette a községi jegyzőnek. (...) A ritka és nagyértékű régiségek a Nemzeti Múzeumba kerülnek.”¹²⁴⁴

A talált kincsek¹²⁴⁵ csoportjába tartoztak – többek között – a régészeti, történeti, antropológiai, földtani és őslénytani emlékek felkutatása eredményeként előkerülő vagy egyébként talált dolgok. Amennyiben az említettek közgyűjteményben való elhelyezésre alkalmasak voltak, továbbá ásatás útján előkerültek vagy egyébként talált ingóságok voltak, a közigazgatási hatóság útján lefoglalhatóak és megválthatóak voltak.

A talált és a rejtő dolog tulajdonosát kártalanításként egyenlő arányban a lelet értékének kétharmada illette meg. A rejtő dolog tulajdonosát illette kártalanításként a lelet értékének egyharmada, amennyiben a földtulajdonossal az ásatás megkezdése előtt más megállapodás nem jött létre. Amennyiben az ingóságot az Országos Magyar Gyűjteményegyetem Tanácsa nem váltotta meg, a tulajdonjogot felerészben a megtalálót, felerészben a rejtő dolog tulajdonosát illette meg.¹²⁴⁶

Ezen 1920-as évek végén született szabályozás kapcsán nem kívánt újítást eszközölni sem a kormány, sem Keresztes-Fischer. Az, hogy e téren nem történt belügyminiszteri változtatás, többnyire érthető, hiszen a szabályozás alapvetően próbálta figyelembe venni mindhárom szereplő érdekeit. Habár egyes kincset találó személyekben talán felmerülhetett, hogy miért csupán a lelet értékének az egyharmada illeti meg. Ezen személyek mögött

¹²⁴¹ Népszava. 60. évf. 1932. 96. sz. 3. o.

¹²⁴² KN. 1931-1935. 17. k. 226. o.; KN. 1931-1935. 18. k. 249. o.

¹²⁴³ A Budapesti Közlöny Hivatalos Értesítője. 65. évf. 1931. 232. sz. 14. o.; A Budapesti Közlöny Hivatalos Értesítője. 65. évf. 1931. 266. sz. 10. o.; Friss Ujság. 36. évf. 1931. 248. sz. 9. o.; Félegyházi Hirlap. 50. évf. 1932. 43. sz. 4. o. stb.

¹²⁴⁴ Kiskunhalas Helyi Értesítője. 35. évf. 1935. 22. sz. 5. o.

¹²⁴⁵ A jogtörténet ezen területéről Siklósi Iván tanulmánya említést érdemel: Siklósi Iván: A kincsen történő tulajdonszerzés főbb szabályai a magyar jogban, figyelemmel a modern szabályozás hazai jogtörténeti előzményeire is. Jogtörténeti Szemle. 18. évf. 2016. 2. sz. 39-42. o.

¹²⁴⁶ 1929: XI. tc. 18. §, 21. §.

(<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92900011.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D40>, letöltés ideje: 2021. 10. 09.)

azonban nem állt olyan erős lobbierővel rendelkező csoport, amely el tudta volna érni az államvezetésnél, hogy változtatást hajtsanak végre ezen a területen.

Az Országgyűlésben a talált kincsek ügye is csak egyetlenegyszer került szóba Keresztes-Fischer minisztersége idején. Ekkor is csupán az angyalföldi aranytálcák ügye merült fel két mondat erejéig.¹²⁴⁷

8.6. Egyéb ügyek¹²⁴⁸

„A nyíregyházi vendéglősök és kocsmárosok gyűlésén kimutatták, hogy ma már igen kevés¹²⁴⁹ hasznot hoz az italmérés.”¹²⁵⁰

Ezen szakterülethez (italmérési ügyek) tartozott az italmérés engedélyezése, megvonása vagy áthelyezése kérdésében a rendészeti szempontból való véleménynyilvánítás; az italmérési üzletek rendőri felügyeletének szabályozása; az italmérési üzletek vasárnapi zárvatartásának kérdése; a korcsmai (kocsma), pálinkamérési rendeletek.¹²⁵¹

Az 1920-as években megalkotott, 1930-as évek első felében is hatályos jogi szabályozás¹²⁵² értelmében szeszes italok kimérésére és árusítására, illetve égetett szeszes italoknak nagy mennyiségű eladására csak azon személynek lehetett engedélyt kiadni, aki teljesen megbízható, feddhetetlen előéletű, csőd alatt nem álló magyar állampolgár volt. Az utóbbit hatósági erkölcsi bizonyítvánnyal kellett igazolni.¹²⁵³

A gyakorlat szerint a hatóságok az engedélyért folyamodó személyt öt évre visszamenőleg vizsgálták meg, azonban az utóbbi a jogszabály erre vonatkozó rendelkezéseivel¹²⁵⁴ nem állt teljes mértékben összhangban. A magyarázat nyilvánvalóan az, hogy rosszul értelmezték a fenti törvényt. Italmérési (árusítási) engedélyt – a törvény szerint

¹²⁴⁷ KN. 1931-1935. 23. k. 269. o.

¹²⁴⁸ Italmérés, ipari rendészet, rádióügyek, építkezési és telekfelosztási ügyek nagy- és kisközségekben, állategészség-rendőri ügyek, vadászati ügyek, lakásegészség-rendőri ügyek, vásárrendészet, házaló kereskedés ellenőrzése, mértékek ellenőrzése, Magyar Országos Táncmestereképző Tanfolyam ügyei.

¹²⁴⁹ Ezen megállapítás nem igaz az egész ország területére.

¹²⁵⁰ Szabolcsi Hírlap. 2. évf. 1934. 102. sz. 4. o.

¹²⁵¹ MTCN. 1932. 14. o.

¹²⁵² 1921: IV. tc. 3. § (1) bek.

(<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92100004.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D38>, letöltés ideje: 2021. 11. 25.)

¹²⁵³ 101.010/1921. PM. r. 8. §. MRT. 55. évf. 1921. 1309. o.; 94.453/1921. BM. r. 14. §. MRT. 55. évf. 1921. 603. o.

¹²⁵⁴ 1921: IV. tc. 3. §.

(<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92100004.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D38>, letöltés ideje: 2021. 11. 25.)

– olyan személy is kaphatott, akit a törvényben felsorolt bűncselekmények miatt jogerősen elítéltek, de aki a büntetés kiállítását, elévülését vagy elengedését, illetőleg a kihágás elkövetését követő öt év alatt teljesen kifogástalan erkölcsi magaviseletet tanúsított. Az utóbbi azonban nem jelentette azt, hogy a kérelmezőnek a megbízhatóságát és előéletét csupán az elmúlt öt évre visszamenőleg kellett volna megvizsgálni, és az ennél régebben elkövetett bűncselekményeket az erkölcsi bizonyítványban nem kellett volna feltüntetni. Elmondható, hogy a fenti jogszabály nem volt teljes mértékben egyértelmű egyes személyek számára, jogi félreértésekre adhatott okot. A Belügyminisztérium 1934-ben új rendeletet adott ki a fenti ügyben, amelynek értelmében a kérelmező és a vele közös háztartásban élő(k) teljes előéletét meg kellett vizsgálni.¹²⁵⁵ Az adatok megállapításánál inntól kezdve figyelembe kellett venni egy addig figyelmen kívül hagyott, korábbi jogszabályt.¹²⁵⁶ Ennek értelmében az adatok felsorolásánál fel kellett tüntetni többek között azt is, hogy a kérelmező, valamint a vele egy háztartásban élőket melyik bíróság, milyen számú ítéletével, mikor, miért és mire ítélte el.¹²⁵⁷ Az ellenőrzés ily módon alaposabbá vált, ugyanakkor több munkával is járt az illetékes személyek számára.

Számos olyan jogszabály született Keresztes-Fischer minisztersége idején e szakterületen, amelyek által a jogi hiányosságokat bepótolták, valamint egyes eljárásokat egyszerűsítettek. A Pénzügyminisztérium a Belügyminisztériummal egyetértőleg egyszerűsította a bortermelők részéről kért italmérési (elárusítási) engedélyek kiszolgáltatása tekintetében követendő eljárást.¹²⁵⁸ Az italmérési üzletekben elkövetett kihágások miatti büntetőjogi felelősség kapcsán olyan elvi jelentőségű határozat született, amely hosszú távon rendezte, hogy később ne történjen félreértés e téren.¹²⁵⁹ A bortermelők részéről folytatott korlátolt kimérés és kismértékbeni elárusítás idejének meghatározása is megtörtént ezen időszakban. Az intézkedés szükséges volt, ugyanis a bortermelők nagy számban foglalkoztak saját termésű boraiknak korlátolt kimérésével és kismértékbeni elárusításával. Az utóbbi pedig közrendészeti szempontból szükségessé tette az említett kimérés, valamint elárusítás idejének meghatározását.¹²⁶⁰

Keresztes-Fischer minisztersége idején a belügyi tárca szerint egyes rendőrhatóságok tévesen értelmeztek egy jogszabályt¹²⁶¹ az italmérés terén. Minden korlátlan italmérő és

¹²⁵⁵ 163.121./1934. (07. 18.) BM. kr. MRT. 68. évf. 1934. 794-795. o.

¹²⁵⁶ 4.961/1927. BM. ein. kr. 15., 19., 21-23. §. MRT. 62. évf. 1928. 255-263. o.

¹²⁵⁷ 163.121./1934. (07. 18.) BM. kr. MRT. 68. évf. 1934. 794-795. o.

¹²⁵⁸ 197.150/1931. (10. 07.) PM. kr. BK. 37. évf. 1932. 16. sz. 275. o.

¹²⁵⁹ 1653/1931. (d. n.) BM. kih. BK. 36. évf. 1933. 52. sz. 706-707. o.

¹²⁶⁰ 159.150/1931. (05. 22.) BM. kr. BK. 38. évf. 1933. 22. sz. 352-353. o.

¹²⁶¹ 94.458/1921. (11. 08.) BM. kr. 6. §. MRT. 55. évf. 1921. 603-613.

pálinkamérő üzlet zárvatartását rendelték el az istentiszteletek alatt, amelyek a középületekhez 200 méteren belül feküdtek. Azonban csak azokat kellett volna bezárni, amelyek zavarólag hatottak az istentiszteletek, egyházi körmenetek és egyházi ünnepélyek életére. A belügyi tárca intézkedett, hogy e hibákat többé ne kövessék el a rendőrhatalóságok.¹²⁶² Hozzá kell tenni, hogy az említett – 1920-as években hatályossá vált – szabályozás nem volt teljes mértékben egyértelmű. Tehát az 1920-as évekbeli belügyi tárcának is volt felelőssége abban, hogy a rendszer hibát tartalmazott.

A belügyi tárca ezen években pozitív fordulatot hozott, mert egyértelműbbé tették a korábbi szabályozás félreérthető részeit. A több szempontból is bürokratikusán működő rendszert azonban nem reformálták meg. Nem került elő olyan forrás, amely bizonyítaná, hogy a belügyi tárca kezdeményezte volna az ezzel kapcsolatos tervezet elkészítését.

A Képviselőházban szóba került az italmérési ügyek revíziója.¹²⁶³ Elavultnak tartották az akkoriban hatályos szabályozást.¹²⁶⁴ Az utóbbi részben igaz volt. A kritika azon része helyes volt, hogy e téren is a bürokrácia túltengése volt a jellemző, sok akadályt állítva az állampolgárok elé.¹²⁶⁵ Az italmérési engedélyek kapcsán további kritika volt, hogy a magas pozíciókból nyugdíjba kerülő személyek egy része italmérési engedélyeket kapnak. Ezáltal antiszociális jelenségek jelennek meg.¹²⁶⁶ Az, hogy az italmérési engedélyek milyen arányban szolgáltak politikai jutalmazások céljainak, e kutatásnak nem sikerült felderítenie.

„Dolgozzunk hazánkért, dolgozzunk magunkért, dolgozzunk, míg élünk a magyar iparért!”
¹²⁶⁷ (Szikszay Sándor¹²⁶⁸, cukrász és mézeskalácskészítő mester)

E szakterülethez (ipari rendészet) tartozott az ipari szabályrendeletek tárgyában és egyes ipari ügyekben a véleménynyilvánítás; a kávéházakban, stb. női személyzet alkalmazása; valamint az ipari munkák vasárnapi és Szent István-napi munkaszünete nevű szakterületek is.¹²⁶⁹

Az iparügyek többsége nem a belügyi tárca hatásköréhez tartozott, de az ipari rendészet kapcsán fontos szerepe volt e minisztériumnak. Az ipartörvényt¹²⁷⁰ elsősorban a

¹²⁶² 156.776/1933. BM. r. (02. 14.) BM. kr. BK. 38. évf. 1933. 8. sz. 143-144. o.

¹²⁶³ KN. 1931-1935. 2. k. 355. o.; KN. 1931-1935. 4. k. 269. o.

¹²⁶⁴ KN. 1931-1935. 16. k. 475. o.

¹²⁶⁵ KN. 1931-1935. 7. k. 105. o.

¹²⁶⁶ KN. 1931-1935. 7. k. 62. o.; KN. 1931-1935. 9. k. 486. o.

¹²⁶⁷ Dálnoki-Kováts Jenő: Koszorús mesterek. 98. o. in: Ladányi Miksa (szerk.): A magyar ipar almanachja. Budapest, A magyar ipar almanachja kiadóvállalata, 1932.

¹²⁶⁸ Életéről keveset lehet tudni.

¹²⁶⁹ MTCN. 1932. 14. o.

¹²⁷⁰ 1922: XII. tc.

kereskedelemügyi miniszter hajtotta végre. Azokban a részeiben, amelyek a belügyminiszter hatáskörét érintették, a belügyminiszterrel egyetértően járt el.¹²⁷¹ Az iparok tekintetében a közbiztonság, köz- és tűzrendészet követelményeinek, valamint a honvédelem érdekeinek megóvása céljából szükséges rendelkezéseket az érdekelt miniszterekkel egyetértően a belügyminiszter adta ki.¹²⁷² Az iparok egy részére az iparendélyt a belügyminiszter, a robbantószerkek készítésére pedig a belügyminiszter a kereskedelemügyi miniszterrel egyetértően adta ki.¹²⁷³ A kereskedelemügyi miniszter az üzleti helyeken az iparüzést a népjóléti és a munkaügyi miniszterrel, illetőleg a belügyminiszterrel egyetértően közegészségügyi és közrendészeti szempontokból rendeleti úton feltételekhez köthette, korlátozhatta vagy eltilthatta.¹²⁷⁴

Keresztes-Fischer belügyminisztersége idején nem történt igazán jelentős változás e területen, az ipari rendészet iránya az 1920-as évekhez hasonló haladt tovább.

A vendéglőkben, kávéházakban, kávéházakban, tejjívócsarnokokban és cukrászdákban a vendégek kiszolgálásával és a felírói teendők végzésével kapcsolatban liberálisabb rendelkezés született a korábbinál. A kereskedelemügyi miniszter a belügyminiszterrel egyetértően adta ki a rendeletet. Ugyanis a fenti foglalkozást 21 éves kortól lehetett űzni, a korábbi 25 helyett.¹²⁷⁵ A liberálisabb rendelkezés megszületésének egyik oka az lehetett, hogy az állam a gazdasági válság idején ily módon kívánta támogatni a fiatal nőket az állások terén.

Említendő, hogy a kazánok építési engedélyének kiadásánál követendő eljárás új szabályozása 1933-ban került kiadásra.¹²⁷⁶ Ily módon biztonságosabbá és korszerűbbé vált e terület.

Az akkor hatályos jogi szabályozás¹²⁷⁷ ellenére egyesek előzetes bejelentés, a szerkesztési rajzok előzetes bemutatása, illetve a Légügyi Hatóság ellenőrzése nélkül építettek repülőgépeket. Az utóbbiak súlyos balesetekhez is vezethettek. A Belügyminisztérium elrendelte, hogy szigorúan ellenőrizték e területet.¹²⁷⁸

(<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92200012.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D39>, letöltés ideje: 2021. 11. 27.)

¹²⁷¹ 1922: XII. tc. 137. §

¹²⁷² 1922: XII. tc. 58. §

¹²⁷³ 1922: XII. tc. 40. §

¹²⁷⁴ 1922: XII. tc. 48. §

¹²⁷⁵ 6.991/1933. (02. 08.) KM. r. BK. 38. évf. 1933. 8. sz. 139. o.

¹²⁷⁶ 157.227. (04. 13.) BM. kr. BK. 38. évf. 1933. 16. sz. 229-230. o.

¹²⁷⁷ 46.402/1923. (03. 09.) KM. r. BK. 29. évf. 1934. 13. sz. 311.325. o.; 66.000/1929. (11. 28.) KM. r. BK. 34. évf. 1929. 60. sz. 1300-1304. o.

¹²⁷⁸ 195.414/1934. (04. 17.) BM. kr. BK. 39. évf. 1934. 19. sz. 302-303 o.

Az ipari munkák vasárnapi és Szent István-napi munkaszünete kapcsán a valódi irányítás a kereskedelemügyi miniszter kezében volt. Bár a belügyminiszterrel és a földművelésügyi miniszterrel egyetértőleg kellett döntenie.¹²⁷⁹ Az utóbbi gyakorlat általában azt jelentette, hogy a két miniszter elfogadta a kereskedelemügyi miniszter álláspontját. Főszabály szerint vasárnapokon, valamint Szent István király napján az ipari munkának szünetelnie kellett, azonban voltak kivételek. Keresztes-Fischer minisztersége idején igazán nagy jelentőségű változás nem történt. A kifőzőipar munkaszünete kapcsán született új szabályozás.¹²⁸⁰

Az ellenzék az 1930-as évek első felében – a munkaszünet kérdését leszámítva – nem igazán foglalkozott az ipari rendészet kérdésével.¹²⁸¹ A kivételtől eltekintve nem volt egy olyan rendészeti szakterület, amely iránt a közvélemény érdeklődött volna, vagy politikai szempontból támadási felületet nyújtott volna. A munkaszüneti napok kérdése azonban több kritikát is kiváltott, az ipari ágazatok képviselői részéről is.¹²⁸² Egyesek elégedetlenek voltak a szabályozással, hiszen az nem volt egységes. Egyes csoportok igazságtalannak érezhették, hogy bizonyos ágazatok más elbírálás alá esnek. Egyesek sürgették az ügy új törvény általi rendezését.¹²⁸³

„Új fejezet kezdődött a magyar rádiózás történetében (...)”¹²⁸⁴

A rádióügy viszonylag „fiatal” szakterületnek minősült ekkoriban. A magyar rádiózás igen nagy fejlődést ért el a Horthy-korszak alatt. A nyomtatott sajtótermékek ugyan több családhoz jutottak el, de a rádiózás is egyre több háztartásba „férközött be”. Az 1930-as években már komoly véleményformáló erővel rendelkezett a rádió. A Kereskedelemügyi Minisztérium adatai szerint 1932 júniusában 341.000 rádióelőfizető volt az országban.¹²⁸⁵

A magyar rádiójog egyébként az 1920-as években alakult ki. Habár a rádiójog szabályozása kapcsán a Kereskedelemügyi Minisztériumnak volt kiemelkedő szerepe, a belügyi tárca által irányított rendőrség és csendőrség is fontos szereppel bírt a jogi szabályozás betartatása kapcsán. A jogszabály értelmében: „Az elsőfokú rendőrhatóságok

¹²⁷⁹ 1891: XIII. tc. 3. §.

(<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89100013.TV&searchUrl=/ezer-evtorneyei%3Fpagenum%3D33>, letöltés ideje: 2021. 12. 20.)

¹²⁸⁰ 40.592/1933. (07. 14.) KM. r. BK. 38. évf. 1933. 31. sz. 467. o.

¹²⁸¹ KN. 1931-1935.

¹²⁸² Magyarország. 16. évf. 1935. 17. sz. 16. o.

¹²⁸³ Nemzeti Ujság. 17. évf. 1935. 33. sz. 4. o.

¹²⁸⁴ Esztergom és Vidéke. 54. évf. 1933. 95. sz. 3. o.

¹²⁸⁵ KN. 1931-1935. 9. k. 168. o.

kötelesek őrködni a felett, hogy a területükön Rr.-be (rádiórendelet – B. A.) ütköző cselekményeket el ne kövessenek, és kötelesek oda hatni, hogy az elkövetett kihágásokat felfedezzék, és a rendőri büntetőbírósnak azonnal feljelentsék. Az elsőfokú rendőrhatóságokat ezen tevékenységükben a m. kir. posta alkalmazottai támogatni kötelesek. Ha valaki ellen a Rr.-be ütköző kihágás miatt feljelentést tesznek, vagy ily kihágás alapos gyanúja merül fel, köteles a rendőri büntetőbírósnak a gyanúsítottnál a helyszíni szemlét a 65.000/1909. B. M. számú rendelet (Rbsz.) szabályainak megfelelően a fél előzetes értesítése, és késedelem nélkül megtartani. A helyszíni eljárásba a posta alkalmazottait is be lehet vonni.”¹²⁸⁶

Keresztes-Fischer minisztersége idejéből az 1920-as években született szabályozás kiegészítése megemlítendő. 1934-ben az államrend védelmére hivatkozva a Kereskedelemügyi Minisztérium megtiltotta, hogy olyan közlést vegyenek fel, amely az állam, és a társadalom törvényes rendjének felforgatására irányuló propagandaelőadást tartalmaz. Továbbá kiemelendő, hogy aki szándékosan és rendszeresen olyan közleményt vett fel, vagy szándékosan olyan közlemény hallgatását tette másnak lehetővé, amely az állam és a társadalom törvényes rendjének felforgatására irányuló propagandaelőadást foglalt magában, 2 hónap elzárással volt büntethető.¹²⁸⁷ Az utóbbi rendelet tág értelmezést adott arra vonatkozóan, hogy mit értsenek „*az állam, és a társadalom törvényes rendjének felforgatására irányuló propagandaelőadás*”-on. A rendeletet közel fél év után hatályon kívül helyezte a kereskedelemügyi miniszter.¹²⁸⁸

A rádiózás kapcsán említésre méltó, hogy a belügyi tárca próbálta elérni, hogy a Szovjetunióból érkező magyar nyelvű kommunista propagandát ne hallgasson a lakosság.¹²⁸⁹ További fontos intézkedés volt, hogy a belügyi tárca elrendelte, hogy a rádióberendezések lefoglalását, őrizetbevételét a községi előljáróságok fogantassák a csendőrség helyett.¹²⁹⁰ Keresztes-Fischer minisztersége idején a rendőrség és csendőrség rádióhálózata és az ezzel foglalkozó személyek kiképzése terén is előrelépés történt.¹²⁹¹ A fennmaradt források alapján elmondható, hogy e szakterületen szakmai szempontból többnyire kifogástalanul működött a rendszer.

¹²⁸⁶ 9.557/1927. (04. 15.) KM. r. 72.§. MRT. 61. évf. 1927. 353. o.

¹²⁸⁷ 126.751/1934. (09. 25.) KM. r. MRT. 68. évf. 1934. 1166-1167. o.

¹²⁸⁸ 104.785/1935. (02. 14.) KM. r. MRT. 69. évf. 1935. 161-162. o.

¹²⁸⁹ MNL OL – BM – K 149 – 169.d./891.cs. – 2013/1933.

¹²⁹⁰ 6.2.4. alfejezet.

¹²⁹¹ 6.3. alfejezet.

Az Országgyűlésben lévő ellenzék Keresztes-Fischer minisztersége idején nem foglalkozott a rádiók elkobzásával.¹²⁹² Az utóbbi azzal magyarázható, hogy inkább a sajtórendészet, a sajtótermékek betiltása nyújtott alkalmat arra, hogy az ellenzék támadási felületet találjon a kormányon.

„A szakmák képviselői (...) éles, de sajnosan kedvezőtlen képet festettek az építőipar mai állapotáról.”¹²⁹³

A következő oldalak az építkezési és telekfelosztási ügyek nagy- és kisközségekben nevű szakterülettel foglalkoznak. Az 1870-es években a törvényhatóságok, valamint a helyhatóságok hatáskörébe kerültek az elsőfokú építésügyi hatósági feladatok.¹²⁹⁴ A legnagyobb jelentőségű ügyek kapcsán már felsőbb közigazgatási szinteken került sor a döntésekre. A műszaki, építkezési ügyekre a Bethlen-korszak végén született kormány szintű központosítási intézkedések is hatással voltak. A középítkezéseknél 1931 nyarától az egyöntetű irányelveket alkalmazták. Pozitívum, hogy az új rendszer gazdaságosabb volt, illetve az ezzel kapcsolatos igazgatási feladatok egységesen, gyorsabban elintézhetőek voltak. Korábban ugyanis az egyes minisztériumokban működő építési, műszaki osztályok végezték a fenti teendőket. Az építkezésekkel kapcsolatos hatáskör egy része továbbra is a belügyi tárcánál maradt. Lényegében arról volt szó, hogy műszaki kérdésekben legfőképpen a Kereskedelemügyi Minisztérium akarata érvényesült. Igaz ugyan, hogy a belügyi tárca döntött sok szempontból, de szinte mindig a Kereskedelemügyi Minisztérium tanácsát fogadták meg műszaki ügyekben.¹²⁹⁵

Az alosztályhoz tartozó személyek nem voltak a műszaki, építkezési ügyek magas szintű szakértői, de a tanácsadók által a szakmaiság is jelen volt a döntések terén. Az utóbbi nem is meglepő, hiszen az igazgatási rendészet tömérdek kisebb rendészeti szakterületet foglalt magában. Nem is lehetett elvárni, hogy a rendészeti, közigazgatási szakértők még az építkezési, műszaki szakterület kiemelkedő irányítói is legyenek.

A vizsgált időszakunkban igazán nagy horderejű változás nem történt az építkezési és telekfelosztási ügyek tekintetében. (Azon kívül, hogy az új építésügyi törvényjavaslat már készülöben volt.) Az építkezési és telekfelosztási ügyekkel kapcsolatos jogi szabályozás

¹²⁹² KN. 1931-1935.

¹²⁹³ A munkaadó. Közgazdasági, műszaki és építőipari hetilap. 19. évf. 1932. 5. sz. 2. o.

¹²⁹⁴ Szalai Éva: A területfejlesztési igazgatás és az építésügy alapjai. 220-221. o. In: Ficzer Lajos – Forgács Imre: Magyar közigazgatási jog. Különös rész. Budapest, Osiris Kiadó Kft., 2006.

¹²⁹⁵ 3.700. (07. 05.) ME. r. MRT. 65. évf. 1931. 785-796. o.

csupán 1937-ben¹²⁹⁶ vált kielégítővé. (A törvény kifejezetten szakmai alapon állt.)¹²⁹⁷ Az építésügy sok esetben összefüggött a városrendezési politikával. Elmondható, hogy „*az (...) érvényesült véletlen, ötletszerűség és magánérdek irányította spekuláció*”¹²⁹⁸ volt jellemző e területre. A Keresztes-Fischer vezette belügyi tárca egyik legjelentősebb hibája volt az igazgatási rendészeti területen, hogy nem szorgalmazta erőteljesebben azt, hogy a fenti törvény jóval korábban megszülethessen. Ezt megtehették volna több szakértő, jogász bevonásával. A fenti hiányosság azzal magyarázható, hogy a nagy gazdasági világválság okozta problémák következtében nem tartották sürgős feladatnak a fenti terület megújítását.

A rendszer sok szempontból bürokratikus volt, e téren Keresztes-Fischer minisztériuma nem lépett fel hatékony megoldással. Úgy tűnt, mintha a probléma megoldását az alsóbb fokú közigazgatási hatóságokra kívánták volna hárítani. A kérdéskör megoldását a szakterülettel kapcsolatos szabályrendeletek egységesítése, megújítása által lehetett volna részben véghez vinni. Egyébként nem volt gyakori, hogy a Belügyminisztériumhoz kerültek volna fel az ezen alfejezethez tartozó szakterületi ügyek.

1934 kezdetén csak Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye területén körülbelül 5000 hold felosztása volt folyamatban, de felbukkantak az ún. zugparcellázások is. Visszaélések is előfordulhattak. A fenti okok miatt – illetve egyéb tényezők következtében – a vármegye a témával kapcsolatos szabályrendelet kiadására kényszerült.¹²⁹⁹ Érdekes, hogy 1934 elejéig e vármegyében 27 hatályos szabályrendelet volt parcellázási, építésügyben.¹³⁰⁰ Emiatt sok esetben átláthatatlan, néhol hiányos, néhol túlbonyolított és költséges volt a rendszer. Nem az említett közigazgatási terület volt az egyetlen, ahol a telekfelosztási problémák miatt igény támadt új szabályrendelet kiadására.¹³⁰¹ A belügyi tárca a túlterheltsége miatt e téren csupán annyit tudott tenni, hogy az ilyen típusú szabályrendeleteket jóváhagyták, amennyiben azok a követelményeknek megfeleltek.

A Képviselőházban helyesen felhívták a figyelmet arra, hogy az építkezések csökkenése a gazdaság számára komoly érvágás. A nagyközségek kapcsán is helytálló volt e vélemény. Szóba került az is, hogy a mérnöki kar az 1930-as évek elején eredménytelenül

¹²⁹⁶ 1937: VI. tc. (<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=93700006.TV#:~:text=1937.%20%C3%A9vi%20VI.%20t%C3%B6rv%C3%A9nycikk%20a%20v%C3%A1rosrendez%C3%A9sr%C5%91,%C3%A9s%20az%20%C3%A9p%C3%ADt%C3%A9s%C3%BCgyr%C5%91%20A%20I.%20Fejezet,letöltés%20ideje%3A%202021.04.03.>)

¹²⁹⁷ Völgyesi Levente: A magyarországi építési jog és az épített örökség védelmének hatvan éve (1937-1997). Múltunk. 56. évf. 2011. 4. sz. 85. o.

¹²⁹⁸ FI. 1935-1940. 4. k. 292. o.

¹²⁹⁹ 251/1934. kgy. Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja. 32. évf. 1934. 2. sz. 13-14. o.

¹³⁰⁰ A munkaadó. Közgazdasági, műszaki és építőipari hetilap. 21. évf. 1934. 3. sz. 8. o.

¹³⁰¹ Pécsi Napló. 47. évf. 1934. 62. sz. 7. o.

sürgette a nagyközségekkkel (is) kapcsolatos felméréseket. Az utóbbiak nélkül pedig a nagyobb beruházások nem voltak végrehajthatóak.¹³⁰² Helytálló észrevétel volt az is, hogy a községi igazgatásban alacsony jövedelmet tudtak adni a műszaki szakembereknek, a mérnököknek.¹³⁰³ Ez utóbbi pedig nem tett jót a községi építkezések ügyének.

A Kereskedelmi Kamarában jogosan fejtették ki, hogy „*Ma (1932-ben – B. A.) egy építkezéssel kapcsolatban az akták huszonhat-féle hatóságnál fordulnak meg és az építető tizenháromféle engedélyt kell hogy kapjon. Változtatni kellene a parcellázási szabályokon, hogy a telekfelosztás könnyebb és olcsóbb legyen.*”¹³⁰⁴ Utóbbi kritika jogos volt, alapvetően nem a kérelmező érdekei voltak az elsőrangúak, hanem a hatóságok érdekei.

„*Az ország állatállományában rejlő nagy nemzeti tőke sértetlenségét biztosítani, ezt a tőkét gyarapítani és gazdagon kamatoztatni csak kedvező állategészségügyi viszonyok mellett lehet.*”¹³⁰⁵

Az állategészség-rendőri ügyek nevű szakterület ugyancsak ezen alosztály hatáskörébe tartozott. Az állategészségügyi igazgatásról szóló első törvényünk 1874-ben „született”.¹³⁰⁶ Ezen terület fejlődése kapcsán a belügyi tárcának csupán másodlagos szerepe volt. Magyarországon az állategészség-rendőri ügyek igen nagy jelentőséggel bírtak. A mezőgazdaság, az állattenyésztés, az állatok és állati nyerstermékek exportálása fontos szerepet töltött be a magyar gazdasági életben. A fertőző állatbetegségek kiirtása, továbbá az ilyen betegségek újabb behurcolásának megakadályozása kiemelten fontos állami feladat volt. A hazai állatállomány szaporítása, nemesítése egy pusztító állatjárvány következtében évekig meddővé válhatott. Le kell szögeznünk, hogy egy-egy fertőző állatbetegség szórványos fellépése is hatalmas károkat okozhatott a magyar gazdaságban. Az 1928: XIX. tc. volt a Bethlen-kormány egyik legjelentősebb állategészségügyi újítása, amely a már elavult, korábbi jogi szabályozás¹³⁰⁷ helyébe lépett. Legfőképpen a fertőző állatbetegségek ellen irányuló alapvető intézkedések kapcsán jelentett pozitívumot az említett törvény.

¹³⁰² KN. 1931-1935. 7. k. 719. o.

¹³⁰³ KN. 1931-1935. 9. k. 507. o.

¹³⁰⁴ A munkaadó. Közgazdasági, műszaki és építőipari hetilap. 19. évf. 1932. 5. sz. 2. o.

¹³⁰⁵ 1928: XIX. tc. indokolása

(<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92800019.TVI&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D49>, letöltés ideje: 2021. 03. 01.)

¹³⁰⁶ 1874: XX. tc.

(<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87400020.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D29>, letöltés ideje: 2021. 11. 28.)

¹³⁰⁷ 1888: VII. tc.

(<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=88800007.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D32>, letöltés ideje: 2021. 11. 28.)

Az állategészségügyi igazgatás vezetése és legfőbb felügyelete a földművelésügyi miniszter hatásköréhez tartozott. Az állategészségügyi igazgatáshoz tartoztak azon feladatok, amelyek az állatállomány egészségi állapotának megvédésére, javítására és a fertőző állatbetegségek visszaszorítására szolgáltak.¹³⁰⁸ A törvény több esetet meghatározott, amelyekben a belügyminiszter döntött a földművelésügyi miniszterrel egyetértőleg.

Hatékonyabbnak bizonyult, hogy a rendőrséget/csendőrséget is bevonták az állategészségügyi ügyek egy részébe. Az utóbbi testületek nélkül – az esetek egy részében – nem nyílt volna lehetőség az állategészségügyi feladatok egy részének megoldására.

A vizsgált időszakunk alighanem legjelentősebb intézkedése az említett törvény végrehajtása volt.¹³⁰⁹ A téma fontosságát jelzi, hogy az egyik rendelettervezet¹³¹⁰ készítésében hat minisztérium is részt vett. A rendelet születésében leginkább a földművelésügyi tárca akarata érvényesült. A rendelet az állategészségügyi igazgatás fejlődését hozta magával. A legnagyobb pozitívuma az volt, hogy a jogszabály által jóval korszerűbbé vált hazánkban a fertőző állatbetegségek elleni védekezés. Az állategészségügyi ügyek intézésében pedig a Belügyminisztérium felügyelete alá tartozó hatóságok, közegek is részt vettek a vizsgált időszakunkban. Ki kell emelnünk a csendőrség munkáját. Az állategészség-rendőri ellenőrzések kapcsán a közbiztonsági testület olyan feladatköröket kapott, amelyekhez nem volt szükséges a magas szintű – állatorvosi – szaktudás. A komolyabb szakértelmet kívánó feladatok az állatorvosok kezébe kerültek. Az állategészség-rendőri hatóságok pedig próbálták helyi szinten betartatni az állategészségügyi jogszabályokat.

A Gömbös-kormány tehát megteremtette a korszerű rendelkezéseken nyugvó jogi hátteret az állategészségügy védelmében. A kései megoldás azonban felveti a Bethlen-kormány felelősségét abban a tekintetben, hogy a magyar állam miért nem lépett korábban ezen ügyben. Már az I. világháború idején tervbe vették az állategészségügyi igazgatás megújítását, azonban több mint egy évtizeddel később született meg a törvény.

A gümőkór (tuberkolózis) elleni védekezés az állategészségügy viszonylatában is nagy jelentőséggel bírt. A belügyi tárca 1934-ben próbálta elérni, hogy az államilag

¹³⁰⁸ 1928: XIX. tc. 1. §.

(<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92800019.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D40>, letöltés ideje: 2021. 11. 28.)

¹³⁰⁹ 99.000/1932. (12. 31.) FM. r. MRT. 67. évf. 1933. 1-8. o.; 100.000/1932. (12. 31.) FM. r. MRT. 67. évf. 1933. 8-614. o.; 99.700/1932. (01. 10.) FM. r. MRT. 68. évf. 1934. 1095-1096. o. stb.

¹³¹⁰ 100.000/1932. (12. 31.) FM. r. MRT. 67. évf. 1933. 8-614. o.

gümőkórmentesnek nyilvánított tehenészetből származó tejet vásároljanak.¹³¹¹ Állategészségügyi szempontból főleg az ország szarvasmarha-állományát kívánták ezzel megvédeni a gümőkórtól.

A vizsgált időszakunkban e szakterület független belügyminisztériumi politikájáról nem is beszélhetünk, hiszen általában a földművelésügyi tárca volt a valódi irányító. A Csatáry Béla vezette igazgatási rendészet érdeme abban fejezhető ki, hogy próbálták betartatni az állategészség-rendőri rendelkezéseket a hatóságokkal, közegekkel.

A Földművelésügyi Minisztérium intézkedései ellenére is 1931-ben a sertéspestis komoly károkat okozott vidéken.¹³¹² A probléma még az Országgyűlés Felsőházában is szóba került.¹³¹³ Kritika tárgyát képezte az is, hogy az állam az 1928-ban elfogadott törvényt lassan hajtja végre.¹³¹⁴ Az utóbbi részben jogos felvetés volt, azonban az állam pénzügyi problémái is szerepet játszottak a törvény végrehajtásának késésében. Mindazonáltal a törvény egyes paragrafusait végre lehetett volna hajtani korábban. Érdekesség, hogy többször is előfordult, hogy az ellenzék fejlettebbnek nevezte a magyar állategészségügyet a közegészségügynél.¹³¹⁵

„*A vadállomány kincs!*”¹³¹⁶ (Nádudvari Rázsó Lajos¹³¹⁷, vadászati szakíró)

A következő szakterület a vadászati ügyekkel foglalkozott. A magyar vadállomány a nemzeti vagyon fontos részét képezte. A trianoni békediktátum következtében hazánk vadászterületének jelentős hányada elveszett. A megmaradt vadak védelme nem kizárólag gazdasági, hanem kulturális, hagyományápolási ügyet is jelentett. A vadászat ugyanis szerves részét képezte a magyar életnek. A magyar politikai elit egy része – köztük Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter is¹³¹⁸ – szabadidejében szívesen foglalkozott a vadászattal. A fellelt források alapján elmondható, hogy a közlekedésrendészeti (azon belül is a gépjárműrendészet) szakterület mellett a vadászati ügyek álltak igazán közel a belügyminiszter szívéhez.

¹³¹¹ 263.472/1934. (03. 03.) BM. kr. MRT. 68. évf. 1934. 163-164. o.

¹³¹² A korabeli magyar sajtó 1931 folyamán számos esetben beszámolt a témáról.

¹³¹³ FN. 1931-1935. 1. k. 308. o.

¹³¹⁴ KN. 1931-1935. 9. k. 120. o.

¹³¹⁵ KN. 1931-1935. 11. k. 300. o.; KN. 1931-1935. 17. k. 174. o.

¹³¹⁶ Szlávik Sándor: Vadtenyésztés és vadászat, hasznos tanácsok az év minden hónapjára. Beregszász, Kárpáti Vadász, 1928. 4. o.

¹³¹⁷ Életéről keveset lehet tudni. Vadászattal kapcsolatos írásokat közölt. A téma szakértője volt.

¹³¹⁸ Kis Ujság, 44. évf. 1931. 196. sz. 5. o.; Ujság, 7. évf. 1931. 196. sz. 6. o. stb.

E szakterülethez tartoztak az alábbiak: erdőtermékekre vonatkozó származási igazolványok, hivatalos hajtóvadászat, vadak származási igazolványa, ragadozó vadak és kártékony vadak mérgezése.¹³¹⁹

A vadászati jog terén kiemelendő az 1880-as években született vadászati törvény¹³²⁰, amely a Horthy-korszakban is hatályos volt. A vizsgált időszakunk előtti évek alighanem legjelentősebb belügyi intézkedése azon 1927-es körrendelet¹³²¹ volt, amely a községi vadászterületek haszonbérbe adása és az azokon való vadászattal kapcsolatban végzett jogi korszerűsítést. A vadászati ügyek kapcsán egyébként a belügyi tárcának, az igazságügyi tárcának, a földművelésügyi tárcának, illetve a kereskedelemügyi minisztériumnak is volt hatásköre.

Említendő, hogy ekkoriban egy jogi problémát oldott meg a belügyi tárca elvi határozatával. A vadászati kihágásoknál az elévülési időt a tett elkövetésétől kellett számítani, nem pedig a tudomásra jutástól.¹³²² A határozat lehetőséget biztosított arra, hogy később ne történjék hasonló félreértés.

A belügyi tárca engedélyezte, hogy a községi (városi) vadászterületek vadászati jogának haszonbérbeadására vonatkozó árverési hirdetményeket a Hubertus című szaklapban közzétehessék.¹³²³ Az intézkedés lehetőséget biztosított arra, hogy szélesebb körben lehessen tájékozódni az árverésekről. Ily módon akár magasabb haszonbért is el lehetett érni, tehát az önkormányzati testületek magasabb bevételt is elérhettek. Az önkormányzatok pénzügyi helyzete pedig sok esetben nem volt túlságosan jó helyzetben ekkoriban.

A vadászati ügyekhez kapcsolódik, hogy a földművelésügyi tárca – a vizsgált időszakban – évente módosította a vadászati tilalom időszakát.¹³²⁴

Az erdőtermékekre vonatkozó származási igazolványok kapcsán a fennmaradt források tükrében elmondható, hogy nem történt említésre méltó lényeges ügy, változás. A hivatalos hajtóvadászatok gyakran azért fordultak elő, mert a helyi közigazgatási hatóság azt elrendelte a helyi lakosság földjeinek védelmében. Egyes állatok súlyos károkat okozhattak

¹³¹⁹ BK. 37. évf. 1932. 31. sz. 512. o.

¹³²⁰ 1883: XX. tc.

(<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=88300020.TV&searchUrl=/ezer-evtorneyei%3Fpagenum%3D31>, letöltés ideje: 2021. 09. 26.)

¹³²¹ 154.113/1927. (05. 13.) BM. kr. MRT. 61. évf. 1927. 233-235. o.

¹³²² A Rbsz. 106. §-ának nem alkalmazása és a Kbtk. 21. §-ának helytelen alkalmazása semmisségi ok. A vadászati kihágásoknál az elévülési időt a tett elkövetésétől kell számítani. BK. 36. évf. 1931. 38. sz. 477-478. o.

¹³²³ 84.691/1931. (06. 24.) BM. kr. BK. 38. évf. 1933. 32. sz. 487. o.

¹³²⁴ 62.546/1932. (07. 14.) FM. r. MRT. 66. évf. 1932. 855-856. o.; 38.500/1933. (07. 18.) FM. r. MRT. 67. évf. 1933. 2373-2375. o.; 48.500/1934. (07. 26.) FM. r. MRT. 68. évf. 1934. 821. o.

a termésben, de a helyi gazdák állatállományát is fenyegették az állatok. Ezen a téren a belügyi tárca nem változtatott a korábbiakhoz képest. Ugyanúgy igaz az utóbbi megállapítás a vadak származási igazolványára is.

A ragadozó és kártékony vad mérgezése mint ügykör kapcsán újdonságnak minősülő ügy, változtatás nem történt. Általános jelenségnek minősült, amikor pl. 1932 februárjában a Vámospércsi Vadásztársaság a Vámospércs község határában lévő vadászterületén ragadozó és kártékony vad méreggel való elpusztítására kért engedélyt Hajdú vármegye központi járásának főszolgabírójától.¹³²⁵ Az eljárást belügyminiszteri rendeletek is szabályozták, a földművelésügyi rendeletek mellett. A jogi szabályozás kielégítő volt, ezen okból kifolyólag a belügyi tárca nem kényszerült változtatásra.

A vadászat kapcsán a legnagyobb problémát az orvvadászat jelentette, azonban az utóbbi visszaszorítása elsősorban nem a IX/a. igazgatási rendészeti alosztályhoz tartozott. Az ezen alosztályhoz tartozó szakterület kapcsán elmondható, hogy a rendszer összességében nem működött szakszerűtlenül. Természetesen egyesek ki tudták játszani a szabályozás bizonyos rendelkezéseit. Az utóbbi ellen a belügyi tárca nem tudott 100%-os hatékonysággal fellépni.

1934-1935-ben a Képviselőházban számos alkalommal előkerült a vadászat témája. Az ellenzék elavultnak bélyegezte a vadászati törvényt, köztük Bajcsy-Zsilinszky Endre is.¹³²⁶ Az említett törvény valóban több szempontból is korszerűtlenné vált ekkora. Nem került elő olyan forrás, amely bizonyítaná, hogy a Keresztes-Fischer vezette belügyi tárca szorgalmazta volna a törvény módosítását.

„(...) a tiszta, szellős lakás életet, egészséget jelent (...)”¹³²⁷ (Weltner Jakab)

A lakásegészség-rendőri szakterület a lakásegészségügy rendőri „vetületével” foglalkozott. Voltak olyan esetek, amikor csak a rendőrség/csendőrség segítségével lehetett megoldani egy-egy lakásegészségüggyel kapcsolatos ügyet, feladatot. Ilyen esetekben kerülhettek fel „papirok” a Belügyminisztériumba.

A lakások egészségügyi szempontból történő fejlesztése az egyik legsikeresebb módja volt például a tüdővész elleni védekezésnek. A belügyi tárca egyik feladata a törvényhatóságok ellenőrzése, illetve terelése volt a lakásegészségügy fejlesztésének

¹³²⁵ Debreczeni Ujság. 36. évf. 1932. 44. sz. 2. o.

¹³²⁶ KN. 1931-1935. 24. k.

¹³²⁷ KN. 1931-1935. 4. k. 266. o.

irányába. A kérdéskörhöz tartozott az is, hogy egy lakás ne legyen túlságosan zsúfolt.¹³²⁸ A lakásegészségügy kapcsán fontos szerepe volt a Magyar Vöröskereszt-Egylet szociális nővéreinek. A gondozónővérek helyes lakáshasználatra szoktatták a társadalom egy részét, illetve a hatóságnál egyes lakások féregtelenítését vagy egészségügyi ártalmainak megszüntetését javasolták. Az Országos Közegészségi Egyesület a Háztulajdonosok Országos Szövetsége segítségével pedig pályadíjakat tűzött ki az oktatási intézmények, az egyletek és azok vezetői részére a következő kérdésre: *„Miképpen lehet az ifjúságot és a felnőtteket legsikeresebben rászoktatni arra, hogy lakásukat gondozzák s a szomszédok és mások nyugalját, egészségét kíméljék?”*¹³²⁹

A nagy gazdasági világválság következtében nem volt sok lehetőség arra, hogy a lakásegészségügy jelentős fejlődést mutasson. Az 1930-as évek első feléről tehát – a források tükrében – elmondható, hogy nem történt említendő belügyminisztériumi változtatás a lakásegészség-rendőri szakterület kapcsán. Évekkel később, 1940-ben született azon törvény¹³³⁰, amely a lakásegészségügy fejlődését segítette. Pozitívum, hogy a vizsgált időszakunkban a gyakorlati közigazgatási vizsgálattal kapcsolatos tananyagban is szerepelt a lakásegészségügy.¹³³¹

A lakásegészség-rendőri ügyeket ritkán érte kritika. A lakásegészségügyi ügyek kapcsán elmondható, hogy egyes esetekben kormánypárti személyek e szakpolitikai területet felhasználták arra, hogy a szociáldemokraták erősödését gyengítsék: *„(...) most találkoztunk azzal a fontos közigazgatási ténykedéssel is, hogy ahol a szociáldemokrata pártot megalakítjuk, a pártszervezeti helyiséget mindjárt egészségügyi szempontból vizsgálják meg és a községi orvos véleménye alapján, rendszerint nem engedélyezik, hogy az egészségügyi szempontból kifogásolt helyiségben lehessen tartani a pártszervezetet.”*¹³³² Az ellenzék rávilágított arra, hogy a lakásviszonyok kapcsán számos probléma uralkodott,¹³³³ például a fővárosban. Sok volt a zsúfolt lakás.¹³³⁴ A szociáldemokrata kritika jogos volt, azonban a nagy gazdasági világválság idején a kormány e problémát nem tudta 100%-osan megoldani. Megemlítendő azonban, hogy nem a IX/a. igazgatási rendészeti alosztály hatáskörébe

¹³²⁸ 63.107/1906. (07. 12.) ME. r. MRT. 40. évf. 1906. 619-622. o.

¹³²⁹ Bodor Antal: A városbanlakás hátrányainak leküzdése és a kitelepülés kérdése. Városi Szemle. 18. évf. 1932. 539. o.

¹³³⁰ 1940: VI. tc.

<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=94000006.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D42>, (letöltés ideje: 2021. 10. 02.)

¹³³¹ 9.100/1931. (12. 31.) ME. r. MRT. 65. évf. 1931. 1703. o.

¹³³² KN. 1931-1935. 2. k. 447. o.

¹³³³ KN. 1931-1935. 11. k. 396. o.

¹³³⁴ KN. 1931-1935. 4. k. 265-266. o.

tartozott, hogy a magyarországi lakásügy fejlesztését keresztülvigyék. Az utóbbi túlmutatott ezen az alosztályon.

„(...) sok helyen elmaradnak a vásárok, minthogy gazdasági szempontból nem rentabilisak (jövédelmzők – B. A.).”¹³³⁵ (a kereskedelemügyi miniszter véleménye)

A vásárrendészeti szakterület magában foglalta a konkrét ügyekben hozott közigazgatási határozatok felülbírálását, valamint a piac- és vásártér áthelyezését (helyfoglalás) is.¹³³⁶

A Keresztes-Fischer minisztersége előtti időszak kapcsán megemlítendő, hogy az 1920-as évek végén hazánkban országos mozgalom indult a vásárrendészet megreformálása céljából.¹³³⁷ Leginkább azon fővárosi kereskedők, iparosok, boltosok álltak az utóbbi mögött, akik számára erős konkurenciát jelentettek az országos vásárok. Ekkor az ország területéről „vásári árusok serege” jelent meg, komoly versenyt támasztva. Ezen ellentétet a Károlyi Gyula-kormány is megörökölte. A problémát azonban az 1930-as évek első felében sem oldották meg.

E doktori értekezésnek nem célja, hogy a vásárjoggal kapcsolatban részletes elemzést adjon, hiszen az legfőképpen a kereskedelemügyi tárca hatásköréhez tartozott. Megemlítendő, hogy az önkormányzati közigazgatási testületek vásárrendtartási szabályrendeletei is fontos rendelkezéseket tartalmaztak helyi szempontokból. A vásárok, piacok világa kapcsán a kereskedelemügyi tárca hatásköre igen jelentősnek tekinthető. Több alkalommal is – többek között – a belügyi tárca egyetértésével adtak ki új rendeleteket Keresztes-Fischer belügyminisztersége idején e szakterületen, ám ezek a fenti – belügyminisztériumi hatásköröket – csak kis mértékben érintették. Az elővásárlási tilalom,¹³³⁸ illetve egyes árukkal való kereskedés megtiltása¹³³⁹ kapcsán születtek rendeletek.

Keresztes-Fischer minisztersége idején számos piacot, vásárteret. helyeztek át.¹³⁴⁰ Az esetek egy részében a belügyi tárcának nem volt feladata ezen ügyekben, mert nem kellett felülbírálni az alsóbb fokú közigazgatási hatóságok döntéseit. A piacok áthelyezése egyes

¹³³⁵ Eger. 44. évf. 1933. 13. sz. 3. o.

¹³³⁶ MTCN. 1932. 13-14. o.

¹³³⁷ Ujság. 4. évf. 1928. 29. sz. 20. o.

¹³³⁸ 126.650/1933. (02. 15.) BM. kr. MRT. 67. évf. 1933. 1195-1196. o.

¹³³⁹ 14.988/1933. (04. 26.) KM. r. MRT. 67. évf. 1933. 1308. o.

¹³⁴⁰ Magyar Jövő. 16. évf. 1934. 228. sz. 4. o.; Félégyházi Közlöny. 32. évf. 1933. 40. sz. 3. o.

esetekben problémát okozott a vásárlóknak és a piaci árusoknak is.¹³⁴¹ Nehezebb volt megtalálni a megszokott helyen lévő árust stb. A vásártér elhelyezések kapcsán volt rá példa, hogy nem lehetett olyan döntést hozni, amely az adott településen mindenki számára megfelelő lett volna. Jó példa erre az új székesfehérvári állatvásártér ügye. Egy ilyen ügynél figyelembe kellett venni a városrendezési, forgalmi és vasúti szempontokat is. Ezeken túlmenően a helyi lakosság érdekét is. Ezen ügynél azonban a város lakosságának északi és déli része között érdekellentét állt fenn, ugyanakkor az állatvásártér céljaira nem állt rendelkezésre más terület.¹³⁴² Ily módon elmondható, hogy ezen szakterületen is voltak olyan döntési helyzetek, amikor a belügyi tárca nehéz helyzetben volt. Akármilyen döntés született a helyi közigazgatási hatóság által, a rosszabbul járó érdekközösség felháborodott. A rosszabbul járó csoport ilyenkor – a korábbi „helyi döntés” ellen – fellebbezést nyújtott be, a belügyi tárca ilyenkor alapos vizsgálat alá vetette, felülvizsgálta az adott közigazgatási határozatot, majd döntött. A fenti esetben segítséget jelentett a Földművelésügyi Minisztérium tanácsa. Az ilyen típusú ügyek egyébként lassacskán oldódtak meg. Az említett székesfehérvári ügynél is évekig tartott mire lezáródott az ügy.

Összegzésképpen elmondható, hogy túlságosan bürokratikusán működött a rendszer, amely ellen a Keresztes-Fischer vezette belügyi tárca nem lépett fel hatékonyan. Ezen a téren egyébként a Kereskedelemügyi Minisztérium is kezdeményezhetett volna megoldást.

A korabeli ellenzék a vásárrendészettel keveset foglalkozott. Jellemző, hogy a vásárok témája főleg olyan vetületben merült fel, amely nem a IX/a. igazgatási rendészeti alosztály hatásköréhez tartozott.¹³⁴³ Értékes forrásul szolgál a korabeli szakvélemény: „*Itt van a vásárrendészet, amely azért annyira hiányos, mert a vonatkozó rendeletek a tudatban elhalványultak. Nem élnek legalább a végrehajtó közbiztonsági szervek és közegek emlékezetében. Ennek folyománya a vásárokon tapasztalható valóságos anarchia, amint azt Az Egyesült Piaci- és Vásáros Ipar-cikk Kereskedők Ipartársulatának az I. fokú hatóságokhoz intézett panaszai élénken bizonyítják.*”¹³⁴⁴ A vásárjog említésre méltó, amely kritika tárgyát képezte. Bajcsy-Zsilinszky Endre is szóvá tette a Képviselőházban, utalva arra, hogy az középkori, feudális módon működik.¹³⁴⁵ Az utóbbi azonban a

¹³⁴¹ Friss Ujság. 38. évf. 1933. 22. sz. 4. o.

¹³⁴² MNL OL – BM – K 150 – 3407. cs. – 4 – 23 – 11148/1932. – 9. o.

¹³⁴³ KN. 1931-1935.

¹³⁴⁴ Lucidus: Rendeletkiadási technika. Magyar közigazgatás. 50. évf. 1932. 2. sz. 4. o.

¹³⁴⁵ KN. 1931-1935. 3. k. 342. o.

kereskedelemügyi tárca hatásköréhez tartozott. A sajtó beszámolt a piacterek áthelyezéséről. Leginkább a helyi sajtótermékekről van szó, amelyek egy-egy településhez tartoztak.¹³⁴⁶

„(...) a csorvási lakosságnak módjában áll igényét megbízható cégeknél kielégíteni s így nincs rászorulva a házalókereskedés igénybevételére¹³⁴⁷ (...)”¹³⁴⁸

A házaló kereskedés tulajdonképpen közvetítő vándorkereskedelmet jelentett, az efféle foglalkozást űző személy szinte „*állandó*” mozgásban volt, házról házra járt. Az ilyen típusú adásvételi ügyletek vagy csereügyletek azonban visszaélésekre is lehetőséget biztosítottak. A házaló kereskedelem hazánkban az I. világháború után hanyatlásnak indult a korábbi évtizedekhez képest.¹³⁴⁹ Érdekeség, hogy e szakterülettel kapcsolatos – 1852 óta hatályos – jogi szabályozás¹³⁵⁰ még az 1930-as évek közepén is érvényben volt, bár születtek a házaló kereskedéssel kapcsolatos új jogszabályok is. A házalási engedély egy évre szólt. Az engedélyt a házalási tevékenység megkezdése előtt az adott település előljárási eljárásánál kellett bemutatni és láttamoztatni. A helyi hatóságoknak lehetőségük nyílt szabályrendeletben megtiltani a házaló kereskedést. Az említett szabályrendeleteket a kereskedelemügyi miniszter hagyhatta jóvá. A kereskedelemügyi tárca egyébként az egyes árucikkkel kapcsolatos kereskedést be is tilthatta.

E téren a belügyi tárca feladata a házaló kereskedés ellenőrzése volt. Az alsóbb fokú közigazgatási hatóságokkal, hatósági közegekkel be kellett tartatni a hatályos jogszabályokat. Az illetéktelen – engedély nélküli – személyeket ki kellett szűrni a többiek közül. A visszaéléseket pedig meg kellett akadályozni. A rendőrség és a csendőrség azonban nyilvánvalóan nem tudta képviseltetni magát minden házaló kereskedéssel kapcsolatos ügyletnél.

A házalással kapcsolatos engedély csak olyan személy számára volt kiadható, aki állambiztonsági, rendészeti szempontból megbízható volt.¹³⁵¹ Ebben az időszakban a szociáldemokraták megpróbálták a házalás segítségével erősödni.¹³⁵² Egyrészt propagandát terjeszthettek, másrészt az eladott áruból származó jövedelmet további propaganda céljára

¹³⁴⁶ Magyar Jövő. 16. évf. 1934. 228. sz. 4. o.; Félégyházi Közlöny. 32. évf. 1933. 40. sz. 3. o.; Friss Ujság. 38. évf. 1933. 22. sz. 4. o. stb.

¹³⁴⁷ Ezen idézet ugyan csupán az ország egy kis területére vonatkozik, de hasonló vélemények számos esetben születtek ekkoriban egyéb területeken is. A házaló kereskedéssel szemben sokan fel kívántak lépni.

¹³⁴⁸ 19201/1934. (09. 28.) Békésvármegye Hivatalos Lapja. 37. évf. 1934. 49. sz. 243. o.

¹³⁴⁹ Banner Benedek: Házalók népünk szolgálatában a XIX. század második felében. Ethnographia. 59. évf. 1948. 115-116. o.

¹³⁵⁰ 1852. évi szeptember hó 4-iki császári nyílt parancs.

¹³⁵¹ MNL OL – BM – K 149 – 184. d. – 1934 – 1 – 2842/1934. – 16. o.

¹³⁵² MNL OL – BM – K 149 – 184. d. – 1934 – 1 – 2842/1934. – 29. o.

fordíthaták. Az állam és az önkormányzatok szempontjából problémát jelentett, hogy hazánk egyes területein túlságosan sok házaló „működött”.¹³⁵³ Részben emiatt az engedélyek kiállítását az esetek egy részében megtagadták.¹³⁵⁴ Megemlítendő, hogy az sem volt feltétlenül garancia az engedély megadására, ha valaki megbízható állampolgár volt a hatóság szemében.

A belügyi tárca ügyelt arra, hogy Keresztes-Fischer belügyminiszter nevét ne próbálják felhasználni a házalási tevékenységek során. Előfordult ugyanis, hogy néhány egyesület pár mondatos „támogatást” kért a Belügyminisztériumtól azért, hogy ezáltal „súlyt” adjanak egy rendezvényüknek, az egyesületüknek stb. A minisztertől származó idézetet így felhasználhatták egy későbbi házalási tevékenység során.¹³⁵⁵

A nagy gazdasági világválság idején a magyar társadalom egy része súlyos pénzügyi problémákkal küzdött. A társadalom bizonyos csoportjai rendelkeztek aranyból készült ékszerekkel, illetve egyéb tárgyakkal. A pénzügyi problémákkal küzdők egy része az aranyból készült „családi kincset” eladta, amikor egy erre specializálódott házaló kereskedő érkezett a házhoz. A problémát az jelentette, hogy ilyen téren számos visszaélés történt. Az említett házaló kereskedők egyébként engedély nélkül üzték a törtarany felvásárlását. A másik problémát az jelentette, hogy a helyi ékszeriparosok elől felvásárolták a törtaranyat, akik emiatt az önkormányzatokhoz fordultak.¹³⁵⁶ A fenti jelenség megszüntetése vezette a belügyi tárcát, amikor rendeletet adott ki 1932-ben.¹³⁵⁷ Az utóbbi rendelet kapcsán a kereskedelemügyi tárca értesítette a belügyi tárcát, hogy egyes hatóságok és hatósági közegek a törtarany vásárlásában a nemesfémek feldolgozásával foglalkozó iparosokat és ezek megbízottjait is megakadályozták. Ezen okból kifolyólag külön rendelet¹³⁵⁸ kiadására kényszerült a belügyi tárca, amelyben tisztázta az említett jogszabályt. A nemesfém-iparosok, kereskedők és órássok, illetőleg megbízottjaik a törtaranyat házról házra járva magánfelektől is megvásárolhatták, ahogy az korábban is történt. A pozitívum, hogy az illetéktelenül házaló kereskedést folytató egyénekre jobban figyeltek a hatóságok és hatósági közegek.

¹³⁵³ MNL OL – BM – K 149 – 184. d. – 1934 – 1 – 2842/1934. – 17. o.

¹³⁵⁴ MNL OL – BM – K 149 – 184. d. – 1934 – 1 – 2842/1934. – 8. o.

¹³⁵⁵ MNL OL – BM – K 148 – 891. cs. – 4624/1934 – 4. o.

¹³⁵⁶ Délmagyarország. 9.évf. 1933. 156. sz. 6. o.

¹³⁵⁷ 124.015/1932. BM. kr. (Ezen körrendeletre az alábbi lábjegyzetben lévő körrendelet hivatkozik, azonban a kutatás során egyik közlőnyben, levéltári forrásban stb. sem sikerült a nyomára akadni.)

¹³⁵⁸ 158.005/1933. (04. 11.) BM. kr. MRT. 67. évf. 1933. 1244-1245. o.

Érdekesség, hogy az állam a házalás terén az árusító hadigondozottak számára segítséget, illetőleg más árusokkal szemben előnyöket biztosított 1933-ben.¹³⁵⁹ A pozitív diszkrimináció következtében ugyan a nem hadigondozott házalók hátrányba kerültek, azonban nem került elő olyan forrás, ami bizonyítaná, hogy az utóbbiak ez ellen kifogást emeltek volna.

A vizsgált időszakunkban a Kereskedelemügyi Minisztérium és a Földművelésügyi Minisztérium egyébként több árucikk házaló kereskedését betiltották. A kaliforniai pajzstetűfertőzés terjedése következtében kényszerült a Földművelésügyi Minisztérium tiltani a faiskolai „*termesztvényeknek*” a megjelölttől eltérő helyen, illetőleg a helyi hatóság felügyelete nélküli, házalás jellegével bíró árusítását.¹³⁶⁰ A tejjel, tejszínnel, tejföllel történő házalást Budapesten és a környező területek egy részén is megtiltották 1932-ben.¹³⁶¹ Az utóbbi intézkedés a hatóság munkájának könnyítését (is) szolgálta, hiszen ily módon az ellenőrzést könnyebb volt elvégezni. A belföldön gyártott, férfi- és fiúruha szövetekkel való házaló kereskedés megtiltása 1932-ben megtörtént.¹³⁶² Az állategészség-rendőri ügyeknek, illetve a házaló kereskedés ellenőrzésével kapcsolatos ügyeknek volt „*közös*” területük is, ahol a szabályozás mindkét rendészeti szakterületet érintette. A húskészítményekkel,¹³⁶³ illetve a hasznos háziállatokkal¹³⁶⁴ történő házalást egy 1932-es rendelet tiltotta meg.

A jogi hiányosságok egy részének betöltését jelentette, hogy a Kihágási Tanács elvi jelentőségű határozata szerint az egy helységben folytatott házról házra történő kereskedés nem engedély nélküli házalásnak, hanem jogosulatlan iparűzésnek minősült.¹³⁶⁵

A korabeli források szerint elmondható, hogy rendszeresek voltak a házaló kereskedéssel kapcsolatos visszaélések.¹³⁶⁶ Egy részüket a hatóságok, hatósági közegek lebuktatták.¹³⁶⁷ Nem tudjuk megállapítani, hogy milyen arányban tudták elkapni a visszaélésekkel foglalkozó házalókat. Valószínű, hogy számos esetben nem is derült ki, hogy átverés történt. A nem házaló kereskedéssel foglalkozó helyi kereskedők számára komoly konkurenciát jelentett a házaló kereskedés.¹³⁶⁸ A helyi kereskedők érdekeit a helyi hatóságok

¹³⁵⁹ 9.300/1933. (12. 06.) HM. eln. u. MRT. 67. évf. 1933. 2961. o.

¹³⁶⁰ 48.001/1932. (03. 12.) FM. r. MRT. 66. évf. 1932. 143-144. o.

¹³⁶¹ 2.700/1932. (05. 12.) ME. r. MRT. 66. évf. 1932. 317-326. o.

¹³⁶² 171.439/1932. (11. 11.) KM. r. MRT. 66. évf. 1932. 1266. o.

¹³⁶³ 100.000/1932. (12. 31.) FM. r. 99. § (8). MRT. 67. évf. 1933. 146. o.

¹³⁶⁴ 100.000/1932. (12. 31.) FM. r. 142. § (1). MRT. 67. évf. 1933. 190. o.

¹³⁶⁵ 2.969/1931. (d. n.) BM. kih. r. BK. 37. évf. 1932. 3. sz. 54-55. o.

¹³⁶⁶ Villamfelszerelők, Műszerészek és Látszerészek Lapja. 23. évf. 1933. 3. sz. 18. o.

¹³⁶⁷ A korabeli sajtóban tömérdek ilyen jellegű hírt találhatunk.

¹³⁶⁸ A korabeli sajtótermékek számos esetben beszámoltak a jelenségről. Pl. Zalamegyei Ujság. 15. évf. 1932. 193. sz. 08. 27. 3. o.; Vasvármegye Hivatalos Lapja. 32. évf. 1934. 7. sz. 04. 15. 94. o.; Eger. 44. évf. 1933. 47. sz. 02. 26. 1. o. stb.

védtek. A vizsgált időszakunkban a Belügyminisztérium tevékenysége e téren kapcsolódott a földművelésügyi tárca, illetve a kereskedelemügyi tárca működéséhez. Általánosságban elmondható a vizsgált időszakunkról, hogy a belügyi tárca inkább a helyi kereskedők és település érdekét védte a házaló kereskedőkkel szemben. A gazdasági válság legnehezebb időszakaiban azonban az állam az egyes hatóságok kívánalmai¹³⁶⁹ ellenére sem kívánta betiltani a házaló kereskedést, hiszen ezáltal még több munkanélküli lett volna. 1934-ben és 1935-ben viszont több közigazgatási hatóság – pl. Győr, Orosháza stb. – felterjesztett szabályrendeletét jóváhagyta a kereskedelemügyi miniszter,¹³⁷⁰ amelyekben helyi szinten betiltották a házalókereskedést. A helyi – nem házaló kereskedéssel foglalkozó – kereskedők előnyére váltak a fentiek. A házaló kereskedők érdeke ugyanakkor sérült. Az utóbbiak azonban nem tudták hatékonyan felvenni a harcot a hatósági döntés ellen, ugyanis gyenge lobbierővel rendelkeztek. A harcot úgy tudták felvenni, hogy a tiltás ellenére is folytatták tevékenységüket, azonban így kockáztatták a lebukást.

A vizsgált időszakunkban a házaló kereskedés ellenőrzése – a lehetőségekhez és körülményekhez képest – kielégítő módon zajlott. E szakterületen leginkább a kereskedelemügyi tárca ötletei valósultak meg. A Belügyminisztérium irányítói tevékenysége általában „*abban merült ki*”, hogy végrehajtották a Kereskedelemügyi Minisztérium „*akarátát*”.

Az ellenzék jogosan hívta fel a figyelmet az 1930-as évek elején a probléma nem éppen megoldott helyzetére: „*Legyen szabad a miniszter úr figyelmét felhívnom a házalás veszedelmére, mert ma a kereskedelemnek a legveszedelmesebb kontárjai éppen azok a házalók, akik hónuk alá veszik az árut, járnak házról házra, becsengetnek ajtóról ajtóra, s árusítják legtöbbször megbízhatatlan árujukat, az áru után nem fizetik meg az adókat, nincs meg náluk az a rezsi, s nincsenek meg azok a költségek, amelyek egy nyitott legális üzletnél megvannak. Éppen azért rendezni kellene a házalással való üzérkedéseket, amelyek különösen az utóbbi időben nagyon elharapóztak.*”¹³⁷¹ Az utóbbi problémát – mint a fentiek mutatják – az 1934-1935-ös időszakban részben megoldották. Az 1852-es császári pátens elavultsága miatt követelt jogi újítás szükségessége azonban továbbra is jogos kritika volt.¹³⁷²

¹³⁶⁹ Friss Ujság. 38. évf. 1933. 255. sz. 5. o.

¹³⁷⁰ Orosházi Friss Hírek. 12. évf. 1935. 5. sz. 4. o.; Budapesti Közlöny. 69. évf. 1935. 14. sz. 3. o.

¹³⁷¹ KN. 1931-1935. 9. k. 191. o.

¹³⁷² KN. 1931-1935. 9. k. 215. o.

„Minden gazdasági ág elsőrangú szükséglete, hogy a vagyoni értékű szolgáltatások minőségük és mennyiségük szempontjából pontosan meghatározhatók legyenek. A szolgáltatások mennyiségének meghatározására szükséges mértékegységek megállapítása képezi a mértékügyi szabályok első gyakorlatias feladatát. Ehhez második és egyenrangú feladatképpen olyan szabályok létesítése járul, amelyek biztosítékot nyújtanak a közönségnek aziránt, hogy a közforgalomban használt mértékek és mérőeszközök a törvényes mértékegységek mérésére alkalmasak, vagyis, hogy az ilyen eszközök segítségével lebonyolított szolgáltatások mennyiségi tekintetben a felek közt a szolgáltatásokra nézve létrejött megállapodásnak megfelelnek.”¹³⁷³

A mértékekkel, a mértékek használatával, a mérésüggyel sok tekintetben a Kereskedelemügyi Minisztérium foglalkozott, illetve a Központi Mértékügyi Intézet. A belügyi tárcának a mértékek ellenőrzése kapcsán volt némi hatásköre. A mértékek ellenőrzése kapcsán az 1907: V. tc. tartalmazott lényeges rendelkezéseket. Eszerint az illetékes rendőrhatalóság feladatát képezte a közforgalomban használatban lévő mértékek és mérőeszközök ellenőrzése olyan szempontból, hogy a jogszabályban előírt hitelesítési bélyeggel rendelkeznek-e. A közforgalomban lévő mértékek és mérőeszközök helyességének ellenőrzése viszont a mértékhitelesítő hivatalok kötelessége volt. A mértékhitelesítőnek jogában állt bármelyik közforgalmi mértéket és mérőeszközt megvizsgálni, illetve a meg nem felelő mértékeket és mérőeszközöket előzetes hivatalos zár alá helyezni. A hitelesítő vizsgálatának eredményéhez képest köteles volt a megállapított szabálytalanságokat a büntetőeljárás megindítása végett az illetékes hatóságnál feljelenteni.¹³⁷⁴

A rendőrhatalóságok az ellenőrzéseket rendszeresen végezték, mint az 1920-as években. A külföldről behozott mérőeszközök forgalomba hozatalának ellenőrzése kapcsán lényeges rendelet született. A rendelet fontos rendelkezéseket tartalmazott a rendőrhatalóságok kötelezettségeiről. A mértékek ellenőrzése kapcsán a m. kir. mértékhitelesítő hivatalok megkeresése alapján kellett intézkednie a rendőrhatalóságoknak.¹³⁷⁵ A rendőrhatalóságok eme feladatára – a fenti rendeleten túl – külön

¹³⁷³ 1907: V. tc. indokolása.

(<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=90700005.TVI&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagemum%3D45>, letöltés ideje: 2020. 02. 15.)

¹³⁷⁴ 1907: V. tc. 23. §.

(<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=90700005.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagemum%3D36>, letöltés ideje: 2021. 10. 11.)

¹³⁷⁵ 163.365/1932. (11. 16.) KM. r. BK. 37. évf. 1932. 51. sz. 760-761. o.

belügyminiszteri rendelet hívta fel a figyelmet.¹³⁷⁶ Ha a területileg illetékes mértékhitelítő hivatal felszólítása ellenére sem hitelesítette a mértéktárgyakat a felszólított fél, akkor a rendőrhatóság érte el, hogy az utóbbi megtörténjen.¹³⁷⁷

E téren a Keresztes-Fischer vezette belügyi tárca szerepe másodlagos volt, hiszen a lényeges jogszabályokat a kereskedelemügyi tárca hozta. A források alapján nem mondható el, hogy bármilyen probléma, hiányosság felmerült volna. Ezen okból kifolyólag a Belügyminisztérium ekkoriban nem kényszerült semmilyen jelentős változtatásra.

E témával nem foglalkozott az ellenzék az Országgyűlésben.¹³⁷⁸ A sajtó sem érdeklődött különösebben a téma iránt. Nem csoda, hogy nem érte érdemi kritika e szakterületet, ugyanis a rendszer összességében jól működött.

„A tanfolyam célja: hallgatóinak rendszeres elméleti és gyakorlati oktatással a tánc- és mozdulatművészet-tanítói oklevél megszerzéséhez szükséges képesítő vizsgára előkészítése.”¹³⁷⁹

A Magyar Országos Táncmesterképző Tanfolyam ügyei nevű szakterület kissé más természetű volt a fentiekhez képest, hiszen erős szálakkal fűződött a művészethez. A hazai táncoktatás intézményesülésének „élete” 1896-tól 1951-ig a belügyminiszter felügyelete alatt alakult. A táncmesterek saját érdekképviseleti szervezetét az állam elismerte. A táncoktatás és a tánctanítóképzés rendészeti úton zajló szabályozása terén a belügyi tárcának kiemelt szerepe volt.¹³⁸⁰ Le kell szögezni, hogy a Magyar Országos Táncmesterképző Tanfolyam ügyei ugyan a IX/a. igazgatási rendészeti alosztályhoz tartoztak, azonban a nyilvános tánctanítás, illetve a táncmulatságok ügyei a IX/b. rendőri engedélyezési alosztályhoz tartoztak. A belügyi tárca működése kissé egyszerűsödhetett volna, ha minden táncsal kapcsolatos ügy egy alosztályhoz tartozott volna, azonban a jobb átláthatóság kedvéért az engedélyezési osztály tartotta kezében az említett ügyek másik felét.

¹³⁷⁶ 127.365/1932. (02. 28.) BM. kr. BK. 38. évf. 1933. 11. sz. 181-182. o.

¹³⁷⁷ 163.365/1932. (11. 16.) KM. r. 2. § (5) bek. BK. 37. évf. 1932. 51. sz. 760-761. o.

¹³⁷⁸ FN. 1931-1935.; KN. 1931-1935.

¹³⁷⁹ 162.000/1933. (09. 15.) BM. r. 2. §. MRT. 67. évf. 1933. 2355. o.

¹³⁸⁰ Bolvári-Takács Gábor: Táncosok és iskolák. Fejezetek a hazai táncművészképzés 19–20. századi intézménytörténetéből. Budapest, Gondolat Kiadó, 2014. 30. o.

(http://real.mtak.hu/21362/1/Tancosok_es_iskolak_konyv_vegleges_u_185337.969097.pdf, letöltés ideje: 2020. 02. 15.)

A Magyar Országos Táncmesterképző Tanfolyam szabályzata 1926-ban született meg.¹³⁸¹ A táncművészet első állami iskolája tehát megkezdte a működését.¹³⁸² 1929-ben egyébként módosították a tanfolyam szabályzatát.¹³⁸³

Az 1930-as évek elején a mozdulatművészi lobbij megerősödött.¹³⁸⁴ A belügyi tárcának tehát a korábnál egy erősebb művészeti csoport ügyeit kellett felügyelnie. 1932-ben új rendeletet adtak ki e területhez kapcsolódóan. Ezen jogszabály kissé módosította az addig hatályos szabályozás egy részét. A rendelet értelmében számos tisztségviselőt a belügyminiszter nevezett ki. A tantervet is a belügyi tárca hagyhatta jóvá. A rendelet a fentiekén túl fontos rendelkezéseket tartalmazott a tanfolyam címének megváltoztatásáról, céljáról, helyiségeiről, szervezetéről, meghirdetéséről. Továbbá a jelentkezésről, a felvételiéről, a záróvizsgáról, az oklevél kiadásáról is. A Magyar Mozdulatművészet Egyesület a Magyar Táncművészek Országos Szövetsége (MTOSZ) mellett számos jogot kapott a területen.¹³⁸⁵ Az előbbi viszont konkurenciát jelentett az MTOSZ számára. A belügyi tárca döntése valószínűleg azzal magyarázható, hogy az MTOSZ lobbijét ellensúlyozni kívánták. A belügyi tárca fontos célja volt, hogy megakadályozza, hogy egy egyesület, csoport túlságosan nagy befolyásra tegyen szert.

Keresztes-Fischer belügyminisztersége idején a legjelentősebb változás e téren 1933-ban történt meg. Ekkor ugyanis olyan részletes, alapos szabályozás született, amely biztosította a jogi hiányosságok kiküszöbölését. Ugyanakkor a belügyi tárca irányítása továbbra is fő szerepet kapott. A tanfolyam felügyelője a Belügyminisztérium IX. osztályának vezetője, helyettese a IX/a. osztály vezetője volt. Ily módon szakmai – táncművészeti – szempontból laikus személy állt az egyik legfontosabb pozícióban. A felügyelő irányította a tanfolyamot; a rendelkezéseit a tanfolyam tiszti személyzete, illetve a tanfolyam valamennyi tagja köteles volt teljesíteni. A felügyelő ellenőrizte, hogy a tanfolyam tiszti személyzete teendőit pontosan végzi-e; elnökölt a felvételi, a záró- és a külön képesítő vizsgabizottságban is. A tanfolyam neve megváltozott: Tánc és Mozdulatművészet-tanítóképző Országos Tanfolyam.¹³⁸⁶ A belügyminisztériumi tevékenység e téren tehát előrelépést hozott. Az új szabályozás által lehetőség nyílt arra, hogy a rendszer bizonyos szempontból hatékonyabban működjön.

¹³⁸¹ 152.900/1926. (03. 24.) BM. r. MRT. 60. évf. 1926. 267-273. o.

¹³⁸² A tanfolyam elnöke Róka Gyula lett, aki 1944-ig töltötte be e tisztséget.

¹³⁸³ 248.711/1929. (04. 22.) BM. r. MRT. 63. évf. 1929. 151-153. o.

¹³⁸⁴ Bolvári-Takács: Táncosok és iskolák. Fejezetek a hazai táncművészképzés 19–20. századi intézménytörténetéből. i. m.: 44. o.

¹³⁸⁵ 124.277./1932. (07. 14.) BM. r. MRT. 66. évf. 1932. 819-821. o.

¹³⁸⁶ 162.000/1933. (09. 15.) BM. r. MRT. 67. évf. 1933. 2355-2362. o.

Érdekesség, hogy a fiatal lányok, nők védelme érdekében¹³⁸⁷ fontos rendelet született 1934-ben.¹³⁸⁸ A jogszabály értelmében: „*A nyilvános tánciskolákban tartani szokott közös gyakorló leckeórákon (ún. ösztáncokon) – mind a városokban, mind a községekben – a tánciskola 17. életévet még be nem töltött növendékének csak szülő, vagy felügyeletre alkalmas hozzátartozó kíséretében szabad megjelennie, és onnan csak ennek kíséretében szabad eltávoznia. Annak a nőnek, aki a tánciskolának nem növendéke, a közös gyakorló leckeórán csak akkor szabad részt vennie, ha 17. életévét betöltötte. Ez a közös gyakorló leckeórán kíséret nélkül is részt vehet. A leányoknak azonban – akár növendékei, akár nem növendékei a nyilvános tánciskolának – a közös gyakorló leckeóráról (ún. Ösztáncról) csak szülő vagy felügyeletre alkalmas hozzátartozó kíséretében szabad távozniuk.*”¹³⁸⁹ Az utóbbi erkölcsrendészeti intézkedés megemlítése azért fontos, mert példa arra, hogy Keresztes-Fischer minisztersége idején születő korlátozások bizonyos esetekben az állampolgárokat is szolgálhatták. A fiatal táncos nők ugyanis sok esetben egyes férfiak „*célpontjaivá*” váltak. Természetesen egyes táncosoknak terhet jelenthetett eme korlátozás. Hogy a valóságban a hatóságok mennyire ellenőrizték ezen jogszabály betartását, arról a kutatások jelenlegi állása szerint nincs megbízható információk.

Említésre méltó kritika ritkán született a szakterület kapcsán. Az ellenzék e témával nem foglalkozott¹³⁹⁰ az Országgyűlésben. A sajtó összességében nem fordított nagy figyelmet e szakterületre. Leginkább a szakajtó¹³⁹¹ foglalkozott érdemi szinten a témával.

---

¹³⁸⁷ A belügyi tárca e téren a konzervatív álláspontot képviselte a kérdésben. Úgy vélték, hogy az államnak ilyen területeken is be kell avatkoznia.

¹³⁸⁸ Ezen rendelet az erkölcsrendészeti szakterülethez is tartozott.

¹³⁸⁹ 198.098/1934. (07. 16.) BM. kr. MRT. 68. évf. 1934. 793. o.

¹³⁹⁰ FN. 1931-1935.; KN. 1931-1935.

¹³⁹¹ Táncitanítók lapja.

8.7. Az alosztályhoz tartozó szabályrendeletek, rendőri kihágást megállapító szabályrendeletek

„a (...) szabályrendeletek alkotása a gyakorlatban feltűnő lassan halad előre (...)”¹³⁹² (Élthes Gyula¹³⁹³)

A városi vagy törvényhatósági szabályrendeletet az alispán terjesztette fel. A belügyminiszter jogköréhez tartozott a hozzá felterjesztett szabályrendelet megerősítése. A módosítástól vagy pótlástól függővé tehetette annak elfogadását. A szabályrendelet megerősítését meg is tagadhatta. Ha a belügyminiszter a felterjesztéstől számított hatvan napon belül nem nyilatkozott az ügyben, a felterjesztett szabályrendeletet megerősítettnek kellett tekinteni.¹³⁹⁴ A kormányhatóság megerősítését igénylő szabályrendeletek egy része több miniszter hatáskörét érintő rendelkezéseket is tartalmazott. A szabályrendeletek felülvizsgálása, illetőleg megerősítése viszonylag hosszú ideig tartott. A szabályrendeletekből általában nem állt rendelkezésre annyi példány, hogy azokat valamennyi érdekelt miniszternek egyszerre lehessen megküldeni.

Egy 1932-es belügyminiszteri rendelet értelmében a felterjesztett szabályrendeleteket 6 példányban kellett megküldeni a belügyi tárcának.¹³⁹⁵ Az utóbbi hozzájárult ahhoz, hogy a szabályrendeleteket hamarabb lehessen átvizsgálni. Habár az utóbbi gyorsítást ért el a rendszerben, azonban az utóbbi még az említett változás mellett sem nevezhető gyorsnak.

A szabályrendeleteknél előfordult, hogy hibásak voltak.¹³⁹⁶ A törvényhatóságok és megyei városok szabályrendeleteinek egy része korszerűtlen volt az 1930-as évek első felében.¹³⁹⁷ Becslésem szerint az akkoriban hatályos szabályrendeletek hozzávetőlegesen 40-60%-a korszerűtlen volt. Az új szabályrendeletek készítése igen lassan haladt előre. Az elkészült szabályrendeletek gyakran hiányosak voltak jogi szempontból. A

¹³⁹² Élthes Gyula: A rendőri és jövedéki büntetőjog. Az ezeréves magyar kihágási jog története és mai állapota. Budapest, Fővárosi Nyomda Részvénytársaság. 1935. 552. o.

¹³⁹³ Dr. Élthes Gyula (Csíkszereda, 1885. – Budapest, 1957.): jogtudományi szakíró. Jogi végzettségre tett szert. Kezdetben a sajtóban tevékenykedett szerkesztőként. Az 1920-as években Budapesten egyetemi tanár lett. Jogtudományi műveket írt. A Kihágási Tanács büntetőbírája is volt. Élete vége felé a Szovjetunió által megszállt országban az állam próbálta ellehetetleníteni életét, pl. a lakását elvették. (Kelemen Katalin, Vitos Mária és Vitos Zsófia (összeáll.): Neves csíkiak. Csíkszereda, Kájoni János Megyei Könyvtár. 2007., <https://mek.oszk.hu/15900/15981/15981.pdf>, letöltés ideje: 2021. 08. 21.)

¹³⁹⁴ 1879: XL. tc. 5.§
(<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=87900040.TV&targetdate=&printTitle=1879.+%C3%A9vi+XL.+t%C3%B6rv%C3%A9nyek&referer=1000ev>, letöltés ideje: 2021. 10. 24.)

¹³⁹⁵ 126.000/1932. (10. 24.) BM. kr. MRT. 66. évf. 1932. 1081-1082. o.

¹³⁹⁶ Sömjén László: A szabályrendeletalkotási jog. Városi Szemle. 22. évf. 1936. 229-230. o.

¹³⁹⁷ MNL OL – BM – K 150 – 3618. cs. – 5 – 23.; MNL OL – BM – K 150 – 3050. cs. – 3 – 15. t. stb.

belügyminiszterhez felterjesztett szabályrendelet-tervezeteket több alkalommal vissza kellett küldeni a „feladóhoz” kiegészítés céljából. Az utóbbi folyamatok sokszor évekig tartottak.¹³⁹⁸

A községek szabályrendeleteinek jelentős része a XIX. század végén, illetve a XX. század elején született. Az említettek egy része az 1920-as évek végére korszerűtlenné vált. A belügyi tárca 1930-ban rendelte el, hogy a nagyobb fontossággal bíró szabályrendeleteket korszerűsítsék a községi önkormányzatok. A megadott határidőt azonban többször is módosították. Keresztes-Fischer minisztersége idején – 1932-ben – a belügyi tárca rendeletében kifejtette, hogy a községek hagyják függőben az említett szabályrendeletek módosítását, ugyanis a közeljövőben több olyan rendelkezés is létre fog jönni, amelyeket nem lenne célszerű kihagyni az új szabályrendeletekből.¹³⁹⁹

Jó eredményt érhetek volna el, ha minden szakterületen minta-szabályrendeletet adtak volna ki, hogy könnyebb dolga legyen az alsóbb fokú közigazgatási hatóságoknak.¹⁴⁰⁰ A belügyi tárca azonban az utóbbit – néhány kivételtől eltekintve – nem lépte meg. A belügyi tárca mulasztása e téren valószínűleg – a teljesség igénye nélkül – azzal magyarázható, hogy az időhiány, illetve a sok teendő következtében mindig elnapolták e feladatokat.

A rendőri kihágásokkal kapcsolatos szabályrendelet egy fontos fajtáját képezte a szabályrendeleteknek. Idézendő a korabeli szakértő írása a rendőri kihágásokról: „*A rendőri kihágás tulajdonképpen nem bűncselekmény, nem büntett vagy vétség, hanem csak büntetendő cselekmény vagy mulasztás, amely a legtöbb esetben nem okoz valóságos jogsértést, és csak azért büntetendő cselekmény vagy mulasztás, mert a jogrendet bontja meg vagy veszélyezteti, vagyis csupán valamely jogszabály rendelkezésének vagy tilalmának megszegése.*”¹⁴⁰¹

Keresztes-Fischer belügyminisztersége idején is megelőző jellegűnek tekinthetőek a rendőri kihágásokkal kapcsolatos jogszabályok. A rendőri kihágással kapcsolatos szabályrendeletek száma jóval több mint százra tehető. A rendőri kihágások kapcsán – a szabályrendeletek terén – igazán nagy jelentőségű változás, úgy nem történt.

Megemlítendő a kihágások területén, hogy a miniszter törvényt hozatott, amelyben szerepelt, hogy a kihágást megállapító szabályrendelet jóváhagyásához a belügyminiszter

¹³⁹⁸ Élthes: A rendőri és jövedéki büntetőjog. Az ezeréves magyar kihágási jog története és mai állapota. i. m.: 552. o.

¹³⁹⁹ 77.588/1932. (11. 30.) BM. kr. MRT. 66. évf. 1932. 1123. o.

¹⁴⁰⁰ Élthes: A rendőri és jövedéki büntetőjog. Az ezeréves magyar kihágási jog története és mai állapota. i. m.: 552. o.

¹⁴⁰¹ Uo. 436. o.

megerősítése akkor is szükséges, ha a szabályrendelet jóváhagyása más miniszter hatásköréhez tartozik.¹⁴⁰² A törvény teljes végrehajtása ugyan nem történt meg, de mutatta Keresztes-Fischer azon szándékát, hogy a beleegyezése nélkül ne lehessen az ilyen típusú szabályrendeleteknél az ő személyét megkerülni.

Az ellenzék az Országgyűlésben a rendőri kihágásokat megállapító szabályrendeletekkel ritkán foglalkozott. A különböző szakterületekhez tartozó – nem rendőri kihágást megállapító – szabályrendeletek kapcsán az ellenzék több alkalommal is kifejtette a kritikáját.¹⁴⁰³ Sok esetben konkrét ügyekről volt szó az egyes szakterületekhez kapcsolódó szabályrendeletek terén, amelyeknek megújítását, kiegészítését szorgalmazták. Előfordult, hogy a sajtóban felmerült egy-egy konkrét szabályrendelettel kapcsolatos hiányosság. Az esetek egy részében jogos volt a kritika.¹⁴⁰⁴ Egyes kritikák¹⁴⁰⁵ jogosan panaszolták a valóban – számos szempontból – túl bürokratikusnak működő rendszer problémáit. A belügyi tárca politikája e szakterületen azért nem változott meg igazán jelentős mértékben az 1920-as évekhez képest, mert Keresztes-Fischer Ferenc e téren a fontolva haladás eszméjét támogatta. A belügyminiszteri politika biztosabbnak vélte azon irányvonalat, hogy inkább tárgyalják át minél többen, minél többször a tervezeteket, minthogy esetleg hiba, hiányosság maradjon benne. Ezen politika hátránya az volt, hogy általában valóban nagyon hosszú ideig tartott a szabályrendeletek jóváhagyása. A rendszert pedig fel lehetett volna gyorsítani.

9. ÖSSZEGRZÉS

Ezen fejezetben csupán röviden foglaltam össze a témával kapcsolatos új tudományos eredményeket. A vizsgált alosztályok kapcsán számos – kutatási értelemben „érintetlen” – szakterületet először vizsgáltam meg Keresztes-Fischer I. belügyminiszterségét tekintve (1931-1935), majd állapítottam meg ezekkel kapcsolatban új tudományos eredményeket. A doktori disszertációm által kimutatott új eredmények (a legfőbb megállapítások vastag betűkkel) a források alapján „születtek”, azonban a források hiányosak. Ezen okból kifolyólag lehetséges, hogy amennyiben a forrásanyag 100%-ban

¹⁴⁰² 1933: XVI. tc. 30. § (3) bekezdés.

(<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=93300016.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D41>, letöltés ideje: 2021. 12. 03.)

¹⁴⁰³ FN. 1931-1935.; KN. 1931-1935.

¹⁴⁰⁴ Népszava. 62. évf. 1934. 11. sz. 9. o.; Magyar Közigazgatás. 49. évf. 1931. 45. sz. 3. o. stb.

¹⁴⁰⁵ KN. 1931-1935. 1. k. 377-378. o.

elérhető lett volna a kutatásom során, a megállapításaim részben más eredményre jutottak volna.

A kutatás során bebizonyosodott, hogy ezekben az években a jogszabályok egy részét nem tartották be a hatóságok és rendőri közegek. Az utóbbi jelenség egyrészt azzal magyarázható, hogy az egyes szakterületeken akkoriban a hatályos jogszabályok egy része viszonylag „régí” volt. Ezek egy részét tulajdonképpen „elfelejtették” a belügyi tárcahoz képest alsóbb fokú hatóságok, közegek. Különösen azon régebbi rendeletekről van szó, amelyeket egyébként nem is mindennapi használatban alkalmaztak. A belügyi tárca „emlékeztető” rendeleteket adott ki azon okból kifolyólag, hogy a hatóságok „emlékeztetébe újra beivódjanak”. Másrészt az is előfordult, hogy a korábbi rendeletek egy kisebbik része félreérthető volt az egyes hatóságok, közegek számára. Egyes esetekben valóban nem fogalmazott 100%-os egyértelműséggel a korábbi jogalkotó. Az alsóbb fokú hatóságok mentségére szóljon, hogy a nagy gazdasági válság okozta súlyos problémák nehezítették az utóbbiak munkáját. Ráadásul hatalmas mennyiségű rendeletet adtak ki Keresztes-Fischer minisztersége idején. A Belügyminisztérium számos esetben adott ki „egyértelműsítő” rendeleteket, amelyek a korábbi szabályozás okozta félreértéseket iktatták ki.

Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszterre négy nagy feladat elvégzése várt, amikor 1931 augusztusában a miniszteri bársonyszékbe került. Az első a takarékosági politika fokozása volt. A második az igazgatás, a közbiztonsági testületek racionalizálása, a működési hibák kiiktatása. Az első kettőnek voltak közös területei. A harmadik a közbiztonság és az államrend megerősítése, a szélsőséges elemek megfékezése. Igaz ugyan, hogy a törvényesen működő ellenzék erősödésének megakadályozása nem volt hivatalosan elismert cél, mégis tekinthető egy további – negyedik – feladatnak.

A takarékosági politika terén a belügyi tárca elment a végső határig. Elmondható, hogy szinte minden költségvetési kiadást csökkentettek addig a határig, amíg az a közbiztonsági szolgálat hatékony ellátást nem veszélyeztette jelentősebb mértékben. A feladat végrehajtása tehát sikerrel zárult. Természetesen ennek számos negatív hozadéka is volt. Fontos kiemelni, hogy a belügyminiszter teljes havi jövedelme (beleértve a különböző pótlékokat, lakáspénzt stb.) az 1931/32. költségvetési évről az 1934/35. költségvetési évre közel 30%-kal csökkent. A Károlyi Gyula-kormány, illetve a Gömbös-kormány miniszterei tehát a saját jövedelmükön is takarékoskodtak az állam számára. A takarékosági politika kapcsán Keresztes-Fischer és minisztériuma kényszerpályán haladt. Egy „szükséges rossz”-ként kezelve a témát, amelyről tudták, hogy

sok nehézséget fog okozni. Amennyiben a belügyminiszter megtagadta volna a kormánypolitikával való együttműködést, elvesztette volna pozícióját. A még mindig hatalmas befolyással rendelkező Bethlen István, Horthy, illetve a kormány mind támogatták volna a belügyminiszter leváltását. Nem került elő azonban olyan forrás, amely bizonyítaná, hogy Keresztes-Fischer gazdaságpolitikai elképzelései eltértek volna a kormányétól. Valószínűleg Keresztes-Fischer is azon álláspontot képviselte, hogy az állam kiadásainak csökkentése az az út, amely által a gazdasági világválságot túlélheti az ország. A magyar gazdaságnak azonban nem tett jót, hogy a belügyi tárcahoz tartozó költségvetés kapcsán az állami beruházások nem „*pörgették*” a gazdasági „*vérkeringést*”.

Az anyagi jellegű fejlesztések terén csupán kisebb fejlesztésekre került sor, amelyek viszonylag csekély mennyiségű pénzből voltak végrehajthatók. Ily módon elmondható, hogy e téren kevésbé számított sikeresnek a Belügyminisztérium működése. A rendszer azonban – hibái, hiányosságai ellenére – továbbra is működképes volt.

A második feladat végrehajtása csupán részben volt sikeres. Előrelépést jelentett, hogy számos olyan intézkedés született, amelyek által az igazgatás korszerűbbé, olcsóbbá vált. Az észszerűtlen eljárások, működési hibák egy része orvoslást nyert. A belügyi tárca által felügyelt rendvédelmi testületek közötti hatásköri problémákból többet is megoldott a tárca. Számos szakterület kapcsán elmondható, hogy jogi hiányosságok, hibák sokaságát pótolták be. A belügyi tárca túlterheltségének csökkentését célozta, hogy a kisebb jelentőségű hatásköröket a másodfokú hatóságokhoz tették át. Ily módon több kapacitás nyílt a nagyobb jelentőségű feladatok elvégzésére. Ez utóbbi rávilágít arra, hogy Keresztes-Fischer helyesen látta azt, hogy a belügyi tárca hatékonyságát szolgálta, ha a kisebb jelentőségű és kevésbé fontos feladatokat nem a Belügyminisztérium, hanem a másodfokú hatóság végzi. Ily módon több lehetőség nyílt arra, hogy a fontosabb ügyekkel többet foglalkozzon a belügyi tárca.

Mindazonáltal le kell szögezni, hogy az ezen disszertációban vizsgált ügykörök egy részénél a rendszer továbbra is több szempontból bürokratikus maradt. Sok esetben az igazgatás nem volt igazán gyorsan működő, kivéve a prioritást élvező ügyekben. Számos olyan probléma volt a belügyi igazgatás terén, amelyeket nem lehetett megoldani a gazdasági világválság sújtotta Magyarországon. Ezek nagy része a pénz-és időhiány miatt volt megoldhatatlan. Ráadásul a Gömbös-kormány megakadályozta Keresztes-Fischert a legfontosabb közigazgatási reformtervének végrehajtásában. (1933: XVI. tc. teljes végrehajtása.) Ezen okból kifolyólag a Belügyminisztérium továbbra is az esetek egy részében igazán kis jelentőségű ügyekre pazarolta el kapacitását. Kérdéses, hogy

amennyiben Keresztes-Fischer közigazgatási reformtervei valóban mind megvalósultak volna, milyen hátrányokkal jártak volna. Valószínű, hogy az általam vizsgált szakterületek közül a IX/a. igazgatási rendészeti alosztály ügyköre kapcsán érvényesültek volna a legjobban a reform hatásai. Az utóbbi azzal magyarázható, hogy a többi – általam vizsgált – alosztály olyan természetű ügykörökkel rendelkezett, amelyek terén Keresztes-Fischer és az államhatalom hatékonyabbnak látta az összességében központosítottnak nevezhető rendszert. A Horthy-korszak alatt egyébként is elképzelhetetlen lett volna egy erőteljesen decentralizált csendőrség vagy rendőrség. A belügyminiszterek és a kormányok nem kívánták kiengedni a kezükből e területeket. Az 1933: XVI. tc. teljes végrehajtásának hiánya tehát az általam vizsgált alosztályok többségénél nem okozott jelentős problémát.

A kutatásom megerősíti a szakirodalom azon megállapítását, hogy a közbiztonság és az államrend megerősítése, a szélsőséges elemek megfékezése „feladatcsokor” terén államhatalmi szempontból többnyire sikerességgel jellemezhetjük az időszakot. Sok esetben professzionális, korszerű, hatékony, de olykor brutális módszerekkel üldözték a kommunistákat és a kormányellenes szélsőjobboldalt. Keresztes-Fischer e téren megtette a tőle telhetőt. A rendőrség és a csendőrség általában hatékonyan működött, az alapvető feladataikat ellátták.

Amennyiben megoldatlanságot tapasztalunk, azok általában nem a Belügyminisztérium, a rendőrség, vagy a csendőrség hibájából történtek. A bürokratikus magyar közigazgatási rendszer, a gazdasági világválság, a pénzügyi források hiánya, az egyéb rossz körülmények voltak a felelősek.

A kutatásom megerősíti a szakirodalom azon megállapítását, hogy a parlamenti kormányellenes erők elleni fellépés – államhatalmi szempontból – sikeres volt, ugyanis megakadályozták az utóbbiak fokozottabb erősödését. A belügyi tárca egyes esetekben nehezítette az ellenzék működését. A Belügyminisztérium által kieszközölt szabadságjogok korlátozása csak részben történt közbiztonsági okok miatt – a kormánypártiak ezt hangoztatták –, hiszen részben az ellenzék gyengítése volt a cél.

A Belügyminisztériumban dolgozó irányító személyek (Keresztes-Fischer Ferenc, Boór Aladár, Csatóry Béla, Kontz Endre stb.) szorgalmasan dolgozó, nagy tudással rendelkező profi irányítók voltak, akik – államhatalmi szempontból – viszonylag kevés hibát követtek el. Az átvizsgált források alapján nem mondható el, hogy bármilyen konfliktus felmerült volna Keresztes-Fischer Ferenc és az általam vizsgált osztályvezetők, alosztályvezetők között. Úgy tűnik, hogy az évek alatt kialakult munkakapcsolat jól működött. A belügyminiszter szinte maximálisan megbízott ezen személyekben. Ki kell

emelni Csatóry Béla személyét és munkáját, aki rendkívül összetett és bonyolult minisztériumi munkát végzett. A rábízott ügykörök mennyisége és különbözősége hatalmas jogi ismeretanyagot és igazgatási rendészeti szaktudást igényelt.

A belügyi tárca elleni kritikák csak részben voltak jogosak, ez különösen az ellenzéki kritikák kapcsán mondható el. Az ellenzék által legjobban támadott terület – ellenzékiek elleni intézkedések – kapcsán nem állapítható meg, hogy az ellenzéki narratíva hány százalékban fedte a valóságot.

Az átvizsgált jelentős mennyiségű forrásanyag alapján elmondható, hogy mindössze egy olyan eset volt, amikor dokumentum „kallódott el” a Belügyminisztériumban. A vizsgált alosztályoknál szolgálatot teljesítő személyek általában hatalmas erőbedobással nagy pontossággal végezték munkájukat. Keresztes-Fischer Ferenc munkamorálja pedig egyes források szerint szinte legendássá vált. A belügyminiszter még az ebédjét is az irodájában fogyasztotta el, hogy több idő maradjon munkára.

A belügyi tárca ügybeosztása, ügyrendje az általam vizsgált alosztályok tükrében többnyire kifogástalan volt. Az 1932-es új beosztás általánosságban véve hatékonynak bizonyult.

A VII/a. rendőrségi alosztály kapcsán megállapítottam, hogy a rendőrség gazdálkodása, pénzügyei összességében szakszerűnek minősíthetők. Szinte minden költségvetési tételt addig csökkentettek, ameddig az nem veszélyeztette súlyosan a rendőrség közbiztonsági szolgálatának ellátását.

A rendőri igazgatás oly módon alakult át, hogy nem ment a szakszerűség rovására. A belügyminiszteri politika e téren érdekes módon egyszerre viselte magán a centralizáció és a minimális decentralizáció elemeit. Centralizációt jelentett azon intézkedés, hogy a kerületi főkapitányságokat megszüntették, a rendőrség vidéki főkapitánysága lépve a vidéki főkapitányságok helyébe. Ugyanakkor kisebb mértékű decentralizáció is megnyilvánult, hiszen a miniszteriális hatáskörből kisebb jelentőségű ügyek a másodfokú hatóságok (főkapitányságok) hatáskörébe kerültek. A lépés azért volt lényeges, mert ezáltal a rendőrségi alosztály a korábbiaknál nagyobb kapacitást fordíthatott az egyéb – fontosabb – teendőkre. A szervezet terén tehát pozitív hozadékú intézkedések történtek.

A fegyelmi ügyek terén a szabályozások kapcsán rendőrségi szempontból részben szakszerűbbé, egységesebbé vált a rendszer. E téren azonban azt is meg kell jegyezni, hogy a korabeli ellenzéki vélemények szerint számos esetben nem vonták felelősségre azon rendőrök egy részét, akik valójában bűnösök voltak az ellenzék elleni intézkedések terén.

Bizonyítékok hiányában nem megállapítható, hogy az utóbbi kapcsán összességében mi az igazság.

A VII/b. csendőrségi szolgálati alosztály kapcsán kijelenthető, hogy a szervezet kapcsán – leszámítva a nyomozószolgálattal kapcsolatos változásokat – nem történt igazán nagy jelentőségű változás. A szervezeti felépítés többnyire hatékonyan működött. Ezen okból nem volt rá szükség, hogy jelentős mértékben megreformálják e területet. Mindazonáltal apróbb hibaként róható fel, hogy a csendőrség nyomozó osztályparancsnokságának megvolt a technikai és anyagi felkészültsége, a személyzetének szaktudása, illetve a szervezete ahhoz, hogy a testület közbiztonsági szolgálatának bünyügyi útmutatást adjon, ám nem volt hozzá elegendő hatásköre. A kerületi parancsnokságok rendelkeztek a szükséges hatáskörrel, a szükséges apparátus viszont hiányzott. Ezen probléma megoldható lett volna ekkoriban.

Hasonlóan a rendőrségi alosztály minimális decentralizációs intézkedéseéhez, a csendőrség irányítása terén is kis jelentőségű hatáskört adtak át a kerületi parancsnokságoknak. A csendőrséggel kapcsolatos belügyminiszteri politika tehát érdekes módon nem kizárólag a centralizációs rendszer támogatója volt, hanem néhol a kisebb mértékű decentralizáció jegyeit is magán viselte. Ennek az volt az előnye, hogy a csendőrség irányításával foglalkozó személyeknek több idejük maradt a jelentősebb, fontosabb ügyek elintézésére, a „*valódi irányításra*”. A szervezettel kapcsolatos apróbb változtatások terén mindkét csendőrségi alosztálynak szerepe volt. Ezen változtatások által kissé hatékonyabban működött a testület. Az 1930-as évek első felében a csendőrséget felmentették egyes feladatkörök elvégzése alól. Ezzel azt kívánták elérni, hogy a testület valóban az államrend erősítésén dolgozzon, ne pedig olyan kisebb jelentőségű ügyekkel foglalkozzon, amelyeket egyéb hatóságok, közegek is meg tudtak oldani.

A gazdálkodás, pénzügyek terén a szakszerűséggel lehet jellemezni az időszakot. A takarékosági politika tehát ezen testülettel szemben is elment a végső határig. A belügyi tárca szerepe itt azért volt jelentős, mert kiváló „*érzékel*” pontosan a végső határig mentek el a takarékoság terén, ezáltal maximalizálták a takarékoságot, ugyanakkor ez nem ment súlyosan a testület hatékonyságának rovására. (A közbiztonsági szolgálat terén alapvetően jól teljesített a testület.) Az 1930-as évek első felében volt olyan év, amikor a csendőrség a fővárosi rendőrséghez képest közel 30%-kal hatékonyabban működött a nyomozati sikeresség tekintetében. A csendőrség teljesítménye azért is kiemelendő, mert a korábbi évekhez (1931 előtt) képest sokan kevesebb havi jövedelemért dolgoztak, nehezebb körülmények között, a bűncselekmények száma nőtt, a bűnfelderítési statisztika viszont nem

romlott. Az utóbbi eredmény többek között a testületnél szolgáló személyek elhivatottságának is köszönhető.

A szakirodalom már korábban megállapította, hogy az 1930-as évek első felében rendszeresen kritikák tömegét kapta meg a belügyminiszter amiatt, mert az ellenzék szerint a csendőrség rendszeresen brutális módszerekkel terrorizálta, zaklatta az ellenzéki személyeket. **Az általam átvizsgált korabeli iratanyagokról elmondható, hogy nem találtam olyan hitelesnek tekinthető forrást, amely igazolná, hogy központi utasítás lett volna arra vonatkozóan, hogy az ellenzék ellen brutális fizikai erőszakkal és jogszerűtlen módon lépjenek fel. Az, hogy az utóbbiak hány százaléka történt meg valóban úgy, ahogy az ellenzék elbeszélte, utólag bizonyítékok hiányában nem megállapítható. Nem megállapítható, hogy az ilyen típusú ügyek kapcsán mennyire volt gyakori a jegyzőkönyvek, jelentések hamisítása.** Lehetséges, hogy az ÁBTL-ben idővel előkerülhet e témával kapcsolatos új információ, azonban a kutatást megnehezíti, hogy ezek szórványosan jelennek meg az ÁBTL-ben, ráadásul pontatlanok, elfogultak lehetnek. A hitelességük is megkérdőjelezhető lenne, ugyanis a megvádolt személyeket bántalmazhatták, s írásuk, visszaemlékezésük nyomás, kényszer alatt született.

A testületnél tapasztalható hiányosságok, hibák legnagyobb része az állam pénzügyi nehézségeire vezethető vissza. Az egyéb problémák kapcsán elmondható, hogy a belügyi tárca kiváló szakértői néhány esetben azért nem voltak képesek megoldani egy adott problémát (pl. cigányügy), mert az adott körülmények között humánus módon az megoldhatatlan volt.

A VII/c. csendőrségi személyi alosztály rendeletei kapcsán a belügyi tárca valódi irányítói tevékenysége lényegében arról szólt, hogy takarékoságra „szorította” a VII/c.-t. Az utóbbi természetesen nem azt jelenti, hogy az egyik alosztály a másiknak lett volna alárendelve, hanem csupán a pénzügyi döntések terén a VII/b. nagyobb szereppel bírt. A kiképzés terén, a titkos iratok témájában, valamint a nyomozószolgálatra is kiható intézkedések kapcsán történtek olyan intézkedések, amelyek lényeges előrelépést jelentettek.

Amikor a csendőri élet elején járó személyeket járőrtársként bevezették a gyakorlati szolgálatba, az újak gyakran nem kaptak elegendő segítséget. Ezen a téren szükséges lett volna olyan intézkedés – nyílt volna rá lehetőség –, amely ez utóbbi hibát iktatta volna ki.

A fegyelmi ügyek terén nem került elő olyan hitelesnek tekinthető forrás, amely bizonyítaná, hogy lett volna olyan központi utasítás, rendelet, hogy az ellenzék elleni intézkedések kapcsán hamisítsák meg a jelentéseket, jegyzőkönyveket. Az sem bizonyos,

hogy a felső szintű irányítás valójában mennyire rendelkezett pontos és hiteles információkkal a különböző esetekről. Amennyiben történtek hamisítások, az is lehet, hogy ezekről a felső szintű vezetés nem tudott. Az is lehetséges azonban, hogy nagyrészt ismerték a valós eseményeket, mégis szemet hunytak fölötte.

A VII/d. folyamrendészeti alosztály kapcsán elmondható, hogy jelentős előrelépés történt a folyamórséggel kapcsolatos hatásköri problémák terén. A korábbi jogi hiányosságok kiegészítésén túl pozitívumnak tekinthetőek az említett új szakaszbeosztásokkal kapcsolatos újítások. Ily módon észszerűbben működött a folyamrendészet. Az átvizsgált források alapján nem mondható el, hogy a valójában kettős vezetésű folyamórség kapcsán jelentős konfliktus lépett volna fel a belügyi tárca, illetve a honvédelmi tárca között. Az alosztály által hozott rendeletek egy része olyan természetű volt, amely katonai célt is szolgált.

A VII/e. folyamórség és egyéb rendészeti szervek anyagi alosztálya kapcsán elmondható, hogy a pénzügy, gazdálkodás intézése összességében szakszerű módon zajlott. A VII/f. folyamórségi közigazgatási alosztály kapcsán nem történt említendő belügyminiszteri intézkedés, az alosztály lényegében katonai, honvédelmi célú intézkedéseinek valódi irányítója a Honvédelmi Minisztérium volt.

A VII. rendészeti szervek osztálya kapcsán elmondható, hogy leginkább a csendőrséggel és a rendőrséggel kapcsolatos intézkedések egy része volt hatással a másik alosztály (VII/a., VII/b., VII/c.) működésére. A folyamórséggel kapcsolatos intézkedések kevésbé jelentettek olyan változást, amely érintette volna a másik kettő közbiztonsági testület „életét”.

A VIII/a. közbiztonsági alosztály szakterületei kapcsán elmondható, hogy a szakterületek többségénél – az államhatalom szempontjából – fejlődés tapasztalható. Nagyobb jelentőségű fejlődés a fegyver, lőszer, lőpor, robbanószerkezetek, robbanóanyagok rendszete, árusítása, tartása, gyártása, szállítása, kísérő igazolványok nevű szakterület terén volt. A többi szakterület egy részénél inkább kisebb jelentőségű fejlődésről lehet beszámolni. A korábban hozott jogszabályok kapcsán egyértelműbbé, szakszerűbbé vált a jogi szabályozás egy része az egyesületi ügyek; a toloncügyek; a fegyver, lőszer, lőpor, robbanószerkezetek, robbanóanyagok rendszete, árusítása, tartása, gyártása, szállítása, kísérő igazolványok terén.

A pénzügyi takarékoság az ezen alosztályhoz tartozó szakterületek kapcsán a többi alosztályhoz képest csak minimálisan érvényesült. Sőt: **Keresztes-Fischer növelte a kommunizmus elleni harchoz szükséges pénzügyi támogatást.** Ezen tény is jól

megvilágítja, hogy melyik terület élvezett prioritást a többivel szemben. Az alosztályhoz köthető, hogy a vándorlás terén (a gazdasági válság idején nagy arányú belföldi vándorlás zajlott) nem született olyan belügyminiszteri intézkedés, amely alapvető megoldást hozott volna. Itt megemlítendő, hogy figyelembe véve a körülményeket, e téren nem is lehetett volna hatékony megoldást hozni. A VIII/a. közbiztonsági alosztályhoz tartozó szakterületek intézkedései sok esetben hatással voltak egymásra. Kivételt képez a sajtó tájékoztatása nevű szakterület, amely „*természeténél*” fogva kissé más típusú csoportba sorolható. Az alosztályhoz tartozó ügykörből az ellenzék gyengítését leginkább az egyesületi ügyek, a gyülekezési ügyek és a gyülekezési jog szabályozása, a sajtórendészet szolgálta. Az, hogy a fegyver, lőszer, lőpor, robbanószerkezet, robbanóanyagok rendszere, árusítása, tartása, gyártása, szállítása, kísérő igazolványok szakterülete az 1930-as évek elején átkerült ezen alosztályhoz, nem okozott problémát. Sőt: kifejezetten hatékonyabbá vált a szakterület működése. Az alosztály államhatalmi szempontból nem követett el jelentős hibát. A szabadságjogok csorbítása azonban olyan személyek számára is nehézséget jelentett, akik valójában nem voltak veszélyesek az államvezetésre nézve.

A IX/a. igazgatási rendészeti alosztályhoz tartozó szakterületek túlnyomó többségénél történt olyan belügyminisztériumi intézkedés, amely által az adott szakterület működése fejlődést ért el. Kimutattam, hogy az IX/a. igazgatási rendészet alosztály szakterületein belül a szabályozás szempontjából a közlekedésrendészet, a tűzrendészet, a kábítószer-forgalom ellenőrzése, az italmérési ügyek, illetve a Magyar Országos Táncmesterképző Tanfolyam ügyei nevűek kapcsán ment végbe a legjelentősebb fejlődés. Kisebb jelentőségű előrelépések történtek az alábbiak kapcsán: házicselések ügyei, cigányügy, ipari rendészet, erkölcsrendészet, rádióügyek, életuntak védelme, állategészségrendőri ügyek, vadászati ügyek, házaló kereskedés ellenőrzése, mértékek ellenőrzése, az alosztályhoz tartozó szabályrendeletek, erkölcsi bizonyítványok, egyéb ügyek. Nem történt említendő változás az alábbi szakterületeken (amely által a rendszer jobban működött volna): lakásrendőri ügyek, talált kincsek, kisajátítási ügyek és birtokba helyezési ügyek, vízből mentés, vásárrendészet, építkezési ügyek és telekfelosztási ügyek nagy- és kisközségeken, bányáügyi kisajátítások felülbírálása.

Az alosztály túlterheltségét oly módon csökkentették, hogy a másodfokú hatóságokhoz tették át az alosztály ügykörének egy kisebb jelentőségű részét. Ezen intézkedés hatékonyabbá tette az alosztály működését.

Az alosztály hatáskörébe tartozó szakterületek közül 6 olyan volt, amelyeknél a pénzügyi „*megszorítás*” sok szempontból gátat állított a szakterület még jelentősebb

fejlődésének: közlekedésrendészet, tűzrendészet, házicselések jutalmazása, cigányügy, erkölcsrendészet, életuntak védelme. Hibaként róható fel, hogy a szabályrendelet-alkotás kapcsán lehetőség nyílt volna egyes esetekben gyorsítani a lassan működő rendszert, azonban az utóbbira nem került sor. A másik jelentős mulasztás: nem volt olyan intézményesen szabályozott gyors és egyszerű eljárás, amely lehetővé tette volna, hogy a közúti közlekedési szabályokat megszegőkkel szemben az azonnali intézkedés alkalmazható legyen anélkül, hogy az a hatóságokra nézve jelentős munkatöbbletet jelentsen. Az utóbbi hiányosság bepótolható lett volna ekkoriban.

Ezen alosztály csak kis mértékben szolgált olyan célt, hogy az ellenzék működését nehezítsék. Az általam vizsgált szakterületek jelentős része hatással volt a többi szakterület egy részére. Kivételt képez a házicselések ügyei, a talált kincsek, illetve a bányászati kisajátítások felülbírálása.

E témában is fontos az általánosítás elkerülése, a feketén-fehéren látás elkerülése. Az általam vizsgált szakterületek a Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium tevékenységének csak egy „részletét” mutatták be. Néhány olyan jelentős probléma volt, amelyek megoldhatóak voltak ekkoriban, Keresztes-Fischer minisztériuma azonban mégsem lépett fel ezek ellen. Ugyanakkor **a belügyi tárca a megoldható problémák jelentős részénél többnyire szakszerűen, profi módon lépett fel.** Keresztes-Fischer sok szakértővel véleményeztette a belügyi tervek egy részét, különösen a „*bonyolultabb*” jogszabálytervezeteket. Ez azonban azzal járt együtt, hogy néhol lassú volt a rendszer. Így viszont szakmai szempontból sok magas szintű jogszabály megalkotására nyílt lehetőség. Ez utóbbinak tehát megvolt a pozitív oldala is. Számos működési hibát kiiktattak ekkor, korszerűbbé vált a szakterületek egy része.

Összességében elmondható, hogy Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter és a vizsgált alosztályok a korabeli államhatalom szempontjából általában jól, profi módon, szakszerűen – bár nem tökéletesen – teljesítettek. Keresztes-Fischer azonban a szociáldemokraták, illetve a kormányellenes szélsőjobboldal szempontjából az egyik leggyűlöltebb politikussá vált ezekben az években.

Keresztes-Fischerre jellemző volt jó szervezőkészség, a nagy munkabírás, a magas szintű szakmai munkavégzés, az erélyesség. Mások véleménye meghallgatása után – amennyiben a másik fél érveit „erősebbnek” látta – hajlandó volt eredeti tervét elvetni. Rendelkezett önkritikával. Nyilatkozatai, országgyűlési felszólalásai logikusak, rendszerezettek voltak.

Belügyminisztersége terén tehát találhatunk pozitívumokat és negatívumokat is. Keresztes-Fischer belügyminiszterségének megítélése attól függ, hogy milyen szempontból nézzük. Későbbi történészi viták tárgyát képezheti az ellenzék ellen hozott intézkedések, cselekmények köre. Az értekezésem a belügyi tárca, a rendőrség és a csendőrség történetéhez fontos adalékokkal szolgált. A disszertáció segítséget nyújthat egy későbbi Keresztes-Fischer Ferenc életrajz megalkotásához is.

10. RÖVIDÍTÉSEK¹⁴⁰⁶

bek. – bekezdés

BM – Belügyminisztérium, belügyminiszteri

cs. – csomó

csfü. – csendőrfelügyelőség

d. – doboz

d. n. – dátum nélkül

eln. – elnöki

fk. – főkapitánysági

FM – földművelésügyi miniszteri

i.m. – idézett mű

KM – kereskedelemügyi miniszteri

kr. – körrendelet

m. kir. (M. Kir.) – magyar királyi (Magyar Királyi)

ME – miniszterelnöki

P – pengő

PM – pénzügyminiszteri

r. – rendelet

Sz. N. – szerző nélkül

tc. – törvénycikk

ún. – úgynevezett

uo. – ugyanott

---

¹⁴⁰⁶ A hivatkozott források, szakirodalom rövidítései a 11. fejezeben megtalálhatóak.

11. FELHASZNÁLT FORRÁSOK, FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

11.1. Levéltár

ÁBTL (Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára) – I. Levéltár – 4. (Államvédelmi, állambiztonsági szervek gyűjteményei)

BFL (Budapest Főváros Levéltára) – VI. (A közigazgatás területi szakszervei)

HL (Hadtörténelmi Levéltár) – I. (Országos katonai hatóságok)

HL (Hadtörténelmi Levéltár) – II. (Területi hatóságok, alakulatok)

MNL OL (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) – BM (Belügyminisztériumi Levéltár) – K 166 (Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium)

MNL OL (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) – BM (Belügyminisztériumi Levéltár) – K 492 (Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóság, általános iratok)

MNL OL (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) – BM (Belügyminisztériumi Levéltár) – K 571 (Számvevőség)

MNL OL (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) – BM (Belügyminisztériumi Levéltár) – K 148 (elnöki iratok)

MNL OL (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) – BM (Belügyminisztériumi Levéltár) – K 149 (reservált iratok)

MNL OL (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) – BM (Belügyminisztériumi Levéltár) – K 150 (általános iratok)

MNL OL (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) – BM (Belügyminisztériumi Levéltár) – K 570 (Közigazgatás Racionalizálásának Kormánybiztosa)

MNL OL (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) – FM (Földművelésügyi Minisztériumi Levéltár) – I – A (elnöki iratok)

MNL OL (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) – IM (Igazságügyminisztériumi Levéltár) – K 577 (elnöki iratok)

MNL OL (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) – IM (Igazságügyminisztériumi Levéltár) – K 578 (elnöki bizalmas iratok)

MNL OL (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) – IM (Igazságügyminisztériumi Levéltár) – K 579 (általános iratok)

MNL OL (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) – KM (Kereskedelemügyi Minisztériumi Levéltár) – Kereskedelem-és Közlekedésügyi Minisztériumi Levéltár – K 245 (Halla Aurél Államtitkár)

MNL OL (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) – ML (Miniszterelnökségi Levéltár)

MNL OL (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) – PM (Pénzügyminisztériumi Levéltár) – K 255 (elnöki iratok)

MNL OL (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) – SL (Sajtólevéltár) – K 429 (Kozma Miklós iratai)

11.2. Sajtóforrások

8 Órai Újság: 1931-1935.

A Magyar Detektív: 1931-1934.

A Munkaadó: 1931-1932, 1934.

Autó: 1933-1934.

Az Est: 1931, 1933, 1935.

Az Ujság: 1932.

Budapesti Hírlap: 1910-1940.

Csendőrségi Lapok: 1928-1936.

Debreczeni Ujság: 1932.

Dunántúl: 1932.

Esti Kurir: 1932.

Esztergom és Vidéke: 1933, 1940.

Feuerschutz: 1930.

Félegyházi Hírlap: 1932.

Friss Ujság: 1931, 1933.

Keleti Ujság: 1934.

Kis Ujság: 1931.

Kossuth Népe: 1946.

Közgazdasági és Közlekedési Tudósító: 1933-1934.

Magyar Hírlap: 1934.

Magyar Jövő: 1934.

Magyar Közigazgatás: 1931-1932, 1934.

Magyar Statisztikai Szemle: 1935, 1937, 1949.

Magyarország: 1928.

Magyarság: 1934-1935.

Mentők Lapja: 1931.

Nemzeti Sport: 1932.

Nemzeti Ujság: 1932, 1934-1935.

Népszava: 1931-1935.

Orosházi Friss Hírek: 1935.

Pécsi Napló: 1934.

Pesti Hírlap: 1931, 1934-1935.

Pesti Napló: 1924, 1931.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja: 1924, 1933-1934.

Sporthírlap: 1932.

Statisztikai közlemények: 1930-1931, 1934, 1937.

Szabad Nép: 1948.

Szabadság: 1935.

Szabolcsi Hírlap: 1934.

Táncitanítók lapja: 1931-1935.

Társadalmi és tudományos szemle: 1932.

Természettudományi Közlöny: 1932.

Tolnai Világlapja: 1939.

Tűzrendészeti Közlöny: 1930-1940.

Új Barázda: 1931.

Ujság: 1928, 1931-1932, 1934.

Városi Szemle: 1932, 1936.

Villamfelszerelők, Műszerészek és Látszerészek Lapja: 1933.

Zalamegyei Ujság: 1932.

11.3. Az Országgyűlés Nyomtatványai

FI = Az 1931. évi július hó 18-ára hirdetett Országgyűlés Nyomtatványai. Felsőház. Irományok I-VI. k., Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat könyvnyomdája, 1931–1935.

FN = Az 1931. évi július hó 18-ára hirdetett Országgyűlés Nyomtatványai. Felsőház. Napló I–III. k., Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat könyvnyomdája, 1931–1935.

KI = Az 1931. évi július hó 18-ára hirdetett Országgyűlés Nyomtatványai. Képviselőház. Irományok I-XII. k., Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat könyvnyomdája, 1931–1935.

KN = Az 1931. évi július hó 18-ára hirdetett Országgyűlés Nyomtatványai. Képviselőház. Napló I–XXIV. k., Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat könyvnyomdája, 1931–1935.

11.4. Állami költségvetések, állami zárszámadások, a Legfőbb Állami Számvevőszék jelentései

ÁK = 1929/30.-1934/35. évi állami költségvetés. Budapest, Magyar Királyi Állami Nyomda, 1929-1935.

ÁZ = A Magyar Állam zárszámadása az 1931/32-1934/35. évről. Budapest, Magyar Királyi Legfőbb Állami Számvevőszék, 1932-1936.

ÁZJ = A M. Kir. Legfőbb Állami Számvevőszék jelentése. A magyar államnak az 1931/1932-1934/1935. évre vonatkozó zárszámadásáról, valamint az államháztartás és vitele, az állami vagyon és az államadósságok kezelése körül az 1931/1932-1934/1935. évben szerzett tapasztalatairól. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R-T., 1932-1936.

11.5. A M. Kir. Kormány működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentések és statisztikai évkönyvek

J = A M. Kir. Kormány 1930-1940. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és Statisztikai Évkönyv. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R-T., 1932-1942. (A J a kormány működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentést jelöli.)

SÉ = A M. Kir. Kormány 1930-1940. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és Statisztikai Évkönyv. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R-T., 1932-1942. (A SÉ a Statisztikai Évkönyvre utal.)

11.6. Cím-és névtárak

MTCN = Magyarország tiszti cím- és névtára. M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal. 41-45. évf. 1931-1935, Budapest, Magyar Királyi Állami Nyomda.

11.7. Értesítők, jogszabálygyűjtemények, közlönyök, szabályzatok, utasítások, zsebkönyvek

A Budapesti Közlöny Hivatalos Értesítője: 1931.

A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1931-1935. Budapest, Csendőrségi Lapok. 1931-1935.

Államrendészeti Zsebkönyv. Budapest, M. Kir. Belügyminisztérium, 1932-1935.

Bartha László: Szociális közigazgatás: házi és mezőgazdasági cseléd- és munkásügyek. Nyíregyháza, Kლაfter Ny., 1941.

BK = Belügyi Közlöny: 1921-1935.

Budapesti Közlöny Hivatalos Értesítője: 1931.

Budapesti Közlöny: 1935.

Büntetőjog és erkölcsrendészet: útmutatás a katolikus erkölcsvédelemnek ellenőrzésére és biztosítására: kézirat gyanánt. Budapest, Korda, 1936.

Ceglédi Közlöny: 1931.

CsK = Csendőrségi Közlöny: 1924-1935.

Fanta Károly: Iparrendészet, munkásvédelem és az iparfelügyelet zsebkönyve. Budapest, Iparfelügyeleti Zsebkönyv Kiadóhivatal, 1933-1935.

Félegyházi Közlöny: 1934.

Fővárosi Közlöny: 1933.

Kiskunhalas Helyi Értesítője: 1935.

Kontz Endre (szerk.): Automobil közlekedési rendészet. Budapest, Pallas, 1929.

Közgazdasági Értesítő: 1931.

MRT = Magyarországi Rendeleték Tára: 1885-1935. Budapest, Belügyminisztérium.

SZUT = Szervezeti és Szolgálati Utasítás a M. Kir. Csendőrség számára. Budapest, Pallas Részvénytársaság Nyomdája, 1927.

Tűzrendészeti Közlöny: 1931-1935.

Utasítás a Magyar Királyi csendőr-járásőrmesterek számára. Budapest, Országos Központi Községi Nyomda Részvénytársaság, 1903.

Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség nyomozó alakulatai számára. Budapest, Pallas, 1930.

11.8. Lexikonok, almanachok, adattárak, adatbázisok¹⁴⁰⁷

Bölny József: Magyarország kormányai 1848-1975. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1978.

Castiglione Henrik – Székely Sándor: Filmlexikon. Budapest, Merkantil Nyomda, 1941.

Dálnoki-Kováts Jenő: Koszorús mesterek. 98. o. In: Ladányi Miksa (szerk.): A magyar ipar almanachja. Budapest, A magyar ipar almanachja kiadóvállalata, 1932.

¹⁴⁰⁷ A Szakály Sándor által készített művek egy része besorolható lenne a lexikon, adattár „kategóriába” is, azonban az utóbbiakat a bennük lévő alapos, részletes elemzések miatt a szakirodalomhoz soroltam be.

Freissberger Gyula (szerk.): Országgyűlési Almanach az 1927-1931. évi országgyűlésre. 1. k. Budapest, 1927.

Hortobágyi Jenő (szerk.): Keresztény magyar közéleti almanach. 1-2. k. Budapest, Pátria, 1940.

Kenyeres Ágnes (főszerk.): Magyar életrajzi lexikon. (Javított, átdolgozott kiadás). 1-4. k. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967-1994.

Lengyel László – Vidor Gyula (szerk.): Magyar Országgyűlési Almanach. Ötszáz magyar élet. 1931-1936. Budapest, Globus Nyomdai Műintézet Részvénytársaság, 1931.

Kelemen Katalin, Vitos Mária és Vitos Zsófia (összeáll.): Neves csíkiak. Csíkszereda, Kájoni János Megyei Könyvtár. 2007.

Révai Új Lexikona. VII. k. Szekszárd, Babits Kiadó, 2001.

Szentmiklóssy Géza (szerk.): A magyar feltámadás lexikona. Budapest, A Magyar Feltámadás Lexikona kiadása, 1930.

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. XII. k. Budapest, Hornyánszky, 1908.

Tolnai Új Világlexikona. VIII. k. Budapest, Tolnai Nyomdai Műintézet és Kiadóvállalat Részv. Tár. kiadása, 1927.

Újvári Péter (szerk.): Magyar Zsidó Lexikon. Budapest, Zsidó Lexikon Kiadóvállalat, 1929.

Vida István (főszerk.): Az 1945. évi november 29-re Budapestre összehívott Nemzetgyűlés almanachja. Budapest, a Magyar Országgyűlés kiadása, 1999.

11.9. Korabeli szakcikkek, szakkönyvek, tankönyvek

Árkosi Gyula: A járőrtárs bevezetése a gyakorlati szolgálatba. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 11. sz. 346. o.

Augustin Béla: Ópium termelése. Természettudományi Közlöny. 64. évf. 1932. 947-948. f. 48. o.

Bakonyi István: A cigánykérdés. Csendőrségi Lapok. 25. évf. 1935. 22. sz. 688-690. o.

Balázsházy Péter: A munkanélküliség lelki okairól. Magyar Kultúra. Társadalmi és tudományos szemle. 18. évf. 23. sz. 462. o.

- Balogh Dezső: A hazai tűzoltóságok fenntartásának nehézségei. Tűzrendészeti Közlöny. 29. évf. 1931. 9. sz. 129-130. o.
- Barcza Pál: A Magyar Királyi Rendőrség szervezete és ügyvitele. Budapest, M. Kir. Rendőrség Szaktanfolyamainak kiadása, 1940.
- Bartha László: Szociális közigazgatás: házi és mezőgazdasági cseléd- és munkásügyek. Nyíregyháza, Klafter Ny., 1941.
- Batár Antal: Eredmény rádió útján. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 10. sz. 317. o.
- Benda László: Új célok felé új utakon. Tűzrendészeti Közlöny. 31. évf. 1933. 9. sz. 129-131. o.
- Bíró Béla: A prostitúció rendészeti különállása. Budapest, Athenaeum, 1936.
- Bíró Béla: A prostitúció. Budapest, a m. k. rendőrség országos szaktanfolyamának kiadványa, 1933.
- Bodor Antal: A városbanlakás hátrányainak leküzdése és a kitelepülés kérdése. Városi Szemle. 18. évf. 1932. 539. o.
- Borbély Zoltán - Kapy Rezső: A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941. Budapest, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, 1942.
- Csia Sándorné Leicht Mária: Prostitúció és leánykereskedelem. Budapest, Magyar Evangéliumi Szövetség, 1940.
- Darányi Gyula: Közegészségtan. Társadalom és Hygiene. 1. k. Budapest, Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat Kiadása, 1939.
- Dárday József: Rám hallgass és nem leszel közlekedési baleset áldozata. Pécs, Dunántúl Nyomda, 1933.
- Démusz Endre: A nyomótömlőkről s azok kezeléséről. Tűzrendészeti Közlöny. 31. évf. 1933. 9. sz. 134. o.
- Dorning Henrik: A bűnügyi rendőrség nemzetközi összeműködése. Budapest, Pallas Ny., 1934.
- Dorning Henrik: A rendőri fegyverhasználat és a büntetőjog. Budapest, Hungária Ny., 1943.
- Dorning Henrik: Panaszfelvétel. A Magyar Detektív. 8. évf. 1933. 8. sz. 4. o.

Doross Gábor – Melly József: A nemi betegségek kérdése Budapesten. Statisztikai Közlemények, Budapest, Budapest Székesfőváros Házinyomdája, 1930.

Doross Gábor: Jelentés a „Magyar egyesület a Leánykereskedés Ellen” negyedévszázados munkásságáról (1909-1934). Küzdelem a leánykereskedés és a prostitúció ellen. Budapest, a m. kir. belügyminisztérium támogatásával kiadta „A Magyar Egyesület a Leánykereskedés Ellen”, Arany János irodalmi és nyomdai rt, 1935.

Dr. Auer György: A bűnözés területi megoszlása az 1929-1938. évtizedben. Magyar Statisztikai Szemle. 30. évf. 1949. 9-12. sz. 453-462. o.

Élthes Gyula: A rendőri és jövedéki büntetőjog. Az ezeréves magyar kihágási jog története és mai állapota. Budapest, Fővárosi Nyomda Részvénytársaság. 1935.

Erdély Ernő: Magyarország tűzrendészetének kiadása 1933. évben. Tűzrendészeti Közlöny. 31. évf. 1933. 10. sz. 148. o.

Erdély Ernő: Tűzrendészet. 1. A tűzoltóságok szervezése, felszerelése, szolgálata, ügykezelése. Budapest, Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség, 1930.

Fekete Pál: Feljelentések kezelése az örsökön. Csendőrségi Lapok. 24. évf. 1934. 23. sz. 720. o.

Fischhof Gyula: Az írásvizsgálatok szerepe a bűnügyi nyomozásoknál. Csendőrségi Lapok. 21. évf. 1931. 31. sz. 855-856. o.

Flórián József: Akadálytalan közlekedést biztosít a rendőrség a tűzoltóknak. Tűzrendészeti Közlöny. 30. évf. 1932. 3. sz. 43. o.

Fodor Antal: A Csendőrségi Lapok szerkesztőségének! Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 14. sz. 453. o.

Forheimesz Károly: Mit kell tudni a nyomozó-kulcsról? Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 15. sz. 476. o.

Füleki József: Az orvhalásatról. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 5. sz. 177-178. o.

Gellért Ede: A hamis feljelentések. A Magyar Detektív. 7. évf. 1932. 4. sz. 3. o.

H. I.: Az orvvadászat. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 1. sz. 9. o.

H. S.: Kokainvilág Budapesten. Magyar Detektív. 8. évf. 1933. 22. sz. 8. o.

- Hacker Ervin: Magyarország kriminalitása az 1925-1934. években. Magyar Statisztikai Szemle. 15. évf. 1937. 8. sz. 741-753. o.
- Hajdu Kálmán: A Nyomozókulcs lefogyasztása. Csendőrségi Lapok. 25. évf. 1935. 1. sz. 16. o.
- Hajdu Kálmán: Levél a szerkesztőhöz. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 8. sz. 244. o.
- Hart Ferenc: A „Csendőrségi Lapok” Tekintetes Szerkesztőségének! Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 13. sz. 422. o.
- Juratus: A tömeg. Csendőrségi Lapok. 21. évf. 1931. 29. sz. 803-805. o.
- Kelemen Antal: A haladás útján. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 3. sz. 83-85. o
- Kemény Gábor: Bűnök és bűnözők a prostitúció világában. Budapest, Hungária Nyomda, 1939.
- Keresztes-Fischer Ferenc: A rendőrség erkölcsi feladata. A Magyar Detektív. 6. évf. 1931. 24. sz. 1. o.
- Kisléghi Nagy Dénes: Az öngyilkosság okairól. Budapest, Légrády Ny., 1932.
- Kivonat dr. Mozsonyi Sándor miniszteri osztálytanácsosnak a Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság 1930 június 13-iki ülésén tartott előadásából. Gyógyszerészi Közlöny. 46. évf. 1930. 1. sz. 240-242. o.
- Kontra Kálmán: Közlekedési balesetek helyszínelése. Csendőrségi Lapok. 24. évf. 1934. 5. sz. 130-134. o.
- Kontz Endre (szerk.): Automobil közlekedési rendészet. Budapest, Pallas, 1929.
- Kovács Dénes és/vagy Vécsey Leó: Új németországi tanulmányút. A Magyar Detektív. 7. évf. 1932. 13. sz. 11. o.
- Kovács Mária: A szociális gondoskodás és a prostitúció. Sáropatak, Kisfaludy László Nyomda, 1936.
- Kriston György: A gépjárművek ellenőrzéséről. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 20. sz. 631-362. o.
- Labiner Gyula: A hazai tűzoltóságok fenntartásának és fejlesztésének némely módjai. Tűzrendészeti Közlöny. 29. évf. 1931. 11. sz. 157-158. o.

- Laky Dezső: A közületi alkalmazottak szociális és gazdasági viszonyai. Statisztikai Közlemények. 67. évf. 1931. 1. sz. 81-81. o.
- Lucidus: Rendeletkiadási technika. Magyar közigazgatás. 50. évf. 1932. 2. sz. 4. o.
- Lukács Zoltán: Tíz esztendő mérlege. Tűzrendészeti Közlöny. 33. évf. 1935. 2. sz. 17-18. o.
- Lukács Zoltán: Város, vidék, alapszabálymódosítás. Tűzrendészeti Közlöny. 30. évf. 1932. 2. sz. 17-19. o.
- Luncz Sebestyén: A fővárosi tűzoltóság új szerepei. Tűzrendészeti Közlöny. 30. évf. 1932. 1. sz. 3-6. o.
- Máday István: Az életuntak lélektanához. Budapest, Löbl Ny., 1929.
- Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás racionalizálása, Budapest, Kir. Magy. Egyetemi Nyomda, 1930.
- Mátéffy István: Cigányrazzia. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 11. sz. 345-346. o.
- Milvius Attila: Közbiztonsági mozaik Bécsből. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 5. sz. 140. o.
- Miskolczy Ágost: A csendőrtisztikar szerepe a nyomozásban. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 18. sz. 566-567. o.
- Mozolovszky Sándor: Kik tartanak házcselédet. Magyar Statisztikai Szemle. 13. évf. 1935. 9. sz. 783. o.
- Nagyalásnyai Barcza Jenő: A kiderítetlen bűnesetekről. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 12. sz. 366-372. o.
- Náray Jenő: A priorálásról. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 18. sz. 562. o.
- Nemes Sándor: Gyakorlati nyomozás, Budapest, Griff Könyvkiadó, 1944.
- Olchváry-Milvius Attila – Camerle Rajmond: A csendőrtisztikar szerepe a nyomozásban. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 16.sz. 498. o.
- Paksi-Kiss Tibor: Néhány szó a cigánykérdésről. Csendőrségi Lapok. 21. évf. 1931. 27. sz. 749. o.
- Páskándy János: Egyesületi (egyesülési) és gyülekezési jogszabályok kézikönyve. Budapest, Az Egyesületi és Gyülekezési Jogszabályok Kézikönyvének kiadóhivatala, 1931.

- Pinczés Zoltán — Mahács Lajos: Az idegen szemével. Csendőrségi Lapok. 24. évf. 1934. 23. sz. 709. o.
- Pinczés Zoltán — Mahács Lajos: Az igazoltatásról. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 3. sz. 79. o.
- Pinczés Zoltán — Mahács Lajos: Nix dájcs. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 18. sz. 561. o.
- Pinczés Zoltán — Mahács Lajos: Szerkesztői üzenetek. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 18. sz. 589. o.
- Pinczés Zoltán — Mahács Lajos: Az igazoltatásról. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 3. sz. 79. o.
- Preszly Lóránd: Korunk haladásának hatása a bűnözésre. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 17. sz. 539-542. o.
- Rehák Tamás: A kismotorfecskendő-építés időközi fejlődése, mai állása, fejlődési iránya itthon és külföldön. Tűzrendészeti Közlöny. 31. évf. 1933. 12. sz. 182-186. o.
- Rehák Tamás: Az esővíz felhasználása tűzoltásra - Vízartó medencék (ciszternák) építése, Tűzrendészeti Közlöny. 31. évf. 1933. 4. sz. 49-53. o.
- Rónai Sándor: A szolgálati lovak patkolásáról. Csendőrségi Lapok. 24. évf. 1934. 17. sz. 518. o.
- Roncsik Ernő: Jugoszláv törvény a tűzoltóság szervezetéről. Tűzrendészeti Közlöny. 31. évf. 1933. 9. sz. 146-147. o.
- Samassa János: Az öngyilkosság megakadályozásáról. Budapest, Uránia Ny., 1928.
- Say József: Vadászat – orvvadászat. Csendőrségi Lapok. 24. évf. 1934. 8. sz. 226. o.
- Schimanek Emil jelentése a magyar és külföldi gyártmányú autómobilokkal végzett összehasonlító kísérletekről. Budapest, Műegyetem Ny., 1931.
- Schimanek Emil: A gázmotorokról. Budapest, Élet Ny., 1943.
- Schimanek Emil: Az automobilizmus fejlődése. In: Kontz Endre (szerk.): Automobil közlekedési rendszet, Budapest, Pallas, 1929.
- Schneller Károly: Kriminálisunk alakulása terület szerint. Miskolc, Miskolci Jogászélet könyvtára, Új sorozat 4., Ludvig Nyomda, 1934.

- Schranz Dénes: Az orvosszakértők által szolgáltatott tárgyi bizonyítékok jelentősége az erőszakos halálesetek tisztázásában. Csendőrségi Lapok. 24. évf. 1934. 6. sz. 163. o.
- Schreiber Dániel: A cukorkajátékos csalók. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 13. sz. 406. o.
- Schreiber Emil: A prositúció. Budapest, Rendőrségi Szaktanfolyamok kiadványa, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai R.T., 1917.
- Schuler Dezső: Hatósági és Társadalmi Embervédelem. Statisztikai közlemények. 90. k. (2. k.) 1937. 1. sz.
- Schweinitzer József: A bűnügyi nyomozás a gyakorlatban, Budapest, Tolnai Világlapja Nyomda, 1923.
- Sömjén László: A szabályrendeletalkotási jog. Városi Szemle. 22. évf. 1936. 229-230. o.
- Stróbl Pál: A közbiztonsági rádióhálózat. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 2. sz. 34-40. o.
- Sz. A.: Közigazgatási feladatok a közlekedési rend érdekében. Városi Szemle. 18. évf. 1932. 774-778.o.
- Sz. N.: A bűnöző budapest. Magyar Detektív. 8. évf. 1933. 10. sz. 9. o.
- Sz. n.: A hatvanéves budapesti magy. kir. állami rendőrség története. A Magyar Detektív. 8. évf. 1933. 23-24. sz. 15. o.
- Sz. N.: A hivatásos tűzoltók új egyenruhája. Tűzrendészeti Közlöny. 30. évf. 1932. 10. sz. 158-159. o.
- Sz. N.: A m. kir. csendőrség története. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 4. sz. 110-117. o.
- Sz. N.: A Magyar Detektív. 1931. 6. évf. 19. sz. 1. o.
- Sz. N.: A székesfőváros múltja és jelene számokban. Statisztikai közlemények. 87. k. 1934. 1. sz. 120. o.
- Sz. N.: Büntetőjog és erkölcsrendészet: útmutatás a katolikus erkölcsvédelemnek ellenőrzésére és biztosítására: kézirat gyanánt. Budapest, Korda, 1936.
- Sz. N.: Közgazdasági Értesítő. 26. évf. 1931. 19. sz. 21. o.
- Sz. N.: Lefegyverezés és fegyverhasználat. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 9. sz. 277-280. o.
- Sz. N.: Levélszekrény. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 18. sz. 578. o.

- Sz. N.: Magyar Közigazgatás. 49. évf. 1931. 45. sz. 3. o.
- Sz. N.: Orvvadászesetek I. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 8. sz. 240. o.
- Szakonyi József: Az igazoltatás kérdéséhez. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 24. sz. 769-773. o.
- Szakonyi József: Az őrsök összefogása a nyomozásban. Csendőrségi Lapok. 24. évf. 1934. 20. sz. 628. o.
- Szalai Sándor: Mélyen tisztelt Szerkesztőség! Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 3. sz. 86. o.
- Szentkirályi Zsigmond: Adatok a prostitúció kérdéséhez. Budapest, Athenaeum, 1938.
- Szladek Barna: Lefegyverezés és fegyverhasználat. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 7. sz. 204-206. o.
- Szladek Barna: Nyomozóink. (Nyolcadik közlemény.) Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 18. sz. 568-571. o.
- Szladek Barna: Nyomozóink. (Tizedik közlemény.) Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 20. sz. 632-636. o.
- Szladek Barna: Nyomozóink. (tizenegyedik közlemény) Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 21. sz. 667-672. o.
- Szladek Barna: Nyomozóink. (Tizenharmadik közlemény) Csendőrségi Lapok, 22. évf. 1932. 23. sz. 727-731. o.
- Szlávik Sándor: Vadtenyésztés és vadászat, hasznos tanácsok az év minden hónapjára. Beregszász, Kárpáti Vadász, 1928.
- Szőllőssy Alfréd: A közúti jelzések felállítása. Magyar Közigazgatás. 52. évf. 1934. 49. sz. 6-7. o.
- Temesváry György: A kábítószerokról. Különös tekintettel az általuk előidézett kóros megszokásra és toxicomania elleni küzdelemre. (Az idevonatkozó magyar törvények és rendeletek gyűjteményével.) Budapest, Hornyánszky Viktor Rt. Magyar Kir. Udv. Könyvnyomda, 1936.
- Tisza Miksa: A cigányokról. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 1. sz. 21-23. o.

- Toldi Árpád: A szolgálat nyilvántartási rendszeréhez. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 14. sz. 436. o.
- Toldi Árpád: Az autó-rendszámabláról. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 10. sz. 302-308. o.
- Toldy Árpád: A járőrtáska és a helyszínelés. Csendőrségi Lapok. 23. évf. 1933. 1. sz. 2. o.
- Toldy Árpád: A községi tűzrendészetről. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 6. sz. 168-170. o.
- Török Lajos: A m. kir. rendőrség fegyverhasználati joga. Budapest, Hungária Ny., 1938.
- Türei-Osváth István: Az állami rendőrség szervezeti változásai. Csendőrségi Lapok. 22. évf. 1932. 3. sz. 82. o.
- Vécsey Leó és/vagy Szemerjay-Kovács Dénes: Külföldi rendőri tanulmányutak. A Magyar Detektív. 9. évf. 1934. 12. sz. 3. o.
- Zehery Lajos: Az öngyilkosság mint a társadalmi élet tömegjelensége. Budapest, Stephaneum Ny., 1926.
- Zentay Dezső: A prostitúció és a nemi Betegségek. Népszava. 59. évf. 1931. 265. sz. 3. o.
- Zsidegh Ferenc: A csendőrpuskák átalakítása. Csendőrségi Lapok. 24. évf. 1934. 20. sz. 614-619. o.

11.10. Emlékiratok, forráskiadások

- Beránné Nemes Éva – Hollós Ervin: Megfigyelés alatt... Dokumentumok a Horthysta titkosrendőrség működéséből. 1920-1944. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977.
- Borsányi György – Friss Istvánné (szerk.): Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből. II. k., Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1964.
- Gergely Jenő (szerk.): Gömbös Gyula hatalomra kerülése és kormányzása, 1932-1936, Antal István sajtófőnök emlékiratai. Budapest, Palatinus Kiadó, 2004.
- Hetényi Imre: Amikor a rend őre voltam, Budapest, Pantheon kiadó, é. n. (1941)
- Horthy Miklós: Emlékirataim, Budapest, Európa – História, 1990. (Az emlékirat több kiadást is megélt.)

Kovács Tamás: Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb - Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról, 1932-1943. Budapest, Gondolat Kiadó, 2009.

Sipos Péter (szerk.): Magyarország 1921-1941 – Zsitvay Tibor emlékiratai, Budapest, Palatinus Kiadó, 1999.

Szendi József: Csendőrsors. Hernádnémetitől Floridáig, Miskolc, Magyar Demokrata Fórum Miskolci Szervezete, 1991.

Tanúságtevők: Budapest, Kossuth Kiadó, 1974-1988. (könyvsorozat)

Tények és Tanúk: Budapest, Magvető Kiadó, 1975-1990 (könyvsorozat)

Újváry Sándor: Rövidzárlat Magyarországon. Naplótöredékek 1943-1945. München, Újváry – Griff Kiadó, 1980.

Varga Krisztián: Az 1945 előtti politikai rendőrség Wayand Tibor detektívfelügyelő önvallomásában. Betekintő. 3. évf. 2009. 1. sz. (https://epa.oszk.hu/01200/01268/00009/varga_krisztian.htm, a letöltés ideje: 2020. 02. 15.)

11.11. Felhasznált szakirodalom

Artner Ramona – Parádi József – Zeidler Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség légi, vízi, vasúti és közúti szakszolgálati ágai. 45-66. o. In: Parádi József (szerk.): Magyar csendőrség-történeti tanulmányok. Budapest, Magyar Királyi Csendőr Bajtársi Közösség, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, 2015.

Artner Ramóna: A Magyar Királyi Csendőrség személyi állományának nősülése. 21-30. o. In: Boda József – Parádi József (szerk.): Tanulmányok a XIX-XX. századi magyar rendvédelem-történetéből. Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, 2015.

Balázs József: A magyar bűnügyi statisztika kialakulása és fejlődése. különös tekintettel annak módszertani kérdéseire. Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et politica, 16. k. 1969. 1. sz. 1-62. o.

Balláné Füsztér Erzsébet: A nemzetközi és hazai kábítószer ellenőrzési rendszer kialakulása. Rendvédelmi Füzetek. 3. évf. 2001. 1-28. o.

Balogh Atilla: A Belügyminisztérium közlekedésrendészeti politikája Keresztes-Fischer Ferenc minisztersége idején (1932-1935). 35-49. o. In: Koncz István – Szova Ilona (szerk.):

A 15 éves PEME XVI. PhD - Konferenciájának előadásai. Budapest, Professzorok az Európai Magyarorszáért Egyesület, 2018.

Balogh Atilla: A decemberi rendőrgyilkosság és a rendőrség fegyverhasználati jogának szabályozása. (1931-1932) A meggyilkolt Sinkó József törzsőrmester emlékére. Magyar Rendészet. 18. évf. 2018. 1. sz. 39-52. o.

Balogh Atilla: A Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium takarékosági politikája a rendészet területén (1931-1935). 18-34. o. In: Koncz István – Szova Ilona (szerk.) PEME XVIII. PhD - Konferencia. A PEME XVIII. PhD - Konferenciájának előadásai. Budapest, Professzorok az Európai Magyarorszáért Egyesület, 2019.

Balogh Atilla: Keresztes-Fischer Ferenc és a magyar állam kábítószer-politikája (1931-1935). 64-77. o. In: Koncz István – Szova Ilona (szerk.): A 15 éves PEME XV. PhD - Konferenciájának előadásai. Budapest, Professzorok az Európai Magyarorszáért Egyesület, 2017.

Bálint Ferenc: Az osztrák–magyar haditengerészet emlékei az Egyenruha és Felszerelés Gyűjteményben. A Hadtörténeti Múzeum Értesítője. Budapest, Hadtörténeti Múzeum, 2019. 278. o.

Banner Benedek: Házalók népünk szolgálatában a XIX. század második felében. Ethnographia. 59. évf. 1948. 115-116. o.

Bayer István: A drogok történelme: A kábítószeres története az ókortól napjainkig. Budapest, Aranyhal Könyvkiadó, 2000.

Bene János – Reszler Gábor: A Nyíregyházi Tűzoltóság 100 éve, 1884-1984. Nyíregyháza, Szabolcs-Szatmár megyei Tűzoltóparancsnokság, 1984.

Bene János: 125 éves a kisvárdai tűzoltóság. Kisvárdai Hivatásos Önkormányzati Tűzoltóparancsnokság, 1995.

Bilkó István: Komárom város tűzvédelmének története. Komárom, Komáromi Városszépítő Egyesület, 1993.

Bokor Zsuzsa: Nők a nemzetben, nemzet a nőkben. A magyar egyesület a leánykereskedelem ellen eugenikai olvasata. Socio.hu Társadalomtudományi Szemle. 5. évf. 2015. 2. sz. 86-100. o.

Bolvári-Takács Gábor: Táncosok és iskolák. Fejezetek a hazai táncművészképzés 19–20. századi intézménytörténetéből, Budapest, Gondolat Kiadó, 2014. (http://real.mtak.hu/21362/1/Tancosok_es_iskolak_konyv_vegleges_u_185337.969097.pdf, letöltés ideje: 2020. 02. 15.)

Borsányi György: „Munkát! Kenyeret!” A proletariátus tömegmozgalmai Magyarországon a gazdaság világválság éveiben (1929-1933). Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1971.

Borsányi György: Adalékok a munkásosztály szervezettségének alakulásához a két világháború között. 175-212. o. In: Kabos Ernő (szerk.): Tanulmányok a magyarországi szakszervezeti mozgalom történetéről, Budapest, Táncsics Kiadó, 1969.

Borsányi György: Kommunista szervezkedés a gazdasági világválság és a fasiszmus előretörése idején 1929–1935. 78-104. o. In: Erényi Tibor - Rákosi Sándor (szerk.): Legyőzhetetlen erő: A magyar kommunista mozgalom szervezeti fejlődésének 50 éve. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1968. (a következő kiadás 1974-es)

Borsányi György: Válságévek krónikája. Budapest, Kossuth Kiadó, 1986.

Botos János: A Belügyminisztérium története a Monarchia széthullásától a második világháború végéig. Budapest, BM Kiadó, 1995

Botos János: A Magyar Királyi Belügyminisztérium helye, szerepe a polgári magyar állam rendvédelmi rendszerében, 1867-1944. 65-88. o. In: Boda József – Parádi József: Tanulmányok a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelem-történetéből. Budapest, Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, 2015.

Botos János: Egy klasszikus belügyminiszter. Ecsetvonások Keresztes-Fischer Ferenc portréjához. 35-45. o. In: Borsi József (szerk.): Fejezetek a M. Kir. Belügyminisztérium történetéből, 1919-1945. Budapest, BM Kiadó, 1992.

Botos János: Szemere Bertalantól Keresztes-Fischer Ferencig. Fejezetek a belügyminisztérium történetéből 1848–1938. Budapest, BM Kiadó, 1994.

Bökönyi István A gyülekezések szabályozása Magyarországon 1945-ig. Belügyi Szemle. 27. évf. 1989. 9. sz. 47-56. o.

Buzás Gábor: A rendőri intézkedések szabályozásának rövid története. Rendészeti Szemle. 54. évf. 2006. 9. sz. 87-124. o.

Csapó Csaba: A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914. Pécs, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, 1999.

Császtvay Tünde: Éjjeli lepkevadászat. Bordélyvilág a történeti Magyarországon. Budapest, Osiris Kiadó, 2009.

Csurgai Horváth József: A Székesfehérvári Önkéntes Tűzoltó Egylet története. Székesfehérvár tűzrendészete és tűzvédelme. Székesfehérvár, Székesfehérvár Megyei Jogú Város Hivatásos Önkormányzati Tűzoltósága, 1998.

Dávid Lajos: Győr az ellenforradalmi rendszer idején. 445-506. o. In: Dávid Lajos - Lengyel Alfréd – Z. Szabó László (szerk.): Győr. Vároštörténeti tanulmányok. Győr. Győr Megyei Város Tanácsa, 1971.

Erdős Ákos: Kábítószer-élvezet és -függőség Magyarországon a 19. század végétől a második világháború kirobbanásáig. Magyar Rendészet. 18. évf. 2018. 3. sz. 75-91. o.

Ernyes Mihály (szerk.): A nemzetközi és a magyar rendvédelem-történet alapjai I. A rendőrségről. Budapest, Prevent Contact, 1998.

Ernyes Mihály (szerk.): Fejezetek a rendőrség történetéből 2., Pécs, Betűcenter Lapkiadó Betéti Társaság, 1994.

Ernyes Mihály: A Kábítószerket Ellenőrző Központi Szerv: Fejezetek a rendőrség történetéből. Pandúr jogi és bűnügyi magazin. 4. évf. 1994. 3. sz. 4. o.

Ernyes Mihály: A magyarországi rendőrségek 1867-től 1945-ig. 41-73. o. In: Boda József (szerk.) A magyar polgári rendvédelem a XIX. és XX. században: A magyar büntetés-végrehajtás, csendőrség, határőrség, koronaőrség, rendőrség, vám- és pénzügyőrség. Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány, 2004.

Ernyes Mihály: A rendőrség története az ókortól az 1980-as évekig (<http://www.fecsego.eu/2011/10/31/a-rendorseg-tortenete-az-okortol-az-1980-as-evekig>, a letöltés ideje: 2020. 02. 09.);

Ernyes Mihály: Akik a Magyar Királyi Rendőrség vidéki főkapitányai voltak 1932-1944. Rendvédelem-történeti Füzetek. 30. évf. 2020. 59-60. sz. 22-25. o.

Ernyes Mihály: Fejezetek a rendőrség történetéből 1944-ig. Pécs, Police Press, 1995.

Forrai Judit: A budapesti prostitúció múltjából. 156-163. o. In: Fehér Lenke – Forrai Judit (szerk.): Prostitúció, prostitúcióra kényszerítés, emberkereskedelem. Budapest, BME

Szociológia és Kommunikáció Tanszék, Szociális- és Családügyi Minisztérium Nőképviseleti Titkársága, 1999.

Forrai Judit: Visszatekintés a budapesti prostitúció múltjára. *Belügyi Szemle*. 45. évf. 1997. 5. sz. 105-119. o.

Forró János: A Magyar Királyi Csendőrségről. *Rendészeti Szemle*. 32. évf. 1994. 3. sz. 44-53. o.

Füleki Sándor: Túrkevei Önkéntes Tűzoltóság megalakulásának 100 éves története. Túrkeve, Túrkevei Önkéntes Tűzoltó Egyesület, 1991.

Gyurgyák János: A zsidókérdés Magyarországon - politikai eszmetörténet. Budapest, Osiris Kiadó, 2001.

Hollós Ervin: A csendőrségről. *Belügy Szemle*. 7. évf. 1969. 11. sz. 68-77. o.

Hollós Ervin: A politikai rendőrség. *Belügy Szemle*. 7. évf. 1969. 10. sz. 76-83. o.

Hollós Ervin: A VKF/2. történetéből. *Belügy Szemle*. 7. évf. 1969. 12. sz. 65-75. o.

Hollós Ervin: Rendőrség, csendőrség, VKF 2. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1971.

Honvári János: A győri szociáldemokrata párt vidéki szervezkedése és az 1932. április 7-i akció. *KTMF Tudományos Közlemények*. 3. évf. 1979. 11-17. o.

Horváth Attila: A gyülekezési jog elméletének és gyakorlatának története Magyarországon 1989-ig. *Jogtörténeti Szemle*. 9. évf. 2007. 1. sz. 4-15. o.

Hullámos László: A győri tűzoltóság és tűzoltás története. Győr, Győr Megyei Jogú Város Tűzoltósága, Palatia, 2000.

Incze Miklós (szerk.): Az 1929-1933. évi világgazdasági válság hatása Magyarországon. Budapest. Akadémiai Kiadó. 1955.

Kaiser Ferenc: A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között. Pécs, Pro Pannonia, 2002.

Karsai László: A cigánykérdés Magyarországon 1919–1945. Budapest, Cserépfalvi Kiadó, 1992.

Kerepeszki Róbert: A kábítószerek terjedése és a Kábítószereket Ellenőrző Központi Szerv a Horthy-korszakban. 171-188. o. In: Jámbor Orsolya Ilona – Lénárt Máté Gábor – Tarján

G. Gábor (szerk.): A Rendőrákadémiától az egyetemig. Rendészettörténeti tanulmányok, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019.

Kerepeszki Róbert: "Kokaintól részegen bomlik Budapest éjszakai világa": Kábítószeres, "alvilág" és sajtónarratívák a két világháború közötti magyar fővárosban. Clio Műhelytanulmányok. 2022. 1. sz. 1-67. o.

Kiss Bernadett: A cigányügy jogi szabályozása Magyarországon. Rendvédelmi Füzetek. 2010. 1. sz. 105-112. o.

Klein Tamás: Adalékok a Horthy-korszak sajtórendészeti szabályozásához II. Sajtószabadság és/vagy nemzetérdek – egy „öncélú nemzeti állam” sajtószabályozása (1931–1936), IN MEDIAS RES. 2. évf. 2013. 1. sz. 45-65. o.

Kondicsné Kovács Éva: A szombathelyi tűzoltóság krónikája. Vasi szemle. 46. évf. 1992. 4. sz. 621-622. o.

Kopiás András Gábor: KRESZ történeti áttekintés az 1890-től napjainkig tartó 125 évben. Budapest, Hungária Veszélyesáru Mérnöki Iroda, 2015.

Kovács Tamás: A Belügyminisztérium rendészeti és karhatalmi feladatai 1920-1944. között. 151-161. o. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. 10. k. Tanulmányok „A rendészet kultúrája – kulturált rendészet” című tudományos konferenciáról, Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2009.

Kovács Tamás: A Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi (Állam)Rendőrség politikai nyomozó osztálya(i)k. 117-136. o. In: Boda József – Parádi, József (szerk.) A XIX-XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági testületei: a tanulmánykötet a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat és a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett azonos című tudományos konferencia kiadványa, Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2014.

Kovács Tamás: Célcsoportok és azok változásai a titkosszolgálati munkában a polgári kori Magyarországon. 107-112. o. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. 14. k. Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai” című konferenciáról, Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja - Magyar Rendészettudományi Társaság, 2013.

- Kovács Tamás: Megfigyelés, internálás, deportálás. Az internálás és a toloncolás kérdésköre a két világháború között, különös tekintettel a II. világháború korára. doktori (PhD) disszertáció, Pécs, PTE BTK, Interdiszciplináris Doktori Iskola. (<https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/16147/kovacs-tamas-phd-2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, a letöltés ideje: 2019. 09. 12.)
- Kovács Tamás: Politikai rendőrség a Horthy-korban. Rubicon. 20. évf. 2010. 3. sz. 24-29. o.
- Kovács Tamás: Rendőrségi állambiztonsági nyilvántartások a két világháború között Magyarországon. Magyar Rendészet. 12. évf. 2012. 1. sz.
- Kovács Zoltán András: A Szálasi-kormány belügyminisztériuma. Rendvédelem, állambiztonság, közigazgatás. Budapest, Attraktor Kiadó, 2009.
- Kövendy Károly (szerk.): A csendőr békében, háborúban és emigrációban. Magyar Királyi Csendőrség, Toronto, Sovereign Press, 1973.
- Lévai Jenő: Horogkereszt, kaszáskereszt, nyilaskereszt. Budapest, Müller Károly, 1945.
- Márkus László: A Károlyi Gyula-kormány bel- és külpolitikája. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1968.
- Nagy Sándor: Az 1932-es balmazújvárosi tüntetés. Alföld. 1955. 9-10. sz. 51-61. o.
- Nemes Dezső: A biatorbágyi merénylet és ami mögötte van... Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1981.
- Paál Vince (szerk.): A sajtószabadság története Magyarországon 1914–1989. Budapest, Wolters Kluwer, 2015.
- Paál Vince: Sajtószabályozás és sajtószabadság a Horthy-korszakban. 7-20. o. In: Paál Vince (szerk.): Magyar sajtószabadság és- szabályozás 1914-1989. Előadások a magyar sajtószabadság történetéhez. 2012. november 15. Budapest, Médiatudományi Intézet.
- Paksa Rudolf: A magyar szélsőjobboldal története. Budapest, Jaffa Kiadó, 2012.
- Paksa Rudolf: A magyar szélsőjobboldali elit az 1930-as évek elejétől 1945-ig, Doktori (PhD) disszertáció, ELTE BTK, 2011. (<http://doktori.btk.elte.hu/hist/paksarudolf/diss.pdf>, a letöltés ideje: 2018. 03. 21.)
- Paksa Rudolf: Erős kézzel a rendszer ellenfeleivel szemben: A hatalom és a szélsőjobb a Horthy-korban. Rubicon. 23 évf. 2013. 9-10. sz. 14-35. o.

Paksa Rudolf: Magyar nemzetiszocialisták. Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2013.

Paksy Zoltán A magyarországi nemzetiszocialista mozgalmak megalakulása, tevékenysége és társadalmi bázisa a Dunántúlon 1932 és 1939 között. Pécs, Pécsi Tudományegyetem, PhD értekezés. (<https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/16152/paksy-zoltan-phd-2008.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, letöltés ideje: 2020. 04. 27.)

Paksy Zoltán: A nemzetiszocialista mozgalmak megszerveződése, párt- és regionális struktúrája Magyarországon az 1930-as években. Múltunk. 54. évf. 2009. 3. sz. 202-237. o.

Paksy Zoltán: A nemzetiszocialista pártok története Zala megyében, az 1930-as években. 231-268. o. In: Paksy Zoltán (szerk.) Zalai történeti tanulmányok, 2009, Zalaegerszeg, Zala Megyei Levéltár, 2009.

Paksy Zoltán: A nyilaskeresztes mozgalom tevékenysége és társadalmi bázisa a Dunántúlon 1932 és 1935 között. 106-167. o. In: Paksy Zoltán (szerk.): Az antiszemitizmus alakváltozatai. Tanulmányok, Zalaegerszeg, Zala Megyei Levéltár, 2005.

Paksy Zoltán: Nyilas mozgalom Magyarországon 1932-1939. Budapest, Gondolat Kiadó, 2013.

Paksy Zoltán: Politikai küzdelmek Zala megyében a két világháború között. II. k. Zalaegerszeg, Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltár, 2015.

Parádi József: Tények és érzelmek egy hajdani magyar rendvédelmi testület története kapcsán. Rendvédelem-történeti Füzetek. 17. évf. 2009. 20. sz. 96. o.

Parádi József: A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme. Rendvédelem-történeti Füzetek. 18. évf. 2010. 21. sz. 85-100. o.

Parádi József: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. Rendvédelem-történeti Füzetek. 21. évf. 2011. 24. sz. 80-90. o.

Parádi József: A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei. Rendvédelem-történeti Füzetek. 21. évf. 2011. 24. sz. 91-99. o.

Parádi József: A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945. Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, 2012.

Parádi József: A magyar rendvédelem fejlesztési reformjai a XIX. század második felétől a XX. század közepéig. Rendvédelem-történeti Füzetek. 15. évf. 2008. 18. sz. 98-112. o.

Parádi József: A polgári magyar állam rendőrségei 1867–1945. Rendvédelem-történeti Füzetek. 20. évf. 2011. 23. sz. 124-143. o.

Parádi József: Előszó. 5-12. o. In: Székely Zoltán-Bugnits Richárd: Rendvédelem-történeti Füzetek Repertórium (1990-2000), Budapest, 2006.

Parádi József: Határőrség, rendőrség, humán viszonyok a polgári magyar állam két világháború közötti időszakában. Rendvédelem-történeti Füzetek. 24. évf. 2014. 39-42. sz. 99-118. o.

Parádi József: Karhatalom a polgári magyar állam rendvédelmében 1867-1945. Rendvédelem-történeti Füzetek. 26. évf. 2016. 52. sz. 83-94. o.

Parádi József: Magyar rendvédelem 1919-1941. Rendvédelem-történeti Füzetek. 27. évf. 2017. 54. sz. 59-92. o.

Parádi József: Rendvédelem-karhatalom 1867–1945. Rendvédelem-történeti Füzetek. 20. évf. 2011. 23. sz. 111-123. o.

Parádi József: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. Rendvédelem-történeti Füzetek. 13. évf. 2007. 16. sz. 90-93. o.

Pomogyi László: Cigánykérdés és cigányügyi igazgatás a polgári Magyarországon. Budapest, Osiris – Századvég, 1995.

Récsei Balázs: A kéjelgésügy és szabályozása Somogy vármegyében 1919-1945. 183–232. o. In: Récsei Balázs (szerk.): Somogy megye múltjából – levéltári évkönyv 43–44., Kaposvár, Polgár Tamás, TIPONT Bt., 2014.

Récsei Balázs: A prostitúció és a polgári ethosz konfliktusai Somogy vármegyében az 1860-as évektől a 20. század közepéig. Kaposvár, Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Megyei Levéltára, 2019.

Rektor Béla: A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története. Cleveland (Ohio, USA), Árpád Könyvkiadó Vállalat, 1980.

Romsics Ignác: Bethlen István életpályája. 7-20. o. In. Ablonczy Balázs - Gyáni Gábor - Gyurgyák János - Paksa Rudolf - Püski Levente - Romsics Ignác - Sipos József - Tomka

Béla - Tőkéczi László - Ujváry Gábor - Ungváry Krisztián - Zeidler Miklós: Bethlen István és kora. Budapest, Osiris Kiadó, 2014.

Romsics Ignác: Bethlen István. Budapest, Osiris Kiadó, 1999.

Ruszoly József: A kisajátítás törvényi szabályozásának története Magyarországon (1881-1944). 267-286. o. In: Égető Emese (szerk.): Emlékkönyv Dr. Nagy Lajos egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szeged, József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Közgazdasági Tanszékcsoportja, 1996.

Sas Ferenc: 125 éves a Fővárosi Rendőrség 1881-2006. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság, 2006.

Siklósi Iván: A kincsen történő tulajdonszerzés főbb szabályai a magyar jogban, figyelemmel a modern szabályozás hazai jogtörténeti előzményeire is. Jogtörténeti Szemle. 18. évf. 2016. 2. sz. 39-42. o.

Sipos Balázs: A politikai újságírás mint hivatás. Nyilvánosság, polgári sajtó és a hírlapírók a Horthy-korszak első felében. Napvilág Kiadó, Budapest, 2004.

Sipos Balázs: Sajtó és hatalom a Horthy-korszakban: Politika- és társadalomtörténeti vázlat. Budapest, Argumentum Kiadó, 2011.

Sipos Balázs: Sajtó, sajtópolitika és nyilvánosság a Horthy-korszakban. Korunk. 23. évf. 2012. 11. sz. 76-81. o.

Sipos Balázs: Sajtópolitikák a Horthy-korszakban. Médiafüzetek. 2004. 1. sz. 19-26. o.

Suba János: Dunai hajózás és vízirendészet 1922-1939. 141-170. o. In: Parádi József (szerk.): Emlékkönyv Öry Károly születésének 85. évfordulója tiszteletére. Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, 2018.

Svéd László: Ságvári Endre mártírúrnak körülményei dokumentumok tükrében. Múltunk. 53. évf. 2008. 1. sz. 95. o.

Sz. N.: Alapítványok és egyesületek statisztikája. Budapest, KSH, 1994.

Szabó Károly: Pécs tűz elleni védelmének története 1918-1948-ig, az állami tűzoltóság megalakulásáig. 116–138. o. In: Réti Rezső (szerk.): Tűzoltó Múzeum évkönyve. Tűzoltó Múzeum, Budapest, 2006.

Szakács Kálmán: Kaszáskeresztesek. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963.

Szakály Sándor: A magyar katonai felső vezetés 1938-1945. Ister Kiadó, Budapest, 2001.

Szakály Sándor: A magyar királyi csendőrség 1919-1941. Szivárvány: irodalmi, művészeti és kritikai szemle. 1995. 1. sz. 136-147. o.

Szakály Sándor: A Magyar Királyi Folyamőrség és a Magyar Királyi Honvéd Folyamőrök/Folyamierők vezetői 1920 – 1945. 137-143. o. In: Vitári Zsolt (szerk.) Globális vetületek: Ünnepi kötet Fischer Ferenc 65. születésnapjára, Pécs-Budapest, PTE BTK Történettudományi Intézet, 2018.

Szakály Sándor: A magyar tábori csendőrség története. Budapest, Ister Kiadó, 2000.

Szakály Sándor: Akik a magyar királyi csendőrséget 1919 és 1945 között vezették. Budapest, Magyar Napló Kiadó, 2013.

Szakály Sándor: Forrásközlés, illetlen nagyvonalúsággal: Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról, 1932-1943. A bevezetőt írta és jegyzetekkel ellátta Kovács Tamás. Bp., 2009. Fons: forráskutatás és történeti segédtudományok. 16. évf. 2009. 3. sz. 397-405. o.

Szalai Éva: A területfejlesztési igazgatás és az építésügy alapjai. 220-221. o. In: Ficzer Lajos – Forgács Imre: Magyar közigazgatási jog. Különös rész. Budapest, Osiris Kiadó Kft., 2006.

Szalma László: A rendőrség fegyverhasználati joga és kötelessége. Budapest, BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, 1972.

Szamel Lajos: A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai. Budapest, MTA Államtudományi Kutatások Programirodája, 1990.

Szécsényi Mihály: Egy pesti kéjnéptelep 1934-ből: intézmény a jó erkölcs és a jó ízlés védelmében. 33. évf. 2010. 9. sz. 25-27. o.

Szigetvári Oszkár: A Magyar Királyi Csendőrség nyomozó alakulatai. 99-126. o. In: Parádi József – Szakály Sándor – Szigetvári Oszkár – Zétényi Zsolt: Nyomozati utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, 2018.

Szikinger István: A magyar rendvédelmi jog 1919–1944. Rendvédelem-történeti Füzetek. 23. évf. 2013. 27-30. sz. 187-198. o.

Szikinger István: A magyar rendvédelmi jog 1945–1989. Rendvédelem-történeti Füzetek, 23. évf. 2013. 31–34. sz. 155.

Szilágyi János: A tűzrendészet fejlődése az őskortól a modern időkig. Budapest, Belügyminisztérium, Országos Tűzrendészeti Parancsnokság, Zrínyi Ny., 1960. (1. kiadás.)

Szilvási Ferenc: Budapest közlekedésbiztonságáért. Budapest, BM Könyvkiadó, 1989.

Szilvási Ferenc: Rendőrlaktanya a Mosonyiban 1886-1986. Budapest, BM Könyvkiadó, 1986.

Takács Béla: Száz éves a Budaörsi Önkéntes Tűzoltó Egyesület: 1889-1989. Budaörs, Budaörs Vár. Önkéntes Tűzoltó Egyesület, 1989.

Tarján G. Gábor: Karhatalom a huszadik században Magyarországon. Belügyi Szemle. 63. évf. 2015. 6. sz. 29-47. o.

Tarján Rezső – Minárovics János: Az önkéntes tűzoltóság történetéből. Budapest, Belügyminisztérium, Tűzrendészet Országos Parancsnoksága, Zrínyi Nyomda, 1968.

Tilkovszky Lóránt: A kormányzat szélsőjobboldali ellenzéke az ellenforradalmi Magyarországon. 205–225. o. In: Sánta Ilona (szerk.): Egy letűnt korszakról, 1919–1945. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1987.

Tóth Gábor: Az MSZDP falusi szervező munkája és tevékenysége Hajdú megyében a gazdasági válság éveiben. Történelmi Szemle. 9. évf. 1966. 3-4. sz. 397-421. o.

Tóth Gábor: Ellenzéki politikai mozgalmak a Tiszántúlon a harmincas években. 1929–1939. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982.

Tóth J. Zoltán: A magyarországi rögtönbíráskodásra (statáriumra) vonatkozó anyagi és eljárásjogi szabályozás a 20. században. Forum: Acta Juridica et Politica. 1. évf., 2011. 2. sz. 201-229. o.

Tóth Tamás: A kábítószer-rendészet magyarországi fejlődése. Budapest, Rendőrtiszti Főiskola, 2002.

Turbucz Dávid: Horthy Miklós. Budapest, Napvilág Kiadó, 2014.

Udvarvölgyi Zsolt: Adalék a magyar szélsőjobb korai történetéhez. „A Kékinges Mozgalom” betiltása. 146-153. o. In: Hodossy Gyula (összeáll.): Vámbéry Antológia 2003. Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 2003.

Udvarvölgyi Zsolt: Fejezetek a magyar szélsőjobboldal korai történetéből: fasiszták, kékingesek és a Meskó-párt. (<https://mek.oszk.hu/02100/02105/02105.pdf>, letöltés ideje: 2020. 02. 07., a tanulmány az ELTE BTK történelem szakán 1996-ban készített

„Szélsőjobboldali, nemzetiszocialista pártok Magyarországon, 1928-1933” c. szakdolgozat 2004-ben átdolgozott és aktualizált változata.)

Udvarvölgyi Zsolt: Meskó Zoltán: Egy politikusi pályakép. PhD-értekezés. Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Irodalomtudományi Doktori Iskola, 2008. (<http://midra.uni-miskolc.hu/document/5700/1265.pdf>, letöltés ideje: 2020. 08. 22.)

Varga Krisztián: Ellenség a baloldalon (Ism.: Kovács Tamás). Századok. 150. évf. 2016. 6. sz. 1605-1608. o.

Varga Krisztián: Ellenség a baloldalon, Politikai rendőrség a Horthy-korszakban. Budapest, Jaffa Kiadó, 2015.

Vaskuti Gergely: A prostitúció szabályozásának változásai Magyarországon. 345-363. o. In: Zséger Barbara (szerk.): Válogatás a 2016-ban és 2017-ben tartott tudományos rendezvények előadásaiból, Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság, 2017.

Vedó Attila: A Magyar Királyi Csendőrség költségvetése és gazdálkodása 1881-1939. Rendvédelem-történeti Füzetek. 28. évf. 2018. 56. sz. 150. o.

Vedó Attila: A Magyar Királyi Csendőrség közlekedési szolgálati ágának kialakulása és fejlődése. Rendvédelem-történeti Füzetek. 25. évf. 2015. 47-50. sz. 81-94. o.

Vedó Attila: A Magyar Királyi Csendőrség szervezetének és szolgálatának szabályozása 1881-1945. Doktori (PhD) értekezés, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2021. (https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/static/pdfjs/web/viewer.html?file=https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/16723/vedo_attila_doktori_ertekezes.pdf?sequence=11&isAllowed=y, letöltés ideje: 2022. 03. 12.)

Vedó Attila: Közúti balesetek helyszínelése a Magyar Királyi Csendőrség „közlekedési szolgálatánál”. 161-192. o. In: Parádi József (szerk.): Ünnepi parergák Mezey Barba 65. születésnapja tiszteletére. Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, 2018.

Vedó Attila: Rádió a Magyar Királyi Csendőrség szolgálatában. Rendvédelem-történeti Füzetek. 24. évf. 2014. 39-40-41-42. sz. 131-142. o.

Vonyó József: Gömbös Gyula. Napvilágkiadó, 2014.

Völgyesi Levente: A magyarországi építési jog és az épített örökség védelmének hatvan éve (1937-1997). Múltunk. 56. évf. 2011. 4. sz. 85. o.

Zonda Tamás: A magyarországi öngyilkossági szcena múltja és jelene. 505-519. o. In: Bagdy Emőke – Demetrovics Zsolt – Pilling János (szerk.) Polihistória: Köszöntők és tanulmányok Buda Béla 70. születésnapja alkalmából. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2009.

Zonda Tamás: Öngyilkos nép-e a magyar? (2. átdolgozott kiadás), Budapest, Püski Kiadó, 2004.

12. MELLÉKLETEK¹⁴⁰⁸

1. sz. melléklet

A Belügyminisztérium szervezeti felépítése 1932 őszén

Miniszter

Államtitkárok

Elnöki osztály

a/Elnöki alosztály

b/Alapítvány alosztály

c/Fordítói alosztály

I. Általános közigazgatásra vonatkozó törvényelőkészítő osztály

II. Gyámügyi, egészségügyi és társadalompolitikai osztály

III. Közjogi osztály

a/ Közjogi alosztály

b/ Állampolgársági és illetőségi alosztály

IV. Vármegyei osztály

V. Városi osztály

VI. Községi osztály

VII. Rendészeti szervek osztály

a/ Rendőrségi alosztály

b/ Csendőrségi szolgálati alosztály

c/ Csendőrségi személyzeti alosztály

d/ Folyamrendészeti alosztály

e/ Folyamőrség és egyéb rendészeti szervek anyagi alosztálya

f/ Folyamőrségi közigazgatási alosztály

VIII. (Közbiztonsági) osztály

a/ Közbiztonsági alosztály

¹⁴⁰⁸ A költségvetésekkel, zárszámadásokkal kapcsolatos (saját készítésű) mellékletek egy korábbi tanulmányból származnak: Balogh Atilla: A Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium takarékosági politikája a rendészet területén (1931-1935). 30-34. o. In: Koncz István – Szova Ilona (szerk.) PEME XVIII. PhD - Konferencia. A PEME XVIII. PhD - Konferenciájának előadásai. Budapest, Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület, 2019.

b/ Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóság

IX. (Igazgatási rendészeti) osztály

a/ Igazgatási rendészeti alosztály

b/ Rendőri engedélyezési alosztály

c/ Lakásügyi alosztály

X. Rendőri büntető osztály

XI. Kivándorlási osztály

XII. Közjótékonyági osztály

XIII. Gyámügyi osztály

XVI. Gyermekvédelmi osztály

XV. Általános egészségügyi osztály

XVI. Betegellátási osztály

XVII. Társadalombiztosítási osztály

Számvevőség

Igazgatói osztály

I. Könyvelési osztály

II. Csekk-kezelési osztály

III. Letéti és alapkezelési osztály

IV. Központi igazgatási osztály

V. Városi osztály

VI. Vármegyei, gyámügyi és községi osztály

VII. Csendőrségi

VIII. Rendőrségi osztály

IX. Általános közegészségügyi osztály

X. Egészségügyi intézetek osztálya

XI. Betegellátási osztály

XII. Gyermekvédelmi osztály

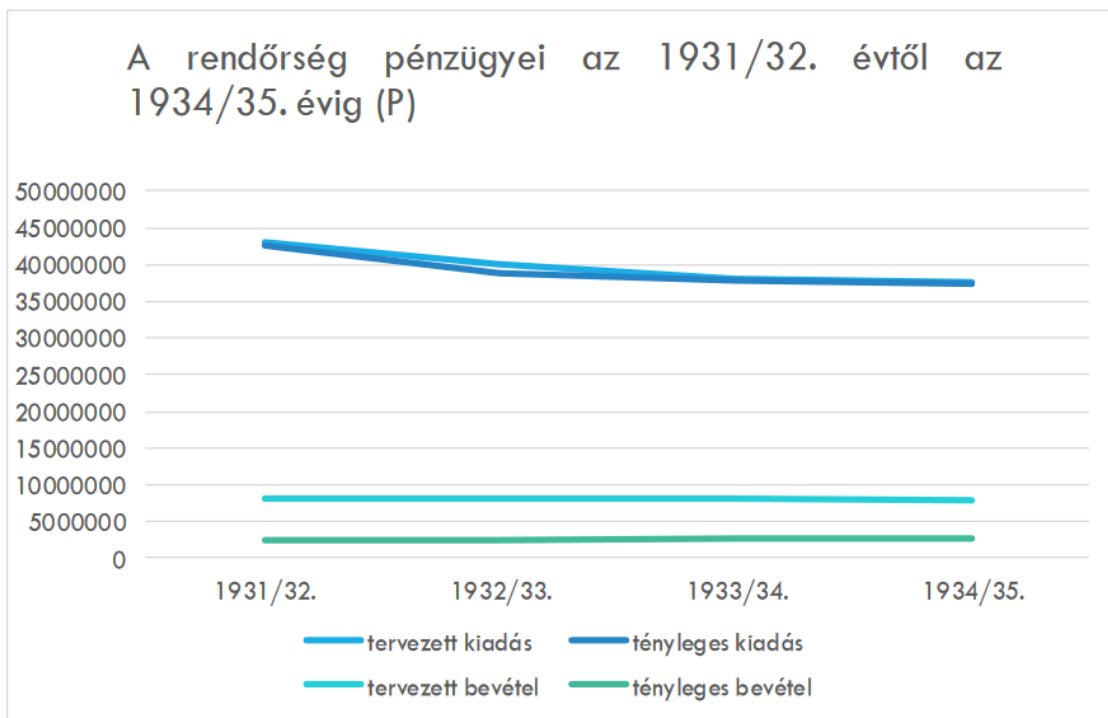
XIII. Közjótékonyági osztály

XIV. Nyugdíjosztály

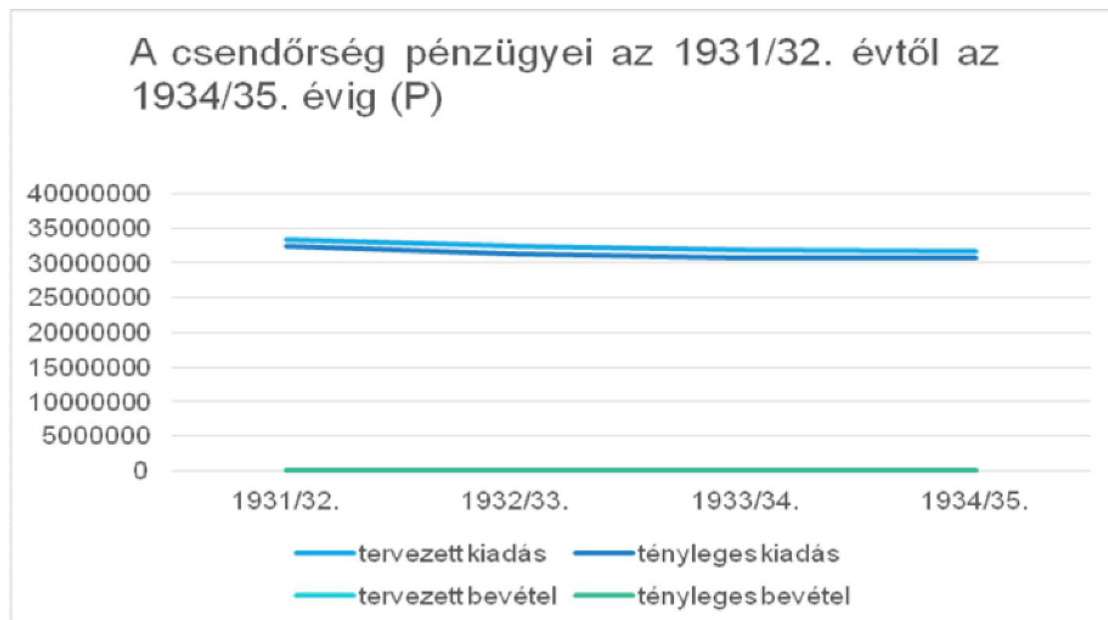
Segédhivatal

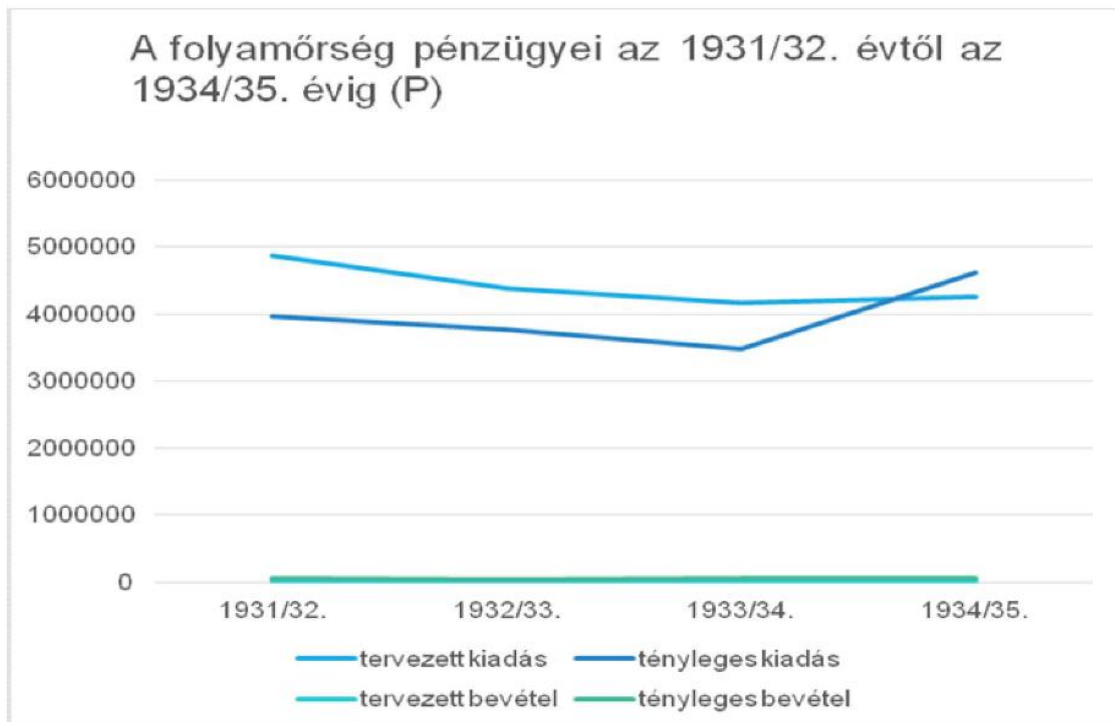
2. sz. melléklet

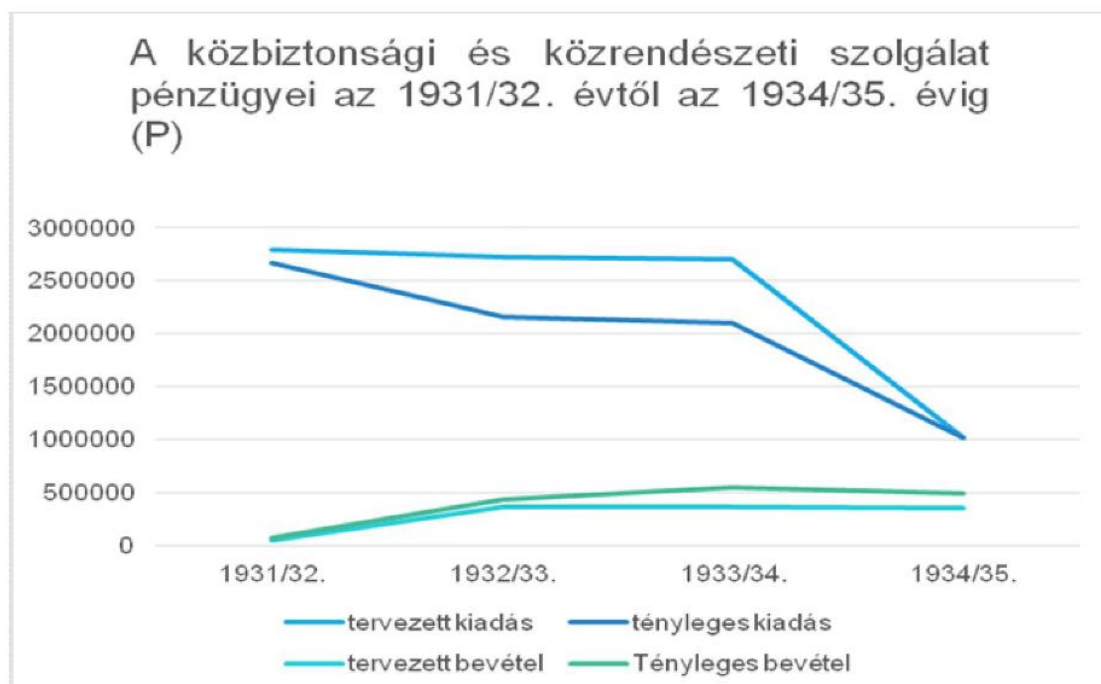
3. sz. melléklet

4. sz. melléklet

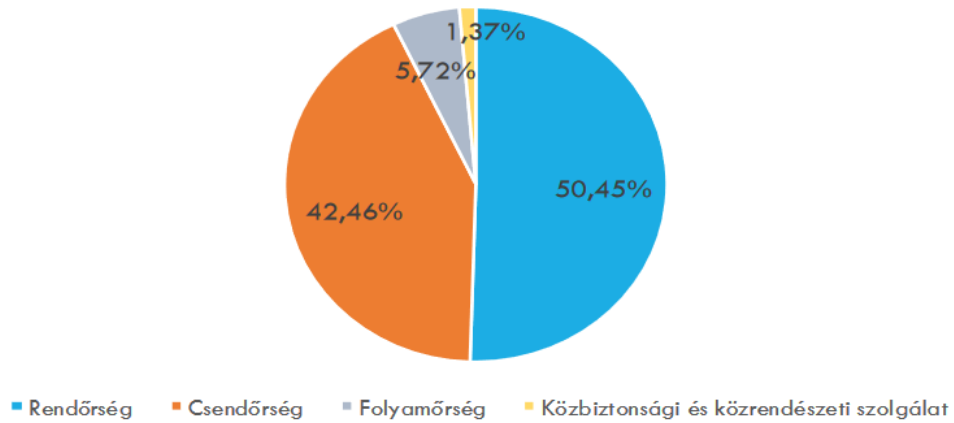

5. sz. melléklet

6. sz. melléklet

Az 1934/35. évi állami költségvetés 74.484.900 pengős rendészeti kiadásainak megoszlása (BM, a központi igazgatás rendészeti osztályai nélkül)

7. sz. melléklet

A Keresztes-Fischer által bevezetett új rendszertábla:

(Forrás: 127.000/1932. (11. 28.) BM. kr. MRT. 66. évf. 1932. 1115. o.)

A szerző publikációs listája

Balogh Atilla: A Belügyminisztérium közlekedésrendészeti politikája Keresztes-Fischer Ferenc minisztersége idején (1932-1935). 35-49. o. In: Koncz István – Szova Ilona (szerk.): A 15 éves PEME XVI. PhD - Konferenciájának előadásai. Budapest, Professzorok az Európai Magyarorszáért Egyesület, 2018.

Balogh Atilla: A decemberi rendőrgyilkosság és a rendőrség fegyverhasználati jogának szabályozása. (1931-1932) A meggyilkolt Sinkó József törzsőrmester emlékére. Magyar Rendészet. 18. évf. 2018. 1. sz. 39-52. o.

Balogh Atilla: A Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium takarékosági politikája a rendészet területén (1931-1935). 18-34. o. In: Koncz István – Szova Ilona (szerk.) PEME XVIII. PhD - Konferencia. A PEME XVIII. PhD - Konferenciájának előadásai. Budapest, Professzorok az Európai Magyarorszáért Egyesület, 2019.

Balogh Atilla: A Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium tűzrendészeti politikája (1931-1935). KRE-DIt. 5. évf. 2022. 2. sz. (megjelenés alatt)

Balogh Atilla: A Magyar Királyi Csendőrség a nagy gazdasági világválság sújtotta Magyarországon (1931-1935). Rendvédelem-történeti Füzetek. 31. évf. 2022. 61. sz. (megjelenés alatt)

Balogh Atilla: Adalékok a Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium rendészeti politikájához (1931-1932) – Gyülekezési, egyesületi, sajtórendészeti ügyek; állambiztonság, állami ellenőrzések, fejlesztések a közbiztonsági szerveknél. KRE-DIT. 1. évf. 2018. 1. sz. 1-32. o.

Balogh Atilla: Keresztes-Fischer Ferenc és a magyar állam kábítószer-politikája (1931-1935). 64-77. o. In: Koncz István – Szova Ilona (szerk.): A 15 éves PEME XV. PhD - Konferenciájának előadásai. Budapest, Professzorok az Európai Magyarorszáért Egyesület, 2017.